

10

PROSTOR

nezávislý časopis

ročník III číslo 10

poznámky

úvaha

esej

náš rozhovor

fejeton

anketa

recenze

povídka

literatura

prosinec

1987

Nezávislý časopis

P R O S T O R

vychází a je určen čtenářům v Československu

redakce: Anežka Adamová, Karel Samohrd, Alois Jakim, Aloys Tvrđym,
Marta Saklová, Jiří Boleslav, Adam Fiala, Ljuba Pípalová,
Jaroslav B. Řehák, Josef Horváth

grafická úprava: Eda Tvrzníková

odpovědný redaktor: Mstírad Pohrobek

zástupce šéfredaktora: Petr Snařivý

šéfredaktor: Lomikar Drábek

uzávěrka tohoto čísla 20. listopadu 1987

© - 1987 PROSTOR, Hradec Králové

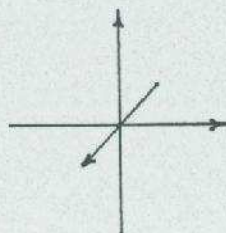
oo

Vřechny výtisky časopisu PROSTOR jsou z d a r m a ! ! !

Každé číslo časopisu PROSTOR přečtete pokud možno v nejkratří době a předete co největřímu okruhu přátel a známých. Přátelé nechtě u-
dělají totěř.

Redakce časopisu PROSTOR vítá veřkeré formy iniciativy. Otiskneme vaře názory, polemiky, úvahy, dopisy aj. Napsaný příspěvek je tře-
ba označit v pravém horním rohu písmenem "P" a rozdat mezi přátele a známé. Příspěvky podepisujte plným jménem, pseudonymem nebo ale-
spou značkou.

Články a příspěvky zveřejněné v časopise PROSTOR nemusí nutně vy-
jadřovat stanovisko redakce, proto za ně redakce nenese odpověd-
nost. Pouze příspěvky členů redakce jsou závazné.

P R O S T O R
nezávislý časopis

prosinec

ročník III číslo 10

1987

Muž	3
Když	4
<u>POZNÁMKY</u>	5
<u>ÚVAHA</u>	
Člověk a muž T.G.M. Zdeněk Abel	25
Česká otázka - chlapecká otázka Jiří Boleslav	29
Dny mužů Eva Kantůrková	35
<u>ESEJ</u>	
Malá barokní úvaha R.S.	43
O vzniku osobnosti Carl Gustav Jung	47
<u>NÁŠ ROZHOVOR</u>	
Rozhovor o filmu	61
<u>FEJETON</u>	
O poctivosti v myšlení Jan Kamarýt	69
<u>ANKETA</u>	
Anketa na téma TGM a chlap	75
<u>RECENZE</u>	
(Zapletal, Pelc, Pistorius)	87
<u>DOPISY, OHLASY, POLEMIKY</u>	101
<u>POVÍDKA</u>	
Pyšná princezna and the others Kryštof Pochybný	107
Můj děda stvořil matku mou a otec pak mě Zuzana Trojanová	116
<u>LITERATURA</u>	
Svatby v domě Bohumil Hrabal	119

T. G. M.

MUŽ

Slovo muž je bohužel třeba v Čechách stále ještě propagovat. Dokonce je nutné je objasňovat. Je to označení nikoliv pohlaví, nýbrž kvality. V Anglii nebo v Americe nemají snad větší chvály, než řeknou-li: byl to muž. Není pravda, že my jsme takové chválení už překonali: ještě jsme se k němu nedostali. To je náš nedostatek, že pojem muž nedovede ještě naše lidi rozplamenit, že v něm necítí krásnou výzvu, povel k rozvití všech ctností a mohutností. Je to patrně následek toho, že jsme tak dlouho sami sebe přesvědčovali, že slovanská povaha je holubičí, až jsme začali jakousi měkkost, poddajnost, pasivnost a snivost pokládat za národní ctnost. Jestliže tu mluvíme o mužnosti, nemyslíme tím tvrdost k ostatním. Mužnost znamená hlavně tvrdost k sobě. Řada myslitelů nám dělala národní programy, ale žádný z nich nedovedl říci s dostatečným důrazem, aby tím lidi uchvátil: buďte mužní. Žádný z našich buditelů nepředvedl krásu tohoto ideálu. Přestávali obyčejně při ideálu vzdělanosti. Ale že za vzdělaností musí být osobnost, která ji ovládá, na to se zapomínalo. Naše školy dosud málo slouží výchově charakterů. Vyráběli jsme samé kolektivní programy a zvykli jsme více na starosti o ideje a o vědomosti než o růst a vývoj charakteru. Ale jakou sílu má idea, nesená chabým člověkem? Do jaké propasti nedovedou vědomosti uvrhnout rozvrácenou povahu? Neopírám ovšem cenu idejí ani vědomostí: ale mají být roubovány na mužné charaktery. Ať se už rozhodneme vyrábět konzervativce nebo pokrokáře, má být prvním cílem naší národní výchovy produkovat muže.

(Ferdinand Peroutka, 1931)

KDYŽ ...

Rudyard Kipling

Když bezhlavost svým okem klidně měříš,
ač tupen, sám že nejsi bezhlavý,
když, podezříván, pevně v sebe věříš,
však neviniš svých soků z bezpráví,
když čekat znáš, ba čekat beze mdloby,
jsa obelháván, neupadat v lež,
když, nenáviděn, sám jsi beze zloby,
slov ctnosti nadarmo však nebereš,

když umíš snít a nepodlehnout snění,
když hloubat znáš a dovedeš přec žít,
když proti triumfu i ponížení
jak proti svědcům společným jsi kryt,
když nezoufáš, nechť pravdivá tvá slova
lstí bídáků jsou pošlapána v kal,
když hroutí se tvé stavení a znova
jak dělník v potu lopotíš se dál,

když spočítat znáš hromadu svých zisků
a na jediný hod vše riskovat,
zas po prohře se vracet k východisku
a nezavzdychnout nad hořem svých ztrát,
když přinutit znáš srdce své a čivy,
by s tebou vytrvaly nejvěrněji,
ač tep a pohyb uniká ti živý
a jen tvá vůle káže "Vytrvej!",

když něhu sneseš přílišnou i tvrdost,
když svůj jsi, všem nechť druhem jsi se stal,
když, sbratřen s davem, uchováš si hrdost
a nezpyšníš, byť mluvil s tebou král,
když řekneš: "Svémi vteřinami všemi
mně, čase, jak bych závodník byl, služ!",
pak pán, pak vítěz na širé jsi zemi -
a co je víc: pak, synu můj, jsi muž!

(Překlad Otokar Fischer)

ROZSULEK NAD JAZZOVOU SEKCIÍ POTVRZEN

Je úterý 12. května 1987. Od 8.40 hodin ráno se má konat odvolací veřejné zasedání ve věci pěti čelných představitelů Jazzové sekce před senátem Městského soudu v Praze. Obžalovaní Karel S r p a Vladimír K o u ř i l budou k tomuto jednání přivedeni z vazby, Josef S k a l n í k, Tomáš K ř i v á n e k a ing. Čestmír H u ň á t jsou souzeni na svobodě.

Po březnovém hlavním líčení se úřady poučily a připravily se na případný zásah proti stoupencům sekce. Nebo se jen snaží vyvolávat nervozitu a demonstrovat sílu? Každopádně vidím několik dvojic příslušníků VB postávat na chodnicích kolem soudní budovy ve Spálené ulici. Je jich tady určitě mnohonásobně víc než obvykle. Uvnitř soudní budovy zcela obvyklý ruch. Na poslední chvíli byla změněna jednací síň. Zasedání se koná v číslu dveří 83 ve II. patře, tedy v zadním traktu budovy. Místnost to musí být obzvlášť malá, podle sdělení příslušníka VB se tam nevejde víc jak dvacet lidí, samozřejmě mimo senátu, prokurátora, obžalovaných a jejich obhájců. Zdá se však, že tato jednací síň nebyla příhodná jen svými rozměry, ale i svou polohou. Nalézá se totiž v odlehle části budovy, skoro na konci dlouhé a slepé chodby. Dveře do ní jsou přímo proti zadnímu schodišti. A tak stačí na příhodném místě zřídit zábranu ze dvou stolků a postavit k ní dva příslušníky VB ve stejnokroji spolu se dvěma dalšími muži v civilu a tímto způsobem oddělit celý zbytek chodby i s dveřmi č. 83 od shromážděných stoupenců sekce. Za tu zábranu se samozřejmě nesmí bez vstupenky či předvolání. Dveře soudní síně jsou od nás vzdáleny jistě pět metrů, ne-li víc. A ještě jedna výhoda tu je. Po zkušenostech z březnového hlavního líčení se příslušné orgány rozhodly zamezit přímému kontaktu obou obžalovaných přiváděných z vazby se zástupem příznivců. Výborně se hodí jak uzavření chodby kolem jednací síně, tak i možnost přivádět obžalované z vazby zadním schodištěm z třetího patra, takže je vidíme jen z dálky a nemůžeme s nimi mluvit. Dnes už nevyvede pana kapitána od Sboru nápravné výchovy z míry naše přítomnost, dnes už se nemusí bát: veřejnost do výkonu jeho povinností nezasáhne.

Došlo ještě k jedné zajímavé změně. Pokud minule hlídali před jednací síní mladí příslušníci VB se strážmistrovskými a praporečnickými hodnostmi, pak dnes postavili k té zábraně dva nadporučíky,

tedy dost vysoké důstojníky SNB, muže spíše již ve středních letech. Diskutujeme o důvodech. Nakonec se shodujeme na tom, že u těch mladíků je asi aktuální nebezpečí psychologického a ideového narušení. Není jistě nic příjemného a povzbuzujícího v nutnosti stát půl dne proti tleskajícímu a skandujícímu zástupu a nesmět ho umlčet, rozehnat, zjednat pořádek podle svého služebně zabarveného gusta. A ten dav vámi vcelku nezakrytě opovrhuje, směje se vám do očí, ignoruje vás a myslí úplně jinak, než vy. Něco takového určitě nepovzbudí. A tak nám sem postavili důstojníky v plné parádě, vysílačka v permanenci, obušky u pasu. Spolu s nimi jsou u zábrany i dva mladíci v civilu. Jejich příslušnost neznáme. Jeden má lenonky, druhý je postavy poněkud neforemné, se sklonem k obezitě. Buď jde o úředníky z některého orgánu ministerstva vnitra, kteří měli to štěstí, že je sem naveleli, nebo to mohou být soudní čekatelé, případně jiní zaměstnanci soudu. Ať už je to kdokoli, musíme je politovat pro trapnost role, do níž byli obsazeni.

Ráno se nás hromáždilo na soudní chodbě něco přes tovku. Jsou tu anglicky mluvící lidé, jednoho poznávám, byl tu už minule. Vůbec kolem sebe zaznamenávám mnoho tváří, které jsem o patro níž viděl již v březnu. Někteří jsou mi povědomí již ze sekce. Co se věkového složení přítomných týká, jsou tady zastoupeny snad všechny generace, od 77leté paní až po jednoho přímo elitního pankáče s chomáčem vlasů uprostřed vyholené lebky. Má na sobě pomalovanou bundu z černé kůže, pobitou kovovými ostny. Většina lidí je nicméně ve věku kolem třiceti let. To, že jsou přítomny snad všechny generace, dává tomuto shromáždění na soudní chodbě jistý symbolický rozměr.

Odvolací zasedání je zahájeno krátce před devátou hodinou a trvá až asi do tříčtvrtě na dvě. Během doby se počet shromážděných příznivců sekce snižuje. Ne každý tu může strávit celé dopoledne. Ovšem méně než padesát nás určitě v žádném okamžiku není.

Celé dlouhé hodiny se nic neděje. Krátíme si je hovorem, tvoří se skupinky. Je příjemné a povzbuzující promluvit si se sympatickými lidmi podobných zájmů, rozumných názorů a nesporně širokého kulturního rozhledu. Policisté se střídají, ale i ta druhá dvojice je tvořena dvěma nadporučíky. Občas dochází k příhodám s poněkud komickým nádechem. V čísle 83 se měly projednávat jiné věci, na poslední chvíli přeložené jinam. A tak se přes tu chvíli někdo prodírá shromážděním až k těm policistům a od nich se dovídá, kde se koná jednání, jež se ho týká. A tak se mezi námi najednou objeví plukovník ČSLA v plné parádě. V davu, kterým se prodíral, to způsobilo veselost. Byl to takový postarší, rozpačitě se usmívající strejc. Vmžiku se před ním utvořila ulička, kterou ho vzápětí někdo pohotově vyfotografoval. Z davu se ozvala poznámka, že z toho bude mít pan plukovník kádrovou mimořádku. On ale - jak se zdálo - nic nechápal a věřím tomu, že ani název Jazzová sekce by mu nic neříkal.

Schodištěm za tou zábranou několikrát přišla podivná dvojice. Pánové v civilu a s videokamerou. Měli velký zájem o filmování zástupu. Jakmile však začali, hned se nad zástupem ke všeobecné veselosti rozprostřely noviny. Při jednom takovém filmování byli

z davu ostentativně fotografování. Vcelku nás jejich vstupy rozveselují. Jsou vítaným rozptýlením. Kdosi na ně křikl, že dostanou Oscara. Po skončení dopoledního jednání filmovali odcházející u schodiště a odpoledne znovu. Pánů v civilu, kteří jsou tu nepochybně služebně, je tu víc, ale drží se zpátky, moc se neukazují v blízkosti zástupu.

Mezi shromážděnými příznivci sekce se mihl pan Uhl. Václav Ha - v e l zůstal až do konce. Kdykoli se dveře otevírají, následuje potlesk, který zní celou budovou. Jednu chvíli v průběhu dopoledne se tleskalo snad čtyřicet minut v jednom kuse. Policistům se to nelíbí, jeden muž v civilu nás zpoza těch stolků oslovuje, snaží se s námi domluvit. Je to asi jejich velitel. V odpověď se ozývají výkřiky odsuzující proces se sekci a nakonec je sborově skandováno "glasnost". Odpoledne, ve chvílích vynášení rozsudku, se tleská vytrvale. Uvnitř nás věru nepřeslechnou.

Ten policista v civilu, který nás oslovil, se dovolával toho, že prý není díky našemu potlesku v jednací síni slyšet a že rušíme práci v celé budově. To může být pravda. Potlesk, skandování a výkřiky je slyšet hned od vchodu do budovy. Ale podívejme se na věc z jiného hlediska: do jednací síně nás nepustili, patrně žádná většíná nebyla k dispozici. Zásada veřejnosti jednání před soudem se v plné míře uplatňuje jen u těch případů, při jejichž projednávání jsou přítomni maximálně nejblíže příbuzní souzených. Tam, kde existuje skutečný zájem občansky angažované veřejnosti, je okamžitě praktické uplatnění zásady veřejnosti okleštěno až v pravý svůj opak. Tato praxe je z hlediska československého trestního řízení nezákonná, protože se přičií jeho základním principům a jeho účelu i funkci. Do jednací síně nás odmítli vpustit. Měla tedy veřejnost jinou možnost účasti na veřejném odvolacím zasedání ve věci Jazzové sekce, než stát na chodbě před zavřenými dveřmi? A měla veřejnost nějakou sebenepatrnější možnost vyjádřit své stanovisko k záležitosti kolem sekce? Jak mohla vyjádřit svůj postoj k věci? Jedině tak, jak na soudní chodbě učinila. Úřady nám zcela záměrně vzaly jak možnost projednávání této záležitosti před soudem, tak možnost vyjadřovat se veřejně na toto téma. Shromáždění bylo poměrně reprezentativním vzorkem aktivní části společnosti a jeho projev byl nesporně projevem veřejného mínění. Úřady samy rozhodly o povaze, formách a důsledcích tohoto projevu. Pokud se tedy úřední činitel rozčiluje, že je před jednací síní hlučno, pak bezděčně hodnotí jen důsledky vlastního postupu. Jak jinak než shromážděním a potleskem jsme měli vyjádřit svou vůli? Podpisovými akcemi, otevřenými dopisy? To všechno přece bylo. U soudu šlo navíc i o momentální morální podporu obžalovaných.

Jak jinak než těmito formami má veřejnost projevit svou vůli? Což je možno zveřejňovat své názory v tisku? Veřejně o nich diskutovat? Je možno bez rizika trestního postihu promluvit veřejně ke shromáždění lidí? Vždyť dokonce i onu zeď na Kampě (po nesčetných pokusech zamalovat nápisy) zničili, zřizující tam - v místě s minimální frekvencí chodců - plakátovací plochy. Byla to jediná zeď v Praze, kam bylo možno svobodně psát, svobodně sdělovat vlastní myšlenky ostatním. Zdaleka tu nešlo jen o Johna L e n o n a , ač právě vzpomínka na něj byla zde jednotlívým prvkem. Mohli jsme tu

číst i cizojazyčné texty, německé, polské. A mnohé, co zde bylo napsáno, bylo skutečně pozoruhodné. Komu tolik vadila tahle naše pražská "zeď nářků"? Komu vadil *L e n o n ů* v fiktivní hrob, protiválečné plakáty a veršičky? Kdo se při takovémto neustálém a systematickém ničení všech možností svobodného projevu může divit křiku a hluku na soudní chodbě? Ne my, to oni rozhodli o půlhodinovém dunění potlesku na počest skutečné, ryzí a svobodné, na byrokratech nezávislé kultury!

Z kusých zpráv a náznaků, jež se k nám na chodbu dostaly, bylo možno vycítit, že se věci za dveřmi jednací síně nevyvíjejí dobře. O přestávce jsme se ptali obžalovaných, kteří jsou souzeni na svobodě, jak se jim to jeví. Pan *S k a l n í k* říkal, že má strach, že jim ještě přidají. Neměl z průběhu jednání vůbec dobrý pocit. Předsedkyně senátu krajského soudu dr. *P í c h o v á* se chovala sebejistě. Když se pan *S r p* začal odvolávat na vývoj v Sovětském svazu, byl stroze okřiknut, ať prý nepoučuje soud.

Na pozadí těchto faktů konečný rozsudek, vyhlášený senátem Městského soudru v Praze po polední přestávce příliš nepřekvapuje. Soud zamítl jak odvolání prokurátora (domáhal se zpřísnění trestů), tak i odvolání obžalovaných a ve prospěch obžalovaných. Rozsudek obvodního soudu byl v plné míře potvrzen, takže pan *K a r e l S r p* si bude muset odpykat plných 16 měsíců trestu odnětí svobody, propuštěn bude až začátkem ledna 1988. *V l a d i m í r K o u ř i l* bude ve vězení do počátku letošního července.

Pokud jde o skutečné důvody tohoto konečného rozhodnutí, lze usuzovat, že řízení v prvním stupni proběhlo na pozadí velice odlišném od pozadí řízení odvolacího. Proto ta rozdílnost tónu, proto ten konečný výsledek. Prvostupňové řízení se odehrálo v období obzvláštní nejistoty našich úřadů, totiž v době zhruba od listopadu či prosince loňského roku do první poloviny letošního dubna. Co se v té době vlastně dělo? V Sovětském svazu došlo k výraznému upevnění a veřejnému vyhlášení nového politického kurzu. Byli propuštěni známí političtí vězni, proběhly kádrové změny a proběhlo významné lednové plénum ÚV KSSS. Československé státní a stranické vedení bylo nuceno na tento vývoj reagovat. Vyhlásilo "zásady přestavby hospodářského mechanismu". Byly proneseny významné projevy (při bližším prozkoumání vyjde najevo, že jde o plagiáty sovětských vzorů), především to byly *Š t r o u g a l o v y* řeči z 27. ledna a z 2. března, a dále *H u s á k ů v* projev z 18. března. Od návštěvy *L v a Z a j k o v a* v Československu (2.-5. března) vzrůstalo napětí, na nejvyšších místech byla značná nejistota. Blížila se *G o r b a č o v o v a* návštěva. Ani v té nejbližší perspektivě nebylo zdaleka jasné, co bude dál. Odtud tedy ta "mírnost a laskavost", umírněný postup obvodního soudu, smířlivá řeč předsedy senátu. Žalované skutky byly soudem prvního stupně posuzovány výrazně mírněji, než v žalobním návrhu. Tresty byly ve srovnání s obžalobou relativně mírné. Je pravděpodobné, že za tuto mírnost vděčíme nejen nejistotě úřadů, ale i velké vlně protestů a publicity jak doma, tak i v zahraničí. Nicméně se zdá, že právě nejistá momentální politická situace sehrála nejdůležitější úlohu. Další vývoj událostí, jak uvidíme, potvrzuje tento předpoklad.

Na počátku dubna G o r b a č o v do Prahy skutečně přijel. Návštěva však proběhla v klidu a bez dramatických zvratů, zlá tušení jedněch, stejně jako velké naděje druhých, se ukázaly stejně mylnými. Byrokratům rázem pronikavě stouplo sebevědomí a z jejich nedávné malé dušičky se ze dne na den stala příkladná odvaha. Teď přišla chvíle, kdy mohou triumfálně zademonstrovat skutečnost, že se nic nemění, vše zůstává při starém a oni jsou dál pevně v sedle. Každému, kdo snad zvedl hlavu s troufalým odkazem na vývoj v Sovětském svazu a naznačil, že situace u nás není udržitelná, teď pěkně ukáží, kdo je tady pánem a kdo rozhoduje o naší zářné budoucnosti! Čím větší byla dřívější nejistota, tím více tvrdosti a rozhodnosti nyní. Pokud se koná řízení proti Jazzové sekci v této nové situaci, těžko překvapí změna atmosféry na soudním jednání. Je zcela pochopitelné, že soud znatelně přitvrdil, není divu, že jeho počínání vyvolávalo dojem, že dojde dokonce ke zpřísnění trestů. Změnu pozadí trestního řízení proti sekci dokresluje i skutečnost, že březnové hlavní líčení bylo oznámeno v tisku, stejně jako jeho výsledek. Nyní tisk mlčí.

Skutečně mlčí? Popravdě řečeno, ne tak úplně. Československý oficiální tisk sehrál v případě Jazzové sekce špinavou roli. Rudé právo psalo již 1. listopadu loňského roku o nedovoleném podnikání pod pláštíkem "milovníků jazzu". V článku se mluví o tom, že sedm obviněných získalo prokazatelně za necelé dva roky více než půl milionu korun (!). Ale při tomto neprokázaném tvrzení tiskový orgán ÚV KSČ nezůstal. O dva týdny později (14. listopadu) se můžeme v úvodníku dočíst o "defraudantech, kteří milují džez". S politováním tedy musíme konstatovat, že soudruzi v Rudém právu nejen že neměli ponětí o skutečném stavu věci, ale dokonce ani neznají základní zásadu československého trestního řízení, totiž zásadu presumpce neviny. Podle ní je třeba na každého občana hledět jako na nevinného, dokud není pravomocným rozsudkem vyslovena jeho vina. Zmíněná tvrzení Rudého práva nelze brát jinak, než jako obyčejné dezinformace. Tento list, stejně jako kulturní byrokracie, se křížového tažení proti sekci účastnily i nepřímo. Od září 1986 byla ze zákulisí spuštěna série jazzových koncertů a festivalů. Tisk o nich nezvykle obšírně referoval. Iniciátorům šlo nepochybně o získání propagandistických argumentů s určením převážně pro zahraniční veřejnost: u nás se přece hraje hodně jazzu, koná přímo záplava koncertů a vše je vlastně v úplném pořádku. Těch několik zavřených jsou obyčejní kriminální zločinci, jaké zavírají všude na světě...

Už 23. září Rudé právo oznamuje, že ve Frýdlantě se konají "Letní jazzové dílny". 23. října začíná Jazzový festival Praha 86, pořádá ho Pragokonzert. 31. října až 1. listopadu probíhají Bratislavské džezové dny. Od 19. do 21. března letošního roku probíhal v Karlových Varech Československý Jazzový festival. V jeho rámci byla otevřena i výstava fotografií - šlo o pokus napodobit obdivuhodnou všestrannost Jazzové sekce? Začátkem dubna se konají jazzové festivaly v Kroměříži a Žilině. 7. dubna začíná přehlídka "Jazz Praha 87", organizovaná Českou jazzovou společností (což je sešlost úředně vytvořená v rámci širších příprav na likvidaci sekce) a Pražským kulturním střediskem. V květnu se koná Čtvrtý salon tradičního jazzu v Praze. To vše jsou akce, o nichž psalo

Rudé právo dost obšírně a soustavně. Ve skutečnosti docela určitě proběhlo podobných akcí víc - například "Bohemia Big Band - cyklus koncertů" pořádaný ÚKDŽ a Českou jazzovou společností. Šlo o sérii jednou do měsíce konaných koncertů, a to od 21. října 1986 do 16. června 1987. Místem konání byl velký sál pražského Radiopaláce.

Není pochyb o tom, že šlo o kampaň spuštěnou z politicko-kulturního zákulisí. Je ovšem naivní zacházet s dospělými lidmi jako s malými dětmi, kterým je ke sledování (a k uvěření) předváděno loutkové divadlo. Úplně tak, jak to zpívá v jedné své písni Jaroslav Hutka: "... pohádka pro děti - loutkové divadlo - tahají za nitky - nevyjdou na světlo..." Místo sebe nastrčí pár vždy a ke všemu ochotných panáků. Jako by šlo jen o konání jazzových koncertů. Jako kdyby se Jazzová sekce už dávno nestala svým významem univerzální kulturní institucí celostátního formátu. S politováním je třeba konstatovat, že krátce po hlavním líčení v procesu s čelnými představiteli sekce se karlovarského festivalu oficiálně (a poprvé za dobu několikaletého trvání tohoto každoročního podniku) zúčastnil předseda Mezinárodní jazzové federace Charles A l e - x a n d e r . Asi by bývalo moudřejší odložit účast na tomto festivalu na vhodnější dobu.

Přihlédneme-li ke shora naznačené změně politického klimatu po návštěvě G o r b a č o v a , nepřekvapí nás, že rozsudek obvodního soudu byl v plné míře potvrzen a věc je tak pravomocně skončena. Dva představitelé Jazzové sekce zůstanou ve vězení. Jejich osobní situace ani situace jejich rodin jistě není lehká, avšak je třeba zdůraznit, že "sedět" za pravdu není žádná hanba. Oběti pronásledovaných představitelů sekce nebudou zapomenuty tak, jako nebude zapomenuto obětí všech těch, kteří jsou kdekoli na světě pronásledováni utlačovatelskou mocí za své pokrokové názory či společensky prospěšnou činnost. Nebudou zapomenuty ani jejich velké zásluhy o československou kulturu a její dobré jméno v zahraničí. Na druhé straně zástupné trestní stíhání představitelů sekce pro kriminální činy je potupou naší kultury a ostudou československé justice. Rozsudek je ryze politickým represivním aktem. Jeho právní neudržitelnost lze mít za prokázanou; jeho politickou nesprávnost a škodlivost prokáže budoucí vývoj naší společnosti. Městský soud nesoudil pět čelných představitelů sekce. Soudil sebe, soudil věrohodnost československé justice. A verdikt byl vskutku jednoznačný.

Jazzová sekce si až do konce své legální existence vedla velmi statečně. Jako legální struktura byla zlikvidována až dlouhým a soustředěným náporům byrokracie na úseku kultury, správy, bezpečnosti a justice. Spor sekce s touto obludnou byrokratickou mašinerií směřoval k samotné podstatě dnes již zcela neudržitelných společenských poměrů v naší zemi. Znovu (po kolikáté již?) bylo úředním rozhodnutím s pominutím všech demokratických procedur, bez možnosti veřejné diskuse, bez ohledu na veřejné mínění a konečně bez práva na další přezkoumání potvrzeno, že plnoprávní občané tohoto státu nejsou oprávněni sdružovat se dobrovolně za účelem společné činnosti, ať již by se měla týkat jakékoli oblasti. Sdružování je možné jen na pokyn shora, po přechodném milostivém svolení a pečlivém prokádování. Přitom pak musí taková organiza-

ce, ať už se zabývá čímkoli, trvale snášet dozor, usměrňování, mentorování, zakazování a poroučení shora, tedy od nadřízených orgánů. Všimněte si, že v naší společnosti snad není oblastí lidské činnosti bez oněch nadřízených orgánů. Každý je jim nějak podřízen, nikdo nežije a nejedná jen na vlastní účet a riziko, každý až do posledního školáka nebo penzisty "plní úkoly" ve službách oněch vševládajících a všudypřítomných nadřízených orgánů. A právě existence a činnost Jazzové sekce se dotkla tohoto ústředního problému života naší společnosti. Proto musela být a nakonec i byla nemilosrdně smetena, rozválcována byrokratickou mašinerií za pomoci směsi práva a bezpráví, pravdy a lži, legální procedury a nezákonné represe.

Pochopitelnou reakcí bude nejspíš přesun aktivit dosud provozovaných veřejně v rámci sekce do sféry kulturního undergroundu, kde budou vykořenitelně provozovány dál. Sekce nezaniká, jen přechází na jiné způsoby činnosti. V době své legální existence dokázala vše, co bylo v jejích silách. Nyní nastává další fáze její činnosti. Protože kulturní podzemí nelze za současných společenských poměrů odstranit - je totiž naprosto legitimním důsledkem těchto poměrů a reakcí na ně - má před sebou sekce dlouhou a jistou perspektivu. Záleží jen na její vnitřní síle a soudržnosti.

A celospolečenský význam případu Jazzové sekce? Byrokratický aparát na tomto případě velice názorně předvedl, že všechny řeči o "přestavbě" a prohlubování socialistické demokracie jsou jen plannými frázemi. Znovu bylo důsledně likvidováno vše, co se nějak vymklo úplné kontrole tohoto aparátu, a nic nepomohla skutečnost, že šlo o činnost zcela v intencích sovětské přestrojky i některých úvodníků Rudého práva. Případ Jazzové sekce je výsměchem novinové frazeologie. Jak mají nyní lidé věřit, že to, co se dnes píše, je bytí i jen částečně míněno vážně? Ovšem propadat beznaději by nebylo správné. V podstatě tento případ zase jen dokázal starou pravdu, totiž že společnost (lid) má jen tolik práv a svobod, kolik si jich sama vybojuje a pak tvrdě a neústupně hájí. Spoléhat na zásah dobrého gosudara, který je jen obklopen špatnými rádci a místodržiteli, je ošidné a naivní. Před příjezdem G o r b a č o v a jsme propadli jistým iluzím, ale skutečnost nám zase rychle připomenula, že musíme být svrchovaně nedůvěřiví i vůči němu, poměřovat vše a všechny výhradně jen podle skutků, ne podle slov.

Co říci na závěr? Snad jen to, že konečným rozsudkem nad představiteli Jazzové sekce nic nekončí. Karel S r p a Vladimír K o u ř i l si odpykají své tresty. S těmi dvěma (a také se všemi ostatními vězněnými za nekriminální činy) musí být solidární každý, kdo má čest v těle, mozek k přemýšlení a nezaprodal sám sebe za prachy a kariéru. Přejme oběma pevné zdraví, nezlomnou vůli a těšíme se brzy na shledanou.

Praha, květen 1987

-dD

IV. FOLKOVÝ FESTIVAL V LIPNICI

Původní plakát na letošní Lipnici nesliboval zas tak mnoho (ze zvukných jmen tam byl Dobeš a Mertu ukrytého za Dobrou úrodou tušil málokdo), ale skutečnost nakonec předčila očekávání: v amfiteátru pod lipnickým hradem se sešli hned tři velikáni současného folku: Nohavica, Dobeš, Merta. Kolem 10. hodiny dopolední Lipnice ani nevypadala na nějaký folkový festival - oproti předešlým ročníkům tam bylo téměř pusto - před bránou stálo sotva sto diváků. Ale do poledne se otevřená scéna přece jen zvolna naplnila, takže byla nakonec obsazena i strán pod hradem.

Letos prováděli pořadatelé s programem vyložená kouzla. Všechno bylo jinak. Na tištěném plakátu jste našli dokonce duo Cink, přestože jedna jeho polovina emigrovala do Austrálie. Ani z novějšího cyklostylovaného programu nezůstal kámen na kameni. Pořadí vystupujících se mohutně přehazovalo, noví účastníci (Braxatoris, Vítek, Čáp) se doplňovali a staří (Pohled, Stivín, Koubek) vypadávali. Časová skladba pořadu 12.00-21.10 byla čirá teorie. Začalo se tradičně skluzem a zpoždění nakonec narostlo na 90 minut, což by nevadilo, kdyby se nastavovala kvalitou, ale opak byl pravdou.

+ + +

Prakticky až do Bittové byla úroveň dost pochmurná. Vítek, Šarközyová, Vlad. Dobeš (neplést s Pavlem) a Blues Bujon předvedli podprůměr chvílemi zarážející, i když amatérismem občas probleskl náznak talentu (např. Dobešova tvrdě antitelevizní "To nejde stihnout"). Údajně nová Voňková - Šarközyová - má ještě co dohánět. Přinesla reflexivní, ale příliš literární texty. Iva Bittová s Fajtem za bicími odvedla svůj každoroční standard, s repertoárem však již trochu stereotypním. Kdyby zůstala u svých polocikánských písniček, jakéhosi "zhudebněného sexu", a vynechala závěrečnou česko-anglickou (snad na export) show o pojídání žížal, udělala by lépe. Braxatoris, písničkář objevený na Karlově mostě, mohl na něm ještě zůstat; zatím neukázal nic nového a patřil k vatě, jejíž zredukování by celkové úrovni festivalu pomohlo. Korunu benevolenci pořadatelů nasadilo vystoupení Vladimíra Čápa. Čáp je sice jedním ze zakladatelů českého folku, ale jeho repertoár á la "Pařížský pisoár" působí v současném folku přece jen jako pěst na oko.

Po tomto problematickém úvodu se zjevila výrazná a strhující kapela undergroundového typu Betula pendula, jejíž inspirovanost u Plastiků snad není jenom můj dojem. K sugestivní hudbě přidává Betula meditativní, filosofující texty. Rockovou meditaci vystřídal typický folkový showmen Jiří Dědeček, který dokonale strhl diváky svojí vtipně jedovatou satirou na současno všeho druhu a neméně nabroušenými komentáři. Vyprahlé lipnické scéně se konečně dostalo vydatného životodárného folkového deště. Především nad jeho písničkou "Nerostou houby" řval lipnický kotel - přes její ekologickou pochmurnost - nadšením a nadšení ho nezavila ani Dědečkova závěrečná výzva k lidstvu: "Všichni zpět na stromy / začne-

me znova". Dědeček tvrdí, že dělá písničky proto, aby se lidem dělalo špatně, ale je to jen část pravdy. Na závěr první půle po zmíněném Čápovi vystoupili "Folkoví minimalisté" Jůza-Pavlovský, - přestože kratší, trvali dlouho.

Letos si pořadatelé odpustili mírověbojové akce à la vypouštění holubů či balónků (že by přestavba?) a místo toho pustili v přestávce magnetofon a z něj zazněl nezapomenutelný Hutkův hlas a jeho písnička "Náměšť" se slovy "Co je nejpevnější? / Ta člověčí víra". Byl to krásný, překvapující a také nostalgický zážitek, který potvrdil, že nám Hutka pořád chybí.

+ + +

Po folku přišla tvrdá realita ztělesněná "heavy metalovým folkem" skupiny Z kopce, která kombinuje rockové tvrdo s textovými direkty typu: "Všude dobře, doma nejhůř", "Ono to nejde", "Jde to nějak z kopce" apod. Z kopce je úderná jako sbíječka a působivá jako dieselmotor, celkově strhující, agresivní, sugestivní, ale dost primitivní.

Před hlavními hvězdami festivalu zahrál a zazpíval Slovák Ivan Hoffman folk odvážný, ale proklamativní s podobně silnou sociální kritikou, jakou jsme slyšeli u Dědečka. Potom se konečně objevil velký magnet současného folku, těžko dostižitelný Jarek Nohavica. Předvedl to, co vesměs známe z nahrávek kolujících mezi lidem českým. Když hrál, bylo тихо jako v kostele. Lidi ho mají rádi. A sympatie je neopustily ani při vytrvalém zdůrazňování vztahu písničkáře k Vysockému, ani po nasládlé hommage pro Vysockého, která je důkazem toho, že Nohavica produkuje taky průměr. Je to nepochybně výrazná folková osobnost, ale nepříjemně mě překvapil - viděl jsem ho poprvé - nasládle romantickou autostylizací.

Merta jako každý rok (může-li vystupovat) přišel s novými písničkami a celkem mile překvapil, řekl si také tradičně své k současnosti (např. postoj k emigraci: "Neodcházejte! Bráňte se!"). Spolu s kytaristou Václavem Veselým předvedli výbornou hudbu a pod názvem Dobrá úroda patřili k dalšímu a možná nejzlatějšímu hřebíku letoška. Do třetice všeho dobrého nastoupil Pavel Dobeš, který nezklamal a dokázal svým suchým humorem a zžiravou ironií rozfajrovat publikum podobně jako Dědeček a byl poslední z velkých vrcholů večera.

To, co následovalo, představovalo buď průměr anebo kuriozity. Začalo to rockem říznutým folklórem v podání moravské kapely Ciment, která si v údernosti své hudby, tvrdosti textů své "dělnické poezie" (rozhodně ne à la Wolker) nijak nezařadila se Z kopce. Burian a Fikejz pokračovali v sestupném trendu, který nevýrazně a nepříhodně završil slovenským bluemen Litecký-Švéda. Závěrečná jam session složená především z průměrných hudebníků z této úrovně nevybočila. Nejspokojenějších bylo asi pár desítek teenegrů, kteří bujaře křepčili kde se dalo za apatické pozornosti příslušníků SNB vybavených psy.

Na závěr lze říci, že lipnický festival by potřeboval pevnější ruku v organizování programu a ve vyškrtnutí vycpávek, potom by

patřil zaručeně ke každoročním jasným bodům našeho nepříliš veselého kulturního života.

ZA

HEŘMAN CHROMÝ ROK VE VĚZENÍ

Vždy když uslyším na Hlase Ameriky Ivana Medka, který jmenuje nějakého nového pronásledovaného za politické názory a činy, říkám si, co je to asi za člověka, který se skrývá za mně zcela neznámým jménem...

Když jsem uslyšel jméno Heřman Chromý, věděl jsem to zcela přesně, tedy potud přesně, pokud jsem mohl Heřmana za dobu našeho kamarádství a někdy i velmi sporadické komunikace poznat.

V jeho případě jsem byl překvapen tím, jak málo informací o člověku Chromém prosáklo za hranice a jak se s jejich nedostatkem vzdaloval obraz vykreslený v rozhlasové relaci skutečnému, přesnějšímu a hlubšímu vymezení osobnosti jednoho z těch, které pohltil Moloch.

První zpráva na jaře roku 1986 o jeho uvěznění zkomolila jeho jméno na germánské Herman, což bylo předznamenáním i dalšího zkreslování Heřmanovy osobnosti. To, že byl Chromý představen jako úředník mělnické elektrárny, byla správná informace, pravdivá, ale byl to zároveň zcela podružný rys pravdy při hledání skutečné osobnosti tohoto člověka. Nic o něm nevypovídá méně než jeho profese.

Heřman byl uvězněn v době, kdy v SSSR už probíhala demokrati-zační vlna, která teď s jistým zpožděním a ztrátou energie dopadá i k nám a jejíž hlasatelé hbitě promrskávají pojmy, jako demokracie, informovanost, otevřenost, kritika... Tedy právě ty pojmy, kterými se Heřman vlastně řídil a za které byl uvězněn - kritizoval otevřeně, a tedy demokraticky, nejružnější negativní jevy v naší společnosti, aniž by vůči ní vystupoval nepřátelsky, nesmiřitelně či antikomunisticky - naopak vždy zdůrazňoval, že mu jde o nápravu stavu věcí. Dležitě je, že svoji aktivitu prováděl veřejně, podepisoval se pod ni; byl totiž naprosto přesvědčen, že veškeré toto konání se musí dít s otevřeným hledím; žádná bezejmennost, žádné ukrývání se, maskování - určitě i proto podepsal nedlouho předtím, myslím v roce 1985, Chartu 77 -, psal dopisy nejen vládním představitelům (mimo jiné Bílákovi ohledně jeho interview pro NSR), ale i různým redakcím, institucím a jedincům veřejně činným. Jsem jenom částečně informován o této Heřmanově aktivitě, vím o dopise Bílákovi, který se stal zřejmě hlavní příčinou jeho sledování, uvěznění a nakonec odsouzení, vím o dopise do Tvorby, redaktorovi Čejkovi, ohledně jeho článku o socialistickém realismu ("Skok do výšky").

Jak znám Heřmana, nebyl při svém intelektuálním, zdvořilém, byť neústupném, houževnatém, po pravdivé informaci se pídícím, způsobu komunikace schopen osobní urážky, hrozby nebo hanobení, prostě něčeho, co by spadalo pod pojem trestná činnost, za kterou byl nakonec odsouzen na 2 roky nepodmíněně v 1. nápravně výchovné skupině (podvracení republiky podle paragr. 98, odst. 1 tr.z.). Předmětem žaloby bylo - kromě jeho veřejně občanské aktivity - především vlastnění, a snad i půjčování (což nebylo zcela prokázáno)

takových informačních zdrojů, jako jsou Infoch, Svědectví a snad ještě nějaké samizdaty či exilové knihy. Letitá argumentace, že ústava ČSSR zaručuje spolu s mezinárodními smlouvami, které ČSSR podepsala, právo na šíření a přijímání informací, v těchto případech soud naprosto nezajímá. To je notoricky známá věc, ke které není co dolet.

To, že paralelní sdělovací prostředky informovaly o Chromém neúplně, pokládám za zásadní nedostatek. Znáám totiž Heřmana především jako literáta-básníka. Začínal dokonce mezi "legálními", oficiálně publikujícími básníky. Sám se s tím nikdy netajil a hlásil se k tomuto osobnímu vývoji a pokládá svůj obrát od cesty Čejků, Sísů, Peterků atd. za přirozený vývoj k autenticitě.

Však si Čejka na svého bývalého soupeřníka - autora pamatoval, jak vysvitlo z výměny názorů, z dopisové polemiky, kterou nakonec utála STB. Hle: příklad toho, jaké možnosti polemiky nabízelo Československo 80. let spisovatelům, stojícím na opačných názorových frontách naší chronicky rozpolcené společnosti.

Redaktor, básník, člen Svazu čs. spisovatelů, Čejka si sice pamatoval Chromého, ale tvrdě se vzepřel jeho kritice namířené proti frázování a pokrytectví v oficiální literatuře. Vypořádal se s ním po svém: obvinil Chromého z komplexu neúspěšnosti, závisti, a také z toho, že mluví slovníkem Svobodné Evropy. Ale v tom se určitě mýlil, když Heřmana podezíral ze závisti. Chromého vývoj totiž směřoval a skončil u požadavků pravdivosti, čestnosti a charakternosti, kladených na literaturu, umění a společnost i člověka vůbec. Cituji z jeho eseje:

"Básníci v Čechách i na Slovensku žijí a píší, a je to právě jejich svědomí, které je vede k tomu, aby literaturou žili mezi lidmi jako budoucí svědci jejich skutečného života, života nezidealizovaného politickou směrnicí, ani nevykonstruovaného za účelem uhájení svého pomíjivého rádobý čelního postavení v československém písemnictví. Vzestup a cesta české a slovenské literatury budou opravdu záležet na jejím nejslabším místě, to jest charakternosti. Tato vlastnost československého národa, jež tolik utrpěla, jak v průběhu minulých století, tak zejména v průběhu posledních desetiletí, se nedostane přesvědčivě na papír tak, že se naprogramuje, či jinak opíše. Budou se jí muset dnešní a budoucí spisovatelé a nejen oni řídit a jednat s ní především v životě, aby se její nezbytnost stala zárukou a přirozenou krásou každodenního života."

Z takové pozice prováděl Heřman až do jara 1986, kdy byl zatčen, svojí osobní kritickou kampaň, v níž využíval práva na svobodu projevu, práva na kritiku a kterou nesledoval nic jiného než zveřejňování svých názorů, kterými chtěl pomoci nápravě společenských poměrů u nás.

Ale Heřman mi není znám jenom jako básník či autor polemik a kritických vystoupení, ale taky jako autor a herec divadelních scének, které měly silnou tendenci občanské angažovanosti. Spo-

lečné vystoupení s Líbalem před několika lety skončilo - pokud je mi známo - soudním přelíčením, kde bylo předmětem žaloby výtržnictví. Tehdy to však ještě dopadlo pro oba protagonisty nezávislé kultury a nezávislého divadla (které se konalo předem neohlášeno jako součást pořadu o Franku Zappovi) dobře.

Je otázka, zda to bylo výtržnictví, když oba aktéři vystoupení, které proběhlo v Metroprojektu Praha, nakonec stanuli před diváky nazi, aby tak demonstrovali svůj umělecký záměr - zbavit člověka zábran, masek, přetvářek, lži. Zda to bylo výtržnictví, když obělení předváděli soulož, při níž coby manželé probírali v groteskní scéně všednodenní problémy uspěchané a ustaraného českého občana. (Nedávno jsem viděl daleko otevřenější satiru na lidskou sexualitu - ovšem pouze na ni -, samozřejmě v západním filmu, kde dvě ženy karikovaly lidské sexuální praktiky.)

Naše prudérnější veřejnost by asi v tomto případě odkývala nějaký zásah orgánů proti mravnostnímu deliktu. Ale kupodivu ani pánský striptýz, ani "soulož" na jevišti, ba dokonce ani společensky kritické projevy v intermezzech (např. upozornění na věznění profesora Šavrdy) tolik nevadily jako pozdější Chromého činnost - kritické dopisy zasílané veřejným činitelům.

Ale Heřman je také nadšený obdivovatel folku. Sjezdil kdejaký neoficiální koncert folkařů a snažil se jednak tento projev nezávislého umění a myšlení propagovat, jednak se ho i sám aktivně účastnil - recitoval mezi písničkami svoje texty. Známe je jeho vystupování s Pepou Nosem.

Snad z těchto faktů vyplývá jasněji, kdo Heřman Chromý je. Je to člověk usilující o nezávislé, svobodné myšlení a jednání, včetně aktivních občanských postojů, typ nadšeného tvůrce a příznivce neoficiální kultury a neoficiálního umění. Člověk, jehož cesta za poznáním nebyla jednoduchá, který odvážně hledal a hledá pravdu a neváhá s ní také veřejně vystoupit. Člověk, který se rozhodl k veřejné obraně pravdy. Myslím, že se nezmýlím, když řeknu, že je to člověk z rodu bojovníků, světloňošů a donkichotů v nejlepším slova smyslu. A v tomto světle je třeba vidět jeho uvěznění. Jako akt cílevědomě namířený proti československému nezávislému myšlení, umění a paralelní kultuře.

kamarád z Prahy

NOVINÁŘSKÁ CENA MILANA WEINERA

V letošním roce byla založena nová cena, tentokrát pro mladé novináře samizdatových časopisů a periodik. Nese jméno novináře Milana Weinera, který zemřel údajně v roce 1968.

Hned v prvním ročníku byla tato cena udělena vyhledávanému časopisu PROSTOR.

Redakce tohoto oblíbeného časopisu však se studem a lítostí přiznává, že nic konkrétního o osobě Milana Weinera více nezná. Jinak udělením ceny byla celá redakce více jak příjemně překvapena, někteří její členové dokonce obdivně polkli. V každém případě mnohokrát děkujeme porotě za její citlivé a uvážené rozhodnutí a věříme, že důvěru do nás tímto vkládanou, ani v budoucnu nezklameme.

redaktoři časopisu PROSTOR

KRITIKA KRITIKY KRITIKY...

/Problémy, jaké má v poslední době kritika s autory a naopak/

Moto: Boj autorů s kritikou, pokud se nevede o abstraktní zásady a umělecké teorie ve formách logických - pak je to ovšem teoretická diskuse dvou soustav nebo metod kritických -, nýbrž o určité dílo živé a konkrétní, je směšný.

/F.X.Šalda: Kapitolka o kritice, 1892/

Co se to, probůh, zase děje? Ptá se udivený čtenář, který čte K m e n - jediný český literární časopis, který, spoře a občas,

promlouvá k dnešku -, když pozoruje salvy, přestřelky, atentáty, kterými se častují naši editní spisovatelé a kritici. A to všechno ve jménu Kritiky.

Co blbnou? Zeptá se, když má - ne mylně - dojem, že by někteří spisovatelé kritiky nejraději potřeli jako třídu a smetli je na smetiště dějin (jak je u nás zvykem říkat).

Začnu s Karlem Sýsem. Na sjezdu SČS vystoupil s příspěvkem pod názvem "Kritika kritiky". Básnivým slohem nadhodil, že v B r n ě n - s k é m v e ě r n í k u jsou kritici ostří hoši a dokonce jmenoval: Jiří Trávníček, Zbyněk Vybíral. Dále pohovořil o "nekritizovatelných" autorech. Kdo to je? Všichni - od Jiřího Hájka po Karla Sýse - o nich mluví, nikdo nejmenuje. Ale Sýs jmenoval! Ten však, kdo se nadechl pln očekávání po bojovném úvodu udatného spisovatele, že uslyší konečně ta jména (předpokládám, že se jedná o různé Floriány, Skály, Rafaje, Taufry, Sýsy, Peterky apod.), ten se tedy zklamal. Sýs se pustil do - Holana, Seiferta, Holuba a Skácela. Sýsova neohroženost se tedy nezastavila ani před velikány - až na to, že Seifert byl chartista, Holan je básník nadobyčej vzdálený všemu socrealistickému, Skácel a Holub (ale vlastně všichni v určitém období) byli dlouho v nemilosti. A Sýs dále jmenuje: tentokrát kritika Jiřího Pavelku, který se ironicky vyjádřil o jedné jeho knize, a Miroslava Zelinského, který někde napsal něco tak ne-marxistického jako: "Zásluha knihy... tkví v tom, že zcela zřejmě ukazuje na neexistenci geografických a ideologických hranic v poezii. Jediné smysluplné sdělení je to, které jako primární kritérium staví hodnotu."

Ovšem, po takovém vnadidle pro marxistu těžko neskočit. Jestli pak si Zelinský ještě zapublikuje? Potom Sýs zaútočil na ty, kteří v poslední době oprávněně kritizovali Josefa Fraise za jeho celkem průměrnou, až podprůměrnou tvorbu. Když Sýs skončil, vybídl kritiky, aby nebyli alergičtí na kritiku. Bratrské rozevření náruče a už zase prskání jedu ve stylu "kritika ordinuje na revma brejle a pupeční pás". Souběžné vyzvání kritiky, aby odstranila "nekritizovatelnost"! Jaká pokrytecká rétorika. Sýs přece musí dobře vědět, že kritika sama nekritizovatelnost nevytvořila, ale způsobil ji ten, kdo kritiku cenzuruje, determinuje, objednává - normalizovaná redakce, a tu zase vyprodukoval někdo jiný atd...

Jak takové vystoupení hodnotit? Bez dvojakosti, jedovaté ironie a ztuhlého oportunismu v něm jde sotva co.

+ + +

Sýsové vystoupení předcházely některé události, které je vyvolaly: hádání Prahy (K m e n) s Brnem (V E Ě R N Í K, R O V - N O S T), kritika Fraise a Peterkův výpad proti některým redakcím a kritikům.

Mladší marxistický exponent v literatuře č.1 - Peterka - napadl celkem adresně, byť nikoli jmenovitě, a nevybíravě tu část literární kritiky, která se ubírá svojí vlastní cestou a nenechala se zpa-

critikovat k obrazu Literárního měsíčníku. Provedl to v článku "Nezpoždovat se za literaturou ani za epochou", kde referoval o současné marxistické kritice, která prý překonala někdejší individualistickou a nezávislou formu literární kritiky, jak ji představoval Šalda (Černého - Peterka pochopitelně nezmínil) a odklonila se "od kritického impresionismu a intuitivismu" k racionální metodě marxistické literární vědy.

Peterka referoval o jakémisi kolektivním literárněkritickém mozku - Komisi pro literární teorii a kritiku SČS -, která podle něj představuje ten správný a progresivní trend ve vývoji literární kritiky. Ani členy tohoto kolokvka Peterka nevyjmenoval. Potom kritizoval redakční literární kritiku za uspěchanost a na závěr provedl přímo historický čin. Ve jménu zdokonalování kritiky prohlásil, že oni (kdo?) nebudou tolerovat projevy "samolibého autoritářství s neomalený arogantní tón, který zcela ignoruje autorský záměr i téma, ani v nejmenším se nepokouší s ním navázat dialog a sleduje výhradně svou vlastní exhibici." Taková kritika, jak ji známe z Brněnského večerníku, Svobodného slova a Zemědělských novin nemá prý nic společného s kritikou léčící (?) ani s kritikou vědoucí (?) a vůbec už ne s kritikou informující (?), dajně se obrací ke snobským kruhům (koho tím Peterka myslí, je ve hvězdách). A svůj kádrový posudek zakončil zhodnocením: taková kritika vyvěrá z prezírovosti k české socialistické literatuře vůbec. A nejmenoval, jak je u nás zvykem. (Kmen 1986/6).

+ + +

Potěšující na tomto dění je poznání, že literární kritika u nás - zdá se - není řízena centrálně, a díky tomu není jednotná. Negativní je, že vůbec došlo k výpadu proti této svobodnější a autonomnější části literárních kritiků, a ještě notabene v období tzv. přestavby.

+ + +

Josef Frajs je jedním z detonátorů kritiky kritiky - spor o něj je zajímavý jak tím, že je to asi jediná větší veřejně proběhnulší literární polemika poslední doby a že rozvířil diskusi kolem funkce kritiky u nás, tak tím, že signalizuje krizi, ke které došlo v literatuře a literárním životě.

Jan Rejžek předznamenal frontální útok na Fraise svojí recenzí "Plechového slavíka" ve Kmeni 1986/32. Rejžek kritizoval v knize z prostředí pop-music nesčetné nonsensy ve faktografické části, ale celkovou literární úroveň - značně podprůměrnou - šalamounsky ignoroval.

Frais - místo aby rozumně mlčel - zakejhal. A udělal hned několik bot: napadl českou kritiku jako takovou v článku "Ohó, polemika" (Kmen, 1986/42), prohlásil, že vzala za své účta k tvorbě, skromně naznačuje, že vlastně patří mezi ty, co "robí dobré a potřebné věci" a pokračoval, že kritika u nás neposuzuje knihy podle kvality, ale podle úspěšnosti(!), potom obvinil Rejžka, že

si všechno vycucal z prstu, pohovořil o svých zkušenostech s hudebním světem a snažil se - ne právě chytře - Rejžkovu kritiku zpochybnit atd.

Spor o Fraise pokračoval i v kritice další knihy "Penzión pro svobodné dámy". Pochopitelně v něm nechyběl Sýs. Zúčastnil se ho ve Kmeni také Kamil Mařík, který v podivuhodně demagogickém pamfletu napadl nejprve kritiku Fraise a potom oficiální kritiku jako takovou.

Vášně kypěly, verbální údery padaly (často pod pás), zasloužili autoři uražení, věrní panošové afektovaní a bojovní. Výsledky? Tristní.

Pavel Janoušek ve Kmeni 1987/5 na fraisovský spor reagoval, neboť přerostl ve spor o kritiku, a snažil se celkem rozumně, moudře a polopatisticky vysvětlit nedůtklivým autorům význam a smysl kritiky pro kulturu.

Berou-li spisovatelé v potaz samotný smysl kritiky a kritik musí dokonce veřejně obhajovat svoje postavení a svůj význam, nesvědčí to o ničem jiném, než o krizi literárního života, nepochybně způsobené nedostatkem nezávislosti, svobody a z toho plynoucím celkovým úpadkem vzdělanosti.

+ + +

Další oblast sporu bylo hádání Prahy s Brnem. Kritiku Moravy (R o v n o s t , B r n ě n s k ý v e ě r n í k) zahájil Moravák Jiří Křenek v Kmeni 1986/8.

J. Trávníček totiž v anketě o nejhorší zážitek za rok 1985 napsal v B r n ě n s k é m v e ě r n í k u : "Básníky střední generace zachvátilo bujení verbalistických ekvilibristik a nic jim nepomůžou apologeti, kteří se snaží objevit v jejich poezii angažovanost, bojovné, současné a kdovíjak ještě nasměrované odpovědi".

To muselo vyvolat přímo epileptický verbalistický záchvat jednoho z nejzasaženějších - Sýse - v Kmeni 1986/10, který odpověděl, jak je zvykem, demagogicky.

Jako proud světla v temnotách zazářila odpověď J.P. Kříže z Brna, který ventiloval, že podobné výměny se odehrávaly v zákulisí redakcí často a roky předtím. A postavil se za své a proti Sýsovi!

Bitva vzplanula nanovo koncem roku. Průzkumník Prahy Křenek si přečetl kritiku J. Poláčka a okamžitě ji začal zlehčovat jako "známkování, mustrování, bohorovné soudy" a "provinční kritiku". Potrefená husa zakejhala prostě proto, že kritika kritizovala, a nepoklonkovala, neevidovala pouze, neodvedla povinnou daň "zasloužilým", ale vyjádřila svůj názor.

+ + +

Kdo jsou hlavní kritičkové kritiky? Sýs - nepochybně literární talent, ale lidsky a mravně problematický. Jak se může někdo ohánět pravdou a pravdivostí jako on např. v článku "Smát se celým

jménem": Jistě, mohli bychom se spolehnout, že naše krásná pravda dorazí do cíle tak jako tak. Vždyť přece lež má krátké nohy! Ale jak šikovně na nich dovede běhat. Zatímco nákladní auta naložená pravdou se jen pomalu probíjejí dopravní zácpou, proplétají se překající mopedy lži mimo pořadí drze kupředu. A tady začíná úkol humoru - ukazovat na ně prstem, označovat je jménem, celým jménem, /když jsme nikdy neviděli, že by se za pravdu skutečně postavil, nebo jak může vzývat angažovanost/ "Pinotučné verše": "Angažovanost nespočívá v rýmování pouček, v přestřelkách se vzdáleným nepřitelem, ale v odhalování všech souvislostí, které hýbou světem." /když jsme ho neviděli žádnou takovou souvislost odhalit?/

Frais - autor podprůměrný, jeden z těch, kterým absence hodnotné literatury na trhu umožňuje prosperovat. Literatura bez hloubky a bez umění.

Peterka - dogmatik na špici nejdravější skupiny literátů, která z kádrově-politické pozice diktuje a snaží se umlčet projev svobodnější kritiky.

+ + +

Je nejen lákavé, ale i nutné sáhnout nyní po klasikách demokratické kritiky a kultury. Tedy zpátky ke kořenům: Václav Černý vidí krizi moderního intelektuála v úpadku vědomí o totožnosti vzdělanectví a ideje svobody. Svoboda tvorby je nezbytnou podmínkou kultury hodné svého jména. Černého odkaz zní: kultura v nejvlastnějším slova smyslu a svobodná kritika jsou jedno a totéž.

Kritizovaní autoři o nějakou svobodnou kritiku nestojí, vždyť by mohla odhalit jejich nahotu. A kritika J. Trávníčka zasáhla kandidáty Parnasu rovnou do slabin, ohrozila je téměř "existenčně", nahlodala jednu z nohou jejich těžko vydobytého křesla - praví: krol je nahý, prostě si hraje se slovíčky a nic víc. To nemůže zůstat bez odvety. A tak vytahuje do boje Peterka: TAKOVOU KRITIKU TOLEROVAT NEBULIAM!

+ + +

Jak je vidět, v normalizovaném Československu vyrašila poupatá, která rostou v duchu svobodné, a tedy demokratické kritiky a kultury, vyrašila a nespěle se snaží udržet na skalisku, které je jim nabídnuto k životu. Několika jedincům se to zatím daří, ale oficiální literát, znovu po dlouhé době hrdě mávající svými zaplacenými členskými příspěvky, přechází do ofenzivy: jeho nezajímá žádná svobodná kritika nebo svobodná kultura, ale pouze vlastní prosperita a kariéra co nad tím je, že zlého je. A tedy - hrrrrrr na ně!

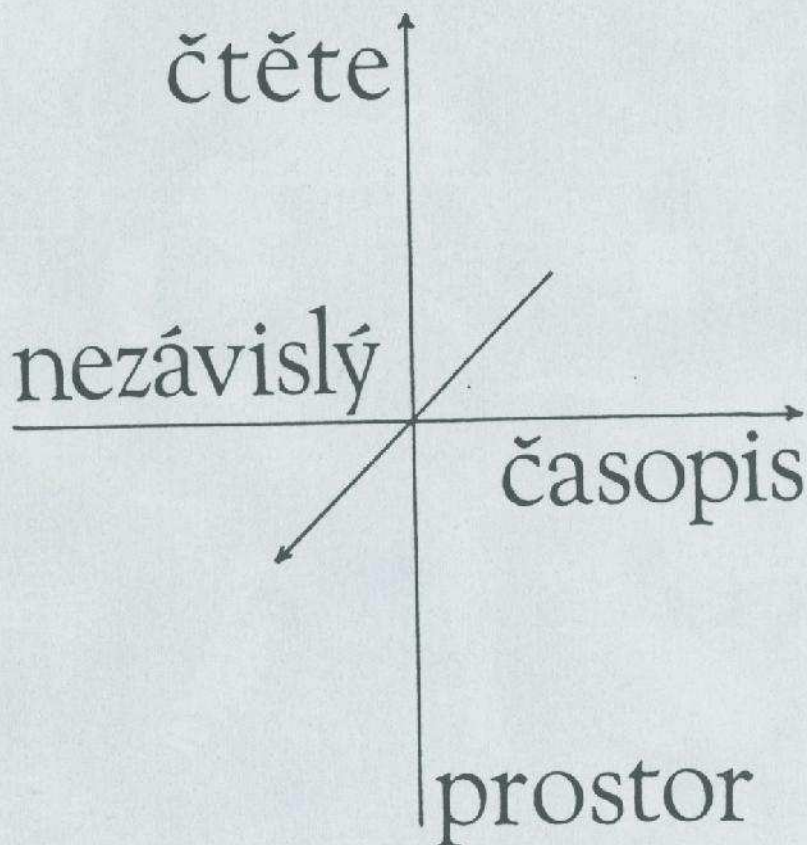
I do mechanismu téměř dokonale fungující cenzurovací mašinerie nadále přicházejí lidé, kteří chtějí nazývat špatné špatným a nekvalitní nekvalitním a dobré dobrým, kteří chtějí dávat věcem pravá jména, nebo přinejmenším bez taktizování vyslovovat svůj názor. Proč nezakončit Šaldou, kterého ctí dokonce i L i t e r á r n í m ě s í č n í k ? Už v roce 1892 označil v člán-

ku nazvaném "Kapitolka o kritice" představy básníka Jaroslava Kvapila o tom, že kritika má zjednávat pochopení básníka u obecnstva, šířit porozumění pro jeho dílo, úctu k němu, že má tedy sloužit básníkovi a nakladateli, za prehistorické!

Význam kritiky spočívá podle F.X. Šaldy v tom, že proti sobě anebo vedle sebe staví dva světy, dva názory a uvedeny v tuto souvislost, umožňují někomu třetímu širší, bohatější hlubší a obecnější poznání obou těchto světů.

KRITIKA NENÍ PENZIONÁT PRO AUTORY! Volal v minulém století Šalda, kritika není žádná pedagogická mise, nevychovává a neradí obecnstvu! Jeho volání však nedolehlo k našim Křenkům, Sýsům, Peterkům, Frajsům,... atd.

-ZA-

Čtěte časopis PROSTOR + + + Předajte přátelům a známým

ČLOVĚK A MUŽ TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK

Zdeněk Ábel

"Musím bořit, abyste
vy mohli stavět."

TGM

Iniciály T.G.M. promlouvají i po mnoha letech, a to i k těm, kteří již byli strčeni do pytle informačního zapomnění. My třicetiletí jsme v sedmdesátých letech zpívali písničku o tatíčkovi Masarykovi. Text jsem už zapomněl, jen se mi vybavují slova:

Tomáš Garrigue Masaryk chodil s náma na žejdlík,
který z dnešních českých prezidentů si to může dovolit?

Takovými prapodivnými cestami se k nám tehdy dostávala masarykovská tradice. TGM bral a stále ještě bere lidi za srdce. Byl to člověk s Č, vybavený kouzlem osobnosti; a nebyl to jen důsledek mýtu - mýtus byl naopak výsledek kouzla osobnosti.

Když jsem se začal ptát lidí, co jim říká jméno Tomáš Garrigue Masaryk, hned se začalo rýsovat, že se tazání dají rozdělit zhruba na tři skupiny - podle věku. Ti nejstarší si osvojovali jeho jméno ve škole, přímo s ním žili. Střední generace už si musela svůj vztah k němu hledat zprostředkovaně, za informačního stopstavu, který krátkodobě, ale účinně přerušil konec 60. let. A třetí skupina - to jsou děti Normalizace.

Naši otcové, když začnou mluvit o tatíčkovi Masarykovi, podotknou pravděpodobně, že ho lidé měli rádi, vážili si ho. Masarykovy zásluhy uznávají i ti, co mají výhrady k jeho prvorepublikánskému "uctívání" - byl to přece prezident Osvoboditel. A s lidmi to uměl. Padne nějaká anekdota, třeba o venkovanovi, kterého vzal prezident do automobilu - venkovan ho nepoznal - a prezident na konci jízdy představil posádku: "Tam vzadu sedí Honza a já jsem Tomáš Masaryk." Budiš, tolik lidová tradice.

My třicátníci při jeho jméně zbystříme. Zažili jsme masarykovskou renesanci: vydání Čapkových "Hovorů s TGM", Machovcovu monografii, ale také její brzké potlačení. TGM je nepochybně v naší historii zjevení; je to osobnost, před kterou se tají dech; intelekt, jakých mnoho není. A protože nás už nezasáhlo propagač-

ní přexponování, museli jsme a musíme si ho objevovat sami a děláme to s údivem archeologů, kteří narazili na poklad.

Dvacetiletí, kterým uvázlo v hlavě jen to, co se dozvěděli ve škole nebo z ústní tradice, toho moc nevědí. Byl to prezident, demokrat, humanista - to bude asi tak vše, co se od nich dozvíme. Masaryk je pro ně už jen jedna z kamenných soch panteonu českých dějin.

+ + +

Při čtení Voskovcova rozhovoru pro P. Tigrida mě zaujalo, jak Voskovec mluvil o Masarykovi jednoduše, jak ho polidštil, odmytloval, odpatetičněl a odeoretičněl, a přece mu zbylo ještě hodně.

Měl v životě styl, byl to muž činu, umělec života a také špatný spisovatel a průměrný filosof, ale státník a dobrodruh velkého stylu a za dobrou věc - tolik Jiří Voskovec.

+ + +

Masarykova osobnost je snad nejlépe zachycena v Čapkových "Hovorech". Karel Čapek uskutečnil v tomto stále živém, moderně zapsaném rozhovoru jeden prezidentův nesplněný sen - napsal český román o jeho životě.

TGM se narodil roku 1850 a vyrůstal v obyčejné vesnické rodině na hodonínsku. O svém otci, panském kočím, říkal, že zůstal celý život nevolníkem. Matka byla kuchařka u "pánů" a jako silnější osobnost měla na syna větší vliv. Masaryk vchoil německou reálku, ale šel se učit kovářem. Dokonce se mu to řemeslo líbilo, a tak je možné, že by kovářem zůstal, kdyby ho jednou nepotkal profesor Ludwig, jeho někdejší učitel klavíru. Ludwig zasáhl osudově do chlapcova života - poradil rodičům, aby ho poslali jako učitelského praktikanta do školy, a ti ho poslechli.

Následující studium na německém gymnáziu v Brně neskončilo dobře. Německý učitel Förster vyslovoval řečtinu a latinu německy. V "Hovorech" se dočteme, že si z něj Masaryk dělal legraci a četl v Liviovi "Hanibal enim". Šlo to k řediteli, kde si stál za svým. Těch konfliktů na gymnáziu bylo však více a ještě větších, a tak musel nakonec s pětkou z mravů pro nesposlušnost a vzdorovitost z gymnázia odejít. V té době ale dával kondice v rodině policejního ředitele Le Monniera a po jeho přeložení do Vídně odešel Masaryk s ním. Ve Vídni byl potom na přímluvu policejního ředitele přijat na zkoušku do sexty.

První přímou zkušenost s válkou udělal Masaryk v roce 1866, kdy probíhala válka prusko-rakouská a vojska se přesouvala na Moravu. V "Hovorech" vzpomíná, jak se ještě s několika chlapci z vesnice chtěli dát na vojnu, aby mohli bojovat proti Průšákům. Naštěstí jim ten nápad rozmluvil rakouský velitel vojenské jednotky, které Masaryk ukazoval cestu krajem.

V letech 1869-1882 s výjimkou dvou lipských let 1876-77 žil a

studoval ve Vídni. Když přijel v roce 1882 nerad do Prahy, neuměl už ani dobře česky.

V Lipsku poznal Masaryk svoji osudovou lásku - Američanku Charlottu Garrigueovou. Masaryk tehdy psal svoji habilitační práci o sebevraždě, když ho telegramem volali do USA k Charlottě, která utrpěla úraz. Dlouho neváhal a vyrazil do Ameriky na loď, která se cestou v bouři málem potopila. Všechno dopadlo dobře, konala se svatba a Masaryk se rozhodoval, nemá-li zůstat v USA, ale nakonec, aby dokončil habilitaci, se vrátil.

"Tož jsem žádal pana Garrigua, aby nám dal peníze na tři roky, než budu moci uživit rodinu. Pan Garrigue byl takový starý Viking a Američan; v Americe se rozumí samo sebou, že člověk, který se žení, dovede svou ženu uživit sám. Odepřel proto napřed podporu, kterou pokládal za věno, pak nám přece dal tři tisíce marek a lístky na cestu," - dočteme se v "Hovorech".

Ano, to je ta událost, kterou popisoval nadšeně Voskovec, i když trochu odlišně: "Začal v mládí cestovat, namluvil si slečnu, která přijela vodníkař z Ameriky... pak najednou nevěděla, má-li si ho vzít, tak on šel, vypůjčil si peníze, sedl na loď a jel do Ameriky za ní. A řekl jí: 'Tak jakýpak nesmysl. To se ví, že si mě vezmeš. No a ona si ho vzala, pochopitelně. A hned si vypůjčil peníze od jejího táty, který 'byl boháč', jak říkají američtí Češi. Víte, takhle se o Masarykovi nikdy nemluví, ale tak to bylo!"

+ + +

Velký český román o moravském selfmademanovi, který to dotáhl z kováře na prezidenta, začal vlastně v roce 1882, kdy přišel TGM do Prahy. Nechci probírat celý Masarykův život, i když by bylo zajímavé sledovat nitky, které vedly k jeho prezidentství, pozorovat paradoxy tvořené kontraverzí jeho svérázu a názorů s Prahou, netušící, že po ní chodí jeho budoucí prezident Osvoboditel.

Je toho dost, proč neměli Češi Masaryka do války v oblibě: kácení model v rukopisném boji; hilsneriáda; podpora "protinárodní" sociální demokracie; proticírkevnictví; nutnost smíru mezi Čechy a Němci; negativní výroky o Sokole jako od Němců přejaté organizace; pozitivní politika vůči Rakousku; útoky proti prázdnému vlastenčení; kritika radikalismu z roku 1848; negativní postoj k akcím Omladiny; kritický poměr k rus- a slovjanofilství; výroky pochybní o absolutní hodnotě české státnosti aj.

Ty boje svedl Masaryk zejména proto, že pravda byla pro něj svatý pojem.

Jeden příklad ze života: za bolševické revoluce v Moskvě se Masaryk ocitl před vraty hotelu na ostřelovaném náměstí. Vrátný uvnitř se ho ptal, jestli je jejich host - jinak že ho do hotelu nepustí. Bylo by jednoduché zalhat, ale on se ani v situaci, kdy šlo o krk, nevzdal své zásady.

Zní to jako pohádka, obávám se, že je to pravda. To bylo TGM 67 let! Tenhle stařeček potom proharcovoval s českými legiemi Rusko

a Sibiř, aby legie přepravil na francouzskou frontu, a přitom ještě psal spis "Nová Evropa". To taky není pohádka.

Podobné příklady osobní statečnosti by se daly vržít. Ale Masaryk sám o nich mluví prostě a jednoduše, nevyráběl legendy. Vzpomíná například, jak před válkou chodili na Slovensku na medvědy, kteří ničili úrodu. Když medvěd uviděl poprvé, nedokázal rozčilením a překvapením ani vystřelit.

V Rusku za revoluce se dostával často do situací, kdy šlo o život a choval se v nich tak, že se o něm vytvářely legendy. Komentoval to jednoduše: "Hoši si chodili ten rozstřílený hotel Metropol, co jsem v něm bydlel, a povídali si o něm celé legendy; říkalo se, že se ničeho nebojím. Zatím jsem se kolikrát bál, ale nedal jsem na sobě nic znát; zrovna kvůli nim jsem chodil po ulicích, když se střílelo."

Byl dobrodruh? Především byl fascinován poznáním, ne pro poznání samo, ale pro zdokonalování stavu věcí lidských. Dokázal být zároveň člověkem, filosofem i politikem. Jeho činy i myšlenky stály na pevném základě hluboké víry v Boha (bez toho nelze Masaryka plně pochopit). Dobrodruh není to správné slovo pro člověka tak bytostně náboženského, humánního, ukázněného a racionalistického.

+ + +

Předválečný respekt a uctívání, které zachycena ve starých brožurkách nabývají nechtěně až cimrmanovské komiky, byly vystříhány současnou kritikou Masarykovy kompetence filosofické i politické. To je v pořádku. Každá doba musí znovu přehodnocovat historii, ale nemělo by nám to bránit v tom, abychom i nadále viděli tuto pozoruhodnou a výjimečnou osobnost.

Vždyť na Masarykovi je i dnes, a možná právě dnes, fascinující spousta vlastností: obrovské vědomosti a obrovitá vůle po poznání, mimořádná schopnost uvažovat o věcech v širokých souvislostech a vyvozovat z nich další závěry, veliká kázeň a v neposlední řadě smysl pro harmonii osobnosti, harmonii člověka a života vůbec, a to nemluvím o jeho skálopevné víře a podivuhodném optimismu.

Pozorujme i masarykovské paradoxy, jichž nebylo málo: filosof a nadšený čtenář i znalec beletrie - vědec i praktik - světoběžník a vlastenec - muž moci nežijící pro moc - hluboce náboženský člověk a zároveň konkretista a realista - intelektuál a sportovec - asketik neodvracející se od života - spisovatel, který psal nerad a z donucení okolnostmi - politik nerad vystupující na veřejnosti - prezident, jenž po návratu do Prahy v roce 1918 zapomněl na to, že je prezident a vyrazil pěšky z Hradu do jedné kavárny za kamarády - filosof, jenž se nevydával za filosofa - profesor, jehož cílem nebylo studentům něco vnucovat nebo je o něčem přesvědčovat, ale naučit je myslet.

Masarykova příslovečná demokratičnost vyplývala z víry v Boha a v člověka: "Eticky je demokracie zdůvodněna jako politické uskutečňování lásky k bližnímu". Anebo: "Demokracie pravá, založená na lásce a úctě k bližnímu a k bližním všem, je uskutečňování božího řádu na zemi".

Byl to muž činu, v tom má Jiří Voskovec pravdu, ale činu - zdůrazněme - který rostl z idealismu a pro idealismus.

+ + +

TGM si cenil mužnost jak z důvodů mravních, tak obranných. V "České otázce" čteme: "V národě tak malém pak obzvláště vzděky hrozí nebezpečí, že se opatrnost a rozvážná svědomitost obrací v dvojakost a v nemůžnou 'tichost'. K otroctví zvenčí se připojuje otroctví uvnitř, i sahá se pak i k prostředkům nečestným, jimiž lidé slabí se domnívají sloužit vlasti."

V "Hovorech" prohlašuje, že je rozhodný pacifista, ale že má vojsko rád. "I kdyby už nebylo válek, nebudou nikdy zbytečny dvě základní vojenské ctnosti každého celého muže: kázeň a statečnost. Chci-li mír, neznamená to, že přijímám bez obrany útok, právě naopak. Já chci mír prakticky, ne utopicky; to znamená, že pro udržení míru vynaložím všechnu sílu důvtipu a lásky k národu i k člověčenstvu, ale je-li třeba, i všechnu sílu obrany. Proto být nebojácný, mužný a co nejsilnější."

+ + +

Pokud mohu vyslovit zcela osobní názor, k čemu nám mladším Masaryk dnes je nebo čím by mohl být, potom zavrhnu všechna nabízející se patetická slova jako vzor, cíl, ideál, cesta, protože by to stejně nebyla pravda. Spíš bych řekl, že Masaryk je velké oslovení. TGM je osobnost, která už samou svojí existencí se ptá, proč hůře, proč nedokonaleji, méně nadšeně, méně intenzivně? Je to rukavice vržená historií do doby, v níž jsou hodnoty znehodnocovány. Každá prostá věta vycházející z Masarykových úst nás vyčítavě oslovuje, jak jsme se dostali tam, kde jsme a jak je to vůbec možné dostat se tam tak rychle?

ČESKÁ OTÁZKA - CHLAPSKÁ OTÁZKA

Jiří Boleslav

"Chci bych se hned na začátku omluvit a vysvětlit ženám, že budu psát jenom o mužích, zejména o jejich lepší části. Bude to čtivá omluva, neboť mnoho žen v ní asi urazím. Ale takový je holt už život."

Muži se odjakživa dělí na dvě části. Na ty, co si pojmenování muž zaslouží, a na ty, co jsou muži pouze podle pohlaví. Domnívám se, že ženy tímto problémem netrpí. Jejich problém spíše tkví v tom

že ve snaze dohnat muže, zanedbávají svoje ženství. A teď přijde ta urážka: ženy v jistých ohledech muže stejně nikdy nedohoní. Jsou jisté společenské funkce, v nichž jsou muži nezastupitelní. (Stejně tak jsou i opačně funkce ryze ženského rázu). Ale aby právě tyto funkce muži dobře plnili, nesmí se to jejich mužství, jak už jsem řekl, zredukovat jen na biologickou stránku.

Z uvedených společenských funkcí bych jmenoval jen jednu, ale hned tu hlavní: boj. Ano, slyšíte dobře, boj. Muž, coby válečník, je nezastupitelný. Vím samozřejmě dobře, že v tomto století proběhly dvě zničující války a že třetí by již byla poslední. Války jsou nesmyslné, nikdo je nechce, ale přesto vždycky byly a budou. S tím se nedá nic dělat. A dokud budou, dotud je třeba myslet na obranu, na boj. Obrana před nepřítelem je nejdůležitější společenskou funkcí. Ta když selže, tak všechno ostatní je víceméně v háji. Jak v háji, to dobře víme, protože v tomhle století naše obrana selhala už dvakrát.

Řekněme si nyní něco o mužských vlastnostech, které (kdyby byly o něco více po vlastech českých rozšířené) by nedovolily proměnit naši obranu v takovou blamáž a hanbu.

Film V pravé poledne zobrazuje prostý příběh. Právě propuštěný trestanec se svými třemi bratry jde zabít šerifa, který ho do vězení dostal. Šerifa nikdo ze spoluobčanů nepodpoří, ale on se rozhodne zůstat a vzdorovat přesile. Film popisuje, jak se šerif marně snaží získat nějaké spojence a jak nakonec sám podstoupí boj s přesilou, k němuž ho zavazuje jeho šerifská hvězda. Ale jenom ta?

Bývalá šerifova milenka říká svému mládenci, který zřejmě stále ještě na šerifa žárlí a zrovna o něm něco nelichotivého prohodí, zhruba toto: "Rozdíl mezi šerifem a tebou je, že on je chlap a ty ne. Jsi pěkný, urostlý mužský, ale chlapa nedělají jenom široká ramena." Viděl jsem film jako malé dítě a ještě jsem si neuměl vyložit tento výrok. Nicméně podvědomě jsem za slovy tušil něco významného, a tak se mi vryl do paměti. Dnes snad již jsem dozrál pro toto téma, muž a chlap. Co dělá z mužského chlapa, jaký je mezi nimi rozdíl.

Šerif by se asi těžko mohl postavit čtyřnásobné přesile, kdyby nedisponoval výjimečnými schopnostmi. Pro normálního člověka by se střetnutí se čtyřmi profesionálními zabijáky rovnalo jasné sebevraždě. Šerifovi jeho schopnosti dávaly jakés takés šance. Jestliže šerifova bývalá milenka říká, že "chlapa nedělají jenom široká ramena", pak se tím logicky myslí, že ty ramena (symbolicky nadprůměrné schopnosti) jsou tam namístě. I když nestačí jenom to.

"Podstatou mužného ideálu není hrubost, tvrdost nebo něco podobného, nýbrž právě schopnost, udržet v harmonické rovnováze všechny mohutnosti lidské povahy. Slovo muž je čestný titul pro onu dramatickou jednotu, v níž není žádná síla předem vyhlazována, nýbrž všechny se drží v pořádku na uzdě. Tento ideál má anglické jméno:

balance of powers. Byl tak nazýván určitý stav politický, ale tato slova se hodí i k tomu, aby jím byl označován jistý výtečný lidský stav." - Ferdinand Peroutka: Jaký byl Havlíček (1931).

Člověk uvnitř vyvážený, jinými slovy harmonický, má ty nejlepší předpoklady vidět svět okolo sebe zase v určité rovnováze a ve správných proporcích. Je to člověk, který nepodléhá dobové hysterii a extrémním hnutím myslí. Zachovává si zdravý rozum, když ostatní jej ztrácejí, a podle toho také jedná - uvážlivě a s přehledem. Takový člověk je hned vidět v dobách těžkých nebo v krajních situacích. Neztrácí hlavu, orientuje se správně, je pro ostatní oporou, na níž je spoleh. Je to člověk výjimečně stabilní, od něhož se odrážejí dobové módy stejně jako davová šílenství. Jeho životem se táhne víceméně stále táž charakteristická linie, ať už jde o jeho názory nebo činy. Říkáme o takových lidech, že mají pevný charakter nebo silnou osobnost. Tajemství oběho spočívá ve vnitřní harmonii.

Šerif ve filmu skutečně zachová chladnou hlavu. Zváží situaci racionálně: přestože mu žena i přátelé radí, aby ujel, namítá, že bude utíkat celý život. Není řešením utéct, protože mstiví bratři po něm půjdou tak jako tak. Stojí za nimi slib zavřeného bratra, který u soudu přísahal, že šerifa zabije. Šerif bere přísahu vážně. Jediným rozumným východiskem je vyřešit věc na místě, v domácích podmínkách, ve městě, v němž je šerifem. Je však nashodě, že tento "racionalistický" motiv není jediným. Které jsou ty další?

Posláním šerifa (nejen ve filmu V pravé poledne) je bránit zákon v obci. I když tentokrát šlo přímo o něj samotného, bránil šerif ve své osobě zákon jako takový. Útok na šerifa je vlastně největším porušením zákona. Kdyby šerif ustoupil, tak by všechno, co do té doby dělal, přišlo prakticky vniweč. Je to otázka profesionální etiky a svědomitosti. Šerif je za něco placen. Za něco, u čeho se předpokládá, že bude občas vyžadovat mimořádné nároky. Nemůže přece utéci nebo to vzdát, když ta chvíle přijde. My tohleto vzdávání u nás v Čechách známe velmi dobře a není to hezký pohled ani s odstupem doby. Chlap má výjimečně silný smysl pro odpovědnost a nemůže než konat svoji povinnost.

Šerif však nezůstává ve městě jenom proto, že je to rozumné nebo že tu má povinnosti. Cítíme, že prostě nemůže nezůstat. Je tu něco, co je silnější než strach nebo znechucení ze zbabělých spoluobčanů. Je-li takový, jaký je, tedy chlap, pak zůstane, pokud má i nadále zůstat sám sebou, tedy chlapem. Chlap to má prostě těžší než ostatní muži. Ostatní jednoduše v každé situaci sečtou všechny plusy a mínusy a z toho jim vyjde, co mají udělat. Bezprostřední ohrožení života někým silnějším by jim nekompromisně velelo utéct a doufat, že to mstivým bratrům bude stačit. Kdo přežije, vyhraje. A je v tom obrovský kus pravdy. Je to taková naše česká pravda, ať už prvorepublikové nebo reálsocialistické provenience. Nic takového však neplatí pro chlapy. Chlap by nepřežil potupné přežití. Vzpomeneme při této příležitosti na onoho šlechtice z Peroutkova románu Oblak a vlačík, který v koncentračním

táboře hned první den řešil otázku, zda vrátí nebo nevrátí ránu, která ho dřív nebo později čeká. Došel k závěru, že způsob života jeho i jeho předků mu jednoznačně říká, vrátit. Přesto, že to znamená smrt. Ránu také vrátí a je na místě zastřelen.

To, co vedlo šlechtice k tomu vrátit ránu, co vedlo šerifa k tomu zůstat, to byla hrdost. Jinak řečeno vůle uchovat si vlastní důstojnost i za cenu nejvyšší.

V Eseji o vraždě od Raymonda Chandlera se praví zhruba toto: Špinavými ulicemi velkoměsta, plnými vražd a násilí, musí kráčet muž bez bázně a hany, rytíř, ochránce vdov a sirotek a všech slabších, kteří jsou nespravedlivě utlačováni.

Šerif je na začátku filmu zcela normální, běžný člověk, žijící běžnými starostmi i radostmi. Právě se oženil a se svojí manželkou se chystají prožít zcela normální život. A v tom si osud vzpomene, že vyzkouší právě jeho. Šerif je zvyklý na určité "rozumné" riziko, které je spojeno s jeho prací. Je to profese riskantnější než jiné, ale kdyby zahynul při pronásledování zloděje koní, bralo by se to stejně, jako když si někdo jiný zlomí vaz při pádu s koně. Ve filmu se však všemi opuštění šerif ocitá tváří v tvář čtyřnásobné přesile. S tím se ani v jeho profesi nepočítalo. A přitom hájící sám sebe hájí i společný zájem, chrání zákon. Bojuje nejen za sebe, ale i, a to je paradoxní, za ostatní. Paradoxní proto, že je to jen tak mimochodem. Určitě není ochoten pro ostatní obětovat život, když se tak zbaběle před nebezpečím schovali.

Po vítězném boji šerif se svojí ženou, která jediná mu pomohla, město navždy opouští. Dává tím jasně najevo mnoho věcí, ale jednu obzvlášť: nedělal jsem to pro vás, ale pro sebe. A stává se opět normálním člověkem. Chci říci toto: v americkém pojetí chlapa (dá-li se o takovém mluvit) se c lapem muž stává jaksi mimochodem, vlastně nerad, aby se opět stal normálním člověkem. S tím je spojeno to, že pomoc druhým není jeho cílem ani ctižádostí. Pomáhá jiným jen proto, že současně pomáhá i sobě.

Od tohoto pojetí se liší evropské pojetí chlapa pěstované vlastně už od nejranějšího středověku, tedy pojetí rytíře. Rytíř má vlastně všechny atributy chlapa, o nichž jsme dosud mluvili, a k nim ještě jeden navíc. Pomoc druhým je nejvlastnější jeho cíl a současně motiv jednání. Rytíř je idealista, to jest na počátku stojí idea dobra a spravedlnosti a teprve potom následuje konání. Rytíř svůj život podřizuje romantickému a mravnímu poslání. Je to jaksi vyšší typ chlapa, ale současně pozor na něj. Viděli jsme nejednou v historii, jak se rytíři proměnili v nesnášenlivé a kruté fanatiky a jak v zájmu všeobecného dobra povraždili všechny, kdo jejich pojetí dobra stáli v cestě.

Americký spisovatel Raymond Chandler vyjádřil názor, že ve společnosti, kde se tak rozbujelo násilí, jako např. v americkém velkoměstě, je zapotřebí rytíře. Zde už nelze vystačit s chlapem, který náhodně osloven osudem, jde hájit dobrou věc. Zlo vlastně číhá za každým rohem, stalo se součástí každodenního života. Chlap je víceméně nucen vyjít ze své ulity a stát se chlapem jednou provždy, tedy rytířem.

Situaci, kdy se zlo stalo součástí každodennosti, dobře známe z vlastní zkušenosti. I zde a nyní je zapotřebí rytířů bez bázně a hany, aby se ujali bezbranných a utlačovaných.

Stejně mi ale bude milejší ten americký, životu bližší chlap, pro něhož, stejně jako pro většinu z nás, platí bližší košile než kabát. Pro něhož ale současně platí lépe zemřít v stoje, nežli žít na kolenou. Zlo, s nímž se utkal šerif ve filmu V pravé poledne, představovali čtyři zabijáci. Při jeho výjimečných schopnostech to byla síla, s níž se mohl jeden šerif měřit. Jiné už je to ve filmu Život a doba soudce Roy Beana. Samozvaný soudce s několika přáteli tu čelí organizované instituci sdružující naftové doly, právníky, najaté pistolníky a potažmo zkorumpovanou policii, politiky a tisk. Není pochyb, že boj Roy Beana a jeho druhů je přodem ztracen. Na kolbiště totiž vstoupilo zlo v nové, ve westernovém světě neznámé, podobě - v podobě instituce. Proti instituci nemá jedinec, jakkoli schopný, šanci. V souboji instituce s jednotlivcem vždycky vítězí, ať má pravdu či ne, instituce. Jediná šance pro jednotlivce je opřít se o jinou neméně silnou instituci, schovat se za ní nebo v ní. Proti instituci pomůže zase jenom instituce. Instituce, která vydává a chrání zákony, tedy stát, musí být pochopitelně nejsilnější. Ve světě institucí se práva a spravedlnosti domůžeme pouze prostřednictvím mechanismů fungujících v institucích k těmto účelům určeným. To jest policie, soudy, tisk, parlament, politické strany, vlády apod.

Co se v této situaci stalo s chlapem, respektive s rytířem? Byl nahrazen dobře fungující administrativní mašinérií? Stal se z něj perfektní úředník některé ze jmenovaných institucí? Ve světě institucí se role chlapa, pokud úplně nezanikla, určitě změnila. Změnila se prostě z toho důvodu, že chlap nemůže účinně čelit násilí násilím. Zlo se jaksi odosobnilo. Dostalo organizovanou podobu, někde dokonce podobu zákonnou. Chlap také neví, s kým má bojovat. Všichni jsou vinni a přitom nevinní. Vykonávají pouze svoji práci. Odpovědnost svalují na instituci. Pokud člověk sám nedisponuje nějakou institucí, může pouze poukazovat na zlo, které se děje.

V socialistických státech je situace navíc o to horší, že stát se proměnil ve všemocnou instituci uplatňující totalitní vševládu nad vším a všemi. Pluralitu institucí západního typu vystřídala totální nadvláda jedné instituce. Vezměme si například problematiku lidských práv u nás. Jejich masové porušování mohou dissidenti pouze konstatovat, upozorňovat na ně. A spoléhat, že mezinárodní ostuda donutí režim chovat se slušněji. Vlastně to moc není, a přitom je to maximum toho, co se dá dnes dělat. Představme si na okamžik, že šerif z filmu V pravé poledne by nechal pistole doma, chodil po městě a poukazoval na to, že jeho zabitím bude porušeno právo občanů zvolit si svého zákonného zástupce. Vlastně je to strašné, když si uvědomíme, že nám zbyla už jenom ta možnost upozorňovat na to, jak se na nás páchá násilí.

Z tohoto pohledu teprve člověk ocení, jakým zázrakem byla polská Solidarity v době, kdy za ní šly masy. Byl to první případ, kdy se v socialistickém státě podařilo vytvořit silnou a nezávislou instituci. Polsko v té době bylo pluralitní společností.

I když se to nepodařilo udržet, je to i pro nás hlavní perspektivní cesta. Až se tady obyvatelstvo trochu vzpomene do více občanské podoby (čemuž může napomoci i ta jejich "přestavba"), tak bude možno vytvářet nezávislé instituce hájící zájmy obyvatelstva.

Vidíme, že westernový svět jaksi nekoresponduje s naší skutečností. Institucionalizace a totalitarizace společnosti se postavily do cesty smysluplné individuální seberealizace. Přitom ale instituce i totalitní moc nejsou ničím jiným než souhrnem jednotlivých činů konkrétních lidí. Není nač se vymlouvat, každý může volit mezi přisluhovááním zlu a důstojnou existencí. Vzpomeňme Solženicynovo "Nežít se lži", kde říká, že když už nejsme s to čelit násilí totalitního režimu, tak se alespoň nemusíme podílet na jeho lžích.

Češi jsou v oblasti střední a východní Evropy nesporně nadprůměrně kulturní, vzdělaný a civilizovaný národ. Bráno běžnými civilizačními měřítky, stojí Češi na špičce této oblasti. Jiné to je, uplatníme-li však jiná, dejme tomu chlupsá, měřítka. Takovým měřítkem je například to, kdo se jak bránil, když byl napaden (zejména silnějším). Co zjistíme? Takřka všichni kromě nás se bránili! Proti fašistickému Německu bojovali Jugoslávci, Albánci, Řekové a Poláci. Proti bolševickému Rusku bojovali Poláci a Maďaři. My jsme byli napadeni jak Německem, tak i Sovětským svazem a nebránili jsme se ani jednou. K čemu nám jsou všechna vzdělanost a kulturnost, když selháváme v základní věci, v sebeobraně? Kolikrát vidím Čechy, jak se vysmívají svým sousedům, že jsou nekulturní, zaostalí a chudí. Ale přitom my jsme vedle nich ubožáci.

A je tu další věc. Proč jsme tak snadno absorbovali socialismus? Jakto, že většina společnosti po druhé světové válce tak snadno začala komunizovat? Vidím tu opět tytéž vnitřní dispozice. Nedostatek mužnosti jako příčina selhání v sebeobraně. Nedostatek mužnosti jako podklad pro psychologické srovnání s rovnostářským systémem, který vylučuje nadprůměrnost a vyjímčnost. Se systémem, který je spiknutím lazarů proti schopným. Lazari všech zemí spojte se! U nás se spojili a jen tak se nerozpojí.

Peroutka v roce 1931 napsal, že jsme vytyčili mnoho programů, ale pořad ne ten pravý - mužnost. Neoslyšeli jsme ho. Vytyčili jsme další programy - sociální rovnost, potom socialismus s lidskou tvář, naposledy pak morální program lidských práv, ale stále to není ono. Nejdříve musíme být chlapi, to jest musíme především ctít vlastní důstojnost, pro čest musíme se bit, a to ne kvůli druhým, ale kvůli sobě. To je základ, na němž teprve lze budovat to další.

Čtete časopis PROSTOR + + + Předejte přátelům a známým

Málokdy se podaří, aby se události několika za sebou jdoucích dnů seskupily k jednomu významu; když teď mohu psát o mužnosti, je to díky tomu. Téma se dá předznamenat ale i šíř: co nám který profil či osud muže napoví o tom, kam odcházíme, odkud jsme přišli a kdo jsme. (A neboť Jaroslav Šabata, můj milý přítel, je muž, a neboť oslaví letos na podzim šedesátiny, ať mi dovolí připsat text jemu).

Začnu literární scénou, naším zkaženým stoletím vnímanou už jako přežile romantickou, pohádkovou skoro; odebrala se na Aljašce, ve sněhu a ledu. Muž z posledních sil dovleče bezvládnou, vysílenou ženu k řece, která začala tát. Na břehu najde loďku, tak pro jedno tělo. Rozdělí zbytek zásob, naposledy se se ženou nají a pak si do loďky nevleze on, důležitá postava k záchraně, ale uloží do ní ženu a pustí ji dolů k lidem po pomalém proudu. A zatímco žena, snad omdlelá, snad spící, si pluje za svou záchranou, muž se usadí u brodu, jíst už nemá co, snad má pár nábojů v pušce, a čeká, jak se dál vyvine jeho příležitost. Film vysílali v televizi, povídku napsal Jack London, hleděla jsem na scénu jak očarovaná; ach ano, ovšem, takto cítilo minulé století.

Čtu vlastní životopis Agathy Christie, spisovatelka vypráví o viktoriánském ideálu ženy, která musela být křehká, spíš až trochu nemocná, rozhodně hodná chránění, spisovatelčina babička se cítila být křehkou ženou i při svých víc jak osmdesáti letech a nezdolném zdraví, v němž se dožila devadesáti let, čtu to, bavím se a žasnu, k jak obrovské proměně tu došlo. Literatura našeho století si v londonovských scénách nelibuje, tón udávají a století nám vyjadřují spíš muži bledničkoví. Proust. V té přejemné kráse je až smyslově postihnutelná vůně léků. Kafka. Z čeho všeho obvinil otce tam, kde by měl muž cítit vlastní odpovědnost. Ale i Kundera, abychom nechodili tak daleko: se zdrcujícím sarkasmem vylíčí jako mužný výkon hrdinů svých románů mstu, a ovšemže mstu na ženě. Pronikavé myšlení rozpitvává naše lidské henčení až na nevábný kořen, zůstává ale otázkou, zda je to myšlení normálně lidsky zdravé, zda odkrytí kořene neodkrývá ve skutečnosti cosi patologického. A ovšemže ženy jsou v těchto románech ve své kladně míněné podobě vedle slabošských mužů milující, praktické, činné, vytrvalé, chápavé; čili silné.

Dějiny patrně s chutí trestají každou větší rozhodnost paradoxu: moje matka mi ještě dokázala přijatelně vysvětlit, z jakých oprávněností pramenila ženská touha emancipovat se, sufražetky a ostatní ženská hnutí nebojovaly s muži o zástěru a o vařečku, zápasily spíš se zapšklým měšťáctvím, které diktovalo předstírání i v posteli; já už ale ve své generaci mohu jen žasnout, jakou ve skutečnosti přivodily proměnu. O ženských právech by už těžko kdo

+ Vychází bez souhlasu i vědomí autorky

pochyboval, muži si spíš zvykli na výhody ženské soběstačnosti, avšak na místo slabšího pohlaví jakoby se podařilo proklouznout jim. Tak to aspoň budou o naší době číst budoucí pokolení: "pravý muž" je odsunut už jen do westernů a do přiblblých krimí a v roli ať zločince nebo policisty je tu líčen jako primitiv, kosící lidi střelbou jak křepelky a ovládající bravurně hlavně volant automobilu; kdežto vážnou literaturu, tu, která se zachovává v knihovnách, ovládl přemítavý a bezradný hrdina-intelektuál, bledule s fousama, žádající si pochopení a v nezbytí i ženinu podporu a ochranu. Dosazovala jsem si do londonovské scény hrdiny těchto románů, ale výsledek úvahy radši nepopíšu. Zato ocituji výrok francouzského módního návrháře sukni pro muže J.P. Gaultiera, který své modely zdůvodňuje i zdravotně i sociologicky: muž prý prochází vývojovými změnami a ženy prý dnes dožívají spíš muži něžnější. Obraz mužů komplikovaných a slabých proniká i do literatury jako její kultivovaná jemnost, a těžko rozpoznat - pokud se nechceme řídit výstřelky pánské módy - kam až tato dobově výmluvná literatura vyjadřuje skutečný stav doby, a odkud už jej sama formuje; a ovšem - odkud a kam obraz doby zkresluje.

Nechci tu zkoumat, jaké společenské přesuny onen převrácený stav zplodily; sama potřebuji k životu muže obdivovat, a budu tedy psát o těch obdivu hodných. Před dvěma týdny zemřel Václav Černý. Zpráva o jeho smrti nikoho nepřekvapila, dlouho se vědělo, že jeho tělo touží po spočinutí. A jak ležel na vysokém katafalku, v té smutně krásné chvíli ztotožnění živých s mrtvým, a jak mu kněz popřál klidu i odpuštění, on nejen provokoval obrazy pro tu chvíli nevhodné - mně se vnucovala neodbytná představa, jak tam, za clonou smrti, dál blaženě vykuřuje a ústy dělá vydařené dýmové kroužky - ale zažďalo se mi, že celou svou uplynulou existencí nalehl na živé jako jedno jediné zneklidnění.

Věci se zajisté nedějí tím, že se řeknou nebo napíší, či dokonce že mi je někdo jen pomyslí; je to ryze intelektuálská iluze, asi charakteristická pro bezmoci našeho století. Za myšlenkou by měl následovat čin, i Kristus konal zázraky, aby mu uvěřili. Intelektuálskou bezmoc nádherně vyjádřil Saul Bellow v postavě Mosese Herzoga, potácejícího se od jedné energické ženy k druhé a realizujícího svou mužskou důležitost v myšlených dopisech politikům, vědcům a institucím na všemožná témata, jak je přinesl den; muž, který se dovedl vyjádřit k čemukoli, ale který si neporadil s řadovým černošským policistou a musel k svému dopravnímu přestupku volat na pomoc ženu. U Václava Černého taky bylo možno vypožorovat mile iluzivní jistotu a sebevědomí, že české dějiny se dějí i tím, když se v kavárně Slávii sejdou tři odstavení vysokoškolští profesori, z toho dva bývalí ministři, a roklují o situaci. Václavu Černému taky zbyla za zbraň jen myšlenka; na jeden rozdíl však, ten od Herzoga, on své myšlenky zveřejňoval, a na druhý rozdíl, ten od spousty dalších intelektuálů typických pro naše století, jeho myšlení bylo tak silné, že - i když mohl jen psát - jeho okolí je mohlo pocítit jako činný milník. Takto Václav Černý vydával až do zákazu nacisty a pak po válce až do zákazu komunisty Kritický měsíčník, takto napsal svoje paměti. V čem ale spočívalo to, že ho lá intelektualizace činu u něj neztratila svůj mužný efekt, že -

dokonce i přes možný nesouhlas - byla pocítěna jako mužný čin?

Na Václavu Černém na první pohled bije do očí, jak byl osobní; byl zatraceně osobní. Nikdy jsem ho ale nespátřila vynucovat si souhlas; respekt, to ano, ten si vynutit uměl, ale vážil si u druhých spíš vlastního přemýšlení, vlastní hlavy a poklonkování ho dráždilo. V osobním přístupu dovedl pěkně seknout, někdo říká, že i ublížit; já bych řekla, že jeho osobní vyhraněnost sloužila spíš jako nástroj úsudku a kritiky. Vlastní osobu rozhodně neztotožňoval s věcí obecnou, necítil sebe jako kritérium hodnot a děje; Václav Černý byl silně osobní vždy v zájmu nějaké velice neosobní věci. České kultury. Národní povahy. Evropských vazeb Čech a jejich dějin. A k mému překvapení taky - podoby socialismu.

Tak jeho smrt mohla nabýt symbolického významu. Ležel v krematoriu ztichlý, a neumlčený; neumlčený ani smrtí, ani různými režimy. Až vlastně na konci života soustředil všechny zbylé síly, vůli a zkušenost a vzepjal se k napsání knihy, kterou už nikdo a nic v Čechách neshodí ze stolu. Můžeme i s mnoha vývoody posledního dílu jeho Pamětí nesouhlasit, ale nemůžeme se jimi nezabývat. Pro oficiální společnost ovšemže žádný smuteční obřad za řádného profesora Karlovy univerzity jako by neexistoval, oficiální společnost poslala do krematoria jen nápadné muže v civilu; a svědčilo pouze o její okamžité bezradnosti, že civilové neporučili sejmut stuhu Charty 77 z věnce pod rakví. Avšak jak kněz Václavu Černému popřál klidu věčného, zazdalo se mi, že toto křesťanské přání obestoupilo vášně člověka zneuctěného, vášně, s níž Václav Černý rukou netřaslavou a písmem téměř kaligrafickým napsal onu svou poslední knihu, tu pro jejíž obsah nebude mít klidu ani on, ani my, ale ani ona nepřítomná oficiální společnost.

Neklid, který teď mám na mysli, je neklidem velkých individualit, které se - i se všemi svými lidskými slabostmi a nedostatky - na vrcholových bodech svého života odvažují sahat společností i jednotlivcům do živého; je to neklid tvořivý, ze zásvětí nám nehrozí prst mstivý, jen varovný. A mě nutí přemýšlet i o tom, proč Václav Černý, muž vymknutý z české průměrnosti, onoho uspokojeného českého sebespasení a naivního mesianismu, a současně muž k Čechám tak lnoucí, zrovna tu mnoho obdivovatelů nenašel; jistě ho zrazovala jeho plachost, která se někomu mohla zdát i přezíráním, plachost člověka, důvěřujícího síle svojí myšlenky víc, než komplotům a kamarádšoftům; ale to nevysvětluje, že nevytvořil v Praze vlastní výraznou školu a že když se v šedesátých letech začal znovu prosazovat, nedálo se to v Praze, ale v časopisech v Brně a v Bratislavě. Románský západník nejspíš těžko prorážel silné vlivy přebírané z Německa a z Ruska, ale už jsem některé mladé slyšela říci, že Václav Černý představuje onu větev české duchovní tradice, již by bylo záhodno vysledovat. A tak si s jeho odchodem odpovídám na první otázku; byl to muž, který měl sílu, vůli i odvahu otřásat lidmi i jen tím, co psal, a neklid, kterým nás poznamenal, bude muset být zpracován; odešel tedy do neklidu, předaného následovníkům?

Prý čirou náhodou mohl na pohřeb přijít Dominik Tatarka, byl právě z Bratislavy na návštěvě v Praze, když jeho učitel zemřel;

avšak o pravém dosahu událostí nejlépe vypovídají právě tyto významové náhody. Neboť to byl Slovák Dominik Tatarka, který někdy loni na podzim do čerstvě vydaného textu Navrávačky, diktovaného na magnetofon, řekl: "Alebo, povedzme, Václav Černý. To je pre mňa najväčší muž v tejto republike. Keby som mal možnosť vzdať poctu Čechovi, bol by to Václav Černý." Pak, abych nezkreslovala, přiřadil Tatarka ještě Havla a Vaculíka. Vyslovil tak svou vděčnost, těsně předtím byl totiž na návrh českých spisovatelů vyznamenán cenou Jaroslava Seiferta. Václav Černý ale v tlačenici kolem různých literárních cen neobstál, ani za Paměti, jejichž vydání k němu doneslo příval nadšení i odporu i vzrušených debat, se nepotěšil veřejným uznáním. A když už je řeč o cenách - zblízka jsem viděla, jak on sám překonal nechuť i důvod a nakonec bez psané výhrady se podepsal pod návrh na udělení Nobelovy ceny Jaroslavu Seifertovi.

Velká postava vnímaná příliš zblízka asi sama překrývá svou skutečnou velikost a Dominik Tatarka má možná z povzdálí ostřejší oko; nadto on sám by nejlíp mohl určit, jak velký podíl má zrovna Václav Černý na tom, že jeho slovenská duše je francouzsky poznačená. Dominik pozval po pohřbu pár přátel na malou sešlost, byl to vlastně kar za Václava Černého, každý o něm řekl něco pěkného. Dominik vzpomínal, jak chodil před válkou v Praze na Černého univerzitní přednášky; mladý docent se choval nevidaně volně, zapálil si v přednáškové síni cigaretu. Jen gesto, pomyslíte si, u Černého však výmluvné. Když studenti zašuměli nad tou volností, mladý docent otevřel okno a vyzval kuřáky, ať si taky zapálí, jemu to nebude vadit. Pamětníci vyprávějí, že s nezbytným hořícím doutníkem předtím chodil po fakultě jen věhlasný Josef Pekař.

Dominik Tatarka si přibližuje lidi a svět smysly: očima, ušima, hmatem; Dominik se dívá, slyší a hmatá. U nikoho jsem neviděla, jen u něj, ruce nadané poznáváním světa. Tak jako on si přibližuje svět Klement Lukeš, ten ale má pro to jiný důvod. Ruce Dominika Tatarky jsou hubené, s dlouhými prsty, takže mají velikou plochu, a s neuvěřitelně jemným, vnímavým povrchem. Při hovoru je vznášejí jak křehké ptáky, lovící významy z okolního vzduchu, a když vás vezme za ruku nebo vám dlaní přejede po předloktí, vaše já ví, že on o vás ví. Z vašeho hlasu, máte dojem, vnímá jeho skryté vibrace a proměnu barev, ve vašich očích čte za pohledem. Jistěže mu poznané zpracovává mozek, mozek přemýšlivý a originální, ale nikdy ne tak, aby převládl nad smysly. Tuto nezkaženost, nezprostředkovanost, původnost vnímání, tento prazpůsob, přirodnost vidění má u nás Dominik Tatarka snad už jako poslední z živých, a díky jemu, nejen protože je umělec z boží milosti, vidí až dovnitř věcí. Dominik Tatarka rozumí, čemu snad už nikdo, dotýká se niterností. "Zbožňujem všetko, čo je pravé." Taky proto u nás mnoho vážných věcí vyslovil jako první.

Dominik Tatarka by nepochybně poslal ženu zachránit se po vodě, uhaduji ale, že na rozdíl od londonovského siláka by se jí napřed optal, přeje-li si to; a mnoho žen by se rozhodlo zachránit jej. Neboť jestli Milan Kundera přitažlivě píše o lásce jako o sexu, Dominik Tatarka o ní píše jako o erotických pobožnostech. Milovat se se ženou má za zbožné, ženino pohlaví je mu místem zázraku, žena a její klín jsou posvátné. Naplno to vyslovil v posledním tex-

tu, jsou tím ale prosycené Proutěná křesla i Písačky, dvě jedinečné knihy o přirozeném kouzlu lásky. Ženy si cení, že jím Dominik Tatarka právě takto rozumí, a zažila jsem nádhernou scénu až úporných projevů ženského obdivu k tomuto čaroději milostnosti. Bylo to na Havlových padesátinách, Dominik seděl ve středu salónu na vyvýšeném křesle, tělo měl po nemoci hubené, skoro vetché, nohy ho už příliš neposlouchaly, vrásčitým obličejem prosvítala jeho někdejší krása, mezi koleny třímал hůl, zahnutým koncem odchýlenou od podbřišku. Seděl tam jak pastýř, jak pohanský bůh, jeho magnetický střed neutuchajícího ženského roje. Královna plesu by nebyla víc obletovaná. Ženy všeho věku na Dominikovi lákaly pohledy, větičky vyslovované lichotivým hlasem, ale hlavně vnímavá pohlazení jeho krásnými motýlíma rukama. Viděla jsem Tatarku zblízka poprvé a okromilo mě, že se vůbec při psaní nestylizuje, je ve skutečnosti přesně takový, jak píše. Náповěda omamných textů naplněná živým reálem. Jaký div, že mu ženy seděly u nohou.

Dominik Tatarka je mužem žen. To je velice složitá a záslužná mužnost a bere se tam, odkud pocházíme, bere se u matek. Dominko, sirotek po otci a jediný bratr mezi sestrami, byl matkou od malička v rodině veden za muže. A těžko říct, co předcházelo čemu, zda uctivost k matce předurčila Dominikovu uctivost ke klínům žen, anebo zda přírodní vnímání odlišnosti pohlaví venkovským chlapcem spjalo v Dominikově mysli vědomí toho, odkud pocházíme, stejně tak přirozeně s tím konkrétním mateřským klínem - pravda ale je, že vnímat ženu uctivě a posvátně nevykloučí muži ze světa žen jeho matky; následky toho jsou pro celý jeho život dalekosáhlé. Takový muž pak už všecek další svět může vnímat nerozpadle a v jeho hlubinných významech. Mama. Dominikův val proti zkaženosti našeho století.

S Václavem Černým jsme se loučili v pátek a v neděli jsem byla pozvána na zlatou kněžskou svatbu. Josef Zvěřina oslavoval se svými duchovními dětmi a se svými přáteli padesátileté výročí kněžského svěcení. Otec Josef, básník víry, promluvil na setkání o Logu, o Slovu a jeho rozsévání; minil Krista, já musela myslet na něho. Katolictví není v Čechách zrovna vzorem tolerance, a Josef Zvěřina je vynikající výjimkou. Zabavili mu jednou půlku knihovny, taky mou knihu s věnováním, známý major Fišer mě zavolał na výslech a až pohoršeně řekl: "Jakým on vám může být otcem." Je otcem láskyplnosti a otevřenosti. A tak na svůj velký svátek pozval katolíky i nekatolíky, věřící i ty, o nichž ti v církvi pěkně říkají, že stojí na okraji; jsem taky ten šťastný okraj, co se rozhlíží na všechny strany, seděli jsme pod jabloní se širokou korunou, nevyzrálé plody padaly a Josef Hošek mi vyprávěl utkvělé příběhy, jež by rád proměnil v povídky. Jedna bude o tom, jak při eskortě z jednoho vězení do druhého stál frontu před skladem vězeňských mundurů a když do skladu vešel, za stolem, obklopen policemi plnými oděvů páchnoucích vězeňským rmutem, seděl nad velkou knihou záznamů vydání a příjmů Jan Zahradníček. Jeden z největších českých básníků držel pero a zapisoval, co kdo svlékl a do čeho byl navlíknut.

V našem programově ateistickém státě se u kněze předpokládá, že jeho mužnost nejspíš spočívá v obhajobě a šíření víry. Ne oslavě

dostal Josef Zvěřina taky otázku, zda někdy, třeba právě během těch dlouhých čtrnácti let věznění v lágru, o svojí víře zapochyboval. Až udiveně, na co se ho to ptají, odpověděl, že to ne. Vyznačil tak mimoděčně výši základu, na němž spočívá jeho život. Být knězem je podobné poslání, jako být filosofem nebo básníkem, víra je k tomu dána jako bytostná vlastnost. A teprve na tomto vysokém předpokladu, velice vysokém, když uvážíme, kolik námahy jiné lidi stojí, aby si víru uchovali nebo si ji dobývali, ve složité stavbě lidského osudu, vzdělanosti a povahy Josef Zvěřina vytváří vlastní dílo svých skutků a vztahů.

Součástí tohoto díla, mohu to napsat s potěšením, je i jeho úcta k ženám. Vepředu jsem napsala, že ony tři události spolu vnitřně souvisely; a jestli Tatarkova uctivost a zbožnost obestírá věci lidské a Zvěřinova se vztahuje k věcem božím, jestli Tatarkova filosofie je přírodní a Zvěřinova theologická, jestli Tatarka je čaroděj milostnosti a Zvěřina rozséváčem prvotního Logu, přece se uctivostí k ženě sobě mohou podobat; Tatarkova mama, úcta k mamince knězi asi sublimuje ve zbožnost k matce boží, panně Marii; ale prapůvodnost, pravost, opravdovost vidění se tu sobě podobají.

Nedávno byl novelizován zákon o umělém přerušení těhotenství, rozhodnutí je teď ponecháno na ženě a postup je jí usnadněn asi tak, jako když požádá lékaře o vytržení zubu. Jedinou podmínkou je - přijít včas; a zub jí vytrhnou zadarmo, za potrat zaplatí nevelkou sumu. Katolická obec uspořádala velikou petiční akci proti tomuto zlepšenému zákonu a vůbec proti potratům. Kolem petice vypukla dost naléhavá pře, symptomaticky jí vedli pouze muži. Na výtky proti petici odpověděl Josef Zvěřina Petru Uhlovi, hájil úctu k životu vůbec a k lidskému zárodku od jeho počátku zvlášť. Umělé přerušení těhotenství v sobě zahrnuje celý složitý komplex mravních, společenských, zdravotních i právních problémů. Nemyslím si, že mateřství je jediným ženíným posláním, nemusí být ani jejím posláním hlavním, je ale tajemstvím jejího těla a jejím důstojenstvím a taky velikým citovým naplněním; a potrat, ať učiněný z jakýchkoliv důvodů, ženu všerůzně znechocuje. Je to něco, co je vždy lépe, když ji to neostihne. A protože se novelizovaným zákonem staly potraty houskou na krámě, řekla bych, že jestli ženy a dívky budou bez skrupulí a ochotně nastavovat svá těla kyretě nebo vývěvám, možná založí zhoubu lidského roku tak stejně, jako to činí i jiná hrubá zacházení s přírodou. Některé druhy zvířat vyhynou, protože je člověk nerozumně loví; lidé se mohou možná pokazit, že lidské samičky, jako jediné v přírodě, dávají svá mláďata zabít ještě dřív, než se narodí. Už dost katastrof nám napovědělo, že je nebezpečné do oněch prapůvodních, tajemných a v tajemství posvátných věcí zasahovat.

A přece, když jsem si přečetla Zvěřinův hluboký text proti potratům, jsem řekla, že se žena nebo dívka může těhotenstvím dostat do tak těžké životní situace, že pro sebe nemůže vidět jiné východisko, než zákrok; a pak je lepší, když jde k lékaři, než aby šla tajně k andělíčkářce. Josef Zvěřina, kněz se smyslem pro ženu, mou námitku převrátil do úplně jiného závěru. "Máš pravdu. Žena je příliš odkázaná na sebe. Muži se odnaučili ji chránit."

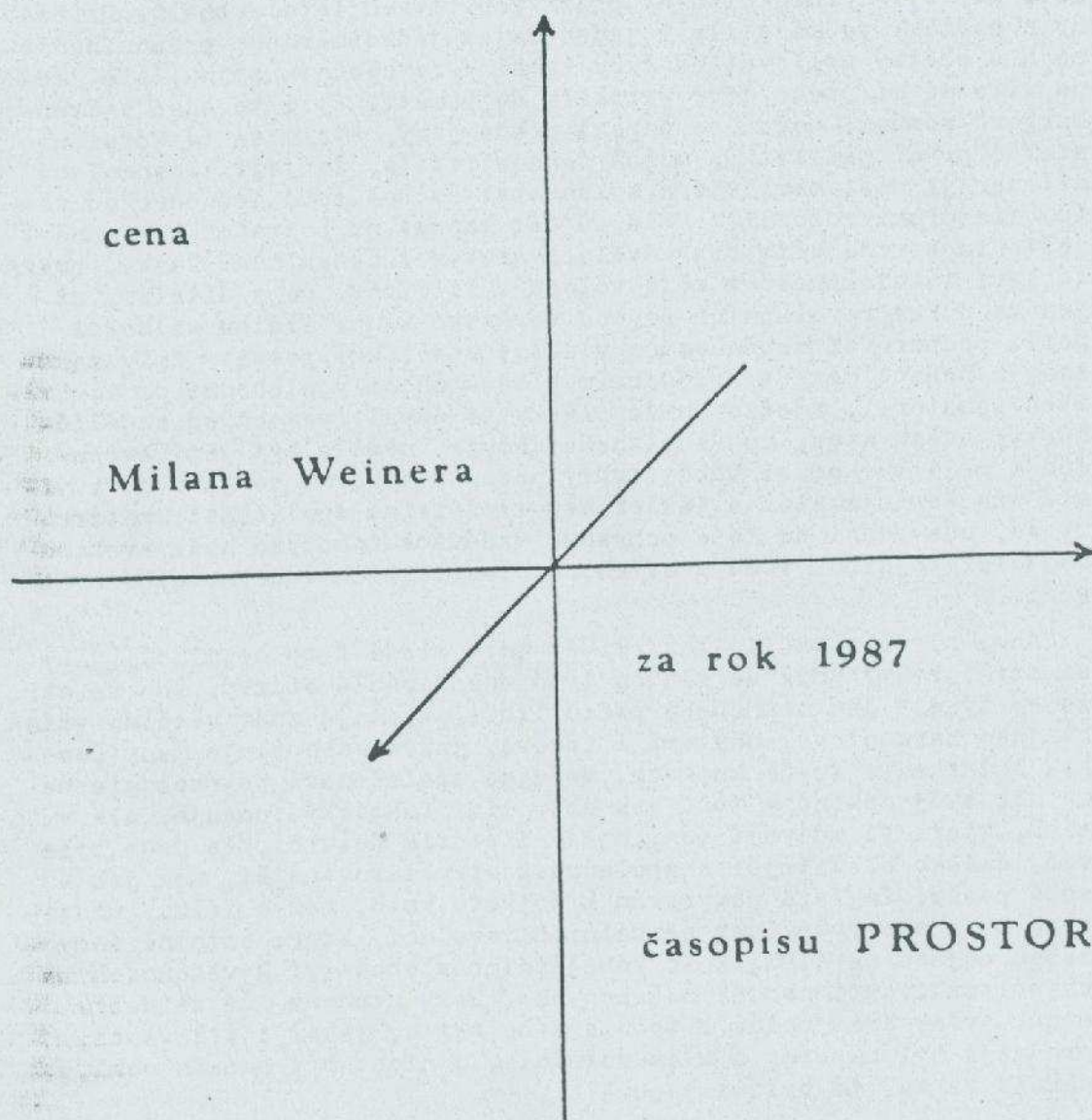
A hovořili jsme o tom, že psaným i přijímaným ideálem je sla-

bost muže a že se žena svou samostatností pro něj úlevně vymkla z jeho ochrany. A že tudíž společenské vazby, vazby uměle vytvořené, hrubě narušují vazby základní, přírodní a přirozené, to, co nás utváří jako lidské tvory. Za války, v čase mezi dětstvím a dospíváním, jsem hltala sovětskou literaturu dvacátých a třicátých let, jíž byly plné knižovny pražských levých intelektuálů. Příběhy a postavy se mi slily v jeden dojem jednosměrného proudu nadšené a s obětmi usilovat odněkud kamsi v revolučním zájmu, ale jedna věta se mi přece živě vypálila do paměti. Bylo to snad v Erenburgově románu, možná to napsal někdo jiný, stalo se to kdesi na stavbě první pětiletky, mladá žena zjistila, že její komeomolský milenec ji dost nemiluje a spisovatel napsal tuto jednoduchou větu, jíž drama rozuzlil: "Šla se dát zapsat na potrat." V románě ještě ta strohá věta obsahovala i smutek z nenaplněné lásky, pražští leví intelektuálové měli volnou vůli dívky, co s dítětem, už jen za důkaz revolučních svobod sovětské ženy. Vidinu volnosti mohla podporovat zkušenost z vlastní země, kde potraty byly zakázány a bohaté dámy s nežádoucím plodem chodily ulehnot do soukromých sanatorií, kdežto chudé služky si dávaly pomoci od anděličkářky; avšak něco, co ženu znehodnocuje, nemůže být její svobodou a měli bychom si dávat dobrý pozor a varovat se "svobod", jimiž nás častuje stát a jakási nepostižitelná společnost, zatímco my se, odevzdání do této ochrany, vzdáváme toho pro naši svobodu nejdůležitějšího: včas o svých nejvlastnějších věcech rozhodovat sami.

Ano, ale čím začít, jak přimět muže mladé i ty nejmladší, aby si ctili ženy? Když se kladou tyto dalekosáhlé otázky, zdá se mi, že se týkají jen nemnohého počtu lidí. Aspoň já znám většinu vztahů jako harmonické, některé i takové, jakými okouzluje ženy Dominik Tatarka ve svých knihách. Veřejná společenská psychologie nemá ale svůj základ v tom, jak obec lidí fakticky funguje, ale v těch, kteří jí udávají tón. Každý historik potvrdí, že doba byla vždy daleko složitější a společnost strukturovanější, než jak o sobě psala. Zajisté nevyzývám k bojkotu knih, her a filmů, usazených na ocase vyčpělých sexuálních revolucí, které ostatně samy sebou zajdou na AIDS, knih konejších slabostí a vezoucích se na přitažlivosti nemoci našeho věku. Taky uznávám, že se dobře čtou. Avšak třem mužům z tohoto mého textu, jakož i oslavenci, pro nějž byl napsán, a všem ostatním, o nichž být napsán mohl, děkuji za to, že byli a jsou.

Červenec 1987

Čtete časopis PROSTOR + + + Předajte přátelům a známým

Čtěte časopis PROSTOR + + + Předejte přátelům a známým

MALÁ BAROKNÍ ÚVAHA +

R.S.

....
však skrze těla tenký šat
smí šípy věčna prosvítat.

H. Vaughan /1621-1695/

Víme, že karteziánský dualismus subjektu a objektu je základním paradigmatem novověké vědy, ale je pro nás obtížné uvědomit si plně všechny důsledky, jež z toho vyplývají pro náš celkový přístup ke světu a pro náš běžně uplatňovaný životní styl. Převrat, který karteziánismus způsobil v pojetí světa, bychom mohli snad nejná-
zorněji vyjádřit jako katastrofální odloučení Nebes a Země (myto-
logicky řečeno, jako rozluku našich prarodičů Úrána a Gáii), je-
hož důsledkem bylo rozpolcení lidské bytosti na ducha (rozum) a
tělo a současně i znepřátelení jednotlivých společenských stavů,
jejichž přirozeným úkolem bylo starat se o příslušnou část duchov-
ních a hmotných potřeb člověka. Kdyby Michelangelovy fresky v Six-
tinské kapli mohly filmovým způsobem vyjádřit tuto událost, pak
by se ruka Stvořitele a ruka prvního člověka Adama, které se té-
měř dotýkají - aniž se kdy mohou setkat - od sebe postupně vzdalo-
valy, až by zanikla jakákoli významová souvislost mezi nimi. Dal-
ším - lze předpokládat, že předposledním - dějstvím tohoto drama-
tu bylo pak zhroucení Nebes, provázené degradací duchovního světa
na pouhý derivát hmoty a těla. Když Alfred de Musset viděl "padat
nebesa k zemi v podobě deště" (Zpověď dítěte svého věku), byl ten-
to proces pro pokročilejší společenské vrstvy již dokonán, a de
Musset byl jen jedním z prvních, kdo si s úděsem začal uvědomovat
důsledky této vpravdě metafyzické katastrofy.

Závažnost tohoto převratu v pojetí světa zvláště vynikne, po-
rovnáme-li nový subjekt-objektový model skutečnosti s tradičním
světonázorem středověkého člověka. Franz Spunda ve své knize o
Paracelsovi podává velmi prostým, ale výstižným způsobem obraz
světa, jak si jej představovala gotická doba. Jeho nejstručněj-

+ příspěvek došel do redakce s označením "P"

ším vyjádřením byla věta: "Anima forma corporis" - Duše je formou těla (koncil ve Vienne, 1311). Tato věta znamená, že duše je sice duchovní substance nezávislá na těle, že se však nemůže pozemsky projevit jinak než tělesně - jako životodárný princip těla; bez něj by byla bezmocná, protože by postrádala možnost zjevného projevu. Hmota je tedy Bohem zamýšlená možnost, aby k této manifestaci duše mohlo vůbec dojít, a obě entity se od sebe liší nikoli podstatou, nýbrž jen stupněm vzdálenosti od zdroje bytí a svou rozdílnou strukturou. F. Spunda píše: "Všeobecně rozšířený názor, že křesťanství se chovalo vůči tělu nepřátelsky a že hlásalo jediné panství ducha, pro středověk neplatí... Křesťanství mohlo působit jako utvářející síla jen díky tomu, že učinilo člověka obyvatelem obou světů, pozemského i duchovního. Středověký člověk, prodchnutý vědomím, že se může podílet na vesmírném dění a oduševňovat vše hmotné skrze svůj lidský prožitek, byl naplněn nevýslovným štěstím, že je mu dopřáno působit na zemi v duchu poslání Kristova. Tak jako Kristus spasil skrze přijetí lidské podoby celý svět, člověk vymaňuje hmotu z její strnulosti tím, že ji činí obsahem svých prožitků, a tím ji proměňuje v cosi duševního." Toto je podle F. Spundy "skutečný katolický světonázor", který dokázal vytvořit taková díla, jako gotické katedrály, Summu Tomáše Akvinského nebo obrazy Mathiase Grünewalda. A je to tentýž princip oduševňování hmotného světa - můžeme dodat -, který se snad ještě mohutněji a výrazněji projevil v uměleckém a životním slohu baroka. Směle vztyčená gotická vertikála, spojující Nebe se Zemí, zůstala zachována, jen pohyb, který v gotice směřoval příkře vzhůru, opíraje se při tom jen o ty nejstřídmější hmotné prostředky, se v baroku změnil v pohyb, který směřoval spíš směrem dolů, do hmotného (padlého, nebo chcete-li, ontologicky znehodnoceného) světa. Co nás na první pohled zaráží na dílech barokního stavitelství, je impozantní sebedůvěra barokního člověka, s jakou se odvažuje obsáhnout svým duchem velké masy hmoty a vdechnout jim život. Možná že právě tady někde je třeba hledat jednu z hlavních příčin našeho nedůvěřivého a rozporuplného vztahu k této kulturní epoše. Baroko, symbolizované Bílou horou, je jak se zdá trvalým neuralgickým bodem českého historického vědomí, a náš poměr k Západu lze dodnes posuzovat podle bolestivosti tohoto místa. Barokní dědictví, uprostřed něhož žijeme - i Praha je v jádře barokní město - nás však nutí, abychom se s tímto zdaleka ne jenom uměleckým problémem vyrovnali. Nejde zřejmě jenom o to, že baroko je slohem, který byl do těchto končin vnesen zvenčí: koneckonců všechny kulturní slohy přicházely do Střední Evropy ze Západu a její dějiny jsou dějinami rozporuplných odpovědí, daných na tyto podněty. Baroko je pro nás vážným vnitřním problémem patrně proto, že naše vlastní "oduševňovací schopnost", abychom se tak vyjádřili, znamená v porovnání s barokní dobou povážlivý úpadek, a to zhruba asi tou měrou, jakou naopak vzrostla naše schopnost vědeckotechnicky ovládat, přetvářet (a znásilňovat) svět. Proto nás poněkud děsí ty obrovské masy barokního zdiva (a připomínají nám, nejspíš nezaslouženě, některé zvlášť obludné projevy moderní budovatelské "hybris"), připadá nám, že prudce rozmáchlá gesta barokních světů a hrdinů jsou zbytečně přehnaná, pociťujeme nevolnost při setkání s barokním smyslem pro pomíjivost lidského života (kostnice v Sedleci u Kutné Hory!), zaráží nás troufalost, s níž se v umě-

leckých projevech této doby snoubí krása s pokřiveností a bizarností, sen se skutečností ("Život je sen"), vysoké s nízkým, duchovní se smyslovým (John Donne). Všechny tyto tak krajně protichůdné jevy dokázalo baroko pojmut jako přirozenou součást jednotného, smysluplného světa, přičemž každá jeho část, ať už duchovní nebo hmotná, nesla na sobě nesmazatelnou stopu či znamení svého Tvůrce - jediného skutečného zdroje všeho bytí.

S tím úzce souvisí i další výrazný rys barokního přístupu ke světu, který nemůže nevzbudit pozornost i dnešního duchovněji založeného člověka, žijícího, tak jako ostatně vždy, v jistém odvrácení od světa, totiž ta klidná sebejistota a důvěra, s jakou se barokní umělec dokázal soustředit i na ty nejnepatrnější a nejbezzvýznamnější věci a události tohoto světa. Vhodným příkladem pro toto tvrzení může být španělský malíř Bartolomé Estebán Murillo, v jehož díle najdeme vedle obrazů s vrcholnou náboženskou tematikou i zobrazení těch nejbanálnějších životních situací a nejobyčejnějších lidských typů. Například jeho Stařena vískající vlasy malého chlapce (vulgárně řečeno, stařena vybírající vší z chlapcovy hlavy): celá tato nadobyčej banální situace je prozářena podivuhodným světlem, jež zobrazeným postavám propůjčuje zvláštní důstojnost, skoro bychom řekli - důstojnost posvěcené lidské existence. Murillo jakoby tímto obrazem chtěl říci: Až sem, do těchto bezvýznamných nicotností každodennosti, jsem s to ještě sledovat a zobrazovat ono nadpřirozené světlo, které tím, že se odráží v tomto pozemském světě a prosvítá skrze něj, jako "šípy věčna" anglického barokního básníka Henryho Vaughana, činí z něj smysluplné jasnou. Bez této dvojpolovosti či dvojí zakotvenosti by svět pozbyl důstojnosti a plnohodnotnosti a stal by se pro mě nezajímavým.

Zdeněk Kalista ve své pozoruhodné knížce o baroku, *Tvář baroka*, věnuje několik úvah i Rembrandtovu obrazu *Porážka*. Je to obraz, jehož téměř celou plochu vyplňuje poražené a vykuchané dobytče, jen na okraji, v typickém rembrandtovském šeru, vystrkuje ze dveří bázlívě hlavu selka. Z. Kalista líčí své rozpaky, jež v něm tento naturalistický výjev vyvolal, když obraz poprvé spatřil v pařížském Louvru, a klade si otázku, zda se tento obraz svým neobvyklým námětem přece jen nevymyká z rámce barokního, tolik pro duchovního umění. V souladu se svým pojetím barokního umění, jehož hlavní princip spatřuje v touze poznat Boha skrze tento svět, jinak řečeno, ve snaze postihnout za viditelným světem, přístupným smyslům, jiný, neviditelný svět věčnosti, Kalista na tuto otázku odpovídá: "Zadíváte-li se na Rembrandtovu *Porážku* trochu déle a trochu pozorněji, myslím, že nakonec poznáte, že (při vší drastičnosti námětu) tu představuje něco, co nelze postihnout prostými smysly, že tu umělec chce postihnout víc než jen pouhou smyslovou realitu, že chce reálnou skutečností proniknout k něčemu, co leží mimo její obvod. *Porážka* znázorňuje... tíží hmoty... Snad bychom i místo o tíži hmoty mohli při *Porážce* hovořit o hrůze hmoty... I v ní poznáváme Boha skrze tento svět..."

Vrátíme-li se nyní k tomu, co jsme řekli o světonázoru středověkého člověka, mohli bychom tuto Kalistovu, původem gotickou představu - skrze tento svět k "jinému" světu - vyjádřit i opačně, a možná i barokněji: Ani před odpudivou syrovostí poraženého dobytčete není nutné odvracet s odporem tvář, neboť i na něm

ulpívá něco z toho světla, které lidským oduševňujícím prožitkem dodává i nevábným věcem statut plnohodnotného jsoucna. Umělec cítí, že na rozdíl od oné bázlivé selky na obraze mu byla dána vzácná schopnost s tímto světlem pracovat, a proto se s typickou sebevěrou barokního člověka odvažuje zaměřit svůj pohled i na předmět, který se svou syrovou hmotností již vymyká z dosahu působení ducha a stává se tak pouhým objektem v moderním smyslu slova. Umělcovou snahou nebylo možná ani tak "postihnout ZA viditelným světem, přístupným smyslům, jiný svět", jako spíš ukázat, jak se onen neviditelný svět věčnosti přese vše odráží V TOMTO viditelném světě, a jak jen díky dvoupólovému rozpětí mohou i nevábné předměty tohoto světa nabýt pro nás zajímavosti, přesahující čistě užitkové hlediska. Pokud by si dnešní umělec vybral takové téma pro svůj obraz, pak nejspíš jen proto, aby na něm ukázal, co to je bezduchost a mrtvá prázdnota. Rembrandt však svým niterným prožitkem zařadil i tento odpudivý předmět do jednotného světa, v němž není nic ani pouze hmotné, ani pouze duchovní, a v němž se člověk se světem dosud nerozešli jako subjekt a objekt. Pevně zakotven v dvojdomoví, jež je výsadou i údělem člověka, dokázal s vyrovnaným klidem pohlížet na hrůznost a tíživost zmrtvělé hmoty, a tím ji "vymanit z její strnulosti".

Bylo by proto velkým omylem pokládat typicky barokní sklon k nicotě, zmaru a melancholii za projev morbidního slabošství: snad nikdy v celých dějinách Evropy se člověk neodvážil pohlédnout s tak drzým až vyzývavým klidem na stíny pozemské lidské existence a pohrávat si s takovou lehkostí s myšlenkou pomíjivosti a konečnosti lidského života; barokní melancholie je "nádherná" (J. Fletcher) proto, že uvádí člověka do "království duše" (E. Dryer); cynismus milostných veršů nedokáže zcela zastřít tichý vděk za prožité smyslové rozkoše, které nakonec přece jen nejsou v životě tím nejdůležitějším a je proto třeba zaujmout k nim v pokročilejším věku jistý odstup; a barokní rezignace je v jádře zmoudřením, jaké se dostavuje s nahlédnutím marnosti věcí, jež byly marné tehdy, jako jsou marné i dnes.

Je-li pravda, co jsme řekli o baroku jako o našem specifickém duchovním problému, pak jeho součástí je i otázka, co budeme schopni si z tohoto dědictví - tentokrát bez jakéhokoli nátlaku a donucení - osvojit pro svou dnešní životní situaci, v níž vládá stínů (typické české "temno") nabyta tak hrůzné převahy.

Praha, 1987

Čtete časopis PROSTOR + + + Předejte přátelům a známým

O VZNIKU OSOBNOSTI

Carl Gustav Jung

Přednáška, kterou měl autor pod názvem "Hlas nitra" ("Die Stimme des Innern") v Kulturním spolku ve Vídni v listopadu 1932, byla jako stať publikována pod názvem "O vzniku osobnosti" ("Von Werden der Persönlichkeit") v knize Wirklichkeit der Seele (Skutečnost duše), nakl. Rascher, Zürich 1934, další vydání 1939 a 1947, novější (paperback) 1969. Tento překlad byl pořízen ze 17. svazku Sebraných spisů G.G.Junga, jenž byl vydán nakladatelstvím Walter, Olten a Freiburg v Breisgau 1972, str. 262. Svazek má název "Über die Entwicklung der Persönlichkeit" (O vývoji osobnosti) a stať je zde zařazena jako VII. část pod stejným názvem (Von Werden der Persönlichkeit) na str. 189-211.

V poněkud volné souvislosti s jedním Goethovým veršem se často cituje:

"Největším štěstím dětí Země
budiž jen osobnost"

a tím se vyslovuje názor, že nejvzdálenější cíl a nejsilnější přání všech spočívá v rozvinutí oné celosti lidské bytosti, která se označuje jako o s o b n o s t . "Výchova k osobnosti" se dnes stala výchovným ideálem v protikladu ke standardizovanému kolektivnímu neboli normálnímu člověku, požadovanému všeobecnou masovostí, a to při správném poznání historické skutečnosti, že velké osvobozující činy světových dějin byly vykonány vůdčími osobnostmi, a nikdy odedávna druhotnou, línou masou, která i k nejmenšímu pohybu potřebuje vždy demagoga. Jásavé volání italského národa platí osobností duceho a žalostné písně jiných národů oplakávají nepřítomnost velkých vůdců. Touha po osobnosti se stala skutečným problémem, který dnes zaměstnává mnohé hlavy v protikladu k dřívější době, kdy vytušil tuto otázku jen jeden jediný, a to Friedrich Schiller, jehož Dopisy k estetické výchově mají za sebou od doby svého vzniku více jak stoletý literární spánek Šípkové Růženky. Můžeme asi klidně tvrdit, že Svatá říše římská národa německého si z Friedricha Schillera jako vychovatele ničeho nepovšimla. Naproti tomu se furor teutonicus vrhl na pedagogiku, to znamená výchovu dětí, provozoval dětskou psychologii, vyslídil, co je v dospělém člověku infantilní a tím učinil z dětství stav pro život a osud tak důležitý, že tvořivý význam a možnost pozdější dospělé existence se vedle toho dostaly zcela do stínu. Ano, naše doba se dokonce hojně velebí jako "věk dítěte". Nesmírné rozšíření a růst mateřských škol jsou souznačné s naprostým zapomenutím vý-

chovné problematiky, kterou geniálně vytyčil S c h i l l e r . Nikdo nebude popírat nebo i jen podceňovat důležitost období dětství, až příliš zřejmé jsou těžká, často po celý život trvající poškození zapříčiněná nesmyslnou výchovou v rodině a ve škole a až příliš nezbytná je nutnost rozumnějších pedagogických metod. Chceme-li však toto zlo postihnout skutečně u kořene, musíme si s veškerou vážností položit otázku: Čím to bylo a čím to stále ještě je, že se užívá hloupých a omezených výchovných metod? Zřejmě jedině a pouze proto, že existují hloupí vychovatelé, kteří nejsou žádnými lidmi, nýbrž personifikovanými automaty metod. Kdo chce vychovávat, ten ať je sám vychován. Avšak dnes stále ještě praktikované učení se nazpaměť a mechanické používání metod není žádnou výchovou, a to ani pro dítě ani pro samotného vychovatele. Neustále se mluví o tom, že dítě musí být vychováno k osobnosti. Obdivuji samozřejmě tento vysoký výchovný ideál. Kdo však vychovává k osobnosti? V první a nejdůležitější řadě jsou to obyčejní, inkompetentní rodiče, kteří jsou často sami po celý život polovičními nebo úplnými dětmi. Kdo bude nakonec také od všech těchto obyčejných rodičů očekávat, že jsou "osobnostmi" a kdo by na to kdy pomyslel, aby vymýšlel metody, jak by se mohla rodičům vštípit "osobnost"? Proto se přirozeně očekává více od pedagoga, od vzdělaného odborníka, kterému byla přece jakž takž vštěpována jakási psychologie: totiž hledisko toho či onoho - většinou zásadně rozdílného - pravidla, jak je dítě domněle utvářeno a jak o ně má být pečováno. O mladých lidech, kteří si zvolili pedagogiku za své životní povolání, se předpokládá, že jsou sami vychováni. Že by také již všichni do jednoho byli osobnostmi, to asi nikdo nebude chtít tvrdit. Mají už celkem tytéž defekty výchovy jako děti, které mají vychovávat, a jsou zpravidla právě tak málo osobnostmi, jako tyto děti. Náš problém výchovy trpí všeobecně na jednostranné poukazování na dítě, jež má být vychováváno a na právě tak jednostranné nezdůrazňování nevychovanosti dospělého vychovatele. Každý s uzavřeným studiem si připadá jako hotově vychován, jedním slovem jako dospělý. Vždyť si musí tak připadat, vždyť musí mít toto pevné přesvědčení o své kompetenci, aby se mohl osvědčit v boji o existenci. Pochybnost a pocity nejistoty by ochromovaly a překážely, podřývaly potřebnou víru ve vlastní autoritu a činily jej nezpůsobilým k profesionálnímu životu. Člověk o sobě chce slyšet, že to dokáže a je si svou věcí jist a nikoli že pochybuje o sobě a své oprávněnosti. Odborník je právě naprosto nutně odsouzen ke kompetenci.

Že tohle nejsou žádné ideální situace, ví každý. Jsou však za daných okolností cum grano salis tím, co je nejlepší. Nelze si vůbec domyslet, jak by mohlo být jinak. Od průměrného vychovatele se nemůže očekávat naprosto nic víc než od průměrných rodičů. Jsou-li to dobří odborníci, pak s tím musíme být spokojeni právě tak jako s rodiči, kteří své děti vychovávají jak nejlépe mohou.

Vysoký ideál výchovy k osobnosti ať se raději na dítě neaplikuje. Neboť co se vezmeme obecně pod "osobností" chápeme, totiž určitá duševní celost schopná odporu a nadaná silou, je dospělým ideálem, jež by v jednom období, kdy si jedinec problému své takzvané dospělosti ještě není vědom anebo kde se mu - což je ještě horší - vědomě vyhýbá,

chtěl podstrčit dětství. Podezírám totiž naše současné pedagogické a psychologické zanícení pro dítě z nepoctivého záměru: hovoří se o dítěti, mělo by se však myslet dítě v dospělém. V dospělém totiž vězí dítě, věčné dítě, co si ještě pořád v z n i k a j í c í h o , n i k d y n e h o t o v é h o , c o v y ž a d u j e u s t a v i č n o u p é č i , p o z o r n o s t a v ý c h o v u . Je to ta část lidské osobnosti, která by se chtěla rozvinout k celosti. Od této celosti je však člověk naší doby nesmírně vzdálen. V temném tušení svého defektu se zmocňuje výchovy dítěte a zapaluje se pro psychologii dítěte na základě oblíbené domněnky, že v jeho vlastní výchově a dětském vývoji muselo být něco zhatěno, co by u další generace mohlo být odstraněno. Tento záměr je sice chvályhodný, ztroskotává však na psychologické skutečnosti, že na dítěti nemohu korigovat žádnou chybu, kterou ještě stále dělám sám. Děti samozřejmě nejsou tak hloupé, jak si myslíme. Všimají si totiž až příliš dobře, co je opravdové a co opravdové není. A n d e r s e n o v a pohádka o králových nových šatech obsahuje nesmrtelnou pravdu. Kolik rodičů mi dávalo najevo chvályhodný záměr, že ušetří své děti zkušeností, které museli sami ve svém dětství prodělat. A když jsem se jich zeptal: "Jste si však jisti, že jste tyto chyby sami překonali?", byli úplně přesvědčeni, že poškození je u nich dávno korigováno. Ve skutečnosti však nebylo. Byli-li jako děti vychovávaní příliš přísně, kazili své vlastní děti až s trapností hraničící tolerancí, byly-li jim v dětství pečlivě a úzkostlivě zastírány určité životní oblasti, byly nyní jejich vlastním dětem právě tak trapně pečlivě a ošivcensky rozumářsky zpřístupňovány. Upadli tedy jen do druhého extrému, což je nejsilnější důkaz pro tragické přetrvávání starých hříchů. Toto jim úplně uniklo.

Vše, co chceme na dětech měnit, bychom nejdříve měli patrně pozorně přezkoumat, zda to třeba není něco, co by se lépe mělo měnit na nás, tak například náš pedagogický entusiasmus. Možná by měl platit pro nás. Možná nesprávně posuzujeme pedagogickou potřebu, poněvadž by nám nepříjemně připomínala, že my sami jsme ještě nějak děti a potřebujeme do značné míry výchovu.

V každém případě se mi tato pochybnost zdá být naprosto na místě, jestliže se chtějí vychovávat děti už k "osobnostem". Osobnost je v dítěti klíčovím zárodkem, který se pozvolna vyvíjí jen prostřednictvím života a v životě. Bez u r č i t o s t i , bez c e l o s t i a z r á n í nevychází najevo žádná osobnost. Tyto tři vlastnosti nemohou a nemají být pro dítě příznačné, neboť by bylo oloupeno o dětství. Bylo by jalousí nepřírozenou, předčasně zralou náhražkou dospělého. Avšak taková monstra moderní výchova již vytvořila, zejména v oněch případech, kdy rodiče prosazují opravdový fanatismus, že vždy a pořád dělají pro dítě "to nejlepší" a "žijí jen pro ně". Tento tak často slýchaný ideál překáží rodičům nejúčinněji, aby rozvíjeli sami sebe a uzpůsobuje je k tomu, že to své vlastní "nejlepší" vnucují dětem. Čím však ve skutečnosti toto takzvané nejlepší je, to je ono, co rodiče u sebe samých v nejvyšší míře zanedbali. Děti jsou tak povzbuzovány k výkonům, které rodiče nikdy neuskutečnili a vnucují jim ambice, které rodiče nikdy nesplnili. Takové metody a ideály produ-

kují výchovné zrůdnosti.

K osobnosti nemůže vychovat nikdo, kdo ji sám nemá. A ne dítě, nýbrž jen dospělý může dosáhnout osobnosti jako zralého plodu životního úsilí a výkonu zaměřeného na tento cíl. Neboť v dosažení osobnosti není nic menšího, než co možná nejlepší rozvinutí celku nějakého zvláštního jednotlivce. Nelze ani domyslet, jaké nekonečné množství podmínek je k tomu třeba splnit. Je k tomu potřebný celý lidský život se všemi svými biologickými, sociálními a duchovními aspekty. Osobnost je nejvyšším uskutečněním vrozené svéráznosti zvláštní živoucí bytosti. Osobnost je činem nejvyšší životní odvahy, absolutního přitakání individuálně jsoucího a činem úspěšného, zdárného přizpůsobení universálně danému při co možná největší svobodě vlastního rozhodnutí. Vychovat někoho k tomu se mi nezdá žádnou malou záležitostí. Je to patrně největší úkol, jaký si moderní duchovní svět položil. Věřu nebezpečný úkol, povážlivý rozsahem, jež sám Schiller, jenž se přece jako první prorocky odvážil do této problematiky, ani přibližně netušil. Je tak nebezpečný jako smělý a bezohledný podnik přírody, že nechává ženy rodit děti. Nebyla by to opovážlivá prométheovská nebo dokonce luciferská odvážlivost, kdyby se nadčlověk opovážil nechat ve své retortě vzniknout nějakého homunkula, který by vyrostl v nějakého golema? A přece by neudělal nic víc, než co příroda dělá denodenně. Neexistuje žádná lidská ohavnost a abnormalita, která by nebyla vložena do lůna nějaké milující matky. Tak jako slunce září nad spravedlivými i nespravedlivými a jako pečující a živící matky opatrují se stejnou láskou dítěta boží i děti ďábla nedbajíce o možné následky, tak i my jsme částí této zvláštní přírody, které v sobě nosí - jako ony matky - nedozírné.

Osobnost se v průběhu života vyvíjí a těžko znatelných nebo i neznatelných zárodečných vloh a teprve našimi činy se stává zjevným, kdo jsme. Jsme jako slunce, které živí život země a vytváří rozličnou krásu, vzácnost i zlo; jsme jako matka, která nosí v lůně neznámé štěstí i utrpení. Zprvu nevíme, které činy nebo ohavné činy, který osud, jaké dobro a jaké zlo obsahujeme; a teprve podzim ukáže, co naznačovalo jaro a teprve večer bude zřetelné, co začalo ráno.

Osobnost jako úplné uskutečnění celosti naší bytosti je nedosažitelným ideálem. Nedosažitelnost však nikdy není protidůvodem proti nějakému ideálu, neboť ideály nejsou ničím než ukazateli cesty a nikdy nejsou cíli.

Jako se dítě musí vyvinout, aby bylo vychováváno, tak i osobnost se musí nejprve rozvinout, dříve než se může podrobit výchově. A zde již začíná nebezpečí. Máme co činit s čímsi nedozírným, nevíme jak a kam se bude vznikající osobnost vyvíjet a poučili jsme se již dost od přírody i skutečnosti světa, abychom byli právem trochu nedůvěřiví. Byli jsme dokonce křesťanským učením vychováni ve víře v prapůvodní zlo lidské povahy. Avšak dokonce i takoví, kteří se již nepřidržují křesťanského učení, jsou ovšem nedůvěřiví a úzkostliví pokud jde o možnosti, které spočívají v jejich základech. Dokonce i tak rozumářští, materialističtí psychologové jako Freud nám poskytují velmi nepříjemnou představu o dřímajících zá-

kladech a pozadí lidské povahy. Proto to samo o sobě již znamená téměř odvážlivost přimlouvat se za rozvoj osobnosti. Lidský duch je však plný zvláštních protikladů. Velebíme "svaté mateřství" a nemyslíme na to, abychom je učinili odpovědným za všechna lidská monstra, jako těžké zločince, nebezpečné duševně choré, epileptiky, idioty a mrzáky všeho druhu, kteří se přece také narodili. Přepadají nás však těžké pochybnosti, jestliže máme poskytnout lidské osobnosti volný vývoj. "Pak by přece bylo možné všechno", říká se. Nebo se znovu ohřívá slabomyslná námitka "individualismu". Individualismus nebyl zatím nikdy nějakým přirozeným vývojem, nýbrž nepřirozenou usurpací, nepřizpůsobenou, impertinentní pózou, která ukazuje svou prázdnotu často již při nejmenších obtížích zhroucením. Zde se jedná o něco jiného.

Nikdo totiž nerozvíjí svou osobnost proto, že mu někdo řekl, že je to užitečné nebo doporučitelné, aby to udělal. Příroda si ještě nikdy nedala imponovat dobře míněnými radami. Jen kauzálně působící nutnost hýbe přírodou. Bez nutnosti se nemění nic, nejméně pak lidská osobnost. Ta je strašně konservativní, aby se neřeklo i n e r t n í . Jen nejnaléhavější nutnost je s to ji vyplašit. A tak i vývoj osobnosti neposlouchá žádné přání, žádný rozkaz a žádné pochopení, nýbrž jen n u t n o s t , potřebuje motivující tlak vnitřního nebo vnějšího osudu. Každý jiný vývoj by byl právě individualismem. Proto také znamená námitka individualismu obecnou potupu, jestliže je vznášena proti přirozenému vývoji osobnosti.

Slova "Mnoho je povolanych a málo vyvolených" platí zde jako nikde jinde; neboť vývoj osobnosti z jejích zárodečných vloh k plnému uvědomění je charismatem a zároveň kletbou: jeho prvním důsledkem je vědomé a nevyhnutelné oddělení individua z nerozlišenosti a neuvědomění stáda. Je to o s a m o c e n í a pro ně neexistuje žádné potěšující slovo. Od něho neosvobozuje ani žádné sebeúspěšnější přizpůsobení ani sebehladší vpravení do existujícího prostředí, žádná rodina, žádná společnost a žádné postavení. Vývoj osobnosti je takovým štěstím, že se to může jen draze zaplatit. Kdo nejvíce hovoří o rozvinutí osobnosti, ten nejméně myslí na následky, jež samy o sobě co nejdůkladněji již poděsí slabší duchy.

Vývoj osobnosti však znamená ještě více než pouhou obavu z abnormálních výplodů nebo osamocení, znamená také: v ě r n o s t v l a s t n í m u z á k o n u .

Pro slovo věrnost bych zde chtěl nejraději užít řeckého slova Nového zákona, totiž slova π ι σ τ ι ς , jež bývá chybně překládáno slovem "víra". Toto slovo však znamená vlastně důvěru, důvěřivou loajalitu. Věrnost vlastnímu zákonu je důvěrou v tento zákon, loajálním vytrváváním a důvěřivým doufáním, tedy postoj, jaký by měl mít náboženský člověk vůči Bohu. A zde se stává nyní zřetelným, jaké nesmírně závažné dilema se vynořuje z pozadí našeho problému: osobnost se totiž nemůže nikdy rozvinout, aniž si člověk vědomě a s vědomým morálním rozhodnutím volí v l a s t n í c e s t u . Nejen kauzální motiv, nutnost, nýbrž i vědomé morální rozhodnutí musí propůjčit svou sílu procesu osobnostního

vývoje. Chybí-li první - totiž nutnost - pak by byl takzvaný vývoj pouhou akrobatikou vůle; chybí-li druhé - totiž vědomé rozhodnutí - pak vývoj zůstává vězet v temném, nevědomém automatismu. Člověk se však může morálně rozhodnout pro svou vlastní cestu jen tehdy, jestliže ji považuje za nejlepší. Kdyby měla být považována za lepší nějaká jiná cesta, byla by místo vlastní osobnosti žita a tím rozvíjena ona. Jinými cestami jsou konvence morální, sociální, politické, filosofické a náboženské povahy. Skutečnost, že konvence pořád ještě nějakým způsobem kvetou, dokazuje, že zdrcující většina lidí nevolí vlastní cestu, nýbrž konvenci a následkem toho nerozvíjí sebe, nýbrž nějakou metodu a tím collectivum na újmou své vlastní celosti.

Jako je duševní a sociální život člověka na primitivní úrovni výlučně skupinovým životem při vysokém stupni neuvědomění individua, tak i pozdější historický proces vývoje je v podstatě kolektivní záležitostí a patrně jí také zůstane. Proto věřím na konvenci jako na jakousi kolektivní nutnost. Je nouzovou pomůckou, avšak žádným ideálem, a to ani v mravním, ani v náboženském směru, neboť podrobení se jí znamená vždycky zřeknutí se celku a únik před vlastními posledními konsekvencemi.

Podnik osobnostního vývoje je ve skutečnosti nepopulárním odvažným činem, nesympatickým odbočením z široké ulice, poustevnickou podivínskostí, jak se nezasvěcenému zazdá. Proto není žádný div, že na toto zvláštní dobrodružství přicházelí odpradáva jen málokterí. Kdyby všichni do jednoho byli blázni, mohli bychom je jako idiotai, jako duchovní "soukromníky" pustit ze zorného pole našeho zájmu. Nešťastnou náhodou jsou však tyto osobnosti zpravidla legendárními hrdiny lidstva, lidé obdivovaní, lidé milovaní, lidé zbožňovaní, opravdoví synové boží, jejichž jména "nezapadají v aionech". Jsou to právě květy a plody, dále působící símě stromu lidstva. Poukaz na historické osobnosti vysvětluje dostatečně, proč je vývoj osobnosti ideálem a proč je námitka individualismu jakousi pohanou. Velikost historických osobností nikdy nespočívala v jejich bezpodmínečném podrobení se konvenci, nýbrž naopak v jejich spásné svobodě o d konvence. Vyčnívali jako vrcholy hor z masy, která se pevně držela kolektivních úzkostí, kolektivních přesvědčení, zákonů a metody a volili si vlastní cestu. A vždycky to připadalo obyčejnému člověku podivné, že by někdo měl před proslapanou cestou se známými cíli dát přednost strmé a úzké stezce, jež vede do neznáma. Proto se také vždy mělo za to, že není-li takový člověk šílený, je asi přece jen obýván démonem nebo Bohem; neboť tento div, že to někdo může dělat jinak, než to lidstvo od věků dělalo, mohl vysvětlovat jen nějakým nadáním, démonickou silou nebo božským duchem. Co jiného nakonec mohlo udržovat rovnováhu závaží celého lidstva a věčného zvyku než Bůh? Od neraměti měli proto hrdinové démonické atributy. Podle nordického pojetí měli hadí oči, jejich zrození nebo původ byly zvláštní. Někteří staří řečtí hrdinové měli hadí duše, jiní měli nějakého individuálního démona, byli čaroději nebo vyvolení Bohem. Všechny tyto atributy, které se dají snadno o spoustu dalších rozmnožit, ukazují, že vynikající osobnost je pro obyčejného člověka takřikající nadpřirozeným zjevem, který lze vysvětlit jen

tím, že k němu přistupuje nějaký démonický faktor.

Co konec konců způsobuje, aby někdo zvolil svou vlastní cestu a tím vystoupil z nevědomé identity s masou jako z nějaké vrstvy mlhy? Nutnost to nemůže být, neboť nutnost doléhá na mnohé, a ti se všichni zachraňují v konvencích. Morální rozhodnutí to být nemůže, neboť člověk se zpravidla rozhoduje pro konvenci. Co to tedy je, co neúprosně rozhoduje ve prospěch *n e o b v y k l é h o* ?

Je to ona skutečnost, která se označuje jako *u r č e n í*; jakýsi iracionální faktor, který osudově pudí k emancipaci ze stáda a jím vyjetých drah. Opravodvá osobnost má vždy určení a věří v ně, má k němu onen druh víry - důvěry (*pistis*) jako k Bohu, i když je to - jak by obyčejný člověk řekl - jen individuální pocit určení. Toto určení však působí jako zákon boží, od něhož neexistuje žádná odchylka. Skutečnost, že mnozí na své vlastní cestě zahynou, neznamená pro toho, kdo má určení, nic. On *m u s í* být poslušen vlastního zákona, jako kdyby to byl nějaký démon, který mu vnukl nové zvláštní podivné cesty. Kdo má *u r č e n í*, poslouchá *h l a s n í t r a*, je *u r č o v á n*. Proto též věří pověsti, že má nějakého soukromého démona, který mu radí a jehož příkazy má provádět. Všeobecně známým příkladem tohoto druhu je Faust a historickým případem je daimonion *S o k r a t o v o*. Primitivní medicinmani (kouzelníci) mají své hadí duchy, stejně jako Aeskulap, patron lékařů, byl znázorňován epidaurickým hadem. Kromě toho měl jako svého soukromého démona kabeirovského Telesfora, který mu zdánlivě předčítal, respektive vnukal recepty.

M í t u r č e n í znamená v prapůvodním smyslu: *b ý t o s l o v e n* nějakým *h l a s e m*. Nejkrásnější příklady pro to se nacházejí ve vyznáních starozákonních proroků. Že to není nějaký starodávný způsob vyjadřování, dokazují vyznání historických osobností, jako *G o e t h a* a *N a p o l e o n a* - abychom se zmínili o dvou případech, jež jsou nasnadě - kteří se svým pocitem určení nijak netajili.

Určení nebo pocit určení není asi výsadou velkých osobností, nýbrž i těch malých až po tuctový formát; jen se stává s ubývající velikostí zastřenějším a nevědomějším. Je tomu jako kdyby se hlas vnitřního démona vzdaloval dál a dál a hovořil řídčeji a nezřetelněji. Čím menší totiž osobnost je, tím neurčitější a nevědomější se stává a nakonec se rozplývá nerozlišena ve společenství, vzdávajíc setím vlastní celosti a rozpouštějíc se proto v jejím celku. Na místo hlasu nitra nastupuje hlas sociální skupiny a jejích konvencí a na místo určení nastupují kolektivní potřeby. Nemálo jedincům se však stává, že i v tomto nevědomém sociálním stavu jsou povolávání individuálním hlasem, čímž se ihned odlišují od ostatních a cítí se postaveni před problém, o kterém ostatní neví. Většinou je nemožné vysvětlit bližnímu, co se stalo, neboť je zazděn nejsilnějšími předsudky. "Člověk je jako všichni ostatní", "něco takového neexistuje" a jestliže ano, pak je to ovšem "chorobné" a nadto nanejvýš "bezüčelné", je obromou svérázností domnívat se, že by něco takového mohlo mít nějaký "význam", vždyť to přece není "nic než psychologie". Právě tato poslední námitka je v současné době vysoce populární. Pochází ze

zvláštního podceňování duševního, jež se považuje zdánlivě za něco osobně svévlnného a libovlnného a proto zcela nicotného, a to paradoxně při veškerém psychologickém nadšení. Nevědomí není přece "ničím než fantazií!". Člověk si něco "jen vymyslel" atd. Člověk si něco "jen vymyslel" atd. Člověk si připadá jako mág, který si duševní přičaruje a odčaruje a utváří tak, jaký rozmar se jej zmocní. Nepohodlné se neguje, nežádané se sublimuje, úzkostné se odinterpretuje, omyly se ospravedlní a člověk se nakonec domnívá, že se tedy vše výtečně zaranžovalo. Přitom se zapomnělo na hlavní věc: totiž že psychické je jen v nejmenší části identické s vědomím a jeho kouzelnickými kousky a z naprosto větší části je nevědomou skutečností, která zde nehybně a nepřístupně leží, tvrdá a těžká jako žula a každou chvíli, jakmile se neznámým zákonům uráčí, se na nás může zřítit. Gigantické katastrofy, které nám hrozí, nejsou žádné elementární události fyzického nebo biologického rázu, nýbrž jsou to události psychické. V míře vzbuzující hrůzu nás ohrožují války a revoluce, jež nejsou ničím jiným než psychickými epidemiemi. Kdykoli může být několik milionů lidí posednuto nějakým bludem a pak máme opět nějakou novou světovou válku nebo nějakou zhoubnou revoluci. Místo toho, aby byl vystaven divokým zvířatům, padajícím skalám a rozvodněným řekám, je člověk nyní vystaven svým duševním a elementárním silám. Psychické je velmocí, která mnohonásobně převyšuje všechny síly této Země. Osvícenství, které odbožštilo přírodu a lidské instituce, přehlédlo je d n o h o B o h a h r á z y , který přebývá v duši. Je-li bázeň boží někde na místě, je to před přesilou psychického.

To vše jsou ovšem pouhé abstrakce. Každý ví, že ten šibal intelekt to dokáže říci tak a ještě docela jinak. Jiné to naproti tomu je, jestliže tato objektivní, jako žula tvrdá a jako olovo těžká psychická skutečnost klade odpor jednotlivci jako vnitřní zkušenost a zřetelným hlasem k němu hovoří: "Tak se to stává a tak to musí jít." Pak se cítí určený právě tak jako sociální skupiny, když to velí válka nebo revoluce nebo jinak nějaký blud. Ne marně je to právě naše doba, která volá po vysvobuzující osobnosti, tj. po tom, jenž se liší od síly kolektivity, které nelze uniknout a jenž se tím alespoň duševně osvobozuje a zažívá ostatním nadějný maják, který dává najevo, že se alespoň n ě k o m u podařilo uniknout osudové identitě se skupinovou duší. Skupina totiž nemá pro svou nevědomost žádné svobodné rozhodování, protože se v ní psychické projevuje jako netlumený přírodní zákon.

Vzniká kauzálně vázaný proces, který dospívá do klidového stadia teprve s katastrofou. Lid vřdycky touží po nějakém hrdinovi, nějakém přemožiteli draha, jestliže jej naplnuje nebezpečí psychické skutečnosti, a proto to volání po osobnosti.

Avšak co má činit jednotlivá osobnost s nutností mnohých? Je přece především částí národního celku a je vystavena síle, která hýbe celkem právě tak, jako všichni ostatní. Jediné, co tohoto člověka odlišuje od všech ostatních je jeho určení. Je povolán oním nadřazeným, všeobecně tísňícím psychickým, které je nutností jeho i jeho národa. Poslechně-li hlas, je odlišen a izolován, neboť se rozhodl, že bude následovat zákon, který se mu postavil na

odpor z jeho nitra. K "svému vlastnímu zákonu" jsou voláni všichni. On sám to ví lépe, musí to vědět lépe: je to t e n zákon, t o určení, tak málo jeho "vlastní" jako lev, který ho sráží, jakkoli toto nepochybně přece je lev, který ho usmrcuje a ne nějaký jiný lev. Pouze v tomto smyslu může hovořit o "svém" určení, o "svém" zákonu.

Již svým rozhodnutím postavit svou cestu nad všechny ostatní naplnil z velké části své vysvobozující určení. Zrušil pro sebe platnost všech ostatních cest. Postavil si s v ů j zákon nad všechny konvence a tím odklidil stranou vše, co nejenže nebrání velkému nebezpečí, nýbrž je dokonce přivodilo. Konvence jsou totiž samy o sobě bezduché mechanismy, které už nikdy nejsou schopny jako rutina života chápat. Tvořivý život je však vždy mimo konvenci. Proto se stává, že převládá-li pouhá rutina, života ve formě tradičních konvencí, m u s í dojít k rušivému výbuchu tvůrčích sil. Tento výbuch je však katastrofální jen jako m a s o - v ý jev, avšak nikdy u jednotlivce, který se vědomě podřizuje těmto vyšším silám a dává jim do služeb své umění. Mechanismus konvence udržuje lidi n e v ě d o m é, neboť pak mohou jako divoká zvěř dojít k odedávna navyklým změnám bez nutnosti vědomého rozhodování. Toto bezděčné působení i té nejlepší konvence je nevyhnutelným, ovšem neméně hrozným nebezpečím. Neboť jako u zvířat i u rutinou nevědomě udržovaných lidí vzniká panika se všemi svými nedozírnými následky, jestliže nastanou nějaké nové, starými konvencemi nepředvídané okolnosti.

Osobnost se však nedá uchvátit panikou toho, co se probouzí, neboť má strach již za sebou. Dorostla změně doby a stala se nevědomky a bezděky v ů d c e m .

Všichni lidé jsou si jistě navzájem rovni, neboť jinak by nemohli podléhat témuž bludu a duševní pozadí, duševní základ, na němž spočívá individuální vědomí, je jistě univerzálně stejného druhu, neboť jinak by se lidé nemohli vzájemně nikdy porozumět. Tak ani v tomto smyslu osobnost a její zvláštní utváření nejsou něčím absolutně jedinečným a jediným svého druhu. Jedinečnost platí jen pro i n d i v i d u a l i t u osobnosti, jako platí pro jakoukoli individualitu. Stát se osobností není absolutní výsadou geniálního člověka. Ba může být geniální, aniž má osobnost či je osobností. Tím, že každé individuum má jemu vrozený životní zákon, má každý teoretickou možnost jít za tímto zákonem přede všemi a tím se stát osobností, to znamená dosáhnout celosti. Ježto však vše živoucí existuje jen ve formě živých jednotek, znamená individuí, směřuje tento životní zákon v poslední řadě na i n d i - v i d u á l n ě žitý život. Ačkoli tedy ono objektivní psychické nelze v podstatě myslet vůbec nějak jinak než jako nějakou univerzální danost, která znamená sám duševní předpoklad pro všechny lidi, musí se individuovat, jakmile se chce projevit, neboť mu nezůstává vůbec žádná volba, než se vyjádřit skrze jednotlivé individuum. Může se stát, že uchvátí nějakou skupinu, kde pak ovšem směřuje ke katastrofě, a to proto, poněvadž působilo nevědomě, nebylo usmílováno žádným vědomím a nebylo začleněno do všech ostatních, již existujících životních podmínek.

Jen ten, kdo v ě d o m ě dokáže přitakat moci vnitřního určení, jež se mu staví na odpor, jen ten se stává osobností; kdo mu však podlehne, propadá slepému průběhu dění a je zničen. To je velikost a ono vysvobuzující každé pravé osobnosti, že se oddává se svobodným rozhodnutím svému určení a s vědomím převádí do své individuální skutečnosti to, co zažíváno nevědomě skupinou by vedlo jen ke zkáze.

Jedním z nejnádhernejších příkladů života a smyslu nějaké osobnosti, jež nám historie uchovala, je život Kristův. Římskému císařskému bludu, jenž byl vlastní nejen snad císaři, nýbrž každému Římanu - "civis Romanus sum" ("jsem občan římský") - vznikl protivník v křesťanství, které - mimochodem uvedeno - bylo jediným náboženstvím, které Římané skutečně pronásledovali. Protiklad se ukázal, kde na sebe vždy narážel kult císaře a křesťanství. Jak však víme z náznaků evangelií o duševním vývoji osobnosti Krista, hrál tento protiklad v duši zakladatele křesťanského náboženství rozhodující roli. Příběhy a pokušením nám zřetelně ukazují s jakou psychickou silou se Ježíš utkal: byl to ďábel moci soudobé psychologie, který jej na poušti uváděl do těžkého pokušení. Tento ďábel byl něčím objektivně psychickým, co udržovalo na své dráze všechny národy římského impéria, proto také tento ďábel sliboval Ježíšovi všechny říše světa, jako kdyby jej chtěl učinit císařem. Podle svého vnitřního hlasu, svého určení a povolání se Ježíš dobrovolně vydal náporu a útoku imperialistického bludu, který naplňoval všechny - vítěze i poražené. Tím poznal povahu onoho objektivně psychického, které uvedlo celý svět do stavu plného utrpení a uspíšilo zrání touhy po vysvobození, jež se projevovala i u pohanských básníků. Tento duševní nápor, který na sebe nechal Ježíš vědomě působit, nepotlačil a ani se jím nenechal utlačit, nýbrž jej asimiloval. A tak ze světovládného césara vzniklo duchovní království a z římského impéria (imperium Romanum) se stala univerzální nesvětská říše Boží. Tam, kde celý židovský národ očekával coby mesiáše nějakého imperialistického a politicky rázného hrdinu, naplnil Kristus mesiášské určení méně pro svůj národ než pro římský svět a upozornil lidstvo na starou pravdu, že kde panuje moc, není žádná láska a kde vládne láska, neplatí žádná moc. Náboženství lásky bylo přesným psychologickým protikladem vůči římskému mocenskému ďáblství.

Příklad křesťanství asi nejlépe ilustruje mé předchozí abstraktní pojednání. Tento zdánlivě jedinečný život se proto stal posvátným symbolem, poněvadž je psychologickým prototypem jediné smysuplného života, totiž života, který usiluje o individuální, tj. absolutní a bezpodmínečné uskutečnění svého a jemu vlastního zákona. V tomto smyslu se může s Tertullianem zvolat: "Anima naturaliter christiana!"

Deifikace (zbožštění) Ježíše právě tak jako Buddhy neudivuje, avšak přesvědčivě dokazuje nesmírnou vážnost, jakou lidstvo projevuje vůči těmto hrdinům a tím též ideálu vzniku osobnosti. Jestliže se v přítomnosti zdá, jako by slepá a rozrušující převaha nesmyslné kolektivní moci zatlačovala ideál osobnosti do pozadí, je to jen přechodná vzpoura proti přesile historie. Je-li jednou tra-

dice dostatečně přetržena revoluční, nehistorickým a proto i nevzdělaným sklonem nové generace, jsou hrdinové znovu hledáni a nalézáni. Dokonce i bolševismus, který si v radikalismu nezadá, Lenina nabalsamoval a z Karla Marxe učinil spasitele. Ideál osobnosti je nevyhladitelnou potřebou lidské duše, která jej brání s tím větším fanatismem, čím nevhodněji je proponován. Vždyť sám kult césara byl špatně pochopeným kultem osobnosti a moderní protestantismus, jehož kritická teologie stále více oslabovala božství Kristovo, našel své poslední útočiště v Ježíšově osobnosti.

Ano, je to velká a tajemná věc, co se označuje jako "osobnost". Vše, co se o tom může říci, je zvláštním způsobem neuspokojivé a neadekvátní a vždy hrozí nebezpečí, že se diskuse ztratí v právě tak zbytečném jako prázdném tlachání. Sám pojem osobnosti je v obecné mluvě tak vágním a špatně definovaným slovem, že se asi sotva najdou dvě osoby, jež pod ním chápou totéž. Navrhují-li zde jisté pojetí, nepředstavují si, že by se tím říkalo poslední slovo. Chtěl bych vše, co zde říkám, považovat jen za jakýsi pokus přiblížit se k problému osobnosti bez nároku na to, abych jej také řešil. Vlastně bych chtěl svůj pokus raději chápat jako popis psychologického problému osobnosti. Všechny obvyklé psychologické prostředky a tinktury zde trochu selhávají, právě tak jako u problému geniálního nebo tvořivého člověka. Odvození z rodinné hereditaty a z prostředí se vůbec nedaří: dnes tak oblíbená dětská romantika zabíhá - mírně řečeno - do nepatřičného; vysvětlování z nouze, nedostatku peněz, nemoci atd. zůstává vězet v tom, co je vnější. Vždy k tomu přistupuje cosi iracionálního, něco, co nelze racionalizovat, jakési deus ex machina či jakési asylum ignorantie, toto známé svrchované jméno boží. Zdá se, že zde problém zasahuje do jakési mimolidské oblasti, k čemuž se od nepaměti užívalo nějakého božího jména. Jak je patrné, musel jsem se i já zmínit o hlasu nitra, o onom přivolání a označit je jako cosi mocné objektivně psychické, abych to charakterizoval tak, jak to působí na vznikající osobnost a jak se to také v daném případě subjektivně jeví. Mefistofeles asi není ve Faustovi proto personifikován, poněvadž se dramaticky či herecky lépe vyjímá, než kdyby Faust moralizoval sám sebe a maloval si na zeď svého vlastního ďábla. První slova věnování: "Zas, chvějné postavy, mne oblétáte", jsou více než nějakým estetickým efektem. Je to jako konkrétismus ďábla, jakýsi ústupek objektivitě psychické zkušenosti, tiché doznání, že to p ř e c e tak bylo, a to ne ze subjektivního přání, obav či mínění, nýbrž jaksí ze sebe sama. Jistě, jen hlupák by mohl myslet na strašidla či přeludy, avšak něco jako primitivní hlupák se zdá číhat všude za povrchem rozumného denního vědomí.

Proto ta věčná pochybnost, zda to zdánlivě objektivně psychické je skutečně objektivní nebo zda není nakonec klamnou obrazivostí. Avšak okamžitě vzniká otázka: představoval jsem si něco takového záměrně nebo se mi to představilo? Je to podobný problém jako problém neurotika, který trpí představou karcinomu. Ví a bylo mu to stokrát řečeno, že je to klamná představa, ale ptá se mne ustrašeně: "Ano, ale jakpak to je, že si něco takového představuji? Já to přece nechci." Odpověď na to je: idea karcinomu s e m u p ř e d s t a v í l a , a to bez jeho vědomí a bez jeho svolení.

Základem tohoto procesu je, že v jeho nevědomí probíhá jakýsi psychický růst, jakési "zbytnění", "hypertrofie", které si on nemůže uvědomit. Před touto vnitřní činností pocítuje úzkost. Protože je však úplně přesvědčen, že uvnitř, v jeho vlastní duši nemůže být přece nic, co o n neví, musí tuto úzkost či strach vztáhnout právě na tělesný karcinom o němž ví, že neexistuje. A kdyby přesto měl mít před tím strach, pak mu bude sto lékařů tvrdit, že ten strach je zcela bezdůvodný. Neuróza je tedy obranou proti objektivní vnitřní aktivitě duše nebo něco jako draze zaplacený pokus uniknout vnitřnímu hlasu a tím i určení. Neboť toto "zbytnění", tato "hypertrofie" je onou objektivní, na vědomé libovůli nezávislou aktivitou duše, jež by chtěla hovořit vnitřním hlasem k vědomí, aby člověka přivedla k jeho celosti. Za neurotickým překroucením tkví určení, osud a vznik osobnosti, úplné uskutečnění individuálního životního vůle. Člověk bez lásky k osudu (amor fati) je neurotik; promeškává a zanedbává sám sebe a nikdy nemůže říci s Nietzsche: "Nikdy se muž nepovznáší výše, než když neví, kam jej jeho osud ještě povede."

V té míře v jaké se člověk nevěrný svému zákonu nestává osobností, promeškává smysl svého života. Naštěstí si dobrotivá a shovívavá povaha většiny lidí nikdy nekladla fatální otázku po smyslu svého života. A kde se nikdo neptá, nepotřebuje nikdo odpovídat.

Strach z karcinomu u neurotika má tedy pravdu - není žádnou představou obrazivosti, nýbrž je konsekventním projevem psychické skutečnosti, která existuje v mimovědomé, vůli a pochopení nedosažitelné oblasti. Kdyby šel neurotik sám se sebou na poušť a v osamění naslouchal dovnitř, pak by snad mohl postřehnout, co říká hlas nitra. Avšak vzdělaný, kulturní člověk je zpravidla zcela neschopen vnímat doktrinárně nezaručený hlas. Primitivové jsou k tomu způsobilí v mnohem větší míře, přinejmenším kouzelníci (medicinami) dovedou - poněvadž to dokonce patří k jejich profesionální výbavě - hovořit s duchy, stromy a zvířaty, to znamená, že v těchto podobách vůči nim vystupuje ono objektivně psychické, ono duševní ne-já.

Poněvadž neuróza je poruchou vývoje osobnosti, jsme my duševní lékaři již profesionální nezbytností nuceni zabývat se zdánlivě vzdáleným problémem osobnosti a vnitřního hlasu. V praktické psychoterapii vystupují tyto jinak tak vágní a tak často do frázovitosti zdegenerované duševní skutečnosti z temnoty své neznámosti a blíží se viditelnosti. Ovšem jen velmi zřídka se to děje spontánně jako u starozákonních proroků; zpravidla musí být ony duševní skutečnosti, které poruchu zapříčinují, namáhavě uvědomovány. Obsahy, které vycházejí najevo, však odpovídají naprosto "hlasu nitra" a znamenají osudové určení, které - je-li vědomím přijato a začleněno - způsobuje vývoj osobnosti.

Jako velká osobnost působí tak, že sociálně uvolňuje, vysvobozuje, přetváří a léčí, tak i zrození vlastní osobnosti má na individuum uzdravné působení. Je to jako kdyby si nějaký proud ztracený v bahněm zaneseném vedlejším ramení najednou znovu našel své řečiště nebo jako kdyby byl odstraněn nějaký kámen, který ležel na klíčicím semeni, takže výhonek může začít svůj přirozený růst.

Hlas nitra je hlasem plnějšiho života, hlasem širšího, rozsáhlejšího vědomí. Proto v mytologickém smyslu koinciduje zrození hrdiny nebo symbolické znovuzrození s východem slunce, poněvadž vznik osobnosti má stejný význam jako zvěšování vědomí. Z téhož důvodu je většina hrdinů charakterizována atributy slunce a okamžik zrození jejich velké osobnosti je nazýván osvětlením.

Bázeň, kterou většina přírodních lidí pociťuje před hlasem nitra, není tak dětská, jak by se někomu mohlo zdát. Obsahy vystupující proti omezenému vědomí nejsou - jak ukazuje klasický příklad ze života Kristova nebo právě tak příznačný zážitek Buddhovy legendy - nikterak bohuště či nevinné, nýbrž znamenají zpravidla cosi nedobrého, ba zlého, co nám hlas nitra přináší. Musí tomu tak být především proto, že člověk si není obvykle tak nevědom svých ctností jako svých nectností a pak proto, že dobrem trpí méně než zlem. Vnitřní hlas přináší - jak jsem se již zmínil - do vědomí to, nač trpí celek, to znamená národ, k němuž patříme, nebo lidstvo, jehož jsme součástí. Avšak tento hlas představuje zlo v individuální formě, takže bychom se zprvu mohli domnívat, že toto zlo by bylo jen individuální vlastností charakteru. Vnitřní hlas přináší zlo ve svědčovsky přesvědčivé podobě, aby zapůsobil, že se mu podlehneme. Jestliže mu člověk částečně nepodlehne, pak do nás z toho zdánlivě zlého nic nevchází a nemůže pak nastat ani žádná obnova a uzdravení. (Označuji zlo vnitřního hlasu za "zdánlivé", což zní příliš optimisticky). Jestliže Já podlehneme vnitřnímu hlasu naprosto, pak jeho obsahy působí tak, jako kdyby to bylo právě tolik dábů, to znamená následuje katastrofa. Jestliže však Já podlehneme jen zčásti a dokáže se sebeutvrzením zachránit před tím, aby jím bylo úplně pohlceno, pak může tyto hlasy asimilovat a potom se ukázat, že to zlé bylo jen zlým zdáním, avšak ve skutečnosti bylo přinašečem spásy a osvětlení. "Luciferským" v nejvlastnějším a nejjednoznačnějším slova smyslu je charakter vnitřního hlasu, a proto staví člověka před konečnou morální rozhodnutí, bez nichž právě nikdy nemůže dospět k uvědomění a vědomí a stát se osobností. Nevyzpytatelným způsobem je v hlasu nitra často smíseno to nejnižší a nejvyšší, to nejlepší a to nejhaněbnější, nejpravdivější a nejzlživější, vytvářejíc tak propast chaosu, klamu a zoufalství.

Je ovšem směšné, viní-li se hlas neskonale dobrotivý a neskonale ničivý přírody ze zlomyslnosti. Jeví-li se nám obzvláště zlý, pochází to hlavně ze staré pravdy, že dobré je vždy nepřítelem lepšího. Vždyť bychom byli pošetilí, kdybychom se stále nedrželi tradičního dobra potud, jak je to jen možné. Avšak jak říká Faust:

"Když dospíváme k dobru tohoto světa,
pak lepší znamená klam a blud!"

Dobro není bohužel věčně dobré, jinak by neexistovalo nic lepšího. Má-li přijít lepší, pak musí dobro ustoupit. Vždyť proto Mistr Eckhart říkal: "Bůh není dobrý, neboť jinak by mohl být lepší."

Existují proto období ve světových dějinách (to naše by k němu asi patřilo), kdy dobro musí ustoupit, a proto se objevuje ono, jež je určeno k tomu, aby se stalo lepším. Zprvu jako zlo. Jak nebezpečné je vůbec se jen dotknout těchto problémů, ukazuje právě.

vyslovená věta; neboť jak snadno se s tím může vpašovat zlo, jestliže jednoduše prohlašuje, že je právě potenciálně to, co je lepší! Problematika vnitřního hlasu je plná tajných lapacích jam a nástrah. Je to nejnebezpečnější, nejkluzší oblast, zrovna tak nebezpečná a neschůdná jako sám život, jestliže se vzdá zábradlí. Kdo ovšem nemůže svůj život ztratit, ani jej nezíská. Zrození hrdiny a život hrdiny je právě vždy ohrožen. Hádí Heřini, kteří ohrožují kojence Heraklea, Pýtnón, který chce zabránit zrození boha světla Apollóna, betlémské zavraždění nevinátek - to jsou typické příklady. Vznik osobnosti je odvahou a je tragické, že právě démon vnitřního hlasu znamená zároveň nejvyšší nebezpečí i nevyhnutelnou pomoc. Je to tragické, avšak logické. Zajisté je to tak.

Může se proto mít lidstvu a všem vlídným pastýřům stáda a starostlivým otcům zástupů dětí za zlé, jestliže zřizují ochranné zdi, staví působivé obrazy a doporučují schůdné cesty, které se vinou kolem propastí?

Vždyť je to konec konců také hrdina, vůdce, spasitel, který objevuje nějakou novou cestu k vyšší jistotě. Všechno by se přece mohlo nechat při starém, kdyby se bezpodmínečně nepožadovalo, aby byla objevena tato nová cesta a lidstvo nebylo postiženo všemi soužením egyptskými, dokud není nalezena nová cesta. Neobjevená cesta v nás je jako něco psychicky živoucího, to, co klasická čínská filosofie nazývá "tao" a srovnává je s vodním tokem, který se neúprosně pohybuje ke svému cíli. Být v tao znamená dokončení, naplnění určení, začátek a cíl a úplné uskutečnění věcem vrozeného smyslu bytí. Osobnost je tao.

Čtete časopis PROSTOR + + + Předajte přátelům a známým

ROZHOVOR O FILMU

/veškeré údaje si rozmlouvající nepřeje uvádět/

R: Zabýváš se profesionálně filmem. Pokusme se spolu podívat se bez cenzury na některé naše i zahraniční filmy, a nejen na ně. Takže: Co tě v poslední době zaujalo ve vývoji naší a zahraniční kinematografie?

O: S tou "profesionalitou" bych v mém případě zacházela opatrněji, rozhodně se nepovažuji za reprezentativního "člověka od filmu", tedy všeznalého arbitra, ale spíš za - do jisté míry - odborného pozorovatele, stojícího na okraji a zaujatého filmovým uměním. To neprohlašuji z žádné falešné skromnosti, ale jako celkem objektivní fakt.

Pokud se mám ohédnout za zážitky poslední doby ze zahraniční provenience, vždy mě docela pochopitelně osloví filmy dnes již dožívající generace klasiků, např. Felliniho filmy A loď pluje, Ginger a Fred nebo Bergmanovo dílo Fanny a Alexander. I když je to pokaždé velké obohacení, jsou to už kvality nepřekvapující, trochu bez úžasu, neboť znovu potvrzené, jako když do šperkovnice ukládáme další drahý klenot.

Nepatřím k nadšencům, obdivujícím oslnivou vysokou profesionalitu soudobých amerických filmů, v nichž se angažovanost témat snoubí s komerčními efekty (Coppola, Spielberg ad.). Nic proti nim, ale mně není tento razantní až útočný styl blízký, neboť neponechává divákovi prostor k jeho samostatnému názoru a vidění, vlastně ho do značné míry znásilňuje. Z toho důvodu se ani nepřipojuji třeba k davu obdivovatelů Formanova Amadea, ačkoli se tím vystavuji podezření ze snobského škaroblídství a snahy odlišit se za každou cenu. To zesoučasnění hudebního génia a přiblížení se k němu z pohledu naší doby takřkajíc až do ložnice je sice neobyčejně invenčně a důmyslně zpracováno, stejně jako ústřední spor geniality s průměrností, daný už v Shafferově dramatické předloze. Herci hrají na hranici dokonalostního maxima, odevšad vyzořuje filmařská perfekce až na doraz, a přesto mi ve filmu chyběly ty "niterné hloubky", byť by nebyly třeba vyjádřeny tak filmově precizně. Je mi jasné, že by se ani do tohoto Formanem rozehraného velkého spektaklu nehodily, ale mně tam zkrátka schází, což je jistě jen můj subjektivní náhled. Nicméně považuji za důležité, že se

u nás konečně poprvé objevil Formanův americký film a koneckonců mu ten zdejší i světový úspěch přeji.

V českém filmu s obzvláštním zájmem sleduji tvorbu talentované Věry Chytilové. Její Panelstory (záhadným nařízením zapovězenou pražským kinům a v oblastních kinech hranou málem pokoutně jen ve filmových klubech) považují za dosud u nás umělecky nejpůsobivější filmový obraz života obyčejných lidí v reálném socialismu. Tato režisérka mi imponuje nejen neústupností, s níž si umí jít za sobě vlastními tématy (ale i taková, která jsou jí vzdálenější, si dovede osobitě po svém přetvořit), i svou záluďnou režijní hravostí, ke které patří i její, na ženu poněkud nezvykle sarkastický humor, jenž místy h. aničí až s dábelským posměchem. Ale patří to k ní, do jejího nazírání na svět a umožňuje jí ostrou pronikavost pohledu na realitu.

V mladé generaci, ale nikoli už té nejmladší, se objevili nepochybně talentovaní tvůrci, jejichž úroveň bohužel dosti kolísá. Vladimír Drha se dobře uvedl prvotinou Dneska přišel nový kluk, ale v dalších filmech - Mezek, Do zubů a do srdíčka zklamal, (jeho styl se lépe uplatnil spíše v televizních filmech), na Slovensku mě zaujal Dušan Trančík (Štvrtý rozmer, Iná láska), ale o jeho posledním filmu platí totéž co o těch Drhových. Impozantní ságou Tisícročná včela doslova zazářil Juraj Jakubisko. Ale v celkovém pohledu jsou to jen ojedinělé výkyvy v přehršlích filmů nicotných, bez autorského zázemí, natáčených ať už na zakázku nebo jako z nouze ctnost. Například dílo Jiřího Svobody, tolik oficiálně ceněného, mě zanechává nezúčastněně chladnou, snad proto, že i jeho ambiciózní umělectví je studené a z rádobý aktuálních příběhů jeho filmů zřetelně vyčnívá vykonstruovanost. Filmy Jaroslava Soukupa už vůbec nepatří do sféry mých zájmů, připadá mi, že v úsilí o zamerikanizované perfektní filmové řemeslo a v nezakrytém přihrávání náročnému mladému publiku, klouže Soukup virtózně po povrchu a navíc zkresluje reálnou skutečnost u nás (jeho vychvalované filmářské cítění prostě nemohu brát jako omluvu nebo zdůvodnění, proč natáčí zrovna takové věci jako je až urážlivě kýčovitý film "o mladých pro mladá" - Discopříběh!).

Když tak bilancuji za poslední patnáctiletí, zjišťuji, že v československém kontextu vzniklo jen pár filmů, které neupadnou v zapomnění. Jako výjimečné debutantské projekty nemohu opominout dvě "vlastovky" - odvážné, svěží a nepřikrášlené sondy do života dnešní mládeže. Jedná se o Pavučinu Zdenka Zaorala a Džusový román Františka Feniče. Faktem je, že v našem filmu chybí jako žánr díla reflexivní, přemýšlivá, aby vycházela z bezprostředního tvůrčího popudu, z vnitřní potřeby se vyslovit. Pokud tento žánr nějaký film suplují, sám se usvědčuje z vynucenosti tématu, nadto ve slabém, nicneříkajícím zpracování. Není u nás patrně pro takovou formu filmové výpovědi živná půda. Vývojová kontinuita tohoto žánru, který se začal trochu rýsovat v čs. "nové vlně" v 60. letech (např. filmy Evalda Schorma, Jana Němce atd.) byla trestuhodně přerývána.

R: Už ses zmínila o Pavučině. Můžeš o tomto filmu říct něco víc?

O: Pavučina je dosti nevyrovnaná ve scénáři (některé postavy postrá-

dají věrohodnost, třeba otec dirigent, matka barmanka a alkoholička...), ale jsou to dílčí kazy; volat po dokonalosti u tohoto filmu, který byl "vyvzdorován" na vlastní pěst a postavil se proti nedobytné tvrzi barrandovského klanu, by bylo trochu nefér. Film, který vnesl na plátno syrovou autenticitu tak závažné společenské problematiky jako je narkománie mladistvých, je jednoznačným počinem. Z toho je třeba vycházet. Při bližším pohledu jistě najdeme řadu plus i minus: k těm prvním patří výborná hlavní představitelka (též debutantka Eva Kulichová). Niterný zmatek, vzdor i zoufalství své hrdinky vyjádřila s takovou silou, že jí člověk musí věřit, což zažíváme u našich mladých filmových herců málokdy. Nedostatkem filmu je jeho určitá nedotaženost, jde sice přesvědčivě po faktech, ale už ne k jádru jejich vzniku jak v rozměru individuálním tak sociálním. Ale to je složitější otázka míry či nutnosti, eventuálně odvahy v autocenzuře. Zaoral při pojetí tématu údajně vycházel ze studijních, dokumentárních materiálů, které se o narkomanech promítají lékařům a medikům. Ale z filmu samotného vyplývá daleko hlubší osobní prožitek a životnější účast tvůrců a účinkujících. Lze věřit tomu, že mnozí z nich si sami prožili všechna ta muka drogové či alkoholické závislosti, která pak ve filmu už "jen" hráli. V celkovém hodnocení Pavučina nezapře chronické chyby téměř každého debutu: režisér se tam snažil dát všechno, co umí, co ví, co zažil. Zásadnější výhradu mám k dotáčeným sekvencím retrospektivním a snovým, jež jsou až příliš "umělecky" stylizovány a barevně tónovány. Jde asi o režijní kalkul ve chvíli, kdy soukromě natáčený film dostal nečekaně možnost profesionálního dokončení (pod patronací gottwaldovského studia). Naštěstí ani toto umělé "vylepšování" film jako celek nepokazilo.

R: Neměli bychom opominout Smyczkův film Proč?, přestože v době našeho rozhovoru nebyl ještě uveden v kinech. Tipují, že se stane diváckým hitem. Dělá se mu všestranná reklama (rozhovory s tvůrci v tisku, televizi). Jaký máš názor na tento film? A když bys ho srovnala s Pavučinou, který dopadne lépe?

O: Mám k tomuto filmu poněkud rezervovaný postoj. Uznávám, že v něm bylo dosaženo na naše poměry (ale proč se pořád máme v hodnocení uskromňovat a odvolávat na "poměry"?) nadprůměrné úroveň, např. v kameramanském zobrazení devastace uvnitř vagónu, nebo ve výrazném vedení herců i neherců. Ale už mi vadí takzvané "odvážně" předložené téma, které je opravdu jen předložené (a chytře zaštitěné titulní otázkou, na niž se ale neodpovídá), aniž by se šlo do hloubky v analýze příčin násilnických činů vlajkonošů a vůbec děsné povrchnosti a bezduchosti způsobu života dané vrstvy mládeže, která se jednostranně realizuje fanděním fotbalovému družstvu, v alkoholu a jalové, primitivní zábavě. Smyczek se scenáristou Johnem jako by jenom zmnožili jednu z příčin - rozbité rodinné zázemí. Těch ostatních příčin se jen zlehka a z dálky dotýkali, nakousli, aniž by dořekli (viz scény pouliční ankety dotazů režiséra náhodným chodcům stran aféry vlajkonošů). Jinak řečeno - šikovně obcházejí a přitom leccos ukáží a naznačí. Proto mě ten veřejný humbuk kolem tohoto filmu dráždí. Jen příklad za všechny: jak si vysvětlit scény policejních výslechů, kde se vyšetřovatel chová k delikventům spíš jako chápavý psycholog než jako neúprosný představitel zákona?

Mám-li srovnat Pavučinu a Proč?, je mu osobně bližší Pavučina. Nejen kvůli jejímu komornějšímu, soustředěnějšímu zaměření, ale hlavně proto, že se nesnaží tak jako Smyczkův film být společensky revoltujícím filmem, který si však revoltu dobrovolně sešněroval, aby byla přijata a přesto se všude chlubí, jak je odvážný. Ale před těmito dvěma filmy dávám přednost ještě filmu třetímu - již zmíněnému Džusovému románu. Ten z nich považuji za mravně nejpoctivější. Feničovi se podařilo dost přesně postihnout otřesný a veřejnosti přehlížený (oficiálně ovšem pečlivě zastíraný) fakt: v mladých lidech narůstá jakási neuvědomělá deprese, která na ně začne padat už v prvním stadiu dospělosti, tedy když se začínají osamostatňovat a včlenovat do světa dospělých. Deprese nikoli přirozená, daná zákonitě životní změnou, je o to závažnější, že se netýká jen některých vrstev podle sociálního původu, rodinné situace, stupně vzdělání atd. Feničův debut toto životní rozpolezení dokumentuje na dvou obyčejných mladých dělnících, které pochopitelně spolu "nefilozofují" o existenciálních problémech, nýbrž bezděky a pasívně svůj úděl přijímají. Fenič se vskutku nejvíc přibližuje ke kořenům podstaty nynějšího sociálního a politického stavu u nás. To dokládají i realizační překážky, které tomuto filmu byly z vyšších míst několik let kladeny (tři roky byl pozdržen, než byl schválen do distribuce).

R: Dovol mi teď jeden amatérský nápad. Pavučina mi připomněla realismus naší nové vlny z 60. let. Nemyslíš si, že nástup těchto dvou nebo tří filmů předznamenává nějakou novou vlnu 80. let? Není tu obdoba.

O: Ne, není. Zaoralova Pavučina je vyloženě osobní akce. Novou vlnu v 60. letech dost formovala FAMU. Šlo o generační výpověď, zatímco dnes Zaoral, Smyczek, Fenič - to jsou jednotlivé "vlastovky". Mluvit o nové vlně je příliš odvážné. I prognosticky. Nejde o generační výpověď. Je to záležitost pár lidí, kteří vzali vážně svoji práci a vložili svoji osobnost a své schopnosti do nějakého - řekněme - společensky užitečného tématu.

R: V sovětském filmu probíhají zajímavé změny směrem k liberalizaci, čím myslíš, že je to způsobeno?

O: Ano, převratné změny v sovětské kinematografii jsou takřka epochální. Těžko říct, čím nebo kým byly způsobeny, ale asi je to záležitost delšího procesu, v němž se to vše připravovalo a promýšlelo už dřív. Tady u nás nastavujeme se sympatiemi a nadějí tvář čerstvému větru od východu, aniž by docházelo k nějakému ozdravení nebo okysličení. Jakkak by asi vypadalo tady přísné hodnocení podle sovětského vzoru a sesazení zkamenělých kinematografických "veličin"? V SSSR se vedení ve filmu ujali schopní tvůrci i organizátoři, probíhají otevřené diskuse, lidé stojí několikahodinové fronty na film Pokání a řadu dalších snímků, léta schovávaných v trezoru, oživení nastalo i ve filmovém tisku. Kdežto v československém filmu se nerozhodně přešlapuje na jednom místě a, i když se navenek přejímá představbová terminologie, vyslovují se progresivní, leč akademické sliby do budoucna, kulturní politika jede pořád postaru. Ale ono "budoucnost" nenastane přece samo od sebe.

R: Sovětský svaz není už holt náš vzor. Ve filmu Pokání se Sověti vyrovnávají uměleckou formou se stalinismem. Jaký máš názor na tento film?

O: Pokání T. Abuladzeho je dílo nepochybně historického významu.

Pro nás - ne dost zasvěcené do gruzínských dějin, národnostní mentality, umělecké a folklórní symboliky zůstává (alespoň po prvním zhlédnutí, což je zatím můj případ) mnohé utajeno a dešifrováno jen zpola. Z tohoto filmu však na dnešního diváka zřetelně, ba dominantně působí jeho politikum, i když ve stylizované formě. Teprve druhé místo pro většinu zaujímá nesporná umělecká úroveň díla. Je to svědectví o zvrácenosti ideologie, zosobněné ve figurě diktátora, jehož vnějšková podoba je zobecněna natolik, že si lze do tohoto prototypu dosadit i jiné historicky nechvalně známé představitele. Přesto je v mysli lidí, sovětských zvláště, postava Varlana Aravidze (a navíc v sugestivním hereckém ztvárnění) chápána jako personifikace stalinské krutosti. Není to však film, jehož záměrem by bylo v dokumentárních, autentických faktech usvědčovat Stalinovu zvrhlost a zvrhlost jako masového vraha (za tímto účelem už dnes v SSSR slouží dokonce vydávané knihy v oboru literatury faktu např. Rybakovovy Děti Arbatu). Pokání je naopak podobenstvím, vycházejícím z myšlenky, že existují v dějinách tak kolosální viny a přečiny, které nelze ani odpouštět, ani jakkoli odčinit. Film se tedy stal klíčem otevírajícím bránu do tabu utajené historické pravdy. Prý patří k všeobecnému vzdělání ve všech společenských vrstvách Sovětského svazu film vidět, což evidentně dokazuje, že převážná většina davu není přitahována uměleckými zájmy, ale otevřeností tématu.

R: Který film tě mimo Pokání zaujal ze sovětské produkce poslední doby a proč?

O: Byla to Nostalgie režiséra Andreje Tarkovského, což je sice film natočený už těsně před jeho exilovým pobytem v Itálii, ale dotýká se už vnitřního rozpoložení člověka - umělce v emigraci, jeho pocitové vykořeněnosti a hledání záchranného vnitřního jádra v sobě, aby se mohl zorientovat a usadit v současném chaotickém světě. Hluboká filosofie, fascinující obraznost v prolínání vzpomínek do současného reálu, okouzlení starou románskou kulturou a zároveň hlubinné vědomí osobního náležení do ruských kulturních tradic - to vše Tarkovskij až s bolestným zanícením vložil do Nostalgie. Je to film-spočinutí, zastavení ve spěchu, kdy se necháváme unášet vizuální krásou záběrů, tichem, úchvatným metaforickým obsahem.

R: Proč myslíš, že v SSSR potlačují jméno Tarkovskij daleko méně než u nás, čili proč jsme zase jednou papežštější než papež? Na dokreslení paradoxní situace stačí uvést, že slovenský časopis Film a divadlo (1987, č. 20) přinesl dvoustránkový článek o Tarkovském, zatímco v Čechách se mohutně mlčí a z filmových klubů bylo staženo i těch pár filmů, co tam bylo (Rublev, Stalker, Solaris).

O: Tou otázkou se ještě jednou vrátíme k Tarkovskému, který byl ve své vlasti posmrtně rehabilitován a jeho filmy byly pietně s uznáním uvedeny v kinech. Nemyslím si, že by u nás Tarkovského

dílo zapustilo nějak zvlášť kořeny v širší divácké obci. A to platí i o době předchozí, kdy ještě nebyl emigrantem na Západě. Filmy se uváděly jen na půdě filmových klubů, což považují za rozumné a prozíravé. Tarkovskij přece není žádný typ umělce tvořícího pro masu, jeho tvůrčí snaha se ubírá zcela jinou cestou, v soustředěné reflexi, bez oné formanovské světu otevřené komerční šíře. Nemám informace, jaká je návštěvnost Tarkovského filmů v jeho zemi. Momentálně asi vysoká, ale je třeba si uvědomit, že divácká motivace je vedena trochu i lákavou atraktivitou nabízeného, dříve zakázaného ovoce. I když je Tarkovskij tvůrce tak výsostně ruský, prodechnutý ruským kulturním duchem, tradicí i onou zachmuřenou, do široka se línoucí rozjímavostí, pochybuji dost o tom, že by tento duchovní ponor patřil k nezbytným, vězným sklonům dnešních průměrných sovětských obyvatel. Ti jsou utvářeni i mnoha dalšími sociálními faktory. Tarkovskij předkládal své filmové zamyšlení a vize přece jen užšímu, spíše intelektuálně zaměřenému publiku, což však není nic špatného nebo elitářského. Počítám, že je jen otázkou času (s nímž si naši distributoři rádi opatrnicky a jakoby nepohotově zahrávají) a Tarkovského filmy budou znovu zařazeny do našich klubů.

R: Vraťme se zase do rodných luhů a hájů. Co říkáš Vesničke mé střediskové?

O: Svůj názor bych mohla stručně vyjádřit parafrázovaným názvem jedné recenze na film - Vesničko má idyllická. Je to rozmarná idylka, natočená s menzelovskou a svěrákovskou hravostí i nápaditostí, s výtečnými figurkami, mezi nimiž excelují János Bán, Hrušínský, Labuda. Jistěže film svou příjemnou a vkusnou komediálností překrásil současný venkovský kolorit, učinil ho přitažlivým, dobrosrdečným mikrosvětlem, ve kterém nakonec všechno dobře dopadne a kde se mají v podstatě všichni rádi. Nevidím to zas tak přísně, protože respektuji komediální licenci. Tvzení, že takový film je lži o naší skutečnosti považují za nesmyslně příkré. Vesnička je příkladem "chutné stravy" pro diváka, který jde do kina ze inteligentní, vtípnou zábavou, bez vyšších nároků. Říkám sice tolerantně: budiž, ale v celkovém hodnocení Menzlovy filmové tvorby (v níž se skvějí taková arcidílka jako Ostře sledované vlaky, Skřivanci na niti, Rozmarné léto) se mi zdají jeho poslední filmy (např. Postřižiny, Slavnosti sněženek) značně únikové, jako by zavíraly oči v hodré idylizaci před tím, jak se tady skutečně žije. U Vesničky bych zdůraznila výrazný Svěrákův scenáristický podíl (už jen číst ho je potěšením, jako při dobré humoristické povídce).

R: A teď trochu vybočím a zeptám se tě na invazi videa do ČSSR. Určitě máš možnost trochu pozorovat jeho soukromé využívání, co ty na to?

O: Osobně na video spíš nevraším. Zatím se mi takhle technická možnost jeví jako převážně snobský doplněk, pro obyčejné smrtelníky finančně nedostupný. Ale i z odborného hlediska nesdílím bezvýhradné nadšení: vadí mi zkreslený dojem z promítnutého filmu v televizním výřezu. Možná to zní staromódně, ale zdá se mi, že se tím divák připravuje o jistou magii, ztichlý poklid temného kinosálu, který poskytuje nejen specifickou atmosféru při vnímání,

ale i patřičné soustředění. Navíc, v našich podmínkách, kdy majitelé videa čile kupčí, přehrávají si lákavé zahraniční tituly, dochází při několikerém překopírování ke vzniku dost nekvalitních kopií. Vždycky dostanu vztek, když vidím film, o který jsem hodně stála, v nekvalitním obraze a s permanentním zvukovým šumem. Nemluvě o dalším problému týkající se zahraničních filmů - Co s překladem? Přehrát si typický americký film dabovaný třeba v němčině, přehlušovaný monotónním hlasem českého překladatele, je bizarní směska. Ostatně čist titulky, jak známo, (předpokládáme-li, že by se v budoucnu zde nakrásně prodávaly za přijatelnou cenu videokazety s již vkopírovanými titulky) je při vnímání televize poměrně nádhavou činností. Je však docela dobře možné, že se tu zpátečnickysky stavím na zadní, zatímco vše spěje milovými kroky do netušených, všerešících inovací. Jako studijní pomůcku bych video samozřejmě doma mít chtěla. Zda se však dočkám doby, kdy si budu moci koupit třeba Felliniho Osm a půl v úhledné kazetce a spokojeně si úlovek zasunout do své videotéky vedle řady jiných významných či oblíbených - tak jako u knih - to ukáže čas.

R: Odpověz mi ještě na závěr na jednu osobní otázku: Těší tě tvoje práce? Co tě na ní těší? Jaká máš neuskutečněná přání?

O: Na první otázku odpovídám kladně. Práce, která ti přináší minimální hmotnou odměnu, zato dost trápení a přitom sebere spoustu času, protože vyžaduje soustavné sebevzdělávání (a nejen ve filmové oblasti) a informovanost - takovou práci můžeš dělat jen tehdy, jestliže tě těší, přesněji: přináší-li ti uspokojení z tvořivé činnosti. A to nejen kvůli naplňované (případně nenaplněvané) ctižádosti. Těší mě taky občas vyslechnout (ale děje se tak velmi zřídka a vzácně) reakce týkající se výsledků, ať už kritické nebo pochvalné. Člověk potřebuje aspoň někdy slyšet, že jeho práce nevznikla nadarmo. Domníváme se, že hlavním motivem k sebe-realizaci (ať už jakékoli) by mělo být sebepoznání, což je pro mě čím dál víc s přibývajícím věkem vzrušující proces, a také hra svého druhu.

Kdybych si mohla přát ještě něco navíc, třebas i jako utopický sen, tak to je větší možnost cestovat. I takové rozevírání obzorů je formou poznání a cítím jeho nedostatečnost jako své velké ochuzení, lidské i duchovní. Tady, žel, skutečně spějeme k trapně soběstačnému provincialismu, což platí koneckonců i pro naši současnou kinematografii.

R: Děkuji ti moc za rozhovor.

Září 1987

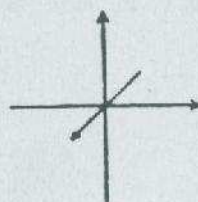
rozmlouval Zdeněk Ábel

Bohumil Hrabal

edice prostor

SVATBY V DOMĚ

svazek č. 1

O POCTIVOSTI V MYŠLENÍ /Příspěvek do diskuse o národním charakteru/

Jan Kamaryt

Jestliže některé národy žijí rády v iluzi, namlouvají si svou velikost a nafukují dějiny, Čechům je toto zcela cizí. Jsou v přemýšlení o historii poctiví a nepotřebují žádné klapky na očích. Vidí a viděli vždy realitu takovou, jaká je.

Každý národ projde ustanovovací fází, kdy snad potřebuje legendy, mýty a bájně hrdiny, aby si dodal sebevědomí k činnosti na kolbišti mezinárodních dějin. Nemít za sebou Davida metajícího kamenný, svého Mojžíše nebo vojevůdce Judu, těžko by se Izraelité ustanovovali jako národ.

Ovšem když Němci po staleté národní historii ještě nyní potřebují své pimprlové Niebelungy nebo opar wagneriánství, Američané své zpocené kovboje a Washingtony a Rusové svou Velkou říjnovou revoluci, prokazují, že jako národy ještě nedozrály a nedosahují cílové mety - jasného národního nadhledu v dějinách. V tom jsou Češi předzvěstí moderního národa jednadvacátého století. Při kroku do kosmické budoucnosti bude totiž nutno rozdrtit veškerý balast, jenž zatěžuje povědomí jakéhokoliv národa. Vykročit ke hvězdám se dá jen překročením vlastního (pozemského) stínu.

V tom se k Čechům nemohou rovnat ani bratři Slováci, kteří teprve nedávno objevili, že Velká Morava bylo vlastně Malé Slovensko, a že už kdysi Slovensko existovalo - ovšem na území dnešního Maďarska - reprezentované knížetem Pribinou.

Nic tak malicherného Češi dávno nepotřebují. K smíchu jsou jim připomínky blanických rytířů. Dobře vědí, že hora Blaník je provrátán protiatomovými kryty a že bude dříve nebo později zkrývat nikoliv rytíře, ale vládní činitele s jejich rodinami a dětmi.

Čech instinktivně nesnáší jakoukoliv idealizaci. To se projevuje i v naprosté střídmosti a střízlivosti národních úvah. A jestliže se Češi do něčeho dají, jsou důslední. V rámci ozkoušeného a věkovitého pragmatismu - v poslední době i dle propagovaného hesla "práce drobné" - s myší pracovitostí a pílí rozežirají a roztrhávají vše smyšlené na malé kousky.

Z hlediska ducha vědeckého pozitivismu je to nedosažitelná meta

například i pro v jiných směrech vzdělaný národ, zázračivší už v romantismu, jako jsou Skotové. Ti si zcela naivně nedají sahnout na své dudy a sukně. Ani pod ně ne.

Oproti tomu Češi dudy výhodně rozprodali po veteši prahnoucím Západu a nakoupili za ně kalkulačky. Co na Jupiteru s dudáním. A z kostkované vlněné látky šijí pro Skoty jejich sukně, ze zbytků vyrábí Fezko slušivé barety pro země východní Asie. Jen se ohřejte, zabedněnci.

To vše pochází z toho, že Češi jsou inteligentní a sečtělý národ. Je často možné vidět Čecha spadlého do kanálu nebo výkopu, protože přecházel ulicí začený do knihy. Ovšem kriticky začený.

Na vlastní oči jsem viděl jednoho Pražana, který vstoupil mezi vozy tramvajové soupravy. Byl už pod vlečňákem, ale ruce neúprosne svíraly knihu a oči bloudily po odstavcích. Náhle se zastavily, obočí se nakrčilo a ústa mizející v temnu podvozku se pousmála a vyslovila vzpurně: "Ano, ovšem. Zase podvod!"

Tento sečtělý národ, vpravdě národ Kramériův, se už dnes nedá zmýlit. Nelze jej podvést. Každou hodnotu třikrát převrátí, aby se přesvědčil, jestli náhodou není vespod prasklá a zda nekupuje nějaký aušus.

Tak se v poslední době konečně odhalilo, že všichni čeští politici byli diletanty, kteří si pletli politiku s literaturou a naopak všichni spisovatelé zůstali nedouky, protože si pletli literaturu s politikou. Dále je dnes už jasné, že Palacký byl pitomec, neboť jednou tvrdil: "Kdybychom neměli Rakousko, museli bychom si ho vytvořit" a hned nato: "Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm." Poslední výrok v upravené formě natolik zdomácněl, že se používá v hostincích všech kategorií v konečném výkřiku: "Přili jsme a pudem!"

Po mnohaletých studiích se věrohodně prokázalo, že husité nebyli nic jiného, než banda lupičů a paličů, kteří rozflákali na co pěkného přišli a Žižka nikdo jiný, než náčelník těchto žhářů. Ostatně vyrostl jako silniční lapka a později vůdce nájemných žoldáků, což byla funkce jen o poznání lepší.

Husův význam je pak přeceňován, hodí se akorát tak do křížovek - jako špatné palivo na tři. V Kostnici nikoho nezajímal, dokonce na něj zapomněli a pár dní seděl kdesi o hladu a i tak zůstal pouze jedním z mnoha usmažených kacířů, zatímco koncil řešil mnohem důležitější věc - papežské schizma.

Žádnou novinkou není ani to, že jediné, co bylo na Jiřím z Poděbrad neuvěřitelné, byla jeho tloušťka.

A pokud jde o Přemyslovce - po důkladné analýze se je podařilo odhalit jako pár úchylných vrahounů, kteří když pobili všechny kolem sebe, začali si, z nedostatku jiné příležitosti, doma alespoň vypichovat oči nebo se kastrovat.

Podobně ostře a objektivně vidí Čech i bližší historii. Neidealizuje si ani národní obrození. Nepotřebuje to.

Nemusí si zakrývat, že Jungmann, Šafařík i Kollár byli vlastně

nastrčení Němci. A zbylí buditelé? Podvodníci. Falzifikátoři jako Hanka a ostatní.

Čech si dokáže přiznat, že Smetana ohluchnul díky bůhví kde chycené syfilis, a Vltava je jen šumění luesu v jeho hlavě, dále že Božena Němcová proslula jako děvče více než lehkých mravů a Babička je jeden velký podvod. Ostatně dle posledních zkoumání díla sociology práce byla na Starém Bělidle skutečně lautr hovno co dělat.

Nejsou mu třeba ani smyšlení martýři. Ví, že Havlíčkovi jeho fetišácký brixenský kriminál záviděla celá střední Evropa. V teple krbu si tam mastil své nedomrlé rýmovačky. A když už v té době někdo napsal něco skutečně dobrého, jako třeba libreto k Prodané nevěstě nebo Braniborům v Čechách, musel to udělat policejní konfident Sabina.

Ostatně ani například Pavel Kohout nebyl lepší, desetkrát se obrátil jako Šável. Kundera radši emigroval a má se jako prase v žitě. Havel neemigroval a má se taky jako prase v žitě. Hájek se měl jako prase v žitě celý život, stačilo mu jenom měnit strany. A třeba pan Hrabal? Ten si už dokonce sám cenzuruje svoje texty. Páral, Šotola i Ptáčník raději píší hlouposti.

A události historické? Jsou takové jako samotní lidé. Slovenské národní povstání? Jen diletantsky připravené vojenské gesto s nedozírnými následky. Dukelská operace? To samé ve větším. Pražské povstání? To samé v menším. Bělohorská bitva? Nikdo ani nebojoval, jenom se utíkalo. A ti Moravani? Vždyť to byli němečtí žoldnéři z takzvaného moravského pluku, co dostali dobře zapláceno.

Nikdo Čechovi nezastře oči. Vidí vše přesně. Od Moravského pole, přes Lipany až k Bílé hoře a Mnichovu. Kde nebyla zrada, tam byla zbabělost. A dokáže si přiznat pravdu. Za vším vždycky stáli sami Češi. Když se nezradili, byli podělaní, když nebyli podělaní, tak byli alespoň pitomí, a když nebyli pitomí, no tak tam vůbec nebyli.

Zatímco Slováci se rozhlízejí kolem sebe, kde všude by viděli nepřítel, Češi jsou mnohem skromnější a poctivější a spatřují jej především sami v sobě. Bijí se v prsa a hrdě, s vůlí a sebevědomím moderního národa volají: "My sami jsme ti hlupáci, blbci a zbabělci, kteří vždycky každému děláme poskoky a vždycky jsme všem skočili na špek a taky vždycky skočíme. Jinak totiž nelze. Na špeky dokážeme skákat vůbec nejlépe na světě."

V těchto slovech je cítit záviděníhodná národní odvaha. Není tedy důvodu slavit jakási jubilea či uctívat pseudovýznamné muže, když nadto žádní nejsou. V tom je celý národ zajedno. O Gottwaldech, Fučících, Nejedlých a dalších podobných se žádná diskuse a zkoumání už dávno nevede.

Celý národ se pouze jednou do roka sejde, v náhodně volený den (většinou první den v květnu - takzvaný apríl), koupí si burty, vyslechne něco té dechovky, promluví si ve frontě na pomeranče a má opět na celý rok pokoj. Tak se chová zdravé gró národa.

Ovšem i v našem okolí je čas od času možno vidět anachronismy. Dopřáváme totiž příliš plnokrevný život národnostním menšinám. A právě na jednu z nich - mluvící španělsky - chci poukázat. Byl jsem

podrobně informován o jednom nechutném obřadu přecpaném mystickými úkony a patetismem. Tito potomci latinsko-amerických přistěhovalců, kterým naše vlast nabídla azyl, se totiž dodnes scházejí k uctívání svých takzvaných osobností. Tentokrát se tak stalo při stém nebo dokonce stopadesátiletém výročí (!) od smrti jednoho z jejich vůdců, zhynulého patrně otráveným šípem uprostřed brazilského pralesa. Jmenoval se Thomas Harýk Masarýk a považovali jej za prvního prezidenta. Sám prý sformoval celý národ, vytvořil podmínky pro jeho osvobození, vymodeloval a stanovil jeho národní osud a tak dále a tak dále. Však my už známe podobné laciné žvásty, které zastírají jasný národní zrak.

Jakousi ironickou shodou okolností se tento Harýk dostal po smrti do Lánů u Prahy. Tam se také sešlo několik desítek zavilých zastánců kultů, mýtů a falzifikátů. Něco kolem stopadesáti osob. Protože je nemožné pro nedostatek místa pranýřovat všechny jmenovitě, uvedu zde alespoň název dvou skupin, z nichž se dav skládal.

První se skrývá pod nenápadným označením "Pěvecké sdružení česko-španělských písní Los Chartos" a jejich znělkou je píseň "Až nám bude sedm, sedmdesát sedm", kterou předstírají návaznost na naši národní tradici. Opak je však pravdou.

Druhou, početně mohutnější skupinou, ale zde méně zastoupenou, tvořilo také "Pěvecké a recitační sdružení Estébani", které většinou vystupuje pod nepřiliš srozumitelnou značkou Es té bé. Jde o zkratky slov z původního primitivního jazyka Indiánů kmene Guarani, v němž se písmeno B na začátku věty nepíše a Z se čte jako S, tedy přeloženo, název značí Bez tebe, rozumějme bez Tebe a symbolizuje odmítání Boha, tedy jde zdánlivě o spolek ateistický. Jádrem jeho členů tvoří příslušníci rodu patriarchy doma Estébana de la Peñaze.

Podivná a kulturně okrajová slavnost v Lánech měla i mdlý průběh. Chyběly stánky s buřty a pivem, kolotoče, ohňostroje. Nepřijela dokonce ani televize. Což je snad škoda, alespoň mohla podat svědectví o této pokleslé události.

Obě skupiny na sebe nejprve významně mrkaly. Kulturní program měli tentokrát dle dohody zajišťovat členové "Los Chartos". Naopak při jiných příležitostech program sestavují Estébani.

Když už se delší chvíli nic nedělo, začali Estébani mrzutě přeshlapovat, zvláště patriarcha - don José de la Peñaz - zakrytý pouze houní z lamy, byl zřetelně nervózní a přihýbal si z lahve kukuřičné kořalky. I to svědčí o ledabylé přípravě akce.

Nakonec program přece jen začal. Vystoupila jakási latinsko-americká vysloužilá herečka Vlastosa Chramoustakisová a začala velmi pateticky recitovat. Proti očekávání všechny dojala tak, že se příslušníci "Los Chartos" i "Estébani" drželi za ruce a dojetím si hleděli do očí. Vždyť jsou prý nakonec všichni synové z jedné latinsko-americké mámy, vyrostlí na jedné laplatské mezi a hráli si v Tichém oceánu na rybník.

Potom mluvil seňor Heydanek. A to se zas všichni pustili a začali se rozumně tvářit, protože seňor Heydanek rozebral Harýka

Masaryka a jeho význam tak, že mu všichni brzy viděli nejen do žaludku, ale i do jater, ledví a o slepém střevu ani nemluvě.

Pak nastala chvilka trapné pauzy. Recitace skončila a přešlo se k hudební vložce. Členové sdružení "Los Chartos" se nadechli a na signální esss seňora Palouche začali táhle zpívat údajně tklivou píseň: "Ach synku, synku, doma-li jsi", a významně se přitom tvářili.

Ukázalo se, že nejde jen o to, je-li synek skutečně doma, či není. Ale i o to, že právě tohle byla Masarykova oblíbená peonská píseň.

Estébani to s pokyvováním hlav a s povděkem kvitovali a začali si zapisovat text písně do připravených zpěvníků.

Chór hlasů pokračoval dále přes "tatiček se tě ptá, ora-li jsi". Při "oral jsem, oral, ale málo" chór hlasů "Los Chartos" ještě více zesmutněl. Ale hned se objevilo i několik úsměvů, protože na "kolečko se mi polámalo" vytáhli Estébani fotoaparáty a začali zpívající fotografovat. Ale hned na "když se ti zlámalo, dej ho spravit", naopak někteří příslušníci "Los Chartos" počali na oplátku s fotografováním "Estébanů".

Pak už se zdál problém se synkem zdárně vyřešen a slavnostní fotografování skončilo, ale ukázalo se, že jestliže v první písni se pochybovalo o tom, zda-li je synek doma, nastolovala se v písni následující otázka domova vůbec.

"Kde domov můj, kde domov můj?" Tato nejapná otázka v rytmu samby se nesla nad lánským hřbitovem jako visící otazník nad celou akcí. Tentokrát zpívali všichni. Text si i méně učenliví "Estébani" předem opsali a naučili zpaměti. Z každého tábora několik členů zpívalo falešně, což nemohlo pokazit tuto sentimentálně tklivou píseň.

Potom už nebylo víc co dělat, a tak se obě skupiny těchto vnitřních vyvrženců, vypuzených odkudsi z pobřeží La Platy do lůna naší jaderné vlasti, pomalu rozcházely. Se svěšenými hlavami, přemýšlejíce o přípravě další pochybené akce.

Co říci závěrem. My, Čechové, naštěstí nemusíme pochybovat o svém domově. A své Harýky máme už dávno a dobře prokouknuté.

Tedy vzhůru ke hvězdám, Čechové. Cesta daleká a sil mnoho.

Per ardua ad astra. Přes překážky?

To musel říci zase nějaký pitomec.

Čtete časopis PROSTOR + + + Předajte přátelům a známým

ANKETA NA TÉMA "TGM" A "CHLAP"

TGM

34 let, v domácnosti, vzdělání vysokoškolské, vdaná, 2 děti

R: Co všechno se ti vybaví, když se řekne TGM?

O: Náš první prezident. Čestný politik, spravedlivý muž - aspoň takovou mám představu.

R: Co ještě?

O: Že jezdil na koni.

R: A dál?

O: Filosof. Autor mnoha knih.

R: Víš o čem psal?

O: Nějaké rozbor, myslím. Asi historicko-politické.

R: Četla jsi nějakou jeho knihu?

O: Ne, žádnou.

R: A znáš název aspoň jedné jeho knihy?

O: Ne, to neznám.

R: Že byl mimořádná osobnost, to se mnou asi souhlasíš. Nemáš dojem, že nám právě osobnosti jeho typu na současné politické scéně chybějí?

O: Masaryk je legenda. A jako taková je pochopitelně trochu idealizován. Ale určitě nám muž v politice jeho kvalit schází. Obávám se, že z Gottwalda ani Husáka nikdy žádná legenda nebude.

35 let, rozvedená, 2 děti, SŠ

R: Můžu s tebou udělat anketní otázku?

O: No, celý život se těším, že za mnou někdo přijde s něčím takovým - a já ho pošlu někam.

R: A o Masarykovi?

O: Tak to je jediná osobnost, o kterých bych přemýšlela.

R: Ty ho máš přece ráda, nebo jsi dřív měla...?

O: No, to jo.

R: Tak mi o něm povídej.

O: Prosím tě, co ti mám o něm povídat?

R: No třeba proč ho máš ráda?

O: Myslím, že to byla nesmírně krásná osobnost, byl krásnej jako člověk i jako politik a myslím si, že - pokud chceme tady vůbec něco změnit - tak se k němu musíme vrátit.

R: Proč?

O: Proč? Protože to byl člověk, o kterýho se může každé opřít. To byla silná osobnost, který se nedalo NIC vytknout. No, řekni mi, co se mu může dnes vytknout?

R: Někteří říkají, že to nebyl žádný filosof.

O: No dobře, tak nebyl žádný filosof, ale byl to člověk, kterému se jako člověku nedalo nic vytknout. Podívej se na ty druhý politiky, dnes, vzmi si třeba Marxe, Lenina. Lidi o nich dneska mluví a spoustu věcí jim prominou. Nebo když se řekne Beneš. Lidi řeknou, že byl chytřej, a proto mu odpustí to ostatní. Ale co musíme odpouštět Masarykovi? A přesto se k němu dneska nevracej. Ale řekni mi proč?

R: Jak se mají vracet?

O: Žít tak, jak on to říkal. Kdo to dneska dělá? A víš co je nejhorší? Že ten národ, kterej o něm říkal kdysi: tatíček Masaryk - tak ten národ ho opustil ve čtyřicátým osmým roce. Kde byli ti lidi, co tak o něm dneska mluvěj?

R: Ale všichni ho přece neopustili.

O: Ale opustili. Právě tihle, co proti němu nic nemaj, ho opustili. Vezmi si třeba, co řekl Masaryk o bohu, to jsou věci, ke kterým se můžeme pořád vracet.

R: A co řekl?

O: Řekl, že boha nemůžeme milovat, protože bysme si ho chtěli přizpůsobit sobě, ale že k němu musíme přistupovat s úctou a pokorou.

23 let, svobodný, VŠ

R: Co pro tebe znamená, když se řekne - T.G. Masaryk?

O: První republiku, demokracie, více stran, já o něm toho moc ne-

vím. Von byl prezident. Byl věřící. Vedl humanistickou politiku. Myslím, že byl mezi lidma oblíbenej a jako politik byl schopnej.

R: Víš přibližně kdy se narodil?

O: Nevím.

R: Neučili jste se o něm ve škole nic?

O: Ne.

R: Vůbec nic?

O: No že byl prezident. No, kdy se mohl narodit? Tak 1830, 1840.

R: Víš, že byl filosof?

O: Ne. Jako vzděláním?

R: No. Víš, že napsal Karel Čapek "Hovory s T.G. Masarykem"?

O: Vím, ale nečetl jsem to. Nebyl on pragmatista?

R: Ne, nebyl. A co si myslejí dneska mladý lidi o TGM, jakej k němu maj vztah? Zajímá se o něj? Nebo jenom část z nich?

O: No, zajímá se o něj zanedbatelný procento, a pokud o něm věděj, tak k němu maj vztah kladnej.

27 let, svobodný, VŠ

R: Mohl bys mi říct něco o svém vztahu k Masarykovi; jaký máš na něj názor, co četl a tak?

O: Moc jsem toho od něho nečetl, kdyžtak nějaký drobnosti. Ale Masaryk mě zajímá především jako osobnost mravní. Když Masaryk - tak velikost mravní. Problém je Masaryk - vědec. Ale to já nedovedu posoudit. Byla to nesmírně silná mravní osobnost. On v něco věřil a šel za tím. Dneska je takových lidí nedostatek. A Masaryk představuje pro mě právě tu osobnost, která má silnou víru, a navíc je schopna tu víru vyjádřit prakticky!

R: A jinak?

O: On měl především obrovský význam jako jeden z tvůrců republiky. Právě proto, že byl takovou osobností, zatímco ti ostatní vůdcové první republiky šli každý někam jinam. Podívej se, mně /nebo nám/ už dneska nepřipadá tak směšný - jako dřív v těch školách působil - ten titul, který mu přiřkl parlament - bylo to Osvoboditel, ne?

R: Ano.

O: Totiž v tom titulu se koncentruje určité uznání jeho osobnosti. A potom první republika, kterou on vytvořil, byla - i když byla tak problematická, v něčem, - bude, je a myslím, že stále bude pro nás vzorem, při těch podmínkách, v kterých žijeme. Mně se aspoň jeví jako něco báječného. Bohužel jsme o to přišli.

R: A co jsi četl od Masaryka?

O: Nějaký drobnosti: myslím "Rusko a Evropa", "Světovou revoluci"
- z toho už si vůbec nic nepamatuju a nějaké drobnější stati
a články.

R: A co Masaryk jako filosof?

O: Nevím. Musel bych opakovat, co jsem někde četl... Zajímavá je
na Masarykovi ta jeho asketičnost. Že on byl, zvláště ke konci
života asketa, ale on byl takový rozumný asketa, nebylo to u něho
samoučelné, ale jemu šlo o vnitřní sebekázeň.

R: Můžeš mi říct, jaký je o Masaryka zájem například mezi tvými
známými?

O: Já se pohybuji v prostředí poněkud specifickém, že? Jsou to
vesměs evangelíci, a ti pochopitelně Masarykovi nikdy nezapome-
nou to, že byl nějak asi po roce 1920 členem církve československé
evangelické. Každý starší člen této církve má o Masaryka velký zá-
jem, má doma alespoň bustu nebo aspoň fotografii.

R: A mladí?

O: Moc jich neznám. Myslím si, že je pro ně cosi vzdáleného. Prv-
ní republika je pro ně něco jako pohádka a stejně Masaryk. Mys-
lím, že je jim i dost vzdálený.

R: Proč?

O: Především jim bude vzdálený ten jeho důraz na vnitřní kázeň. To
mladým lidem dneska chybí. Dnes mladí lidé spíše podléhají svým
citům a potřebám a tak...

22 let, svobodná, SŠ, bezdětná

R: Jaký máš názor na T.G. Masaryka?

O: Já ho neznám.

R: Vůbec nic neznáš?

O: No, něco vím. To, co nám říkali ve škole.

R: A co vám říkali ve škole?

O: No nic dobrého. Ale zase na druhý straně jsem o něm slyšela vě-
ci, že to s ním zase tak špatný, jak nám vykládali, nebylo. Tře-
ba od jednoho pána v práci.

R: A co povídal?

O: Já už ani nevím. Ale bylo to něco jiného, než co nám vyprávěli
ve škole, takže tomu, co nám vyprávěli ve škole už zase tak úpl-
ně nevěřím.

R: Ale co ti ve škole říkali, mi neřekneš?

O: Ne, to ti neřeknu.

33 let, vzdělání vysokoškolské, ženatý, 1 dítě, pracuje v kultuře

R: Co ti říká Masaryk?

O: Tatiček Masaryk...? Prosím tě, proč tohle téma zase vytahuješ?

R: Třeba jako příklad chlapa v politice. Posledního chlapa mezi státníky, jakého jsme měli.

O: Masaryk a chlap...! (Hurónský smích). To je přesně vono! To byl chlap! No jasně, to už pan Hrabal přece psal, jak si vodil ty holčičky do zámku v Lánech. A kolik že jich bylo! - Jasně tatiček Masaryk ho měl pořádně dlouhýho!!! - A že drobet pil, to jsou jen sprostý pomluvy.

R: Tak to by snad stačilo, ne?

O: Dobře, tak vážně. - Nechápu, co tě napadlo vytahovat Masaryka jako politika. To je snad odbytá záležitost. O tom bylo řečeno mnoho.

R: A tvůj vlastní názor?

O: Podle mě to prostě nezvládl. Jako politik zklamal.

R: V čem, prosím tě?

O: Pustil se do něčeho, co neměl domyšlené. Na co nestačil a na co tady nebyly podmínky.

R: Co konkrétně?

O: Třeba tou svou filosofií zbavil národ náboženství, takže mu vzal jedinou sílu, o kterou se mohl opřít.

R: Dovol, to snad ani nemohl udělat on sám. Katolická víra byla v Čechách od Bílé hory spojována s německým vlivem. Proto nepředstavovala významnou národní sílu.

O: Možná. Ale každopádně prohrál ve svém pojetí státu. Ztratil ho.

R: On snad ne. To až jeho následovníci.

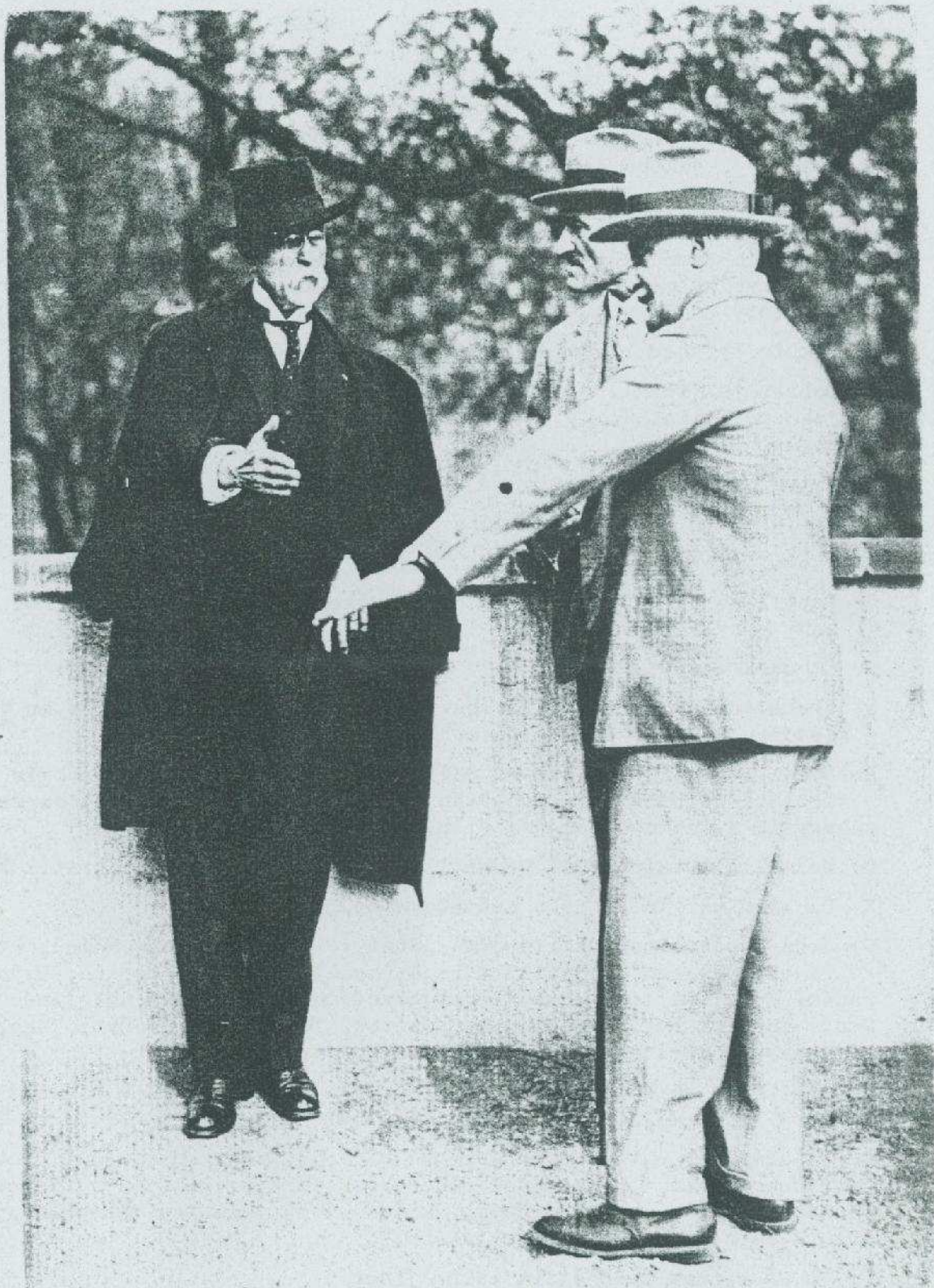
O: Jeho koncepce už byla špatná. Stát se třemi miliony Němců, kteří byli vlastně v jediný straně, neměl naději na úspěch. Uspořádání mělo být jiné. Snad federativní nebo bůhvíjaké ale jiné. Jenže Masaryk byl filosof a ne politik. To byla jeho chyba. Ano, snad nejvíc mě štvál, že pletl morálku do politiky.

R: Ale to je snad komunistická představa politiky, že v ní nemá morálka co dělat. Ale co demokratická společnost?

O: V politice je všechno otázka zájmů a nátlakových skupin. Právě v demokracii, jak je důsledně demokratická, existují různé nátlakové skupiny, které určují, co ten který představitel může udělat. A on nemůže udělat nic jiného.

R: To už bychom se dostali někam jinam...

O: Asi jo. Kašlem na to.

32 let, úřednice, vzdělání vysokoškolské, vdaná, 2 děti, ROH

R: Co všechno se vám vybaví, když se řekne TGM?

O: Úplně první jméno: Tomáš Garrigue Masaryk. Potom jeho hlava, kterou znám z fotografií - krásná, s oduševnělou tváří. Pak že to byl náš první prezident. Také jeho postava: štíhlá, vysoká, rovná. Musel být obrovský fešák.

R: To je vše? Co mi ještě o něm můžete povědět?

O: Moc toho nevím. Ve škole jsme se o něm vlastně neučili. Znáám ho hlavně z vyprávění rodičů a babičky. A také z debat ve škole, ale těch moc nebylo. Víím, že byl politikem a stál u zrodu naší republiky. Že byl filosofem a napsal nějaké historicko-filosofické knihy.

R: Vííte které? Četla jste nějakou jeho knihu?

O: Žádnou jeho knihu jsem nečetla, takže ani nevím, co napsal.

R: Nikdy vás nenapadlo něco si přečíst?

O: Nikdo mi nikdy nic k přečtení nenabídl, ale upřímně řečeno mám ten dojem, že bych to stejně asi nečetla. Dovedu si zhruba představit druh knih, které Masaryk psal, ale že by mě zajímaly, to nemohu říct.

17 let, učen, další údaje neznám

R: Můžu se tě na něco zeptat?

O: Na ženskou?

R: Ne, na Masaryka, píše se to taky TGM, to byl náš první prezident, ale to už mám pocit, že ti napovídám.

O: Ty jsi se zbláznil.

R: Ne, mě by jen zajímalo, co mi můžeš říct o T.G. Masarykovi.

O: No jak jsi říkal, byl to náš první prezident, hned po první válce.

R: Víc nevíš?

O: Neměl rád komunisty.

R: Kdy se narodil?

O: Nevím.

R: Kdy zemřel?

O: Před druhou světovou.

R: Četl jsi od něho něco?

O: Ne.

R: Víš co napsal?

O: Něco o revoluci.

R: Tebe to nezajímá?

O: Ani ne.

R: Tak ti děkuji.

Chlap

31 let, úřednice, vzdělání středoškolské, svobodná, bezdětná, ROH

R: Když se řekne chlap, co si pod tím pojmem představuješ?

O: To je hezké ptát se na takovou věc zrovna v Čechách, kde opravdového chlapa potkáš jednou za uherský rok. A to ještě musíš mít velké štěstí. V Čechách prostě chlap vymřel.

R: To je trochu přehnané, ne?

O: Proč by to bylo přehnané? Na severním pólu nevypěstuješ pomeranče, v Čechách zase chlapa. Jednoduše tu nejsou pro něho podmínky. S tím se nedá nic dělat. Já třeba pracuju na úřadě a ten barák je plný mužských. Pravda, žen je tam ještě víc. Ale v celém baráku jsem dosud nenarazila na jedinou osobu, která by trochu připomínala chlapa.

R: Zdá se, že tvá kritéria na muže jsou dost přísná.

O: Protože jste vesměs břečky. Je mi z vás nanic. Promiň. Neber to osobně, ale já to tak vidím. O sobě si myslím, že jsem kvalitní ženská. Proč bych totéž nemohla žádat od partnera? To se mám spokojit s průměrem jen proto, že kvalitní jedinci zmizeli? Ne, já chci kvalitu i na druhé straně.

R: Co tě na nás tak naštvalo?

O: Podívej se, já se na vás koukám každý den - nezaújatě, objektivně - a moc hezká podívaná to není, to mi věř. Naprosto nejzřetelnější vlastností těch mužských, kde dělám já, je absolutní servilnost a neuvěřitelná předposranost. Od svých šéfů přicházejí a odcházejí v předklonu. Někdy mám dojem, že si to přitakávání a poklonkování cvičí doma před zrcadlem. Šéfové zase chodí úplně stejně k vyšším šéfům a ti zrovna tak k těm nejvyšším. Hlavní šéf bývá zpravidla notorik a jako člověk zcela odpudivý, jako je tomu v našem případě. Ale zároveň bývá dobře jištěný někým z ministerstva nebo jiného nadřízeného orgánu. Nic si nevymýšlím, tak tomu skutečně v 90 % je. Aspoň co vidím a slyším mi mé tvrzení potvrzuje.

A pak další věc: jednomu jako druhému naprosto chybí názor. A když konečně některý z nich názor má, raději ho neprojeví. Protože nechce mít problémy. Vždyť přece tak se kariéra nedělá. A teď

mi řekni, co na tom všem, co jsem ti řekla, mně má být sympatické?

R: Jak by tedy podle tvých představ takový chlap s velkým "ch" měl vypadat?

O: Z toho, co jsem řekla, jsi asi poznal, jak by vypadat neměl.

A to opravdu vím moc dobře. Ale jak by vypadat měl? Snad, a to především, by měl mít svůj - zdůraznuju svůj - názor, který by samozřejmě neměl měnit jako fusakle. Pak by měl mít nějaké životní krédo a toho se držet za každou cenu. Také by měl vždycky držet slovo, bránit svou čest, svou rodinu a konečně snad také pravdu. A hledět na svou důstojnost jako na svůj majetek a ne jako na něco naprosto bezcenného. Teď si tak uvědomuju, když jsem vyslovila jakousi svou představu, že tohle splnit není pro muže v Čechách vůbec nic snadného. Skoro se mi to zdá nespílitelné. Přesto si ale myslím, že je vaší povinností o to neustále usilovat.

21 let, svobodná, bezdětná, SŠ

R: Co si představíš, když se řekne chlap?

O: No co? Mužskýho. Chlap... Viděl jsi ten film od Poledňákové?

R: Myslíš "Zkrocení zlého muže"?

O: Jo.

R: Ne.

O: No, tak tam byl takovej chlap.

R: Hokejista?

O: Ne, trenér. Takovej suverén.

R: A jak by měl vypadat ještě chlap, mimo to, že by měl být suverén?

O: No, měl by bejt silnej, že. Nevím. Taky se k tomu přidává spousta dobřejch vlastností, ale to je blbost, že?

R: Takže chlap nemusí mít dobré vlastnosti?

O: Ne. To ne.

33 let, vysokoškolsky vzdělaný, pracuje v kultuře, ženatý, 1 dítě

R: Co si představíš, když se řekne chlap?

O: Počkej, počkej, ne tak zhurta... - No, co to je chlap? - Chlap, chlapáctví - to vlastně nic není. Aspoň dnes už nic neznamená. Je to vyčichlý, falešně romantický pojem, jehož realizace se odbývá jen v rovině hospodských řečí. Mě prostě nezajímá. Daleko víc mě zajímá muž nebo občan. To je to co potřebujeme. Pokud někdo

není občan, tak přece nemůže být chlap.

R: Přesto bych tě poprosil o definici toho pojmu.

O: Já sám nevím, ale většina našich představ chlapa je jakási ubohá imitace hrdiny westernového typu, který pořád někam jede, nikde není doma, rychle tasí pistoli a přitom ho má pořádně dlouhýho, aby ještě stačil prohánět ženské. Z čehož v našich podmínkách zbývá jen to, že má toho dlouhýho v pouzdře místo pistole. A dokáže ho rychle vytasit. Ano, chlap, chlapáctví má především rozměr sexuální dovednosti. Musí to být fešák, který dokáže chlestat, nezkaží žádnou srandu a hlavně ty ženský... Chlap se k nám prostě nehodí. Nevyrůstá z nás. Pokud by se tím někdo chtěl zabývat, tak pro nás by bylo daleko prospěšnější zkoumat pojem sedláka. Jeho charakter, co je pro něho příznačné, co pro nás znamená, jakou úlohu hraje v národním povědomí a povaze a podobě.

R: Možná, že jde jen o otázku terminologie. Pro někoho znamená chlap třeba totéž, co pro tebe muž.

O: Tak to pozor! Muž - to je velice přesný pojem. Žena a muž, to jsou přesně rozdělené role. Být mužem znamená rozhodně něco víc, než být jen chlap.

R: Jaké jsou hodnoty muže?

O: Přečti si Kiplinga "Když...", tam to všechno máš. Ale jak říkám, u nás je problém ten, že nejsme ani občani. V zásadě se muž zabývá nebo má zabývat světem abstrakcí, na rozdíl od ženy, která se zabývá světem předmětů. Proto by měl, jak v rodině, tak ve společnosti plnit funkci jakéhosi duchovního vůdce, konkrétně v rodině by měl zcela určitě určovat její světonázorovou orientaci. Jakkoliv jsem proti patriarchátu. Ale zajímají mě jenom jeho duchovní hodnoty. Nikoliv jeho chlapáctví, v hospodě u piva nebo před ženskéjma.

35. základní, frézařka, rozvedená, 2 děti

O: Chlap, jo? To jako myslíte jedním slovem?

R: Třeba nejdřív jedním slovem, možná to pak rozvedeme.

O: Opora. Opora v životě po všech stránkách. Bohužel tomu tak není.

R: Co to znamená "po všech stránkách"?

O: No, po všech stránkách... Aby člověk netrávil večery sám... po všech stránkách (smích).

R: Určitě ale máte konkrétnější představu?

O: Takový chlap, jakého si představuji, takový snad ani není. Myslím si, že by se měl především věnovat rodině, chodit s dětma ven. Měl by to být prostě táta. Neměl by doma smrdět, ale myslím, že by ho mělo být doma cejtít. Abych měla pocit, že se mnou a s klukama tady někdo je.

R: Co myslíte, že chlap vyžaduje nebo by měl vyžadovat od ženy?

O: Snad aby měl pocit zázemí, ne? Aby bylo uklizeno, uvaženo...

A aby neměl parohy jako sedmerák. Dneska ale každé chlap vyžaduje, aby mu ženská na balkóně snášela vejce, a přitom chce, aby nebyla slepice.

R: Zkusíte to znovu?

O: To je těžký. Byla jsem vychovaná tak, že chlap je na celý život. Dost jsem odvykla někoho poslouchat. Mám svoje pohodlí.

Ale na druhou stranu? Děti dokážu zabezpečit, ale chybí jim vedení a na to já nestačím. To je chlapecká záležitost. Já bych si chlapa našla, o to nejde, ale bojím se si ho přivést do bytu. Nedokážu předvídat, jak se bude třeba za pět let chovat ke mně a především k dětem, které nejsou jeho. Bojím se s někým začít znovu, ale sama se, hlavně v noci, bojím tipletem.

39 let, mechanizátor v JZD, ženatý, člen ROH, další údaje si nepřeje zveřejňovat

R: Co si představíš pod pojmem chlap?

O: Snad koho, ne. Tedy především opravdu chlapa. To jest, ne pouhou hromadu svalů, ale i rozum, odvahu, rozvahu, poctivost atd. Prostě takovou snůšku kladných vlastností, které může člověk, tedy muž mít.

R: Označil bys tak některou ze známých osobností našeho veřejného života?

O: Mezi lidma už dlouho za chlapa platí Brzobohatý, ale mě se to nějak nezdá. To už spíš Hrušínský, tedy starý Hrušínský. Ale ono je to u herců těžký. Jednou může vypadat jako chlap a v jiném filmu ho žena bije hlava nehlava.

R: Já měl stejně na mysli spíš politickou scénu.

O: Česká politická scéna neexistuje, rozumíš, neexistuje. Vždyť je to kabaret, ale k pláči. Pobyt mezi našimi politiky musí vyvolat stejné dojmy jako návštěva veřejného domu. Jen si nejsem jist, zda by mě to stejně uspokojilo.

R: Ty jsi byl v bordelu?

O: Byl. V šedesátém sedmém. Nestálo to za moc.

R: Tak to máme vnitropolitický kabaret odbytý. A co ve světě?

O: To já nevím, moc to nesleduji. Celkem mám pocit, že v politice chlapi vymírají.

R: Znáš ve svém okolí někoho o kom by jsi řekl: "To je chlap".

O: Ale jo. Tak dva, tři lidi. Ale ty neznáš.

R: Co ty chlapy dělají?

O: Dělníci. Všichni to jsou dělníci. I když jeden vždycky dělník nebyl. Však to znáš. Běžná historka naší kádrové historie.

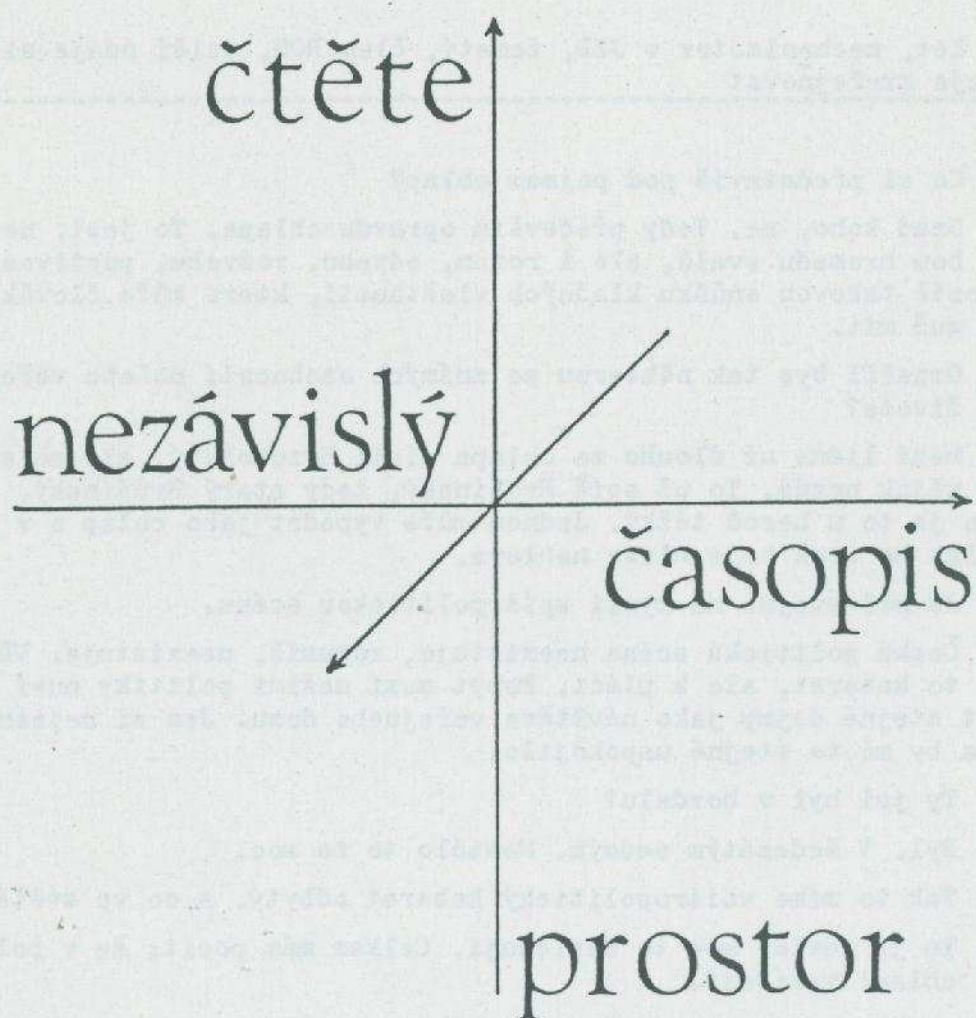
R: Není to tím, že dělník se spíš může chovat jako chlap?

O: To asi ne. Spíš každý kdo se začne chovat jako chlap skončí jako dělník. A není to vlastně tak špatná kariéra. Sám jsem toho zářným důkazem.

R: Považuješ se za chlapa?

O: To je blbá otázka. A zbytečná. Sám se můžeš považovat za co chceš, ale bude ti to hovno platný. Za chlapa tě musí považovat tvoje okolí a tomu je většinou dost jedno co si o sobě myslíš ty sám.

Anketu připravili členové redakce a dopisovatel Jan Dvořák

Čtěte časopis PROSTOR + + + Předejte přátelům a známým

ZDENĚK ZAPLETAL: PŮLNOČNÍ BĚŽCI
/Praha 1986, ČS, 435 str./

Publikovat v 80. letech určitě není snadné. To, že mladá próza umírá na úbytě, že je jí jako šafránu, naznačuje tu nesnadnost. (Tohoto jevu už si povšimli dokonce i oficiální kulturní kruhy, jak vysvitlo v souvislosti se Sjezdem českých spisovatelů). Pustit se do umělecké prózy dnes, to je, jako vydat se na moře a nemít víc než na necky a moci trénovat tak přinejlepším na Slapech a moře znát jen z vyprávění. Proto ty prozaické suchopáry - kamkoli pohlédneš, nemluvě o cenzuře. Podotýkám, že je řeč o oficiální literatuře.

V dnešní literární pustině ční v kraji prózy pár stromů: HRABAL, PÁRAL, s historií si obcuje ŠOTOLA a podobně FUKS, a pak je tu spousta stromečků i zákrsků, křovisek, plevelů, který znechucuje především svou stejností a malostí.

Z těch pomenších se některé i košatí, žel často jen do šířky, výška - s tou jsou problémy. Jsou tu čtyřicátníci: neúnavný a povrchní FRAIS (40), opatrný a vytrvalý PROUZA (42), svérázný DUŠEK (42) a potom třicátníci, pochopitelně neúporná fabrika - 37-letý ŠVEJDA, a potom - pomíneme-li, že dvacátníci snad přinejlepším teprve dorážejí k břehu oceánu - zbývá nám tu z třicátníků, kteří se habilitovali románem, vlastně jen jeden, autor dvou výrazných, anebo aspoň výraznějších románů 35-letý benjamínek ZDENĚK ZAPLETAL.

Dá se tedy ze situace mladé, nebo spíš středněvěké, prózy odvodit, že se Čedoku a ministerstvu turistiky daří úspěšně už 18 let klást do cesty mladé spisovatelské generace k oceánu umělecké prózy překážky tak gigantické, že toto prastaré řemeslo vymírá v Československu podobně jako zajáci, koroptve, bažanti, ryby a ptactvo zpěvavé polní, a slušní lidé.

+ + +

Tím pozoruhodnější je existence Zapletala, tohoto jednoho z posledních exemplářů vymírajícího druhu. Na druhé straně můžeme však pozorovat v posledních letech větší emisi sociálně-kritické epiky, je tu Švejdův Moloch, Krůtova sci-fi Pravdě do očí, Zapletalovo Pozdě na hlasitou hudbu, Pávkovi Simulanti, a teď i druhý Zapletalův román.

Na okraj řečeno, ti všichni jsou víceméně Páralovy výhonky, respektive vyznavači Páralovy deskriptivní sociálně-kritické, ne-filosofující, antipsychologické prózy. To je zajímavé už proto, jak to ukazuje na záření spektra výrazových a reflexivních nástrojů epické prózy.

V bouřlivých prozaických vodách "krizových let" byli tu vedle sebe a publikovali: FUKS, HAVEL, HRABAL, KLÍMA, KUNDERA, LUSTIG, PÁRAL, PROCHÁZKA, SIDON, ŠOTOLA, ŠKVORECKÝ, VACULÍK, VYSKOČIL a další.

Co jméno, to nejen obrovský talent a pracant a pokračovatel kulturního dědictví českého písemnictví, ale také svébytná, originální osobnost obdařená svým unikátním viděním světa a svojí osobitou životní empirií.

V roce 1965 bylo debutantovi HRABALOVÍ 51, FUKSOVI 42, ŠKVORECKÉMU A ŠOTOLOVI 41, LUSTIGOVÍ A VACULÍKOVÍ 39, VYSKOČILOVI, KUNDEROVÍ A PROCHÁZKOVÍ 36, PÁRALOVÍ 33, KLÍMOVÍ 34 a HAVLOVÍ 29!

Většina z nich měla už za sebou výrazná díla, která vešla do našich literárních dějin navždy.

+ + +

Tady komentáře opravdu netřeba, po tomto úvodu se dá těžko zveličít význam kohokoliv ze současných oficiálních prozaiků, ani Zapletalův.

Čist Půlnoční běžce pro mě nebyl žádný literární požitek. Ten mi deskripce, místy až suchopárná, neumožňovala. Zapletal sice celkem úspěšně zvládl řemeslo vnějškového, dějového popisu figur, tvorbu syžetu, fabulování, ale mnohé z Páralova talentu, to, co Páralovi dodává na pestrosti, tu chybí - nadhled, lehkost, nápaditost. Zapletal pozoruje člověka i svět, řekl bych, vědecky, nikoli umělecky (!). Pozoruje a moralizuje. Dá se říci, že je dobrý, nebo spíše pečlivý pozorovatel reálií, toho věčného, materiálního, v našem bytí. Vypracoval rozlohou úctyhodný román o 434 stranách (ale rozsah o kvalitách románu nic neříká, v Molochovi zplodil Švejda ještě gigantičtější - a přece povrchní - dílo), v kterém sleduje pozorně životy řady postav během jednoho roku (kupodivu 1984) a konfrontuje tyto lidi s globálním světovým děním; rozuměj především "boj za mír" a válečné konflikty.

Ten nápad není špatný, ani nový. Polopatiistický rozpor mezi životem průměrného čs. občanka a mezi globální světovou politikou či válkami ve vzdálených zemích, svedl Zapletala spíše k bezúčelnému a povrchnímu moralizování, než k nějakému efektivní, originální, hlubší úvaze o tom, proč tento rozpor je. Výsledkem jeho pracné činnosti, o jejíž poctivém záměru se neodvážuju pochybovat, je tento: "Nic takového by se nikdy nemohlo stát, kdyby ta příšerná většina normálně smýšlejících lidí světa nedovolila té hrstce egomanických, mocichtivých stvůr jejich dědkovské hry."

Zní to ilně, ale právě v siláctví téze je slabina. Ten paradox dnešní doby, světa konce XX. století, že všichni zdánlivě chtějí mír, a přece buď válčí, nebo chystají válku, a "hrstka

mocichtivých stvůr" (kterých a čích?) ohrožuje samotnou existenci nás všech - naznačuje, že Zapletalova úvaha, jak je napohled prostá, je právě tak chybná - o tom, že se nějak příliš shoduje s rudo-právníckými úvodníky, nemluvě.

Ale problém světa není v tom, že by se ti hodní, normální lidé měli spojit proti nenormálním zlým dědkům, a zatočit s nimi a nastolit "věčný mír". Běda, stokrát ne; obrovitost a rafinovanost problému ohrožení naší existence a věčnost lidského válčení je v tom, že právě psychika těch tzv. "normálních" lidí je rovněž tak nevyzpytatelná, nespolehlivá, nezodpovědná (i když jsou dejme tomu humánnější než "stvůry"), že by i pouhá představa realizace jakéhokoliv "plánu na věčný mír" je neuvěřitelně fantastická.

+ + +

Jak by chtěl Zapletal vyřešit problémy (uměle a úmyslně) rozděleného světa, problém podílu na moci a kontroly moci čili demokracie, jak by chtěl vyřešit problém svržení nedemokratických, a tudíž potenciálně nebezpečných, vlád a států? Vždyť historie celého XX. století dokazuje, jak je to obrovský nadlidský úkol. A to nemluví o problémech, které teprve vznikají a jejichž následky jsou nedožrnné, jako přelidnění, ekologická krize a krize z vyčerpání surovinových zdrojů. Jako by chtěl spisovatel překonat nesmírné rozdíly mezi kulturami, náboženstvími, ideologiemi, které dnešní svět nabízí?

Přitom si nemyslím, že by spisovatel mohl být tím, kdo to rozsekne, ale Zapletal se měl alespoň zmínit o složitosti tohoto problému, je to věc jeho poctivosti. Spisovatel, který se pouští do moralizování a globálních otázek, nemůže být už jen někdo, kdo umí psát na stroji a má jakési představy o životě a světě, ale musí to být člověk informovaný, myslitelsky důsledný a filosoficky myslící. Jinak zakopne o nesčetné problémy, sklouzne hned na okraji Mount Everestu a dokáže, že přání předběhlo myšlenku a že samu věc nedomyslel.

JAN PELC: ... A BUDE HŮŘ

/Román o třech dílech: Děti rodičů, Děti ráje, Děti cest.

Index, Kolín, NSR, 1985, 210, 147, 155 str./

Literární kritice se nabízejí dvě možnosti, jak naložit s Pelcovou knihou: buď ji posuzovat jako literární dílo, nebo ji předat psychiatrům.

Zatím mi prošly rukama dvě odezvy na ni - Jungmannova a Pistoriova - a obě šly tou první cestou. Román - ačkoliv je to literatura konfušní, neučesaná, místy iracionální, bez pevné dějové kostry, bez systematické práce s postavami a s logickými nonsensy - zachovává základní znaky prozaického díla: sémantickou srozumitelnost, děj, postavy; to hovoří pro první možnost.

Ale ani pro druhou alternativu není málo důvodů: především Pelcovo poselství spočívá v odmítnutí kultury jako takové, je to destruktivní poselství. Ta destruktivnost spočívá jak ve výběru těch aspektů života severočeského podsvětí, které jsou evidentně destruktivně-akulturní, tak ve vědomých, nenávistných, téměř systematických výpadech proti společnosti - nejen socialistické -, ale proti moderní společnosti jako takové, ale dokonce i proti univerzálním a odvěkým formám lidského života, jako je práce nebo rodina. Ale najdeme tu i výpady proti "normálním" Čechům a Slovákům, tj. těm, kteří víceméně tolerují politické status quo (neboli, jak říká hrdina románu Olin, jsou to "kurvy") ale i proti smyslu a významu kultury vůbec.

Pelcovo životní krédo je vášnivě a patologicky negativistické, neguje totiž jakoukoli formu moderní civilizace, i když pochopitelně především její totalitní podobu, v které Pelcův underground vznikl.

+ + +

Pelcův román má 512 stran, a přece to množství nespěje k ničemu jinému než ke konstatování, že ČEŠI A SLOVÁCI JSOU KURVY.

To je shrnutí autorovy životní moudrosti a poselství. Všechny ty stránky jsou naplněné zběsilým kolotočem nenávisti, cynismu, vulgarit, násilí, nadávek, sexismu, pohrdání a zoufalství.

Může to být produkt normálního mozku? Pochybuju o tom. Proč tedy kniha vůbec vyšla, jestliže je grafomanským projevem psychopata a nebo duševně nemocného člověka?

Důvody jsou asi dva: jednak je výsostně kritický k současnému režimu a potom je (i když těžko ověřitelným) svědectvím o životním stylu severočeského podzemí, a konec konců je i svědectvím, ve své třetí části "Děti cest", o československých, a jiných, emigrantech.

+ + +

Pelcova kniha už vyšla a prosakuje k nám do Československa. Nic ji nezastaví a každý se bude muset s její existencí nějak vyrovnat. V principu se při jejím publikování naskýtá otázka, zda je etické podobnou literaturu zveřejňovat. Každopádně se mělo - podle mého - sáhnout alespoň k některým radikálnějším redakčním zásahům. Proč?

Pro ty, kdo dílo nečetli, uvedu jenom tři příklady. Na str. 78 předkládá Pelc obrázek nekrofilní soulože nemocničního zřízence s mrtvou sebevražedkyní. Kolem str. 140 nás oblaží snůškou pornografických popisů "milostných dobrodružství" prostituujícího se Olina, které působí nejen nevkusně, cynicky, ale zhovadile. A to ještě není vše, komu ani to nestačí, může si přečíst, jak Pelc popisuje Olinovu fantasmagorickou vizi šílené sado-masochisticko-homosexuálně-nekrofilní soulože s mužem, kterého hrdina nejen během akce rozsápe, ale zaživa ho požírá...

Co dodat?

+ + +

Tady by se dalo s odsudkem Pelcovy knihy skončit, protože to jsou neospravedlnitelné, samoučelné, zhovadilé agrese proti všemu a všem, kdo ještě lidsky cítí.

Ale budu pokračovat. Podívejme se na Olinův vztah ke kultuře. Je symptomaticky povrchní, konfúzní, až schizofrenicky rozporuplný.

To, že Olin-Pelc vehementně opovrhne Dietlem nebo Neckářem, nás asi nepřekvapí, podobně jako sympatie k Plastikům, Black Sabbath, Pink Floyd či akceptování Kryla, Hutky (jsou zde citace), ale zaráží výbuch nenávisti proti Dostojevskému: "Kde seš, ty posranej Dostojevský? Zabij a pak piš, ty srači. Běž do prdele s tím svým Zločinem a trestem... Srabe, posranej, nikdo z vás by nešel dřepět..." (str.333).

(Tady Olinovi-Pelcovi uniklo, že Dostojevský nejenže "dřepěl" ale byl dokonce odsouzen k trestu smrti.)

Naproti tomu jinde projevuje Olin přímo pozitivní vztah k některým autorům: pochvaluje si v první části Oblomova, ve třetí části si povídá s cikánským Baronem o literatuře, projevuje sečtělou znalost Hemingwaye, Steinbecka, půjčuje Baronovi zřejmě oblíbené spisovatele - Hrabala, Pavla, Párala (!), ba dokonce ve třetí části imponuje německé turistce tím, že četl Kafku (a Marxe)!

To mu však nebrání v tom, aby nakonec nenaházal bez ladu a skladu do jednoho pytle: Zolu, Smetanu, Máchu, Komenského, Caesara, Majakovského a Hemingwaye, a aby je neobvinil z toho, že to, co udělali, k ničemu není a končí svoji obžalobu nebožtíků: "... je mi z vás na blití, slavní muži."

Tedy, Olin, zdá se, kulturu, literaturu sledoval a sleduje, ale nakonec ji šmahem zatracuje, jako nepotřebnou, neužitečnou, podobně jako šmahem v závěru označuje všechny Čechy a Slováky - snad s výjimkou sebe - za kurvy.

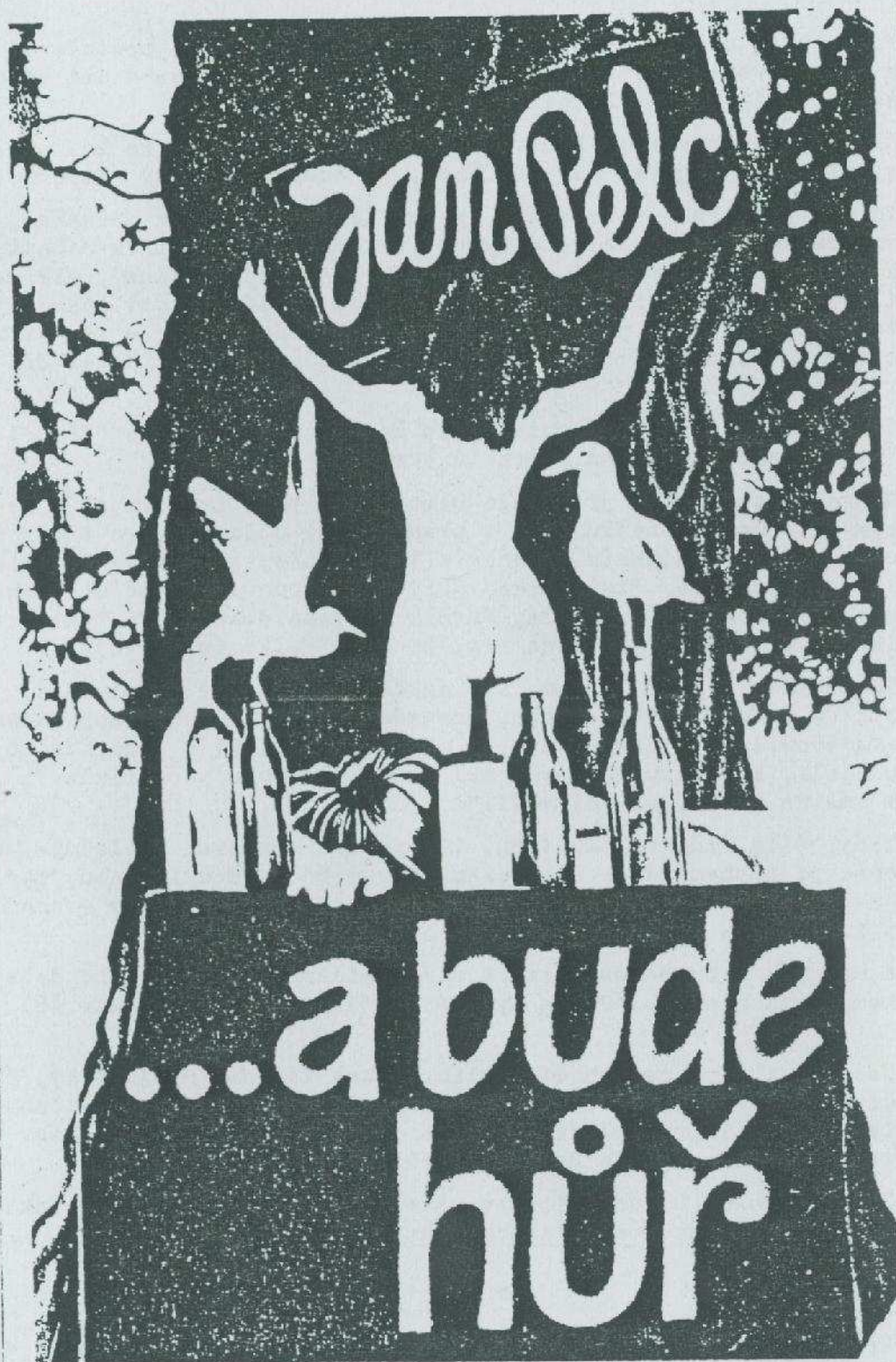
A Masaryk nebo Beneš? Olin k nim lapidárně, jak je jeho dobrým zvykem, poznamenává: "Já na ty mršiny zakopané seru." (str.485 - 486).

Jsou tu i jiné zmatenosti. Olin, jinak zásadně apolitický, či spíše primitivně politický, najednou při hádce s Čechoameričanem v utečeneckém lágru v Itálii velice informovaně vykřikuje, že Battěk dostal 5 a půl a Havel 4 a půl roku.

Světový názor Olina-Pelce se přes tuto zmatenost rýsuje takto: anarchistická negace civilizace a humanismu.

+ + +

Vrátím se ještě tam, kde by měla každá psychologická sonda začít - k Olinově-Pelcově mládí (o dětství se bohužel nezmiňuje). První díl začíná, když je Olinovi 17 let. Jeho matka je k němu lhostejná a otec se projevuje jako autoritářský, brutální primitiv, který chce domlátit Olina k tomu, aby žil jako "slušný člověk".

Vydal INDEX

Společnost pro českou a slovenskou literaturu v zahraničí

Pelcovo líčení otcovy brutality je přesvědčivé, ale příběhu o romantickém trojúhelníku Soňa-Olin-otec, kdy jeho první láska Soňa se ukáže být "kurvou", která ho s otcem podvádí a zrádně se ho snaží přivést do establišmentu, tomu těžko věřit.

Olinův pád je prudký. Po tom, co se začlení do party kriminálníků a somráků, stránku od stránky nám roste před očima necitelná kreatura alkoholika, který cílevědomě žije jako zvíře. Ve srovnání s Olinovou citovou plochostí a tupostí, s jeho cynismem, a neschopností základních lidských projevů jsou jeho řečnická vystoupení, naplněná sentimentem, podobně jako jeho chvilkové, jepičí touhy po velké lásce - naprosto nevěrohodná. Ostatně v praxi Olin prokáže svým chováním k Bejbině, která čeká (snad jeho) dítě, že není schopen ani té nejzákladnější lidské a mužské přirozenosti - postarat se o ně - jedná jako alkoholik bez vůle, psychopat, který klesl na nejnižší možnou lidskou úroveň.

Následuje jeho pokus o sebevraždu, blázninec, po propuštění rozvod, a tím mizí definitivně jedna z četných "velkých lásek" z jeho života i s dítětem.

Olinova filosofie je prostá: musím se rvát, abych přežil; chci být svobodný - tedy nebudu pracovat; všechno, co mě omezuje - je na hovno. A Olinova svoboda v praxi? Promiskuita, alkoholismus, násilí.

+ + +

Ale i když bude Pelcova kniha odmítána jako kulturně nepřijatelná, mělo by se vzít na vědomí, že Pelcovo svědectví je autentické, že prostě takoví lidé tady žijí, že mají takové názory a hodnoty-nehodnoty, takový jazykový a citový rejstřík atd.

Pelcovu výpověď je třeba chápat v kontextu celkové demoralizace, kterou viditelně Československo v posledních desetiletích prodělalo. Pelc představuje extrémní pól této demoralizace.

Až budeme jeho hrdiny odsuzovat - ptejme se také, co by pro ně společnost (jakákoliv) mohla udělat a co pro ně udělala. Nabízí totiž - podle mého - vybetonovanou pedagogickou a sociální dálnici pro tu většinu, která je schopna se konformovat s tím, co režim požaduje a povoluje, ale těm druhým, kteří toho bytostně nejsou schopni, nenabízí nic, žádnou alternativu. Pro ně má společnost jen donucovací prostředky, které je jenom vytlačí mimo společnost a nakonec vedou k jejich zániku, anebo k emigraci.

Jenže sociologicky tito lidé nezmizí, spíš naopak, dorůstají stále noví a noví Olinové ("Prej nemáme žádnou víru, prej jsme hnůj, a proč né, nechť jsme tedy hnůj, smrdíme, páchneme tak, aby to všichni cejtli voď Aše až k Tatrám... Nemysleme, prostě budme jak kameny na cestě pasivní, mrtvé... za námi jdou jiní, je jich čím dál víc," str. 275), noví adepti negace, pro které není perspektiva.

Druhý pohled na věc - a Pelc sám ho cituje ústy Olinovy sestry: (Proto vy jste tak nešťastný, věčně ožralý, smějete se normálním lidem, ale přitom jim závidíte, když už nic, tak aspoň tu lásku. Podívejte se na sebe, co jste - chudáci, ubožáci, pivní žoky, kte-

rý se na nic jiného nezmůžou než na vopici a na nadávky na režim, kterej vás prej zkazil, vy byste byli stejně ubohý za jakýhokoliv režimu, vám to tady vlastně moc vyhovuje, aspoň to máte čím vokecat, str. 246) - ovšem namítne, že určité procento lidí už je asi geneticky (nebo jak?) předurčeno k tomu, aby stálo na kraji společnosti, a to kterékoliv společnosti - i demokratické, - jejich asociálnost je jim nějak dána.

Ale i v tomto případě platí, že právě poměr společnosti k tomuto svému Lazarovi, charakterizuje její humanitu, její zájem o člověka a jeho potřeby.

VLADIMÍR PISTORIUS: STÁRNOUCÍ LITERATURA
/Praha 1986, samizdat, 193 str./

Na Pistoriovu knihu jsem čekal jako žíznivý na poušti. Studie o neoficiální české literatuře, to je pro chudáka čtenáře v Československu - SEN! Ale byl jsem zklamán. Pokusím se vysvětlit proč.

Autor se hned v úvodu představuje jako neodborník - fyzik. Ale proč ne? Dobře jim tak, literárním vědcům - otáleli, otáleli, předběhl je vědec exaktní. Jenomže brzy se v knize ukazuje, že Pistoriova erudice, ale zejména hledisko, k něčemu tak složitému a delikátnímu - jako je analýza a hodnocení stavu rozpolcené či roztroušené a roztroušené české literatury po roce 1969 - nedostačuje. I když je jeho snaha sympatická, leckteré postřehy zajímavé a některá zobecnění vývoje neoficiální literatury jsou pravděpodobně správná.

Ale proč by to také mělo dostačovat? Vždyť jde o první pokus, o náčrt, první vlaštovku, dobrodružnou výpravu do bílých míst na literární mapě. Je to vlastně hozená rukavice, a navíc autor své diletanství nijak neskrývá.

Přesto je třeba Pistoriovi poděkovat za odvahu, s jakou se pustil do potřebného díla, nad kterým se váhá, poděkovat za některá zobecnění a především za statistickou analýzu vzorku, která objevila sestupný trend v množství "kvalitní literární produkce" v osmdesátých letech.

Rozdělím zhruba základní nedostatky této práce, jak je vidím:

1. chybí srovnání české literatury se světovým kontextem
2. chybí serióznější, objektivnější kritika oficiální literatury
3. "třídní" přístup autora značně zkresluje hodnocení
4. celková povrchnost soudů
5. různé omyly při hodnocení významu jednotlivých autorů a jejich děl, až po jejich úplné nepochopení (např. u Hrabala a Kundery).

+ + +

První bod lze bez debaty Pistoriovi prominout. Srovnání české literatury se světovou náleží odborníkům. Nejlépe by to mohl provést exil.

Ale další body už mu odpustit nelze. K bodu 2 a 3: tím, že se autor téměř stoprocentně zaměřil na ineditní autory (až na poezii, kde nejsou k přehlédnutí Seifert, Mikulášek, Skácel, Závada, Holub) vytrhl neoficiální tvorbu z těla celkové literární produkce, vytvořil metodologický předpoklad pro další omyly všeho druhu a závažného dopadu. Navozuje se tím nezdravý (lidsky i odborně) stav jakéhosi "třídního" rozdělování literatury podle postoje autora k režimu, ale ani to ne, jako spíše podle jeho ochoty ke kompromisu se státním nakladatelstvím. Zajímavé je, že si je Pistorius slabiny tohoto "třídně-kádrovacího" přístupu dobře vědom: (str.9: ... Jenomže každý, komu vycházejí knížky nebo komu se hrají hry, ještě nemusí platit daň svému svědomí) ... (a naopak: ineditnost knížky neříká ještě nic o její kvalitě. Napovídá snad něco o odvaze či charakternosti autora, jenže to je všechno.). Na str. 11-12 polemizuje Pistorius s teorií dvou kultur: "Chce-li ale teorie dvojí kultury vyslovit neslučitelnost těchto dvou obcí, jejich základní kulturní odlišnost a rozdílnost jejich světa, vidí-li v estetické alternativě principiální rozpor lidský, má stejné oprávnění a stejnou platnost jako o několik desetiletí starší teorie dvou kultur - té proletářské a té buržoazní."

Pistorius správně nastiňuje zaslepenost tohoto "třídního" rozdělování kultury na oficiální a paralelní takto: ("Patříš k nám? Tak píšeš výborně!" A na té druhé: "Žiješ v pravdě? Tak si zasloužíš úctu a jistě máš i důvod k tomu psát tak, jak píšeš.") a snaží se tuto zaslepenost v sebehodnocení paralelní kultury vysvětlit - myslím, že správně - jako důsledek represe, která vylučuje nějakou příkřejší kritiku svých přátel, o kterých přece dobře vím, v jakých podmínkách žijí a tvoří. Jak je potom mám kritizovat?

Ale i přes vědomí tohoto stavu se Pistorius vyhnul lákadlu "třídního" rozlišování autorů jenom zdánlivě.

(příklad na okraj: kritika v oficiální tvorbě není tak bezproblémová, a jednoznačná, jak si V.P. myslí. I v oficiální tvorbě existuje spektrum názorů a přesvědčení, takže i zde dochází k názorovým střetům, které zesilují s uvolňováním kultury, jak je můžeme pozorovat v posledních týdnech kolem sebe, např. ve vystoupení divadelních umělců za větší autonomii a svobodu divadel na stránkách SCÉNY, nebo dříve v kontraverzi mezi moravskými kritiky a pražskou klikou (Čejka, Sýs, Peterka aj.), nebo ještě dříve v polemice mezi kritikem Janem Lukešem a postiženými po vydání jeho kritické knihy "Prozaická skutečnost" apod.

Na druhé straně nelze mlčky souhlasit s tím, že by byl život v disidenci, v undergroundu, v paralelní polis bez výjimky "životem v pravdě", který by se ještě ke všemu musel projevit zákonitě pozitivně v kvalitě umělecké tvorby.

Vůbec problematika "života v pravdě", tím spíše "psaní v pravdě" či autentičnosti literatury je navýsost složitá a spadá snad ještě do "kompetence" filosofie, psychologie, ale také náboženství,

ty by měly mít nejspíše oprávnění vynášet soudy o pravdě a lži, autentičnosti a jejím opaku. Na okraj si neodpustím citát spisovatele Erica Amblera: "Nur ein Idiot glaubt, dass er die Wahrheit über sich selbst schreiben kann." (Jen idiot si myslí, že může psát pravdu sám o sobě.).

Zaslepené "třídní" vidění příslušníka undergroundu není příliš vzdáleno od třídního vidění ortodoxního komunisty nebo od lumpenproletáře s fašistickým podvědomím, který vykřikuje, že by dal všechny hašíšáky postřílet.

Prostě "třídní" hodnocení umění, ať zprava, zleva nebo odkudkoliv, se vzdává nalezení skutečných hodnot. A Pistorius - ačkoli na to sám upozorňuje - tento přístup prakticky, byť nedůsledně, používá - proto mi chybí ve studii objektivita, ochota zabývat se díly vydávanými v CSSR nestranněji a hlouběji, proto se vydávání autoři odmítají šmahem ve stylu: "... opominul jsem i několik znivelizovaných prozaiků typu Ladislava Fukse či Vladimíra Párala." (str. 165).

+ + +

Zato je zajímavá trendová studie, z které vyplývá, že produkce literatury (kvalitní - podle Pistoriových měřítek) tj. především neoficiální literatury poklesla trojnásobně v období po roce 1977 až do poloviny osmdesátých let. Myslím, že je to přirozený vývoj - i když asi mírně zkreslený Pistoriovým výběrem -, který nevěští pro oficiální kulturu nic dobrého, jako by prorokoval její zánik.

Kultura, umění, literatura vyžaduje ke své existenci i vnější podmínky - klasická tvorba klade na tvůrce velké psychické, mravní, ale i ekonomické nároky. A především potřebuje vnější motivaci.

Rozpadem kulturní obce, v tom nejširším smyslu, potlačením přirozeně fungujícího svobodného (relativně) kulturního života po roce 1969 se vytrácí vnější motivace pro tvorbu. Tvůrci neoficiální literatury píšou jaksí už jen pro sebe a své známé (Pistorius to nazývá esoterismem). A to je málo. Kolik neoficiálních autorů má kvalitní, početnou čtenářskou obec, zajištěnou kritickou i finanční odezvou na svá díla? Určitě by se dali spočítat na prstech jedné ruky.

Nemyslím, že by to znamenalo konec neoficiální kultury, znamená to především její degeneraci, její atomizaci, uzavírání se do sebe, rozklad. Krize neoficiální kultury však zároveň znamená i kritiku celé národní kultury, uměle rozštěpené režimem na dvě části. Jenomže příčiny degenerace oficiální literatury jsou odlišné - způsobené především její nesvobodou.

Přitom hranice mezi tím, co je legální a co ilegální, jsou velice pohyblivé. Brežněvova intervence zahrnala do illegality celou plejádu legálních spisovatelů, a jaké dialektické kotrmelce provádí režim s jednotlivými autory, dokazují případy Hrabala, proklínaného ze strany undergroundu a trpěného ze strany režimu, toho nešťastného génia české literatury, ale také Seiferta.

Na velikosti a významu jejich tvorby tyto kotrmelce nic nemění.

+ + +

První kapitola věnovaná poezii zdá se mi být nejucelenější a nejobjektivnější. Pistorius do ní musel zařadit takové autory, jako Skácel, Mikulášek, Seifert, a pochvalně se zmiňuje i o jedné Závadově sbírce. Ale těžko najít omluvu pro smetení takového básníka, jakým je autor Interferonu. Jenom pro to, že provedl nějakou sebekritiku?

V dalších kapitolách o dramatu a próze už není Pistorius ve svých soudech tak jistý, ani přesný, sklouzává často k nepodloženým tvrzením.

Hned v úvodu kapitoly o dramatu (str.58) konstatuje, že Daněk a Šotola "zplaněli", ale ničím, ani náznakem faktů, to neprokáže.

V próze sedmdesátých let zaznamenal autor velkou pozornost věnovanou jazykové a formální stránce a pak snahu o autenticitu. Konstatuje nárůst memoárové literatury a pozastavuje se zejména u Pamětí Václava Černého. Údaje o faktografických omylech Černého jsou cenné a potřebné (případ manželů Rubešových a citace z Května). Překvapuje však pozice, z jaké autor Černého kritizuje, a to za "černobílé vidění", za "apriorní nesmiřitelné pohrdání a zatracení každého, kdo podporoval nový režim" (str.96) a vystupuje na obranu těch, kteří se podíleli na budování poúnorové společnosti ("V očích Černého byl jedinou pohnutkou těchto lidí kariérismus, jenomže takovéto hrubé zjednodušení zabranuje vidět skutečný mechanismus..." (str.97), přitom ale závěrem hodnotí "Paměti" jako důležité svědectví.

Je to překvapující kritika, vždyť "Paměti" jsou daleko víc než jen "tirádami spílání a pohrdání... nepřinášejícími také žádná fakta a spíše matoucími než vysvětlujícími..." (str.97), jsou totiž - podle mého - jedinečným svědectvím zanikajícího národně-demokratického myšlení, vědomí, hierarchie hodnot, ba celé předválečné demokratické kultury, která má svoje kořeny až v národním obrození. Černý - následovník Šaldy - nemilosrdný, nesmiřitelný kritik všeho, co bránilo svobodě kultury - je unikátní osobnost našich moderních dějin. Právě jeho nesmiřitelnost k nesvobodě zrodila pohrdání, které tak překvapilo mnoho lidí. Černého pohrdání je přirozeným projevem dějinného znechucení českého intelektuála, reprezentujícího demokratické myšlení většiny národa před únorem 1948, která byla přes svůj odpor dvakrát převálcována totalitní mocí. Copak to lze nechápat???

A to, že někteří mladí lidé, podporující před rokem 1948 vznik socialismu u nás, nebyli jen kariéristi, je v očích potlačené, do exilu vyhnané, vězněné i popravované většiny neomlouvá, protože se provinili tím, že pomáhali zničit demokracii svobodného národa, ať už to bylo z jakýchkoliv důvodů.

+ + +

Dalším sporným místem je hodnocení osobnosti a díla Bohumila

Hrabala. Neznám ty samizdaty některých Hrabalových děl, o nichž autor píše, věřím, že Hrabal ústupky dělal. Ale na druhé straně jsem přesvědčen, že je to především vina nakladatelů a že to na významu Hrabalova díla nic nemění. Příklad cenzurního zásahu u vyhazování lamp z oken pivovaru dělnickým ředitelem nedokazuje ani tak spisovatelovu necharakternost, jako důkladnost kulturní represe a patologičnost myšlení kulturních pracovníků.

To, že Pistorius upřednostňuje Hrabalovu tvorbu z padesátých let, je zkreslující. Nebere dokonce na vědomí ani to, že člověk stárne. "Slavnosti sněženek" přešel autor (str. 105) jako "nejslabší knížku nekonfliktních povídek".

Je to důkaz Pistoriova povrchního posuzování literatury. "Slavnosti sněženek" jsou jen napovrch bezkonfliktní povídky. Ten povrch ať mátné editora, nikoliv literárního kritika!

"Slavnosti sněženek" sondují lidskou duši, pátrají v ní po základech životů zmračených lidí, polobláznů, podivínů, lidí ukutých do tvrdosti ocele. Každý z těch bezejmenných je nositelem svébytné osobní filosofie. Hrabalovi tu nejde o bizarnost, ale o filosofii, životní motor postav, s kterým se propracovali až k určité vnitřní svobodě, třeba k pochopení marnosti, ale současně k trvalému boji s touto marností života. Právě v tom, že se Hrabal zaměřil na lidi stojící mimo společnost (notabene socialistickou), je jeho političnost, kterou nelze přehlédnout!

Pábitelství není jen rozplývání se nad krásou bramborových květů nebo salámu (v této podobě je o něm schopen zpívat i Gott), ale je to především uchvácení napojené na bolest, na sebevraždu do mechanismu světa, na existenční pochopení smyslu života, a je v důsledku popření konzumní civilizace jako takové.

Hrabalovi outsideri v této povídce jsou ignoranti sociálního musu, konformismu, děsu ze sebe a společnosti, ignoranti společnosti, která fabrikuje nesvobodu. Jde zde o svobodu, o právo na identitu, o podstatu života, o právo žít.

A tohle všechno Pistorius přehlédne a smete do větičky o nejslabší knížce.

+ + +

Přejdu kritické analýzy Šotoly a Škvoreckého, protože nemám jejich knihy většinou přečtené. Pozdější prózy takového Škvoreckého ke mně ještě nedorazily. Četl jsem pouze jeho "Scherzo capricioso", které Pistorius označil za velmi čtivou a zábavnou knihu, ale nedočel jsem ji jako jiní, kteří prohlásili, že se to nedá číst, anebo ji přečetli s námahou.

U Vaculíkova Českého snáře V.P. poznamenal, že se s knihou vyroňují některé otázky týkající se etiky autentické a dokumentární tvorby, což je sice pravda, ale bez těch problémů by žádná autentická literatura prostě nemohla existovat.

Zato se chci pozastavit u hodnocení Kundery. Tady se nejmožněji projevila Pistoriova zaujatost. Je Kunderovým odpůrcem. Ne-

může mu odpustit, že se "pohybuje často na hranici perverze", "odklon od českého publika", "zjednodušený slovník", "koketérii s filosofií", "efektní bonmoty" a ironicky naznačuje, že "Nesnesitelná lehkost bytí" je kýč.

Kunderova - na naše poměry značná - otevřenost, nekonformnost a provokativnost v napadání různých literárních tabu musela nutně vyvolat negativní reakci u části čtenářů. Ale proč Pistorius zachází v knize, která je jinak přehledovou studií neoficiální literatury, téměř do osobních útoků na Milana Kunderu (str.126), to nechápu.

Jak došel Pistorius k názoru, že by někdo nemohl odejít z Československa proto, že nechce vystavit své přátele pronásledování? (Týká se jedné z Kunderových postav). Na této vratké úvaze staví svůj odsudek Kundery jako nepoctivého umělce. Ne, na takovou ušlechtilost Pistorius nevěří - a u Kundery už vůbec ne. Ale proč? Je snad takovým znalcem jeho duše? To, že se na závěr pojišťuje citátem z Bedřicha Fučíka (str.127), se mi nezdá být ani seriózní, ani přesvědčivé.

Shodou okolností se mi právě během rychlého čtení studie dostaly do rukou ohlasy, polemiky ze Svědectví, 1986, č. 79, (Chvatík, Škvorecký, Král, Bock) s Jungmannovou kritikou, se kterou si V.P. notuje. Snad se po jejich přečtení naši kritikové chytí za nos.

Sám bych poznamenal jen tolik. Ve zlobné reakci na Kunderovu exilovou tvorbu a její úspěch vidím příznak kulturního úpadku izolovaného českého intelektuála naší doby, jeho intolerance a infikování "třídním myšlením", byť v negující podobě. Fučíkův odsudek Kundery bude spíš výsledek jeho konfese.

Ale ať už si Pistorius říká o Kunderovi co chce, měl by mu přiznat, že sexualitu nepoužívá samoučelně, že s ní zachází elegantně i vtipně, že jeho jednoduchý jazyk je brilantní, že formálně patří Kunderova próza k vrcholu české prózy 20. století, a že jako jeden z mála dovedl zaujmout světové publikum, o kterém se český kritik naivně domnívá, že trpí (jako my) nedostatkem pornografie a že proto čte Kunderovy knihy.

+ + +

Co ještě dodávat? Na závěr zmínka o Ivanu Klímovi (str.132). V.P. mu vyčítá, že v "Mých veselých jitrech" obecně pojednává o stavu české kultury a společnosti, a říká, že "takováto obecná konstatování nepřinášejí dnešním potenciálním českým čtenářům ani jediný bit nové informace. Jsou zbytečná a jediným jejich účelem je snad zapůsobit na čtenáře nečeské..."

Ó, jaká hrůza! Český spisovatel chce zapůsobit na nečeské čtenáře. A copak spisovatel píše jen pro úzký kroužek disidentů, kteří jsou zavaleni stohy neoficiální literatury? Pistorius se mylí i zde, spisovatel nepíše pro úzký kruh lidí, ale pro nejširší veřejnost - to je potenciální čtenář -, které připomenout a shrnout v jistých souvislostech stav společnosti není vůbec irrelevantní,

nemluvě o krátké historické paměti lidí v represivních režimech; a spisovatel píše také pro budoucnost, jeho práce je zpráva hozená v lahvi do moře, je to informační konzerva všem a navždy.

Kritika ve stylu "je to napsáno lehkou rukou", "povídky nemají žádné tajemství a nic neobjevují", jsou tvrzení střelená od boku a zavánějí neseriózností.

V závěru vyzývá - jistě v dobrém úmyslu - V.P. nevydávané autory, aby svedli boj o čtenáře.

Myslím, že je to důsledek naivního myšlení, které vidí spisovatele vyvážaného ze společenských podmínek, u něhož je tvorba především otázkou vůle. Ale literatura je schopna existovat jenom za jistých podmínek, a nejsou-li tyto podmínky zajištěny, nastává čas živoření a čas konce...

autorem recenzí -ZA-

V edici PROSTOR připravujeme:

Bobumil Hrabal

PROLUKY

Závěrečná část třídílné autobiografie (první díl Svatby v domě, druhý Vita nuova), v níž autor popisuje znovu očima manželky události roku 1968 a následné proměny v 70. letech.

Redakce
časopisu PROSTOR
Hradec Králové

Letošním rokem byla založena
cena M i l a n a W e i n e r a
pro mladé novináře samizdatových časopisů a periodik.

Za soustavné rozvíjení živých novinářských žánrů -
rozhovoru a ankety - byla tato cena za rok 1987 udělena
redaktorům časopisu PROSTOR.

Blahopřejeme k udělení ceny a přejeme hodně úspěchů
v další činnosti Vašeho časopisu.

V Praze, dne 10. listopadu 1987

Porota

Vážená redakce!

Při prvním pohledu na obálku Prostoru by se zdálo být jasným, v kterém časopise se jeho tvůrci zhlédli. Svými úvody však tento dojem rychle opravují. I v č. 9 neporušili tradici, i když už to není takový "nářez" jako když udělali ze dvou státníků senilní buzeranty. -sk- tvrdí: všichni jsou hloupci a nám nepochopitelní staří troubové. Pokud jsou tu nějakí borci, tak jsme to snad jediné my. Doufám, že jim dojde, že hořkost je mínus a setrvávat v ní deformuje.

Redakční diskuse na mne působí skepticky s úpornou snahou znemožnit se náznakem nějakého programu. Ve druhé části pak Horvát vyhlašuje program pro příští tisíciletí (vytvořit nezávislý systém myšlení). A protože mne dost nadzvedli, neodpustím si po-

známku aspoň o řetězu. Čím delší bude, tím větší bude rozběh, a čím větší rozběh, tím snadněji se podaří řetěz přetrhnout.

Líbí se mi informace o Jazzové sekci, i když si myslím, že ono patetické zvolání na konci obou článků si mohl "eD" odpustit.

Velmi se mi líbí Procházka po pěší zóně, je psána působivě, mírně ledabylým stylem s potřebnou dávkou novinářského citu neskouznout do banalit.

Otištění projevu Miloše Kopeckého považuji za dobré.

Návraty a propouštění - nic moc.

Arnold Toynbee mne příliš nezaujal.

Video Hugo Pludka mi připadá slohově příliš polopatistické, ale jinak proč ne.

K tomu, jak napsal Jan Dvořák, že je "těhotný myšlenkou", "vrhne na papír" a "šustí řasama", se snad vyjadřovat nemusím.

Rozhovory Boleslava se mi líbí, snad je jich jen trochu moc.

Recenze jsou psány přesvědčivě, chtěl bych sehnat "Daleko od stromu".

Pár slov o výchově je polemický článek a tím plní svůj účel, i když s autorem nesouhlasím.

No a u Pana Hrabala není co řešit, byl to výborný nápad.

Rozhodně jsem přivítal, že kreslené "vtipy" z minulých čísel vystřídaly fotografie. Při půjčování č. 9 svým některým velmi mladým známým si už nepřipadám jako trochu oplzlý dědek. Potěšilo by mě dostávat aspoň 5 kusů.

Možná se Vám bude zdát, že jsem zbytečně moc kritický, ale já jsem přesvědčen, že lidé, kteří tento časopis dělají, nestojí o mazání mezi kolem pusu a držím jim palce.

E.

V minulém čísle našeho časopisu (Prostor č.9, str.26) jsme přetiskli nezkrácenou verzi projevu národního umělce Miloše Kopeckého. Na tento projev reagoval Jiří Exner otevřeným dopisem, který nyní otiskujeme bez souhlasu i vědomí autora. Text je úplný, nezkrácený.

Vážený Mistře!

Nejsem členem žádného uměleckého Svazu a skutečný průběh všech možných sjezdů letošního jara mi, jako obvykle, zůstal zahalen do kouřového skla a tiskařské šedi. A - jako obvykle - nijak zvlášť jsem toho nelitoval. Za poslední dvacítku let se moje zvědavost na

společenskou aktivitu umělců, zejména těch do Svazů svázaných, jaksi obrátila naruby. Jak ještě vysvětlím, kde mohu, tam se vyhýbám informacím o mravním poslání umělců a jejich zodpovědnosti za budoucnost.

Vím o tom, že se v minulosti (bohužel dávnější, než oněch dvacet let systematicky formujících mou skepsi) konaly sjezdy, které naší společnosti zjitřily svědomí. V dohledné době však mám radši daleko k očekávání takového jevu. Říkám radši, protože (možná trochu paradoxně) tuto nedůvěru vnitřně považuji za konstruktivní postoj.

Utváření společenského vědomí je proces dlouhodobý. Žádné náhlé skoky, ať slunným zítřkům vsťíc či ku branám pekla, neměly dlouhého trvání. O tom jsme z dějepisu naimoze poučení, naposledy snad právě oněmi sjezdy před dvaceti lety. Do marasmu, v jakém se nyní nacházíme, jsme se dostali za dost dlouhou dobu a s vynaložením značného úsilí (o kterém možná ani nevíme, ale muselo tu být, protože nic tak neunavuje, jako činnost, nebo nečinnost, konaná proti vlastní vůli).

Mám v podstatě přírodovědné vzdělání a trpím sklonem skutečnost hodnotit měřítkem elementárních přírodních zákonů. Zdá se mi proto logické, že přinejmenším stejný čas a stejnou práci budeme muset věnovat tomu, abychom se dostali zpět na důstojnou úroveň. Obrazně řečeno, zahrabali jsme se do hnoje, kde je sice teploučko, ale přestává nám to vonět a rádi bychom zase na vzduchu. Čekat, že nás vyloví někdo, kdo je na tom podobně, by bylo pošetilé nemluvě o důstojnosti takového počínání. Nemůžeme se však ani odrazit a vyskočit – propadli bychom se ještě hlouběji (jak nám i historie připomíná) nemajíce pevnou půdu pod nohama. Morální pokles nemá reálných mezí a člověk nikdy nedosáhne skutečného dna. Je jen jediná cesta s nadějí na úspěch a, jak už to bývá, je to ta nejpracnější a nejotravnější, tak nepříjemná, že se až zdráhám ji pojmenovat: Trpělivě, lejno po lejnu musíme odstraňovat nánosy ze svých hlav a do každého pak šlápnout, abychom se dostali o pár milimetrů výš.

Nevěřím příliš v revoluci, pokud není podložena důkladnou evolucí.

Zde je motiv, proč Vás oslovuji. Na celkově asi nepřilíš dramatickém sjezdu Svazu českých dramatických umělců jste přednesl diskusní příspěvek vskutku vyjimečný. Je v něm tolik pravdy, kolik už jsem dlouho nepotkal, a přece v něm cosi skřípe. Některé idiosynkrasy se určitě dotýkají Vašeho svědomí, ty však teď nemám na mysli a Váš nedávný krok mne utvrzuje v důvěře, že se s nimi hodláte a dokážete vypořádat sám, tak jako to bude muset udělat jednou každý z nás. Chtěl bych se zmínit spíš o těch náhledech a perspektivách, které na rozdíl od Vás nenacházím ve svém zorném úhlu.

Hovoříte o historickém zemětřesení. Nejsem si jist, zda jste se v našem případě neunáhlil. Vybízíte společnost, aby se naučila myslet, a člověk má z Vaší řeči trochu dojem, že by to mohlo jít přes noc. Dá to však ještě hodně práce, aby Vaše výzva mohla být s p r á v n ě pochopena.

Nejen pár dramatiků, kteří seděli kolem Vás v tom nechutném kontejneru na lidskou masu, ale všechny lid musí začít myslet. Svou řečí jste sebe a své kolegy trochu povýšil nad obyčejného člověka, to je myšlenka cizí i socialismu, jehož se jinak tak úzkostlivě držíte. Lid přepisuje na strojích a přehrává na kazety Váš projev, a volá (nebo si spíš šeptá): Konečně někdo nahlas někdo řekl to, co my cítíme! Leč málokdo si zatím položí otázku, proč to neřekne sám, proč čeká tak dlouho, aby mohl zvolat Konečně...

Příliš jsme utvrzováni, sami sebe utvrzujeme a - co je nejhorší - i vy umělci se utvrzujete, že od toho jste tu, abyste se za nás chvěli nad otázkou duchovního a morálního vzduchu své země. Mnozí však příliš často cítí to chvění i tam, kde jde o atmosféru nasycenou pižmem a vůní luxusního žvance, mravnímu ovzduší nedohledně daleko. Kolikrát jsem již slyšel z úst herců i komediantů: Není větší tragédie, než když Herec nemůže Hrát! Nikoli lékař, národohospodář, učitel, ale august je ten, kdo musí svou práci dělat za každou cenu? Jaká neskromnost a s jakými důsledky - přesvědčte se na horroru ze života, jehož jsem byl nechtěným svědkem. Vyprávím:

Dva adepti dramatického umění, spíš z DAMU než z konzervatoře, se před mýma nevěřícíma ušima navzájem ujišťovali (konkrétnějšími a ostřejšími výrazy) o proradnosti členů strany s vedoucí úlohou v naší společnosti. Ti prý neváhali nechat cenzorsky prostříhat maďarský film "Mefisto" tak, že výsledně z něj vůbec není patrná ta nejdůležitější myšlenka celého díla: obtížná situace umělce v totalitní společnosti, který má Poslání cosi lidem sdělovat a chtít nechtě musí tomuto úkolu obětovat i to nejcennější, co má - své morální zásady... Končím s vyprávěním.

Ve své burcující řeči vyzýváte umělcovu potřebu svobody. Co však může profesionální umělec dělat, je-li mu svoboda upřena? Přestat být profesionálem, nebo přestat být umělcem... Až přestaneme mládeži lhát, dokážeme jí také některé pravdy nezatajovat?

Budiž Vám odpuštěn omyl, jehož se spolu s dalšími dopouštíte: V zemi, kde se politika jako taková nedělá profesionálně počestně, se dost dobře nedá tak dělat ani na jevišti, před kamerou, před lidmi. To, co tam provádíte, je nanejvýš poctivá práce. Ve Vašem případě bezesporu, u mnoha příslušníků Vašeho cechu ani to ne. Avšak - kam se podělo to chvění? Je-li tam někde ukryto, škoda; my už jsme si odvykli ho tam hledat. Ale teď zpět k našemu problému - evoluce, či revoluce?

Rozhlédněte se kolem sebe, třeba ve Vašich svazech. Vyzýváte k odchodu hlavní aktéry včerejška - jenže koho posadíte na jejich místa? Proč tak dojemně dbáte o důstojnost jejich odchodu? Nebudeme tak netrpěliví. Třeba ty truchlivé postavy pořád ještě nesplnily bezezbytku svou funkci. Možná, že o č déle a zoufaleji budou dělat stále neuvěřitelnější chyby ze svých pozvolna se rozžhavujících trůnů, o to poučenější a sebejistější přijdou jejich nástupci. Ty však asi bude třeba hledat dále, než kam dohlédnete ze svého prostředí, ze svého středu.

Lid, který máte za svůj atribut a který údajně dokážete jediným gestem ovládat, má ve svém nitru i aktivnější, méně poddajná zákoutí. Je nejenom citlivý a slyšící na mravní pojmy. Je také tvořivý a plodný, a nepotřebuje k tomu právě Svazy. Možná, že už si ve svém postavení těžko umíte představit, jak živou kulturu dokáže lid mít. Sice ne profesionálně dokonalou, ale neokázalou a pravdivou. Já osobně si nemyslím, že by vazba mezi kulturou a politikou byla nutně tak pevná, jak nám je denně vštěpováno. Ale pokud ji tak chcete přijímat, pak šestnáctiletí dělničtí učni, kteří by asi nešli na konzervatoř ani kdyby jim za to platili, dělají nechtěně a nevědomky každým tónem v hospodě na punkové tancovačce daleko počestnější politiku, než milionový štáb "Nemocnice na kraji města" a podstupují denně s byrokracií statečnější boj, než byl sveden třeba při uvědní Kachynova "Dobrého světla" do distribuce. To pokud se týká kultury. A teď dál. (Jenom ještě poznámku - příklady jsem dal vcelku nahodilě, bez úmyslu cokoli konkrétního v současné naší oficiální tvorbě zdůrazňovat).

Ještě více, než nad lid obecný, povýšil jste dosti nešetrně umělce zejména nad technika. Poetické kredo o jejich kriteriích a rytmech na mne působí dojmem letité pravdy poněkud vyšurělé v okolnostech, za jakých jste je vyslovil, na úroveň laciného bonmotu. Nemohu se ubránit přesvědčení, že čím dál více techniků se oprostuje od technokratismu a bojuje za obyvatelnost světa s bytostnou potřebou pravdy v jejich strohých duších, zatímco stále další a další umělci a "umělci" se beznadějně rozplizávají na katafalku konzumnosti zahalení v rubáš svého samozvaného Poslání.

Technik dělá svou poctivou práci před přírodou, ve které všichni žijeme - jinak ani nemůžeme -, a to je, chcete-li, také svým způsobem politika. Není středem pozornosti a jako taková má větší naději být více počestná, než poplatná. Možná, že se dočkáme okamžiku, kdy Vám technici vrátí zatoulanou pravdu, pokud tomu nezabrání naší ješitnost (u vaší osoby ji rozhodně neočekávám).

Snad po těchto zmatených odstavcích pochopíte, proč jsem zneklidněl, když lid začal hýčkat Váš sjezdový diskusní příspěvek jako něco převratného. Po pravdě řečeno, zpočátku jsem byl znepokojen dvojnásob, neboť jsem znal pouze torzo otištěné v Rudém právu, mající všechny neklamné rysy slátaniny, oněch planých slov, jímž přirozená obrana organismu nedovolí dopadat na dno duše. Později, když jsem se seznámil s plným zněním, se mi dost ulevilo při zjištění, že jde o text, nad kterým stojí za to se zamyslet. Pokusil jsem se a své nápady jsem se snažil vyjádřit co možno nejseriózněji.

Chraň Bůh, že bych si Vašeho příspěvku nevážil. Již pouze jako každá hromádka, kterou odstraní jeden každý ze svého temene, má velkou cenu. Jsem přesvědčen, že mnoha dalším spřízněncům jste otevřel cestu k přemýšlení a prostor ke skutkům a že těch hromádek bude ubývat víc než kdy dříve. A je tu ještě jeden velký význam, na pohled asi rozporný k tomu, co jsem až dosud chtěl sdělit: Váha, která je lidmi projevu přikládána, může nakonec vyvolat posun v jejich myšlení, po kterém tolik voláte. Ani ne tím, co bylo řečeno, ale spíš proto, že se to řeklo a neděje se nic. Tak jako se nic nestalo po návštěvě pana Gorbačova, po procesu s Babinským... Vy jste

také postřehl, že se nic neděje, a reagoval jste po svém.

Snad nám všem pozvolna, ale přesvědčivě jednou dojde, že teprve až budeme všichni - umělec, technik, dělník, student sami za sebe vyjadřovat bez zprostředkovatelů to, co nám leží na srdci, může existovat nějaké doopravdy.

Zdá se mi jasné, že nás čeká ještě velmi dlouhá cesta. Jak jsem naznačil, na rozdíl od Vás si myslím, že to budou spíš technici, než umělci, kdo nás povedou. Netvrdím to kvůli tomu, že jsem technik. Naopak, je to proto, že až příliš dobře vím, jak zdlouhavá a úmorná je pouť pod vlajkou umění.

Přes patnáct let s přáteli cílevědomě pracujeme v zájmové kulturní organizaci na tom, aby se naši členové naučili sami poznat a říkat, co cítí. Naposledy jich to udělalo přes dva tisíce v okamžiku, kdy několik z nás bylo za svou činnost uvězněno. Sám tuto nejtvrďší zkušenost za sebou nemám, denně však potkávám ty, kteří již mají trest za sebou a rád bych Vás a každého, koho to zajímá ujistil, že ani po patnácti letech není nutné padnout vyčerpáním a je možné s nadšením pokračovat a s dychtivostí očekávat další práci až do alelujá. Srdečně Vás zdravím i za členy Jazzové sekce. Upřímně Váš

Praha, srpen 1987

Jiří Exner

Čtete časopis PROSTOR + + + Předajte přátelům a známým

PYŠNÁ PRINCEZNA AND THE OTHERS⁺

Kryštof Pochybný

Sedím u psacího stolu v ložnici našeho bytu v šestém patře paneláku na Jižním Městě. Vedle sebe mám naši manželskou postel a naproti na zdi visí vyšívaný obrázek, který dělala Miška. Znáznorňuje jakousi vesnickou panenku s náručí kopretin uprostřed lidových ornamentů. Než jsme se vzali, vyráběla Miška takovýchle obrázků. Dodnes visí roztroušeny po bytě a jsou jednou z mála věcí, kterých se nemíní vzdát.

Miška pochází z Moravy. Poznal jsem ji na jednom studentském mejdanu na Větrníku, kde asi ve tři hodiny ráno, když už byli všichni zmoženi chlastem a vším možným, se začala najednou (do té doby se nijak neprojevovala) nade vším tím bordelem tichounce vlnout její píseň:

"Okoloo Hradiščááá voděnkú teeéčéé...
 Ide k nám šuhajéék, cosi ma neééséé.
 Nese mi laááskůů
 Svázanůů v šaáátkůůů
 Milovaáála som tááá
 svatýýý obraáázkuůů..."

Myslím, že právě tehdy jsem se do ní zamiloval. Měla velké oči plaché laně, ve kterých se odrážela tisíciletá moudrost vesnického lidu a jemnou bělouňkou kůži, pod níž jí na spáncích prosvítaly drobounké žilky.

Teď sedí v obýváku. Mezi obývákem a ložnicí je ještě dětský pokoj. Původně jsem si myslel, že bych si tam mohl zřídit pracovnu nebo dílnu, ale nakonec jsem ho přenechal Mišákovi. Jsou mu čtyři a to už je kus chlapa. Potřebuje prostor. Sám jsem mu zbil postýlku a udělal malý stolek s odklápací deskou.

Náš byt je třípokojový. Družstevní. Dostal jsem ho od našich. Má prostornou předsíň, kde je záchod s koupelnou (ne žádný sprchový kout) a odkud vedou dveře do obýváku, dětského pokoje a druhé předsíně (říkáme jí malá a dveře nikdy nezavíráme), kde je ložnice a komora. A velká skříň ve zdi. V obýváku je za dveřmi jídelní

⁺ Z cyklu "Povídky pro odepsanou generaci" (viz Prostor č.1, 1982)

kout, v rohu sedačka a na protější stěně stěna. Tu jsem nechal přivést až z Jablonného v Orlických horách. Má zvláštní barvu, stála hodně peněz, ale je pěkná.

Z obývacího sem zaznívají vzrušené hlasy.

"Každý máme, milá Alžběto, někde v koutku ukryto svoje malé Borneo..."

Miška se dívá na seriál. Dřív jsem se díval s ní, ale co jsem poznal Juditu, už mi to nejde. Třeba mi daleko víc vadí, že Miška při seriálu zhasíná všechna světla. Každá lampička ji rozptyluje. Já naopak nemám rád tmou. Mišák taky ne. I v tom je po mně. Když usíná, musí u postýlky svítit světlo.

Až seriál skončí, Miška sem přijde, začne tiše vrnět (dorozumíváme se už téměř beze slov), což znamená, že chce souložit. To je jediný viditelný výsledek působení seriálů. Ano, seriály neomylně vymezují rytmus našeho sexuálního života.

A nejen toho. Vytvářejí (aspoň v naší rodině) určité mezníky, podle kterých se v minulosti orientujeme. Miška například ví, že Mišák od té doby, co dával seriál o vojácích, vyrostl o deset čísel. A od té doby, co vysílali seriál o železničárech, změnil čtyřikrát číslo bot.

Pokud jde o mě, jedině, na co se v televizi mohu dívat, jsou pořady pro děti. Začal jsem díky Mišákovi. Bavilo mě ho při tom pozorovat. Teď se občas přistihnu, že se na ně dívám sám. Obzvlášť na pohádky. Nevím, proč bych se za to měl stydět. Člověk se při nich pobaví, protože jsou na rozdíl od jiných pořadů aspoň trochu k smíchu, většinou jsou výborně zahrané a taky si při nich odpočinu, protože tam není žádná politika. Mám už své oblíbené pořady. Kupříkladu se těším na vánoce, až budou dávat Pyšnou princeznu.

Pozoruji, že jsem na spoustu věcí změnil názor. Lépe řečeno jsem ztratil svůj původní názor. Ze začátku to bylo příjemné. Judita má velice vyhraněné názory. Téměř vždy zcela protichůdné těm, které jsem hlásal. Stačí se na ni podívat. Obléká se napůl jako chlap a napůl jako čarodějnice. Má ovšem velice jemný obličej, zato mluví strašně sprostě. Kouří, pije pivo a diskutuje o východní filosofii, kulturním divadle a souložení. Tedy přesný opak toho, co - jak jsem si vždy myslel - se mi na dívkách líbí. A tak je to se vším.

Jak říkám, ze začátku to bylo báječné. Spousta věcí pro mě najednou dostala nový rozměr. Nechápal jsem, jak jsem mohl žít tak banálně a konvenčně. Oblékat se buď jako vekslák nebo jako úředník ze spořitelny. Chodit po Praze a nevidět, kolik je tady zajímavých a osobitých existencí, i když se třeba denně nemejou a vypadají na první pohled nevábne. Nevidět vnitřní smysl pohozeného a rozbitého šicího stroje nebo náhodného setkání dvou lidí. Později ovšem, jak se přede mnou otevíraly nové a nové možnosti, jsem dostal strach. Strach z toho, že je právě tolik možností. A kolik jich ještě je, o kterých nevím, tak jako jsem před tím spokojeně žil a nevěděl o ničem. Nejvíce se bojím, že se mezi nimi budu mu-

set rozhodovat. Čím dál je pro mě každé ráno těžší si vybrat, co si vzít na sebe. Rozhodnout se, jestli si dát k snídani kafe nebo čaj. I když spěchám, stačím se ještě několikrát převléknout. Miška to naštěstí nevšímá, zato Mišák se tomu spiklenecky směje. Myslí si, že to je nová hra. Doufám, že u toho zůstane.

Dřív jsem se každé ráno navlékl do stejných šatů a k snídani pil zásadně čaj. O ničem jsem nevěděl a cítil jsem se volný a svobodný. Nyní, čím více si uvědomuji, kolik je přede mnou možností, stal jsem se paradoxně mnohem méně svobodným. Možnost vygrat si a pak být otrokem svého (aspoň z padesáti procent) špatného rozhodnutí člověka svazuje. Judita říká, že si svou svobodu musím ještě vybojovat. Ani nevím, jestli to vůbec chci. Bojím se, že z toho bude strašný bordel.

Juditin vliv má ovšem také jednoznačně kladné stránky. Tak jsem kupříkladu úplně přestal onanovat. Ne že bych kvůli tomu trpěl pocitem viny, i když v posledních dvou letech jsem onanoval čím dál víc. Miška na sex moc není. Obzvlášť po tom, co se narodil Mišák. (Výjimku tvoří samozřejmě seriálové večery). Nikdy se sice nebránila, ale většinou jen tiše leží a shovívavě se usmívá, zatímco na ní dovádím. Kdysi, to jsme spolu ještě chodili, jsem se pokoušel ji k něčemu přimět. Jediné, čeho jsem dosáhl, bylo, že při tom tiše vrněla, zatímco já divoce sténal. Když jsem se, zpocený a vyčerpaný, převálil vedle ní, vískala mě něžně ve vlasech a šeptala, jak mě má ráda. Teď už to ovšem nedělá.

Myslím, že je příznačné, že jsem nikdy neonanoval v období, kdy jsme spolu nespali, ale vždycky tak den dva po každé souloži. Jako by měla sloužit jen k tomu, aby ve mně probudila touhu po pohyblivých a pracovitých ženách, se kterými jsem si to potom ve svých představách rozdával. Může se někdo divit, že to tak dopadlo s Juditou?

Možná, že si to jen namlouvám, ale přísahal bych, že je přesně typ těch příznaků, jaké se v mých ukradnutých chvilkách mihaly na dveřích záchoda nebo na stěnách koupelny.

Vím, že se na mě Mišák zlobí. Když se k němu, tak jako vždy, pomalu po kolenou blížím a strkám před sebou jeho oblíbené požární autíčko, ignoruje mě. Judita říká, že trpím pocitem permanentní viny. Prý je to dáno výchovou a prostředím, ve kterém jsem vyrůstal. Co je mi to platné, stále vidím Mišákovy oči, když jsem mu v neděli řekl, že s ním na žádnou procházku nepůjdu. Upřený a žalující dětský pohled dokáže způsobit největší ránu. Nesnesu prostě pohled na dítě, které trpí. Zvlášť když trpí mlčky. Kdo ubližuje dětem, je podle mě největší zločinec. S takovými bych se nepáral! Copak děti za něco mohou? Nehledě na to, že jsou - ať si myslí kdo chce, co chce - naše budoucnost! Judita říká, že jsem zblblej propagandou. - Co to je za blbost? Je to přece můj syn! Je mi podobný! Co chce víc?

Judita má mánií člověka rozebírat. Začalo to hned to první ráno. Vzpomínám si, jak seděla v jakémsi japonském župánku na posteli, v jedné ruce držela šálek čaje, ve druhé cigaretu a upřeně mě pozorovala. Po té noci jsem se jí nakonec ani nemohl divit. Jenže

v tom pokračuje. Pokud jsme spolu, tak chce, abych jí říkal všechno co mi zrovna projde hlavou. Prý má s takovou formou terapie zkušenosti ještě z Polska, kde se zúčastnila několika polooficiálních seminářů.

Judita se zajímá o všechno. Co ale ve skutečnosti dělá, se mi dosud nepodařilo zjistit. Každý den chodí tak na dvě tři hodiny na fakultu - jak tomu říká. (Ale možná, že tam jen uklízí). Je sice vdaná, ale prý se svým manželem prakticky nežije. Jediné, co o ní s jistotou vím, je, že má velký třípokojový byt ve starém baráku u nábřeží a že jeden z těch pokojů je stále zamčen, protože prý patří babičce.

Seznámil jsem se s ní úplnou náhodou. Cestou z práce jsem potkal jednoho spolužáka z devítky. Ani jsem ho nejdříve nepoznal. Vzpomínám si, že to byl vždycky takový nevýrazný nouma, při řeči trochu zadržával, ale teď šel rozšafně středem ulice, hned na mě mával a že si musíme dát někde panáka. Miška byla zrovna s malým na horách, a tak jsem se nechal zatáhnout do jednoho baru na Karlově náměstí. Po dvou vodkách ale prohlásil, že tady chcipl pes (byla tam přitom spousta veselých děvčátek) a že jdeme na večírek. Je-li jsme až na druhý konec Prahy (objednal taxíka) do vily podobné gotickému hradu, kam nás hostitelka - mohutná žena ovášená květy jako Tahitanka (samozřejmě umělými) - nechtěla pustit. Ukázalo se totiž, že podmínkou vstupu na večírek je nějaký převlek. Bývalý spolužák se tím ovšem nenechal vyvést z míry. Prohlásil, že on jde za člena extrémní levicové organizace bojující za spojení Islandu s evropskou pevninou a já (byl jsem oblečen tak, jak chodím do práce) že jsem potomek prvních husitů, což kupodivu zapůsobilo. Uvnitř si mě můj spolužák ovšem přestal všimnout a já ho jen občas zahlédl, jak poletuje z pokoje do pokoje. Nikoho jsem tam jinak neznal a tak nezbylo než bloudit z pokoje do pokoje mezi tou spoustou podivně vyšňořených a halekajících lidí. Na jednu stranu mě určitá exotičnost celého podniku vzrušovala, na druhou mi připadal jako ubohá, zoufalá náhražka něčeho, co se těm lidem v normálním životě nedostává. Druhý pocit nakonec převážil a už jsem se obouval, že otamtud vypadnu, když se záchodu vyšla dívka v černých šatech s nahými zády, zaútočila na mě jako na zbabělce, který bez boje prchá, a co víc, začala mě jako takového všem ukazovat. Byla to sice příšerná situace, ale aspoň jsem se měl s kým bavit. Dověděl jsem se, že se jmenuje Judita a že její šaty jsou přesnou kopií toho, co měla na sobě Ava Gardnerová ve filmu Maltézský sokol. (Nějaký její zvlášť vlezlý a vitální společník zase tvrdil, že Ava Gardnerová v takovém filmu nikdy nehrála). Ačkoliv se se mnou Judita čas od času bavila, ani na okamžik jsem nedoufal, že by z toho mohlo něco vzejít, neustále se kolem ní točila řada mladíků. Jak to, že se najednou ocitla vedle mě, když jsme odcházeli, jestli tam čekala nebo to byla náhoda, nechápu. Byl jsem taky dost opilý. V každém případě jsme odjeli taxíkem k ní (naštěstí jsem měl u sebe nějaké peníze - útratu v baru platil spolužák) a dál si pamatuju už jen to, že vytáhla z lednice láhev šampaňského. Jestli se svlékla sama nebo jsem jí svlékl já, nevím, v paměti mě utkvěla až ta chvíle, kdy ležela roztažená na gauči) jasně vidím její malé, jakoby po dětech scvrklé prsy s vel-

kými tmavými bradavkami a ocelově lesklé, velice silně ochlupené pohlaví) a já se marně snažil do ní dostat. Prostě jsem se nemohl vzrušit a ať jsem na ní cvičil jakkoliv, nešlo to. Judita se ovšem i zde projevila jako cílevědomá žena. Nejdřív uklidila šampaňské, potom uvařila kafe (byly skoro čtyři ráno) a pak mě uložila na kanape a začala na mě systematicky pracovat. Měla nesmírně hbité prstíky a přitom mě hlubokým konečným hlasem, jako by byla spíš moje matka než milenkou, uklidňovala. Nevím, jak dlouho to trvalo, zdálo se mi, že nejméně půl hodiny, když se můj znavený úd konečně vzpamatoval a já se na ni vrhl, zatímco ona odvrátila hlavu a držela mě pevně za ramena, snad mě chtěla co nejvíc ubrzdit. Ani tohle se jí beze zbytku nepodařilo, protože můj dosud tak dobře ukrytý spodní proud náhle stejně nečekaně a nekontrolovaně vytryskl a bylo po všem. Aspoň jsem si to myslel. Za pět let manželství jsem si totiž zvykl po každé ejakulaci okamžitě zhasnout lampu (pokud vůbec svítila), otočit se a usnout. O což jsem se - samozřejmě za neustálého omlouvání - pokusil i teď. Judita se ovšem nemínila tak lehce vzdát. Uvařila další kafe, zabalila se do deky a začala se dopodrobna vyptávat na můj dosavadní sexuální život. Naslouchala s hlavou nachýlenou na stranu, některé momenty si nechala zopakovat a pak o nich mlčky přemýšlela. Teprve když už jsem se ztrácel pod jejím výsměšným pohledem, začala se postupně vysvobozovat ze zajetí té tlusté deky a s ironickým komentářem si pohrávala s mým údem. Trvalo ještě hodně dlouho, než se ke mně úplně přisála. Pak si ovšem počínala jako fanatická kněžka tělesné lásky, klečící u oltáře a sloužící mši, jejíž význam byl srozumitelný jen zasvěcenému bratrstvu. Ve svém zanícení pokračovala i tehdy, když už jsem byl schopen spojení, dirigovala mě jednoznačnými pobídky rukou, tak jak to dělají krotitelé medvědů v cirkuse, pouze občas vyrážela krátká slova pochvaly, pokárání nebo povzbuzení. Duchem však byla někde úplně jinde, což se projevilo nakonec, kdy - jak jsem si stačil všimnout, obloha za oknem už začala blednout - se náhle otočila na břicho, jediným trhnutím si do sebe zarazila můj kolík a (snad v rozkoši blížícího se orgasmu) začala hlasitě sténat. Nejdřív jsem nepochopil, co říká, ale později to bylo tak zřetelné, že nemohlo být pochyb. Vzdychala:

"Kam on, bejby! Ach, kam on...!"

Spontánnost s jakou z ní ve chvíli orgasmu - což pro ni zcela určitě byla chvíle absolutní pravdy - vytryskl anglický jazyk, mě i po všech předchozích zážitcích zasadila rozhodující úder.

Tehdy jsem si poprvé uvědomil, že Judita není z našeho světa.

V poslední době špatně spím. Žiju v neustálém nervovém vypětí. Ne kvůli Mišce. Miška je teď zcela zaujata seriálem. Říká, že tenhle je obzvlášť pěkný. Prý je z prostředí velkokapacitního kravína. Starý, hodný a lidsky moudrý předseda družstva má problémy se synem, který trochu pije. Ztratil prý víru v lidi a nechce jezdit ráno sekat vojtěšku. Mladá zootechnička, která do družstva právě nastoupila a teprve se učí rozumět studenému odchovu telat, mu chce pomoci, ale v dobré vůli zanedbává pracovní povinnost a jedno telátko začne kašlat. Ambiciózní agronom, který má za manželku

dceru předsedy revizní komise okresního výboru strany, si začne milostný román s mladičkou dojičkou Inou a chce, aby mu půjčila peníze na novou škodovku. Je to ovšem prvotřídní odborník a právě pracuje na novém modelu krmné směsi, do které chce, místo dosud běžně používaného hrášku, zařadit revoluční pelušku. Má si ce podporu předsedy JZD, ale vedoucí odboru rostlinné výroby ho tak úplně nechápe. Miška tvrdí, že je to velice napínavé. Všichni jsou prý zvědaví, jak to dopadne.

Nemám na to kdy. Musím vymýšlet program pro Juditu. Není to jednoduché. Nechce jít dvakrát na stejné místo. Nic nechce dělat dvakrát stejně. S Miškou jsem tyto problémy nikdy neměl. Když máme v sobotu nebo v neděli volno, jdeme do lesoparku. Obejdeme naučnou stezku, zastavíme se u krmítka (kvůli Mišákovi) a pak si to namíříme k areálu zdraví. Tam Miška s Mišákem obíhá kolíky, zatímco já ručkuju po žebříku. Rozumí se, že na čas. Když jsme hotovi, tak si to vyměníme. Pak si porovnáme časy, jdeme domů a jsme příjemně unavení.

Vím, že Judita má ráda pohyb. Ale ne ten v areálu zdraví. Pořád někam pospíchá, pořád má málo času. Ale i když jsme spolu, je vždycky o krok napřed a já pokaždé řeknu něco, co jí už dávno došlo a co u ní vyvolá jen pobavený úsměv.

Potřeboval bych si odpočinout. Ne fyzicky. Ale od té nejistoty, že nikdy nevím, co mi následující chvíle přinese. Nic není jisté. Každé ráno se budím s obavami. Přijde Judita nebo nepřijde? Jakou bude mít náladu? Podaří se mi včas zachytit její nástup a reagovat na všechny její proměny? Pochopím vůbec smysl toho, co říká, a uhodnu mezi tím, co chce? - Někdy mám pocit, že si se mnou jen hraje. Vždycky se celý zpotím a když se Judita zatváří spokojeně nebo na mě dokonce s uznáním kývne, pokládám to za velké vítězství.

Vím, že se sebou budu muset něco udělat. Abych byl schopen dostat svým úkolům. Ale co vlastně mohu Juditě nabídnout? Vypadá, že nic nepotřebuje. Vystačí si sama. Rozhodně nepotřebuje ochranu. A co se ženskou, která nepotřebuje ochranu? Miška ochranu potřebuje. Proto jsem s ní. Každá ženská, kterou jsem potkal, potřebovala ochranu a já byl pyšný na to, že jim ji mohu poskytnout. Jenže Judita je silnější než já.

Když jsem jednou dlouho vyzvídal, připustila, že na ni dobře působí moje - jak řekla - neokázalá a klidná jistota. Vidí mě prý jako rozkošatělý strom, pevně zapuštěný svými kořeny do kypřé černozemě, v jehož větvích najde náhodný úkryt osamělý noční pták. (To má být ona? - Neodvážil jsem se zeptat).

Ano, jsem zkrátka takový slovanský trouba. Judita je Židovka. Pro ni to znamená především to, že nikam nepatří. Nikde není doma. K ničemu není vázána. Vyrostla sice v téhle zemi, ale nemá k ní žádný vztah. Když jsem se jednou zmínil o tom, jak jsem měl, když jsme projížděli Českomoravskou vysočinou (o dovolené, cestou k Miščiným rodičům) a najednou se před námi otevřel pohled na bílá stavení napůl skrytá pod mohutnými korunami stromů, na psy prohánějící se po dvoře, na hromadu hnoje, ze které se ještě kouřilo, na dědečka s babkou sedící na zápraží a pozorující západ

slunce, skroto slzy v očích, Judita se mi vysmála. Prý jsem sentimentální východní balík.

Rozhodl jsem se proto být pevný a nesentimentální. Ale moc mi to nejde. Včera večer se mě Miška nevím po kolikáté zeptala, kam zase jdu. Řekl jsem si teď nebo nikdy a odpověděl:

"Co je ti do toho?!"

Podívala se na mě jako dítě, kterému bez udání důvodu seberou hračku. Uvědomil jsem si, že jsem jí za celou tu dobu nikdy nic podobného neřekl. Vždycky jsme byli jeden na druhého hodní. Ale s vypětím sil jsem to ještě vydržel. Pak se její drobné tělko rozechvělo, roztrásla bradička a zamkla se v koupelně. Nedokázal jsem odejít a hodinu jsem škrabal na dveře a prosil ji, aby mi odpustila. Za půl hodiny vyšla jako by se nic nestalo a jen tak mezi řečí prohodila, že jí už třičtvrtě roku slibuju mrazničku. Tolik mě tedy stál pevný postoj.

Nevím, podle čeho se mám řídit. Judita tvrdí, že žádná pravidla neexistují. A pokud ano, pak jen taková, jaká si určím. Jestli si ovšem žádná neurčím, okolí mi vnutí svoje. Prý je to stejné jako v lásce.

Kdyby mně tak někdo řekl, jestli je obyčejná hysterka nebo jestli její nápady skutečně představují autentický život, jak o tom mluví...

Podle mě je to fráze. Pohodlná výmluva pro to, aby si někdo mohl dělat jen to, co se mu líbí. Jenže člověk má taky nějakou povinnost, ne? - K rodině! K zemi, ve které se narodil! - Judita říká, že mám povinnost především sám k sobě. To podle mě není žádná povinnost.

Na druhou stranu si nedovedu představit, že už k ní nepřijdu s několika lahvemi šampaňského (její oblíbený nápoj), a ona bude vařit čínu (nahá, oblečená jen v zástěrce), potom mě zatáhne do vany, kde se mezi kopcemi pěny budeme milovat a v přestávkách popíjet šampaňské, než mě oblékne do mohutného froté županu, usadí na postel a přinese jídlo.

Jediné, na co si nemohu zvyknout, jsou neustálé diskuse o intimních věcech. Třeba o sexu. Jako by nestačilo, kolikrát a kde všude to děláme. Judita chce vědět, co přesně v kterou chvíli cítím a jak to udělat ještě lépe... Chce, abych jí při tom průběžně hlásil svůj stav. Připadám si jako pilot na тренаžeru nebo jako pacient v ústavu experimentální medicíny. Každý moment dopodrobna rozebírá. Jenže ať mě nutí jak chce, pro mě jsou v životě oblasti, o kterých se mluvit nemá. Dokonce nesmí. Jinak jejich kouzlo zmizí. Tak jako v pohádkách. Judita v tom ovšem vidí výsledek mého spoutání různými tabu naší současné měšťácké kultury.

Začíná toho být na mě moc. Seriál vrcholí. Telátko už přestalo kašlat, ale předsedův syn stále ještě nevěří lidem a vojtěšku vozí jen nerad. Starý předseda se trápí a chce odejít do důchodu. Ambiciózní agronom si koupí škodovku, ale nemůže prosadit svoji koncepci s peluškou. Vedoucí seje stále hrášek. Dojička Ina je nešťastná a tráví v kravíně všechny svůj volný čas.

Už musím zavírat i dveře do malé předsínky, abych to neslyšel. Mišky se nic nedotkne. Včera jsem to už nevydržel. Díval jsem se na ni, jak svým pomalým rozvázným způsobem sklízí se stolu zbytky večeře a uvědomil si, kolik se kolem ní děje věcí, o kterých neví a snad ani nechce vědět. Najednou jsem pochopil, že musím něco udělat. Vzal jsem židli a třískl s ní o podlahu, až jí uletěly obě nohy. Miška se na mě podívala, jako bych se prohřešil proti dobrému chování. To mě ještě víc rozpálilo. Šel jsem do kuchyně a všechno nádobí, které bylo v dřezu, jsem naházel na podlahu. Mišák začal příšerně řvát. Miška si odešla stěžovat k sousedům. Prý jestli budu takhle vyvádět, sebere se a pojedě k mamince. Ale napřed si vezme, co jí patří. Fakt je, že mi to pomohlo. V neděli půjdu s Mišákem na pohádku.

Už je to tady! Kdybych tak věděl, co teď! - Judita tvrdí, že s tou pohádkou kazím Mišákovi vkus. Když už s ním chci někam jít (ona mi prý nechce omezovat), mám jít do Bráníka, kde výtvarníci a amatérští performátoři připravili zvláštní akci. V zákoutích starých dvorů a domů se prý uskuteční výstava obřích figurin, starých předmětů a jiných artefaktů vytvářejících dojem přesahu, komunikace, dialogu... - Řekl jsem, že něco takového by Mišáka určitě vyděsilo. Nevím, proč bych ho měl strašit nějakými problémy. Těch si užije ještě dost. Navíc to určitě bude nějaký pochybný podnik. Kdežto pohádka ho potěší. Řekl jsem, že si myslím, že pohádky jsou jednou z mála věcí, na které se dá koukat a které opravdu umíme dělat. Ať se podívá třeba na Pyšnou princeznu.

V tu chvíli začala opět do své řeči plést angličtinu. Asi jí to hodně rozrušilo.

"Ou kej, bejby, ou kej...!"

Když se trochu uklidnila, řekla, že to, že u nás umíme točit pěkné pohádky je ve skutečnosti projev skryté infantililty českého národa. Stačí se podívat na naše seriály. Dokážeme existovat jen ve světě, kde všechno dobře dopadne a kde je jasné, kdo je dobrý a kdo zlý. Nikoliv ve světě nejistých hodnot, které se pořád mění a které musí člověk pracně hledat. A nakonec řekla, že já jsem prý zrovna takový. Jsem vzorný syn svého národa!

Mluvila dlouho a potom se rozbřečela. Celá se třásla a nebyla k utišení. Bylo to poprvé, co jsem ji viděl takhle plakat. Nemohla přestat, ale když jsem se k ní pokusil přiblížit, abych ji utišil, vždycky ucukla jako rozzuřená tygřice. Stále jen opakovala:

"Its oukej, bejby... Ajem oukej...!"

Nevěděl jsem, co mám dělat. Stál jsem před ní, ale kupodivu jsem necítil lítost. Role ochránce mě nelákala. Chtěla být silná, tak tady to má!

Jako by to vycítila, chytla mě najednou kolem krku a držela tak pevně, až mě to bolelo. Snad bych se už podvolil a zůstal, ale jak jsme couvali k posteli (nedokáží určit, jestli táhla ona mě nebo tlačil já ji) zakopli jsme oba o kost z kotlety, která se válela

na zemi. A ona, aniž by se nad tím pozastavila, ji jen zakopla pod postel. To mě rozčílilo. Uvědomil jsem si, že ty kotlety mně pekla především! Ne že bych byl sentimentální fetišista, ale neměla to dělat. Nejsem také pedant - naopak sám pomáhám Mišce uklízet, v sobotu dopoledne třeba pravidelně luxuju a utírám prach v ložnici (máme to s Miškou rozdělené a potom z legrace jeden druhého kontrolujeme a dáváme si body) - ale takovýhle nepořádek, to je opravdu trochu moc! Copak jí to nevadí?!

Tak jsem se vytrhl a utekl pryč. Jako bych nakonec neměl dost svých starostí! Ostatně čemu se diví, když může žít v takovém bordelu? - Než jsem zabouchl dveře, viděl jsem, jak se potácí uprostřed předsíně, jako by marně hledala oporu.

Venku (musel jsem chytat taxíka, protože metro mi už ujelo) jsem si vzpomněl na to, jak mi před pár dny, po jedné zvlášť dlouhé a vyčerpávající souloži, řekla:

"Miláčku, ty seš ten nejhorší milenec, kterého jsem kdy měla. Ale právě proto tě mám tolik ráda."

Co to mělo znamenat? Jsem schopen to rozluštit? - Ale copak se člověk může v takovém blázinci vyznat? Když není jasné, podle čeho se řídit a smysl všeho se pořád mění? - Smysl té věty stejně nepochopím.

Ať si říká, kdo chce, co chce. Za chvíli budou vánoce. Už jsem slíbil Mišákovi Pyšnou princežnu. Sám se těším, jak si při ní odpočinu. Dobrodružství s Juditou mně zatím stačilo.

Když jsem se díval do programu, zjistil jsem, že stihnu ještě předposlední díl seriálu. Mladá zootechnička a předsedův syn se mají rádi. A dojičku Inu zase miluje mladý mechanizátor. A také se dovím, jestli to vyhraje hrách nebo peluška. V seriálech je aspoň přehled. Člověk ví, na čem je.

A ještě něco: Dneska ráno jsem to na záchodě znovu zkusil. A bylo to báječné. Zajímavé je, že jsem si při tom představoval Juditu, ale bylo to rozhodně lepší než s ní. Prostě jsem ji mohl vidět ve všech pozicích, ve kterých jsem ji potřeboval mít. A byla taková něžnější. Dokonce mě po tom i viskala ve vlasech.

Ale hlavně mi do toho nekecala!

MŮJ DĚDA STVOŘIL MATKU MOU A OTEC PAK MĚ
Zuzana Trojanová

Já se vám dvořím, panáčkové
A svlékám vás očima v místech,
kde dítěti život začíná
a šťastnému muži je dáno
začít tak večer a končit ráno
Dvořím se vám básní s choulostivým tématem,
básní, kterou dosud každá žena muži dluží
Jaképak choulostivé témato!
Vždyť kolik něhy ve vaší frázi "drahá, jdem na to"
ženám duši v prospěch těla ruší
Já se vám dvořím, panáčkové,
a vy smetení historií o poupátku v koutku
nevěříte svým očím ani proutku
a přicházíte na můj práh
s květinami a oblázky slov slinami ohlazenými
které v duchu s vámi odříkávám
a drahně let znám je dosyta nazpaměť
Vaše slovo o ústech o vlasech a ková o čem,
když každý ví, jaký má tahle řeč spád -
od hlavy k patě jmenovat a pak si s tím hrát
Vaše slova žena lilie, žena orchidej,
žena sněženka, žena opopej,
žena báseň s motýlíma rukama,
žena známá i neznámá,
žena ve snech i v probuzení zrána,
kdy zůstává sama
Jaká troufalost nepřipustí vám
dovolit ženě muže lilii, muže tulipána,
muže orchidej, muže koniklec, mužskou věc
v básni s mužským rýmem Známého muže neznámého
a muže bílé kůže s motýlíma rukama,
který se denně holí
a břitvěvstříc má potíže,

které má žena jen jednou za měsíc
Vždyť muž ve vaně je orchidejí podvodní říše
s nohama křížem přes rozpučelou lilii,
s pupíkem bubáka z jablka v břiše,
vždyť muž je v tulení pán a pro koně klec,
vždyť umí sám sobě být věčný vášnivce,
a jeho tělo je hudební nástroj s krčkem na líbání
i se smyčcem svým
i s růžovými lasturkami
Já se vám dvořím, chlapečkové,
a vy přicházíte na můj práh
srdce pokládat
a taky strach, jestli mě nepokoří vaše díkůvzdání
za ženy, které se dnes tak těžko shání
A zatím vás pokořuje čistá myšlenka,
která ve dveřích nepředstihla svůj pád
Vy jste ty dokonalé sloupy, které nesou svět
Vy jste ty bezesné noci lásky
i předmět její, kučeravé krásy klína,
vy jste to nebe nad hlavou i provoněná hlína,
vy jste ta milostnost sama na rukách nesoucí
se k bagrům klína i k tíze k neunesení se třesoucí
Já se vám dvořím, miláčkové,
a vy se chvástáte vyššími cíli,
když denně jen k jednomu krev hrnete
a žena jednou vzdychne
a vy stokrát vzdychnete
Ejhle, k jedinému vajíčku labyrintu ženského těla
záplava vašich uletěla
a vy se dvoříte s poklonou a strachem,
má-li, co od vás chtěla
Není-li toto hrdinství a něha, smutek i štěstí,
rozum i tělo,
pak všechno lidské bytí navěky odumřelo
Proto se skláním před vámi, chlapečkové,
jste z přístavních kaménků utkaní, z pavoučků léta,

i z balvanů kamenolomu,
vy chlapečkové z hospůdek lásky i z bitev prohraných
ve dveřích dívčích domů
Skláním se, a víc беру než vám dávám
a s radostí nebeskou i pozemskou,
budu-li někdy mužem,
společně s vámi umřu
pro ženskou

(21. února 1977)

Čtěte časopis Prostor + + + Předajte přátelům a známým

SVATBY V DOMĚ
/dívčí románek/

Bohumil Hrabal

V minulém čísle (Prostor č. 9, 1987, str. 71) jsme přetiskli prvních šest kapitol z Hrabalova "dívčího románu" Svatby v domě. Jedná se o první knihu autorovy trilogie. Volným pokračováním Svateb v domě je kniha Vita nuova a závěrečnou částí jsou Proluky. V dnešním čísle přetiskujeme pokračování první knihy a to kapitoly 7 - 12. Svatby v domě rovněž vyšly samostatně jako první svazek nové edice Prostor.

Vyšli jsme s doktorem na ulici na Hrázi, kráčela jsem vedle něj, opírala jsem se o deštníček, doktor měl šedivé kalhoty a modré tričko s krátkými rukávy, lidé doktora zdravili, a on jim s velkou chutí odpovídal, cítila jsem, jak je každým tím pozdravením potěšen, někdy zdravil i chodce kteří jej neznali, zastavili se a otočili za námi, pak kráčeli dál, vešli jsme na hlavní třídu, tramvaje s červenými pruhy se míjely, zastavovaly, vystupovali a nastupovali lidé, tak nějak jsem si snad poprvé všimnula, že lidé jsou svátečně oblečení, před Automatem Svět se procházeli staří lidé, taky byli nedělně oblečení, procházeli se na náměstí před zámek, seděli na lavičkách, plné lavičky uprostřed květin, doktor šel těsně vedle mne, dokonce mne chvíli držel za loket, a tak jak jsme kráčeli vedle sebe, budili jsme pozornost, desítky očí když o nás zavádily, tak se nemohly od nás odtrhnout, ty moje práci šaty, ty moje červené střevíce s vysokými kramflíčky, můj deštníček, ty oči se otáčely za námi, cítila jsem jak každý můj krok je sledován, a zase další oči, protože proudy chodců se sbíhaly pod větvemi staré aleje kaštanů. Říčka Rokytka byla překlenujeta tím náměstím, teď vytékala a čerila se kolem aleje kaštanů, které vrhaly příjemný stín, tady proudilo hlavní korzo dopoledních nedělních chodců, barevné kočárky tlačené mladými matkami, pestré šaty, tvořily proudící řeku šatů a lidských tváří a pohybů, cítila jsem jak jsem lehce se začervenala, doktor mne lehce vzal za loket a tak jsme kráčeli vstříc strakatíně masy lidí, kteří všichni se před poledním obědem procházeli, v říčce ležely hrnce, proutěné koše, dokonce stará kanna, skoro ta samá, jaké má doktor ve svém pokoji, tak jsme došli až tam, kde Rokytka ústila do mrtvého ramene Vltavy, přes hladinu řeky zářil ve slunci nápis přes maličkou továrničku... Výroba Patentních necek... Tam, kde říčka se perlila a klidněla ve starém rameni seděli desítky rybářů, dívali se na svoje pruty, u kladrů postávali lidé, kteří se jen dívali na splávky a pruty, na druhé straně aleje se teď otevřela louka plná hrajících si dětí, laviček s matkami a chůvami, babičkami, všichni tady seděli na slunci a nastavovali tváře a záda, všichni byli nehnutí, cestička z té louky cikcak stoupala vzhůru skrz křoviska a okrasné stromky, nad kterými se tyčily mohutné platany a topoly, tam trčel červený komín, jak cestička dosáhla skoro vrcholu, tak tam byly dlouhé stoly, zrovna tak dlouhé lavice, na kterých seděli svátečně oblečení staří lidé a hráli karty, bylo slyšet mlaskání karet, a veselý smích hráčů... Celý ty dva kopce byly posety lidmi sestupujícími nebo stoupajícími nahoru, chodci půlení nebo mizící za stromy a křovinami, bylo to jako na ohromném divadle, jako v barevném filmu, nikdy jsem se nenadála, že ještě lidé jsou schopni držet neděli...

A já jsem kráčela a byla jsem šťastna, ne že vedle mne jde doktor, ale že jsem poprvé se rozhlídla kolem sebe, že jsem viděla, jak žijí lidé, kteří jsou třeba na tom tak jako já, taky mívali podniky a restaurace a fabričky, mívali majetek, ale tak nějak se s tím smířili a drží neděli jakoby se jim nic nestalo, viděla jsem ale, že většina mladých mužů a žen jsou zaměstnaní tak, jako jsem zaměstnána já, že ale skoro každý má nějaký svůj cíl, že každý má kam jít, že tak nějak si považují takovou neděli, jak dar, dáreček, a nepřála jsem tuhle chvíli nic jiného, než abych mohla každou neděli se tak procházet, jít se vykoupat, doktor držel pod pažďí složenou matraci, nesla jsem si plavky, a nevěděla jsem kde se budeme koupat, všechno bylo přede mnou jako překvapení... Tu chvíli před polednem, kdy jsme tak si vykračovali jsme nepromluvíli, jen jsme se dívali a doktor byl šťasten, že se dívám na to, co vidí i on, a já jsem byla šťastna, že tím, že jdu s tímto člověkem, který mne v práci zasypal květinami, že ve mně probudil zájem o docela jiná věci než bylo to moje trápení se se snoubencem který mne opustil, dokonce když jsem na něj pomyslela, byla jsem ráda že mne nechal a oženil se s jinou, že za tenhle den, za tohle dopoledne to stálo za to, protože tak jak jsem kráčela, očima lidí jsem se dostávala do jejich situací, do jejich životů, snad poprvé v životě jsem

si také všímala krajiny, mrtvé zátoky Vltavy zdobené lodičkami tam na druhém břehu, rozhlídla jsem se poprvé mimo sebe, obdivovala jsem kmeny starých stromů, zvedla jsem hlavu abych očima dosáhla větvemi až do nebe, neubránila jsem se a ohmatala jsem starou kůru kmenů, zvedla jsem ruku abych zavadila prstama o listí... a přikývnula jsem všemu tomu a když jsem se podívala do doktorových očí, viděla jsem že se rozzářil, tak nějak zmládl tím vším, co jsem vlastně poprvé viděla já, přikývnul a vydechl zhluboka... Tak jsme došli až na konec aleje, svátečně oblečení lidé se už vraceli k nedělním obědům, mrtvé rameno Vltavy vyústilo do proudu řeky, po které po proudu plul výletní parník, zanechával za sebou lehký dým a tlumenou hudbu ryčné dechovky, celá loď byla obsypaná výletníky, vlastně toho parníku tam na řece bylo nejmén, byl to jen hrozen lidských obličejů a pestrých triček, hrozen lidí plujících někam do Roztok. A doktor sestoupil z aleje na cestičku vedoucí podle vody, tady se otevřel pohled do širokého údolí tonoucího v zeleni, ze které vyčnívaly červené stříšky chalup, chat, naproti se táhl dlouhý zelený kopec, příkrý tak, že cikcak cesty stoupající vzhůru byly vidět, ten kopec byl tak příkrý, že byly vidět u stavení a chaty, zahrady na kterých pracovali lidé, ten kopec končil krásným zámečkem s věžičkou a s kamennou zídou obtačející ten zámek, a z té zídky pak šikmo do údolí Vltavy padala skála, pod kterou se tyčily věžičky vil a vilek. A v tom údolí, kde jsem nikdy ještě nebyla, jsem kráčela podle parcel s baráčky, ty parcely byly zelenářské zahrádky vedoucí až do řeky, tady všude byly ženské v zástěrách, zalívaly zeleninu, nebo plely záhonky, jejich baráčky byly otevřené, byla vidět plotna, kanape, ty baráčky končily cestou vroubenou vysokými osikami, ač bylo bezvětří, to listí osik se třásl a vydávalo příjemnou hudbu, slunce svítilo a odkudsi zvonilo poledne, přes alej která se tady stala prašnou cestou se táhly zvolna na Bulovku zahrady zarostlé ovocnými stromy, mezi zelení se sem tam zableskly barvy košil, rukávů, někdy kus postavy naklánějící se nad záhonem květin, uviděla jsem i konev, vznášející se konev ze které se řinula voda skrz kroupenku rozstříkovaná v dešť... Divila jsem se, kde se to ve mně vzalo, že jsem viděla takové krásné věci, lidi, stromy, kterých jsem si nikdy nevšimla, ne že jsem neměla čas, kráčívala jsem do téhle neděle jako tupec, zabíraná pořád do svých malérů, vlastně ani jako děvče jsem si nikdy nevšimla, jak jsou krásné stromy, jak jsou příjemné křoviska a listí na nich, jak jsou krásné záhony květin, dokonce jsem si nikdy nevšimla, až tady, jak je krásná zelenina, kterou zalévají tlusté ženské, na nahém těle oblečené jen do ohromných zástěr jaké už se nenosí. Vlastně to všechno se mnou proměnil ten člověk, který kráčí vedle mě jako moje chůva, můj domácí učitel, ten člověk, který nepotřebuje nic vykládat, poučovat, dokonce na moji povahu, já jsem byla tvrdohlavá po mamince, kdyby mě poučoval, schválně bych se na nic nedívala něčeho si nevšimla, zabírala bych se do sebe, zbambulovatěl by mi nos, zalily oči a dívala bych se do země... Ale on jen kráčí vedle mě, dívá se kolem sebe, a já se dívám taky tam kam on, a vidím skoro tak jako on, nedívám se na hodinky, nechci téměř, aby čas plynul, abych takhle mohla kráčet pořád, jen v prostoru do kterého se zasunují naše postavy.

Děkuji, řekla jsem.

Hihhi, ne mně, ale tomu co vidíte, všechno je nejdřív tam a potom tady. Zapleskal si dlaní na čelo, na oči. Pelc Tyrolka... řekl a ukázal na poschodový dům, deset oken se klenulo do oblouku, růžový dům uprostřed zeleně. Sem jsem chodil tančit, v prvním patře je taneční sál, dole je hospůdka, hospoda, venku tři červené stoly s bílými ubrusy, Pelc Tyrolka, pro zamilované... Tam ale nepůjdeme, povídám.

Na to ještě máme čas, ale tam na druhé straně, tam je U Kuchynků, zahradní restaurace i pro děti, Jugendstil, kus Grinzinku, vzpomínka na staré Rakousko, kus Vídně, všechno už ale je opuštěné a tedy bez lidí, a tedy pro naše oči, které dovedou pochopit to, co je pohozený do starého haraburdí. Nikdo tam nehlídá, nikdo tam nic nestřeží, tedy my tam můžeme vejít, projít se tím vším...

Hovořil doktor a usmíval se. Pak krácel přede mnou, přešel silnici, a zarostlým chodníčkem stoupal ke Kuchynkům, skrz stromy byla vidět poschoďová dlouhá bývalá restaurace, před kterou byly čtyři řady stromů, ke kterým vedla zarostlá cestička. Uprostřed se tyčil hudební pavilon, s věžičkou na šikmo, hudební pavilon do kterého byly naházeny rozbité lavice, rozbité rezaté skládací židle, sloupy pavilonu byly vyřezávané do ornamentů, do prken vyřezaných šlahounů, které se rozpadaly, zrovna tak, jako stříška s odlepeným zteřelým térovým papírem. Ten pavilon byl uprostřed těch desítek starých stromů, ale při cestě byly dva pavilony pro děti, zasypané starým listím, dětské pavilony s rozbitými střechami a věžičkami, byly to altány, besídky pro děti, průhledné stěny zdobené proplétaným laťovím, doktor krácel po špičkách, vešel do dětského altánku, odhrnul ze stolku uprostřed listí, zammul si ruce...

Tady se najíme.

A vzal ode mne sítěnou tašku rozbalil jídlo, vzal si řízek, a jedl hltavě, vzala jsem si také, ale nechutnalo mi, protože takovou vilu jsme měli v Losínách, vilu zdobenou těmi samými věžičkami, ta naše vilka v Losínách byla dělaná podle vilek v Salcburku, stěny z fachwerku, ale střechu a trámy zdobily ty samé girlandy ze dřeva, dokonce v koutku zahrady byl skoro ten samý dětský pavilonek, dětský altán, kde jsme jako děti snídaly, svačily odpoledne, kde jsme si hrály, kde jsme žasly nad tím našim krásným pavilonem, jen pro nás, pro děti, pavilon zdobený iniciálami a úponky ze dřeva tak, jako jsou zdobené domy v Pařížské ulici. Rozhlížela jsem se mlčela. Doktor si utřel ústa do ubrousku...

Tahle zahradní restaurace pojmulu třista výletníků, ale teď je epocha, která nemá ráda tuhle krásu, tam na Pels Tyrolce byly uvnitř dřevěné stoly z lipového dřeva a při zdi masivní lavice, a těžké dřevěné židle, ale loni to tam všechno vytrhali, a místo toho tam dali židle z bakelitu, bakelitové stoly které studí, protože je jinačí epocha a to je krásné, že my dva tady stojíme a díváme se na tu krásu, kterou nehlídají ani draci ani strážní andělé. Rozumíte mi, zlomilo se prkno a my jsme v těch třískách toho zlomu, takhle nás ty třísky píchají takhle je máme v těle, a při tom ještě stačíme se podívat na to neštěstí... Ničeho už nelitujte, všechno to, co jste měla, o čem mi vypravovala Líza, to všechno odešlo, propadlo, a Vy se můžete jen dívat na to a být hrdá, můžete se dívat na ten svůj pád, ale stále musíte hledět vzhůru, musíte se usmívat tomu pádu, jedině tak se uvolníte, osvobodíte a budete tak šťastna jako jsem i já, který když se dívám na to, co tady v té bývalé zahradní restauraci vidím, krvácím, tak to moje krvácení, ten můj pláč nad starým Rakouskem se proměňuje v smích, proto se jen podívejte do mých očí, jsem na to hrdý, že mám oči jako chasidský žid, jako posunuté oči rabínova syna z Belzu, proto co je moje vina? Ze pijeme pivo, že se můj přítel, který má židovské jméno Bondy a Egon, že se pomočil na můj koberec? Jsme všichni tam na Hrázi, co děláme svatby v domě, jsme vlastně děti, které byly vyhnány z těchle pavilonů, z těchle besídek, altánů... Vlastně vy k nám patříte, protože jste také dítě, dítě které doplakalo... Ale vidíte tu sluncem zalitou strán, vidíte tam lidi poházený po těch stráních a v zahrádkách jak se slunějí, jsou to drahokamy, dívajte se na všechno kolem sebe jako na klenotnický krám, a pak můžete se dívat pořád jen vzhůru tak jako Bondy, imaginární syn rabína z Haliče, který střeží podstatu všech tragických a poetických a tedy krásných vražděných věcí, tak jako to umí malíř Chagall...

A zrudnul, zadýchal se tím co říkal, říkal to hlasitě, jakoby to co říkal platilo všem lidem na stráních, těm kteří kráčeli podél řeky, kteří hráli tam dole tenis na osmi kurtech, všem lidem v Praze, a nejen všem lidem v Čechách, všem lidem ve Vídni a Brně a Jihlavě, všem lidem ve střední Evropě.

A sbalil zbytky jídla, zastrčil je rychle do kabelky, vzal můj deštníček, pevně stisknul paži nafukovací matraci, nastavil ruku, vzala jsem ji, držel mne a utíkali jsme zarostlým chodníčkem, utíkali jsme, jakobychom tady něco ukradli, jakobychom tady zapálili ten zbytek pavilonků a besídek a altánků, tak

jsme běželi, až jsme se zastavili u mostu, u tenisových kurtů, kde mne doktor pustil, oddychoval, oddychovala jsem, krev se mi nahnula do hlavy, nemohla jsem chytit dech, tenisté na všech kurtech přestali hrát, dívali se na nás jak jsme běželi kolem nich, viděli nás už jak jsme se objevili tam nahoře nad pešunkem, a teď když nás viděli, jak jsme se rozesmáli, jak jsme kuckali smíchem, oddychli si, a pustili se znovu s velkým soustředěním do těch svých servisů a lobů a smečí, a hádáním se o sporný míček... Kráčeli jsme kolem těch hráčů propocených a v bílých šortkách a polonahých, v tenisových drátěných klecích, jako ptáci ve voliérách v zoologické zahradě, lil z těch hráčů a hráček pot, polední slunce do nich pralo, ale všichni byli šťastní, i ti, kteří prohrávali, nebo se rmoutili nad zkaženým míčkem...

8.

Cestičkou podle Vltavy jsme kráčeli vstříc dunění vody, tam někde před námi byl jez, voda padala a vytrvale duněla, řeka nabírala rychlost, kráčeli jsme po navigaci slunci vstříc, tam na druhé straně řeky se tyčily topoly a olše. Jděte napřed, poprosil mne doktor, já si odskočím jako muž... a lehce zčernal, protože mne prosil, abych šla napřed už asi po páté. Když mne doběhl, oddychoval, z navigace do řeky sestupovaly schůdky, doktor po každých seběhl až na ten poslední počapl a nabíral vodu a omýval si tvář, krk, aby zase se vracel celý zmačený.

Na břehu jsme kráčeli vstříc kopečku, na kterém se táhla vinice, na vrcholku vinice byl kostelík, a pak tam v pozadí se tyčil borový lesík, tam, kde začínala vinice, tam vyčníval ohromný sad nad kterým se vznášely střechy velkého zámku.

To nic, řekl doktor, to je zámek Troja, tady bydlel kníže Šternberg, Němec, který ale byl výborným Čechem, k němu chodili se zdokonalovat v češtině otec národa Palacký a jiní vlastenci...

Kráčela jsem po břehu řeky ve které se zrcadlilo nebe a bílá bouřlivá mračna, z protějšího břehu ještě jedny stromy se zrcadlily v rychle uhánějící hladině vody, ty stromy v odrazy jakoby se hrnuly před roletu v dešti, doktor teď byl nějak zvládlý, nějak zestárnul, asi měl kocovinu, teď teprve byl zasažený tou svatbou v domě, kterou pořádál se svými přáteli v noci. Ten elán který jej doprovázel až sem k vodě, od něj odešel, vyprávěl mi o sobě, spíš naříkal sám nad sebou...

Já jsem nikdy nebyl harlekýn, já jsem nikdy nebyl schopn nikomu odloudit holku, já jsem to byl kterému vzaly všechny ty moje krasavice, harlekýni je vzali mne, pierotovi. To byl můj obraz jako mladého muže, smutný mladý pán, který nemá odvahu se servat o svoji lásku, protože já jsem vždycky dával přednost zmaru a neštěstí a smrti, to byla moje poetika jako chlapce, jako jinocha... a nekonec i teď na tom nejsem líp, jsem pořád ten smutný klaun, pořád jsem pierot... Proto tak blbě piju, ani mi to nechutná, ale já piju proto, abych taky něco ve společnosti byl, abych byl tak trochu jednička... aber die Konzen... teď mi je smutno, teď mi je že bych nejradši skočil pod vlak kdyby nějaký tady jel, stydím se před vámi, sám před sebou... Já vím, kdybych si dal dvě piva, tak bych si zvednul hladinu, a zase bych vstal z toho umírání... ale co dělat?

Pravil a zase seběhl po schůdkách k řece, zase nabíral plné dlaně vody a chrstal si je na obličej, ale i to mu bylo málo, mokřýma rukama si stahnul tričko, teď se omýval až do pasu, když zase se vrátil, v mokřých prstech držel mokré tričko, nechával aby voda mu zatekla za pasem a kalhoty měl pocákané a mokré. Kráčel přede mnou, musela jsem nést nafukovací matraci, byla jsem zaražená tou náhlou proměnou doktora, najednou jsem zalitovala, že jsem se vydala s ním k řece, najednou mi ten člověk připadal odporný, člověk který zase seběhl po schůdkách k vodě a zase si chrstal vodu do tváře, omýval si srdce, ale i

to mu asi bylo málo, sklonil se, rozpráhl ruce, opřel se o poslední schůdek už ve vodě a hlavu strčil do chladné vody. Když se vrátil, vydechnul, otřepal se, kroužil rameny, rozhlížela jsem se a zachraňovala jsem se tím, že jsem zírала, už jsme se blížili k jezu, bylo vidět, jak tam, kam po proudu padá voda, jak z hlubiny stoupají mračna roztržštěných kapiček vod, jak napříč řeky se tahne železná lávka, po které kráčel člověk, zastavil se uprostřed. To je jezny, tím bych chtěl být, jezny, řekl doktor, já miluju dva živly na světě. Vodu a Oheň. Ale jsme u vody! To víte, já jsem vyrostl u vody v tom Nymburce, chodil jsem do první třídy přes most do města, vracel jsem se přes most, škola mi nebavila, ve škole jsem jen přečkával, můj život od šesti let je jen a jen voda, potoky a říčky, rybníky, ale hlavně voda která proudí a jak se mění počasí, mění se i vody, hladina se mění podle počasí, a já snad se měním taky podle počasí... Když prší, tak jsem melancholický tak jako to nebe, když jsem byl dítě, tak jsem chodil na ryby když přelo tak braly ryby, chodil jsem je chytat, protože já i teď k smrti rád ryby... jenže já jsem přestal chytat ryby, když jsem vyrostl, když bych musel mít rybářský lístek... Za pivovarem teklo Labe, a já jsem patnáct let chytal ryby, rád jsem se koupal v té řece mého dětství, jak přišlo pozdní jaro, tak jsem se koupal, celé prázdniny jsem se koupal, v noci jsem se rád koupal za měsíční noci... U té mé řeky jsem se naučil být tichý a nemluvný... zamilovaně jsem se díval na tu řeku jako na krásnou dívku, a tuhle řeku mám taky rád, tady jsem nejraději... a tady se říká Na šprlatech... tohle je nejkrásnější kus Vltavy... křičel teď doktor, protože už jsme stáli tam, kde přeběhla lávka s druhé strany břehu, a tady po celé délce napříč řeky, na trámech a železných sloupech se tahnul jez, který se skládal z dubových fošen zastrčených těsně vedle sebe, pětimetrových fošen, které zastrčeny kolmo z lávky, byly drženy nahoře i dole pevnými ocelovými konstrukcemi, ty šprlata byla tak zastrčena, jako pero klipsnami je zastrčeno do náprsní kapsičky... A celá ta řeka přes ta šprlata, a škvírami mezi nimi, burácela z velké výšky dolů, kde voda vířila a padající dolů, opět v mračnách mlh a krupějích vyletovala po celé délce vzhůru, a průvan odnášel tu vodní tříšť po proudu, kde voda rychle se drala hlavním řečištěm, kolem ostrůvků na kterých rostly neustále smáčené vrbičky, vrby a bujná tráva. A tam kde jsme stáli, tam ve výši vodního proudu tam byla propust pro vory, šikmá kadeřavá voda která proudila po kluzkých trámech, zdobených chaluhami a po proudu zčesanými travinami a mechy, sto metrů dlouhá propust, plná stříbrné kadeřavé vody... A doktor stál těsně u propustě, a díval se posunutým okem do proudících vod, zalitý sluncem, vysvěcený do pasu tak stál, najednou mi jej bylo líto, vlastně tady mohl stát sám, viděla jsem, že si sám stačí, že dokonce je rád sám, viděla jsem že samota není pro doktora nepřírozená, ale je součástí té jeho náture, do které jsem jen tak nahlédla několika dny a bylo mi, jakobych už jej znala dávno, totiž ten doktor nehrál přede mnou divadlo, dokonce se snažil, abych si z něj odnášela pokud možno ten dojem nejhorší, nic přede mnou nepředstíral, ale taky nic netajil, tak tady stál a díval se na okraji propustí do vody, viděla jsem že je opálený, že je rád na slunci, a taky jako všichni pražáci, kdyby nebyl v létě opálený, tak by byl nešťastný a měl by komplex méněcennosti... Tak jsem se dívala na něj, na muže který se zahleděl tak do vody, že s ní splynul, byla jsem si jista že kdybych na něj vykřikla, tak by se hrozně polekal... Odvrátila jsem oči a znovu jsem sledovala ten pád celého proudu řeky přes a skrz šprlata, ty tuny tun vody dunící do balvanů a kamení na dně řeky, nemohla jsem se vynadivat na tu mlhu a vodní tříšť do které svítilo a prozařovalo slunce, dokonce na obvodu vodních mračen se v jistém úhlu objevilo několik duh, za kterými byly vidět matné stromy, vysoké topoly a olše tam na druhé straně řeky, kde se objevily i bílé ploty a bílé trámy překážek, tam někde na druhé straně se zatáčela jezdecká dráha, nějakého závodíště... a viděla jsem, že i tady na břehu sedí rybáři, někteří stojí a házejí třpytky do velké dálky, ve světle slunce se zatřpytila třpytka, na chvíli se nad řekou zastavila a pak se zatřpytil i vlasec,

abych ve vteřině všechno to rybářské náčiní padlo do vody, a rybář v prstech navíjel vlasec šikmo natažený jako struna...

Doktor teď se vyzul, držel boty a vychutnával horké žulové kvádry vyhřáté sluncem, kráčel tanečním krokem, kladl chodidla tak, aby nešlápnul do spojovacích rýh dělicí otesané balvany. Kráčela jsem za ním, otáčela jsem se na řeku, teď jsem viděla tu celou stěnu padající vody, dokonce jsem se trochu polekala té vody, začala jsem se bát, roztlouklo se mi srdce z toho, co jsem tady na šprlatech uviděla... Doktor opatrně sestupoval dolů k řece, tam, kde končila propust, kde už nakloněná voda splývala s proudem tam, kde byl malinký palouček zelené trávy...

Doktor, zakřičel na mne, ale já jsem viděla jen jeho otevřená ústa, a neslyšela jsem nic. Znovu na mne zakřičel, ale neslyšela jsem nic, dunící vodopád přerával jeho hlas. Udělala jsem tázavé gesto, oběma rukama tak, až mi spadla nafukovací matrace. Doktor vyběhl po šikmé navigaci, zvedl matraci, a zakřičel mi do ucha...

Voda, voděnka!

Přikývnula jsem, nabídnul mi ruku, a opatrně mně sváděl dolů, na palouček, kolem kterého proudila ve vírech plynoucí voda, voděnka. Posadila jsem se, doktor vzal matraci, a trpělivě ji nafukoval, skoro se zadýchal, zacpal plnicí otvor a předal mi cíp už vzedmuté pružované matrace, teď jsem dýchala i já, doktor ošahával matraci, a spokojeně přikývnul. Pak zastrčil kolíček, vytáhla jsem plavky, doktor si vysvlékl kalhoty a spodky, měl už z domova na sobě trenýrky, černé klotové trenýrky, a s matrací vystoupil na břeh, pak se ta matrace vzdalovala až na začátek propusti. Vysvlékla jsem se, oblékla plavky, tak jsem chvíli seděla, ponořila nohu do vody, pak jsem nahmatala písčité dno, voda byla živá, cukající voděnka, postavila jsem se, pak jsem opatrně hmatala nohama, voda mi byla po kolena, po pás, lehce jsem si opláchla prsa, pak několik kroků a voda mi byla po prsa, ponořila jsem se a plavala jsem, voda mne nesla, ještě že jsem byla také od vody, uměla jsem plavat, to byl můj jediný sport, který jsem kdy dělala, několika tempy jsem zase se dostala ke břehu, nahmatala jsem písčité dno, postavila jsem se a omývala si tvář vodou, byla to vonavá voda, pak se dívala na propust, doktor si připravil nafukovací matraci lehl si na ni, a proudící voda jej nesla propustí, červeně a modře pružovaná matrace rychle se drala po spádu vln, a doktor zvedl ruku, zvedla jsem ruku a zamávala jsem mu, a pak trnula, protože matrace teď nabrala rychlost spádu vody a řítila se dolů, teď se prodrala několika peřejemi, a vynořila se z tříště vody až tady u mne. Doktor spustil nohu a zvednul se, po pás ve vodě se otočil na mne a usmál se a pak zakřičel.

To je vončo!

Co je? nastavila jsem dlaně k uchu.

To je vončo!

Ano, přikývnula jsem, ale nerozuměla, otočila jsem se a pustila jsem se znovu do proudu který mne unášel, nechala jsem se nést tím proudem, po břehu kráčeli výletníci v košilích, před nimi skotačily děti, dívaly se na mne, usmívala jsem se na ně, tak blízko byly ty lidské postavy, skoro na dosah ruky, kráčely ty postavy proti proudu řeky, já jsem plula po proudu, až mne voda vynesla do tišiny, nahmatala jsem písek, postavila jsem se, otočila.

Doktor se na mne díval zvedl obě ruce a smál se a měl radost z toho, že mne tak vidí, že hned uhádnul že jsem od vody, že jsem taky jako dítě se koupala v řece a hlavně že jsem se nebála proudu řeky, že jsem si dovedla vychutnat ten tah řeky, že jsem se svěřila proudu a nebránila se, protože jsem věděla jak i řeka má ráda ty, kteří se dovedou svěřit jejímu proudění. Packala jsem z vody, proud se mnou lehce vrátil, a pak jsem vystoupila vzhůru po šikmé navigaci na břeh, a kráčela jsem nazpátek, kráčela jsem a viděla jsem, že se na mne doktor dívá, že mne vidí skoro nahou, vlastně nahou, protože jsem měla plavky přilepené na tělo, kráčela jsem vstříc těm jeho očím, které si mne zna-
lecky prohlížely, viděla jsem, když jsem zase sestoupila po navigaci dolů na

zelený trávníček, že doktor vyhodil matraci na břeh, a šel mi vstříc, nabídnul ji ruku a svedl mne dolů, posadila jsem se, založila sepnuté dlaně pod kolena přitaženými na prsa.

Máte krásné plíce, řekl... ale já, já mám krásné nohy... dodal pyšně.

Cože? udivila jsem se.

Mám krásné nohy, podívejte se, trochu jsou křivé, ale to je od fotbalu, ale to je jediná věc, na který si zakládám, kromě mých krásných ramen, mám ještě krásnější nohy... Řekl a natáhl nohy, snažil se aby kolena se sebe dotkla, ale mezi nimi měl škvíru, a opravdu jsem musela uznat že měl hezké, svalnaté nohy, opálené nohy fotbalisty který nedávno přestal hrát...

O haxny, řekla jsem tiše.

To je tím fotbalem, já jsem deset let vášnivě hrál fotbal, ale sama musíte uznat, že mi ty Ohaxny slušejí... zasmál se.

A jak, zasmála jsem se a dodala si odvahy... Já jsem mívala trápení s velkými plícemi jak říkáte, já jsem už v šestnácti letech musela nosit podprsenku číslo devět, vidíte, tenkrát jsem se za ně styděla, nikdy jsem se nedovedla vypnout tak, jak to dovedou filmový herečky dneska... Škoda, že tenkrát nebyla ta móda Anny Westové, ani dnešní móda Merylyn Monroeové...

Mně se ale líbíte tak jak jste, pravil... dokonce i vy máte trochu křivé nohy, ale všechny baletky mají taky trochu křivé nohy, to je tím, že když stojíte, tak vždycky máte základní pozici baletky, pravou nohu lehce vykročenou a chodidlo maličko šikmo, směrem ven...

Zadávala jsem se na jeho ruce, na prsty a povídám...

Že máte ale tak udřené ruce, tak ukoptěné prsty... to přeci nejsou ruce doktora...

Nejsou, ale to je tím, že já jsem už jako chlapeček měl rád práci na zahradě, rád jsem se strýcem Pepinem vydroval, házel lopatou slad, proto jsem přestal hrát na klavír, šest let jsem chodil do školy na klavír, ale ty moje krátký prsty... a teď ty moje zaměstnání na Kladně jen čtyři roky s lopatou, teď ta moje práce, uvidíte sama až mi navštívíte ve Spálené ulici, tu dřinu... ale já jsem na ty moje ruce a prsty hrde, nastavuju často si ty otevřené dlaně před svoje udivené oči, prohlížím si je, a čtu si v nich, vidím všechno to, co prošlo skrz ty moje ruce mýma rukama. Vlastně já jsem nikdy nic jiného neuměl, chtěl jsem být fotbalistou, ale přerazili mi klíční kost a zlomili při fotbale ruku v lokti, mohl jsem být jedničkou ve fotbale, na klavír jsem taky jen došel k tomu že jsem si zahrál pár nokturn od Chopina, hrával jsem raději v hospodě pod Mostem valčíky Johana Štrauze, ale i to jsem musel nechat, tedy i jako klavírista bych nikdy neuspěl... Za války jsem byl výpravčí, ale i toho jsem nechal pak jsem byl obchodní zástupce firmy Karel Harry Klofanda, před tím pojišťovák živnostenského Fondu, ale i toho jsem musel nechat, protože v těch zaměstnáních bych to nikam nedotáhnul, tak jsem byl jedničkou jen, když jsem dělal s lopatou na Kladně, tam mně mistři dávali ostatním za vzor, bývalo mi když mně tak chválili, jakoby mi mazali prsa sádlem, tam na Kladně jsem tak trochu přestal být pierotem, smutným clownem, ve svých očích jsem byl jím dál, ale očima těch druhých jsem se aspoň dovedl podívat lidem do očí, a dokonce jsem se od té doby začal i dívat sám sobě do očí v zrcadle a v zrcadle jsem také zjistil, že jsem vlastně příjemný, i když ustrašený člověk... pierot, o kterém si lidi myslí, že je Harlekýn...

Vlastně, rozjasnila jsem se, já ráda hraju remy karty, kanastu, vy jste taky tak trochu... můžu vám to říct? Vy jste tak trochu z těch karet... žolík!

Cože? polekal se.

Joly Jocker... opravila jsem se.

Kašpárek? řekl zklamane.

Ne, jolly jocker je karta která přináší hráčům štěstí, každý hráč kanasty si přeje dostat Joly Jockera, protože ... protože Jolly Jocker sice je oblečený jako šašek, ale ta karta je víc, než všechny desítky a všechny králové a všechny dámy a všichni kluci, dokonce je víc než všechna esa, všechno přebije... usmívá se, ale přetrumfne všechny ostatní, protože Jolly Jocker je jed-

nička...

Já jsem u vás jednička?

Ano, protože já jsem nechtěla být na světě, ale když jsem byla na dně svých sil, tak jsem vyšla na ten váš dvůr, a jak jste tam ve světle stahovačka drhnul kořínkovým kartáčem podlahu... tak když nic jiného, tak za tenhle obraz jste jednička.

Odvrátila jsem oči.

Pak jsme seděli vedle sebe, už jsme se na sebe nepodívali, dívali jsme se zase na to dunění a vodopád řeky, na neustálý rachot vody dolů, a na vznosnou tříšť vody vzhůru ve tvaru stříkanců a šplíchajících krajek měnících se v mlžná oblaka, které průvan a vzdušný vír odnášel dolů po toku, a tříštil se na ostrůvcích o větvičky keřů jív a vrbiček, které měly listí neustále jakoby pomazávané rozpuštěným tukem. Vzala jsem matraci, vynesla si ji na břeh, kráčela jsem proti propusti až tam nahoru, kde řeka vtékala do tří metry širokého koryta, chvíli jsem váhala, dívala jsem se tam dolů, odkud se na mne díval doktor, nikdy bych na tu matraci si nesedla, ale ty oči doktorovy mne donutily, že jsem překonala strach, položila matraci o několik metrů výš, ještě na vsrkávanou hladinu do ústí propusti, a pak jsem se vyhoupla z vody na červeně modře pruhovanou matraci a proud vody mne vtáhnul do nakloněných vod, prudce a rychle se řítících přes hladké trámy, několikrát matrace zadrhla o ty hladké trámy a fošny, ale proud vody byl tak veliký že teď rychle se promykovala peřejemi, pak hladkými ale rychlými vodami, aby nakonec tam dole, ta matrace se mnou, projela posledními nazad se zatáčejícími vlnkami... a matrace vyjela na tichou zátočinu, zpomalila se, otevřela jsem oči, jako jsem otevřela oči v nemocnici, když ze mne vypumpovali hrsti prášků na spaní, které by mne převedly na druhou stranu života, do smrti... Chvíli jsem tak ležela na zádech, zalomila jsem loket na oči, doktor přitáhnul matraci k sobě, ležela jsem tak v plavkách, nakláněl se nade mnou, díval se na mne, prohlížel si mne, pak mne vzal něžně za ruku a narovnal ji, podíval se mi do tváře, do očí... Pak už jsme jen leželi vedle sebe, slunce svítilo příjemně, přišla na mne únava, a usnula jsem, než jsem se probořila do spánku, slyšela jsem kročeje lidí, kteří kráčeli cestičkou nad námi, slyšela jsem hovor, smích, štěbetání dětí, káravý hlas matek, a vodopád řeky dunící přes šprlata a řítící se propustí, do mne zatloukal oči do spánku, cítila jsem jak vedle mne leží doktor, jak se naše nohy dotýkají, a tvrdě jsem usnula... Když jsem se probudila, slunce už vešlo do korun topolů tam na druhé straně řeky, doktor už byl oblečený, seděl na prvním kvádru propusti, měl pokrčenou nohu, držel se ji objatými rukama za koleno, jen tak seděl, žvýkal stébko trávy, naslouchal a pořád se díval do padajících vod a do víření vodních kapek a kapiček, do mlžného závoje, který letěl nad zpěněnou hladinou a tříštil se o ostrůvky a keře jív a vrbiček... Otrásla jsem se chladem, posadila, nebyla jsem zvyklá spát odpoledne, rozbolela mi hlava...

9.

Za stmívání, když už se rozsvěcovala světla pouličních lamp, vraceli jsme se proti toku řeky, která byla temná jak inkoust, bílí rackové ještě poletovali tam na druhém břehu, odkud vytékala stoka, v hladině se zrcadlily Holešovičky, řady malých domečků se žlutými světly, které vyplňovaly okenní rámy, míjeli jsme dvojice milenců, byli tiší, drželi se za ruce a kráčeli tam, odkud jsme přišli, do vrbiček, snad se vydali tam kde jsme byli i my celé odpoledne, aby naslouchali dunivými pádu říční vody. Když jsme šli kolem tenisových hřišť, v hlubokém soumraku se pohybovali ještě bíle oblečení hráči, jejich bílé svetry a bílé kalhoty zářily v tom soumrákném večeru, že měli opálené nohy a ruce a hlavy, tak se zdálo že se tam pohybují jenom ty bílé svetry, šortky. Doktor kráčel vedle mne, odlesk hladiny řeky a zrcadlící se světla házely na nás reflexy, doktor se zklidnil, kráčel tak nějak do stran, každou chvíli o

mne zavadil kolencem, dokonce jsme se někdy srazili, zasmáli jsme se tiše, stezka podle vody zářila nám pískem a byly slyšet naše kroky v kramflíčkem drceným říčním pískem. Doktor spíš pro sebe, než ke mne tiše hovořil... Totiž, to moje dětství a vůbec ta moje mladá léta byla krásná, ale byla jen krásná pro mne, protože pro moje rodiče jsem byl neštěstí... Od obecné školy, až po maturitu, pořád se moje maminka mučila, každý den když vstávala, tak pořád říkala jakoby naříkala, Co s tebou bude! Chlapče, co jen z tebe bude! Chápejte, já teďky když se vracím ve vzpomínce, tak se docela z toho zpotím, protože opravdu, matka mi to dobře říkala, protože i dneska, Co ze mne bude? Já jsem totiž už jako dítě byl pořád někde jinde, i když jsem byl jinde než doma, tak pořád i tam jinde jsem byl zase jinde. Chápejte, dvakrát jsem propadl, chtěl jsem jít učit na zedníka, ale tatínek říkal, nene, propadej si každou třídu, ale maturitu mít musíš, pak se vyuč zedníkem. Vždyť už od třetí třídy v obecné škole jsem měl samé trojky a vždycky dvojku z mravů, rozumíte, já ustrašený, jsem měl dvojku z mravů, moje fotografie z tohohle dětství jsou děsné... Nasupaný, namračený, když mne fotografovali s maminkou. Odtahoval jsem se od ní a mračil se, nevěděl jsem proč, ale tak nějak jsem nesouhlasil se vším u nás doma, nesouhlasil jsem vůbec se školou, souhlasil jsem jen když jsem byl sám, když jsem chytil ryby, když jsem ležel nad pivovarskými maštalemi v seně, zakutáný do sena a naslouchal jsem... čemu jsem tenkrát tu řadu let naslouchal? Jako student bylo moje, že jsem si vzal otcův kabát a kráčet deštěm po toku řeky, chvíli jsem utíkal, prchal jsem sám před sebou, prošel jsem loukami a lesíky, až jsem došel až ke strouze, roubené olšemi, ta strouha tekla a hrčela mezi kořeny stromů a křovisek, a já opřený o strom jsem tak tam stál a čeho jsem se bál, na co jsem se bál jen pomyslet, tak mne dohnalo, ta tisícikrát opakovaná věta maminky, když jsem přinesl ty stovky vysvědčení, tak pořád to samé, maminka když přečetla ty trojky a čtyřky a dvojky někdy i trojky z mravů, tak tisícikrát mi navlíkla do uší, a do duše... Co s tebe bude? A tak jsem vystudoval práva, že jsem si zvolil práva, to byla náhoda, práva jsem nikdy neměl rád, studoval jsem a nevěděl jsem proč, snad jsem ty práva studoval, a dobře studoval, jen aby maminka měla radost, a už mi neříkala, Co s tebe bude?

Přešli jsme silnici, po straních byly rozsvícená okna vil a vilek, domečků, celé ty kopce byly zdobený pouličními rozsvícenými lampami, cik cak sestupovala ta světla a zase stoupala vzzůru, až tam nahoře, proti nebi, jako večernice zářila jediná lucerna, některá světla byla ukryta ve větvích a v listí keřů a stromů, a kam jsem se podívala, tak nějak všechna ta světla v temnotách byla plná zamilovanosti, celý ten večer i se hvězdami které se zatřepaly, celý ten večer a krajina jakoby byly zamilovány samy do sebe, ze tmy vycházeli lidé, chvíli byli osvětlení, a zase mizely pod stromy, za ploty, aby se vynořovali o kousek dál. Doktor pravil uváženě... Na tom opilství je nejkrásnější, ne ta rozjařenost, ne ta cesta do kopce, ne ty zdvižené ruce a ty nápady které přicházejí, ale na opilství je nejcennější ten druhý den, ta kocovina, ty výčitky svědomí, ta chandra, to když je člověk daun, jak jste mne zastihla při mytí nádobí, kdy jsem sám sobě byl maminkou a znovu, tak jako po všech kocovinách jsem si říkal... Co s tebe bude? A to je síla kocoviny, že člověk chce začít nový život... a potom, při kocovině aspoň já, přijdu na myšlenky, které bych se bál myslet střízlivý, při zbědovaném těle a duši, po kocovině mi přicházejí myšlenky kterých jindy bych se lekal, ale ty myšlenky po kocovině to jsou ty pravé myšlenky, kterými se člověk dostává ne moc, ale přece jenom o kousek dál... Když tak při kocovině člověku dojde, koho včerejší večer a noc urazil, co vyvedl, když se člověk zpotí hrůzou a studem, co to všechno na sebe vyžvanil, co vmetl sousedům a hostům do tváře, kdy tedy člověku se chce nežít, kdy přemýšlí v kocovině o sebevraždě, tak najednou se objeví zasutá věta... Co s tebe bude? Víte vlastně to moje psaní, teď mi to dochází, to moje psaní je taky taková obrana před sebevraždou, jakobych tím psaním utíkal sám před sebou a od sebe, tím psaním, ale současně se někde doberu toho, co se mne bude? Kdo jsem byl a jsem právě

teď, tím psaním se tak nějak léčím, tak jako se léčili katolíci zpovědí, tak jako se léčili židé u zdi nářků, tak jako se léčili naši předkové, že svoje tajnosti a obavy a hrůzy vyříkali do staré němé vrby, a konec konců tak, jako se léčili Freudovi pacienti tím, že se zklidnili a vyprávěli to, co jim přišlo na jazyk... Vlastně to moje psaní, je utíkání z řádky na řádku, na psacím stroji je to tak krásně vidět, nikdy nevím co jsem napsal, jen pořád stíhám nějakou myšlenku která je jen a jen přede mnou, chci ji dohonit, ale ona pořád mne předbíhá, tak jako jsem utíkal jako dítě vlakem k babičce, jako jsem utíkal ze školy, domů, tak jako jsem utíkal z domova podle řeky sám před sebou, tak ostatně jsem vždycky utíkal odtud, kde jsem právě byl, utíkal jsem od těch mých slečen ke klukům hrát karty, abych za chvíli opět utekl od kluků a kamarádů někam do tmy, a když jsem se zastavil, viděl jsem, že musím zase utíkat dál, pořád před sebou, protože jsem nenašel cíl, jako dítě jako mladý muž, a ty moje zaměstnání, pořád jsem měl zaměstnání, ve kterém jsem utíkal, jako pojišťovák, abych se vracel s velkým očekáváním domů, doma abych utíkal ven, do hospod, tak jako obchodní cestující s hračkami a galanterním zbožím, jsem utíkal vlakem a autobusy kam? Abych prodával ty hračky a galanterku obchodníkům, zrovna jako jsem čtyři roky jezdil autobusem do Kladna na Poldovku, abych utíkal autobusem do práce, v práci vláčkem svážel materiály pro martinky, pak zase autobusem domů, doma hned do hospody, kde i dneska na jednu zblednu a musím zase jít jinam, tak jako i my dneska jsme neustále v pohybu, v laufu, jsme pořád na cestě, protože se bojíme, čeho se bojíme? Co z nás bude...

Zastavili jsme se před rozsvícenou zahradní restaurací, pod starými kaštany byly stoly, obsazené stoly, v altánku hrála dechová hudba, mezi stromy byly natažené dráty a visely lampiony, zazníval lidský smích a jásot, tlumený hovor, hosté zvedali sklenice a připíjeli si na zdraví, otevřenými dveřmi do lokálu byly vidět další stoly, obsazené dalšími hosty, byl teplý večer a kabáty byly přehozené přes opěradla židlí, starý hostinský roztácel piva, lidé se tísnilí před nálevním pultem a pili lačně sklenice piva, jiní stáli s nedopitou sklenicí a hovořili se sousedy, nebo tupě zírali před sebe... A lidské hlasy a smích padaly i z koruny stromů, tam z prvního patra vycházeli lidé na visutou zahradku, tady byly také stoly obsazené hosty, na kterými svítily barevné lampióny rozvěšené na drátech napjatých mezi větvemi...

Vešli jsme do té zahrady, hudba začala hrát a páry se zvedly k tanci, doktor se zaradoval, uviděl svého známého... A to bylo pokřikování, a to bylo objímání, a doktor přivedl svého přítele, a představil mi jej...

To je Ludva, řezník, s tím jsme to táhli na Poldovce dvě brigády, celej rok... Podala jsem ruku krásnému člověku, vzpomenula jsem si jak mi doktor vyprávěl o Ludvovi, řezníkovi, za kterým se táhnou ženské, bylo to ještě horší než to vyprávěl doktor, ten Ludva byl krasavec, měl krásné rozložené tělo, vlastně to byl jakoby vzpěrač, byl štíhlý v pase, a nahoru ohromný hrudník a krk jako švýcarský býk jak Marlon Brando. Usmál se na mne a měl i krásné, smutné oči, které mu už plavaly v alkoholu. Pozval nás ke svému stolu, byl to veliký stůl, vlastně tři spojené stoly přikryté jistě odpoledně bílým ubrusem, teď byl politý pivem, vínem, převrnutými štampraty. Ludva vzal od doktora složenou matraci, pověsil ji na věšák přibitý do kmene starého kaštanu, můj deštníček, rozpráhl ruce a řekl společnosti mužů v košilích, s vyhrnutými rukávy...

Tuhle je doktor a jeho slečna, doktor se kterým jsem na Kladně tak budoval vlast, že z toho byla měnová reforma... A tohle, ukázal na svoji společnost, to jsou samí řezníci, protože tuhle zábavu pořádají řezníci pražských jatek, a i ta hudba je naše, dechová hudba pražských řezníků... A...

A pan Ludva nadořekl, protože dechovka začala hrát, a všichni řezníci se zvedli a zpívali s ohromným citem... Když mi bylo dvacet let, tu mně počal mrzet svět... A všechny stoly jakoby vzlétly do výšky, všichni hosté se postavili a zpívali, i tam nahoře na visuté zahradě, hosté se zvedli, hlavy se jakoby zasunuly do větví starých kaštanů, mezi židlemi pobíhaly děti... A doktor

stál, držel se za rameno a Ludvou a zpíval s velkým citem s ostatními, zvedla jsem se a jen jsem se rozhlížela kolem sebe, viděla jsem jen samé mužské a ženské, obyčejné lidi, všichni ale neměli ani jediný důvod aby utíkali sami před sebou, aby pořád chtěli být někde jinde, viděla jsem, že tihle lidé si nepřejí nic jiného než aby tenhle nedělní letní večer trval co nejdýl, aby snad ani nemuseli domů, tak všichni zde stáli, dívali se kolem sebe, posílali si gestem ruky a sklenicí přes stoly pozdravení, a teď všichni s ohromným citem zpívali, skoro se rozslzeli tou smutnou písní, že... všechno je pryč, z té lásky nezbyl mi klíč... Viděla jsem, že skoro všichni ti řezníci kolem našeho stolu, tak nějak tou prací na jatkách jsou na něco vadní, jeden měl kratčí nohy, druhý měl jizvu napříč tváří, třetí měl tak červené ruce jakoby si je opačil, čtvrtý měl lehce vysedlou lopatku, pátý měl zase ohromné břicho... jediný Ludva byl opravdu tak krásný, jak říkal doktor, jak řecký Bůh a Marlon Brando.

Doktor mi nabídnul ruku a pozval mne k tanci, prodírali jsme se mezi stoly, mezi dětmi, na taneční parket, výletníci tančili polku, někteří tančili po staru, polku na šest, několik mladých lidí tančili od sebe, tančili na polku swing... Doktor mne k sobě přitisknul, opřela jsem se o jeho rameno, a pak vklouznul do rytmu, a tančil dobře, vytácel plné kruhy, roztančil mne, odvrátil hlavu do profilu a lehce dýchal, tančil a tančil by snad pořád, cítila jsem ve svých rukách, že má opravdu svaly, teď mne vzal nížeji v pase, a přitisknul se ke mně, cítila jsem i ty jeho nohy, opravdu, měl pevné nohy... a zatočila se mi hlava, celá ta zahradní restaurace se otáčela jak roztočený osvětlený kolotoč, jak velký lustr z benátských skel, několikrát jsme narazili do tančícího páru, ale vždycky ten náraz jsme přestáli, nakonec jsme tančili na samém okraji parketu a doktor měl místo a čas, aby mi řekl... Na polku a na valčík jsem byl přeborník. Dostal jsem cenu v tanečních pro starší a pokročilé, víte já jsem absolvoval dva taneční kursy, chtěl jsem být jednička v tanci... jeden kurz u Němečků, tam na periferii, nepřišla ani jedna dáma, tak jsme tančili jen pánové mezi sebou, sudý dělali pány, lichý dělali dámy... ale v Pensínáku, příští rok, tam jsem získal cenu v polce i valčíku, v tanečních hodinách pro starší a pokročilé... Co si pamatuju, tak ze všeho co jsem kdy dělal, tak až do dneška nejlíp umím... co? doktor mi položil tvář na moji tvář a vykřikl... Polku a valčík!

A zaklonila jsem se co jsem mohla nejdál, držel mne svými prackami, dívali jsme se sobě do očí, kolem se otáčela zahradní restaurace, lampiony kroužily, kroužily kolem nás celé ty stoly, všichni hosté, všechny sklenice, opíjely kolem nás kružnice v rytmu valčíku, mýjely nás a nazad se vzdalovaly a zase blížily hroznivé tváře tanečníků na parketu, zatočila se mi hlava, a položila jsem ji doktorovi na rameno, a zavřela jsem oči.

Byl konec valčíku, packali jsme nazpátek, zatímco tanečníci setrvali na parketu a volali... Opakovat, opakovat!

A zvedali oči na podium, kde sedělo pět hudebníků, řezníci se svými trumpetami, nástroje se blyštěly mosazí, tváře hudebníků únavou. A pak jsme hltavě jedli guláš, a pili pivo. Pak mne požádal pan Ludva o tanec, když jsme spolu tančili valčík, nikdy se neotácel do plných kruhů, ale jen tak se houpal v rytmu, držel mne tak pevně že jsem si mohla v jeho náručí odpočinout, díval se na mne zblízka, docela blízoučka, byl úplný opak doktora, který vždycky uhýbal očima, vždycky byl jakoby provinilý, vždycky jak o sobě říkal, že se styděl, že když on byl mladý, tak bylo zvykem, že mladí muži se styděli. Ale pan Ludva to věděl, proto se na mne díval a věděl, když se usmál, že jsem sklopila já oči, já jsem lehce zrudla, a čím víc jsem rudla, tak pan Ludva řezník z holešovických jatek byl sebejistější... On opravdu byl krásný mužský, možná jen pro mne a snad jen proto, že měl krásné blondaté husté vlasy sčesané na pěšinku, ty jeho vlasy se u krku a u uší lehce zvedaly vzhůru a dělaly mu takovou jednu vlnu kterou si čas od času přitisknul a zformoval prsty, jako kulmovacími kleštěmi, ta vlnka nad jeho čelem, ty vystříhané vlasy vzadu, jež vůbec nedělaly řezníkem, vypadal jako nejmladší generál

Heereswaffe, který se mnou tančil na svatbě mé sestry za války, který se mnou tančil a prosil mne abych mu napsala, napsala jsem mu, ale on padl někde na Ukrajině... Všimla jsem si též jeho řeznické ruky, jakoby mu někdo odkousl celý palec a zase to zranění mu lékaři sešili a vyhojili. Když jsme dotančili, zvažněla jsem. Pan Ludva se jen usmíval, nepotřeboval nic vykládat, o ničem mne bavit, bylo to tak, panu Ludvovi stačilo, že na světě pouze je.

Když jsme se posadili, opět jsme pili pivo, doktor odmítnul pít štamprlata, která poručil pan Ludva, pil jen hodně piva, dokonce když roznášela mladá kelnerka, tak si vzal dvě piva najednou.

Co to máte na ruce? optala jsem se.

Je to... řekl Ludva a měl temný hlas, který zvyšoval světlost jeho slámových vlasů.

To mě kouslo prase, šel jsem po něm kleštěma, ujely mi, prase se votočilo a zakouslo se mi do ruky, tohle jsem měl celý skoro vodtržený... smál se pan Ludva.

Prasata koušou? podivila jsem se.

Ludva řekl a vzal doktora za rukáv.

Vy rád píšete, tak tohle byste měl vědět... Prasata se musejí tak trochu terorizovat, protože jak jim votrne tak zaútočí i na nás, proto máme řezaný klacky z dubu, a jak je pustějí z vagonu, tak je mydlíme... i na porážce je mydlíme, aby prasata měly strach. Strach je moc dobré výchovné prostředek. To máte vidět, zasníl se blondatý pan Ludva... to někde prasata tak zjančejí, že lítají i když je mydlíme, vletějí do pařících necek, vopařený prasata, pára stoupá, a my elektrickými kleštěma, a pak palicí to zabíjíme, protože jsme řezníci...

Doktor mlčel, všimla jsem si, že i s řezníky sedí tady jejich manželky, že ty manželky vlídně napomínají své muže, aby tolik nepili, aby se drželi, hlavně aby to nemíchali... ale řezníci kladli ty svoje ruce na ruce jejich, podívali se na své ženy, usmáli se, mávli rukou... a pili dál...

Vy jako budoucí spisovatel, byste to měl i vidět... Když otevřete vagon s prasaty, tak skoro v každém vagonu jsou jedno, dvě prasata mrtvá... Umřely hrůzou, ranila je mrtvice ze strachu, tak, jako lidi... Podle statistiky, v Západním Německu umírá ve vagonech ročně šedesát tisíc prasátek, hrůzou... V Miláně zavedli takovej sešupovací tunel, na Milánskejch jatkách, prasata z vagonu jdou na šikmou plechovou stěnu, trychtýř, a po něm všechny prasátka se sšoupnou dolů, tam napadají, jsou otřesený, zraněný a tak se lehčeji zabíjejí palicí... elektrickými kleštěma!

Hovořil pan Ludva a měl krásnější a krásnější oči, držel za loket doktora, který se jen naklonil a pil pivo ze dvou půllitrů a viděla jsem, že byne taky tou samou hrůzou jako ty prasátka na jatkách v Miláně, ale že chtěl být spisovatel, že chtěl všechno vědět, i tedy sám proti sobě, naslouchal a polykal a hudba hrála a tanečníci dál tančili, a Ludva poučoval doktora...

Nejněžnější stvoření na světě je tele, odrostlý telata se přivázejí ve vagonech, někde se stane že otevřete vagon, kterej je přes neděli na cestě, někde stojí telátka, a když otevřeme vagon, tak tam jsou dvě uškrcený telata, bejby, děťátka odrostlý, uškrcený telata, ale ta se nepočítá zrovna tak, jako ty dvě prasata, který ve vagoně průměrně umřou hrůzou, na infarkt... viděl jsem časopis ze Západního Německa, tam se vozejí koně až odněkud z Rumunska, otevře se vagon a tam je uškrcený kůň, viděl jsem v tom časopise obrázek, jak koník po takovém transportu tři dny na cestě, nechtěl vyjít z vagonu, tak doktore, vy chcete být spisovatel, tak tohle máte vědět, tak na tom obrázku já vám ho přinesu, já vám ho dám, tak tam na obrázku a pak v reportáži stálo, že když koník nechtěl vyjít z vagonu, tam mu honák vyříznul jazyk, a když ani pak nechtěl, tak ho podříznul rovnou ve vagonu... doktore, vy jste spisovatel, proto vám tohle říkám, protože spisovatel by měl vědět všechno... Pravil Ludva a zasmál se, vrásky mu přeběhly kolem koutků úst, měl modré krásné oči a když se tak zasmál, tak na oku se mu objevila modrá tečka, až nahoře modrá tečka, a zdálo se, že pan Ludva má v sobě něco, co mají svatí, tak, jak jsem to viděla na laciných obrazech v kostele, kde jsem byla koncem války nasazená na

raře, jako kuchařka a dojička krav... Vono někdy... vrtěl hlavou pan Ludva, vono někde to jde člověku na nervy i tady... Zavedli novou linku na porážku krav, já z Kladna jsem musel ještě dělat půl roku na Kladně na jatkách než jsem se vrátil sem, domů, do Holešovic... tam je nová linka, dobrý, já mám pořád páru, tak tu linku zavedli, ale šest krav který se omráčili v takové kleci, ta klec nešla, tak jsme je tloukli... A já tluču krávu za krávou, palicí, já mám ránu, po každý se kráva zvrhne, ale ti dva, kteří krávy měli podřezávat, tak si šli zakouřit, a já tluču přivázanou dvanáctou krávu, a co nevidím? Ty první mnou tlučený krávy už zase vstávají, ty dva tam si kouřejí, a já jsem tloukl ty ubohý krávy nadarmo, tak jsem musel počkat, až si zakouřili a tlouct zase ty už omráčený krávy znovu... doktore, ale co jsme viděli, co jsme zažili na tý Poldovce? uhořený, udušený, popálený k smrti, lidi... Ale...

Nedohovořil, řezníci všichni se zvedli, nastala nějaká slavnostní chvíle, hudba hrála tuš, pod staré kaštiny ke stolu pro štamgasty přivedli starou paní v bílé zástěře, byla to paní hostinská, ta která když mi před chvílí přinesla talíř s gulášem a košíček s chlebem, napřed mi utěrkou stáhla drobečky z ubrusu a podívala se mi do očí, tak pěkně se mi podívala do očí, usmívala se, protože si byla jista, že udělala ten guláš jak mohla nejlíp, byla si jistě jista, že mi bude chutnat... A tak pořadatelé přivedli od pípy hostinského, pak pan Ludva vzal v pase kelnerku, vzal jí táč piv, odložil jej na stůl a přivedl tu dívku k podiu, kde seděl pan hostinský a vedle něj jeho paní... A hudba zahrála fanfuru, a doktor mi pošeptal... To je teď na všech hospodách v Libni, že nesmějí být pohromadě manželé, že každéj musí, nebo může pracovat v pohostinství, ale jinde...

A pořadatelé předali manželům kytice, objímali se, paní hostinská plakala, kelnerka, asi dcera, nedalo jí to, bála se, aby na pivech nepadla pěna a vrátila se ke svému tácu a vyhodila jej lehce nad hlavičku a roznášela dál piva... A pak pořadatel měl řeč...

Zvedla jsem se na špičky zaprášených střevičků, dívala jsem se na ty uplakané jistě bývalé majitele téhle letní restaurace na Břežance, teskně se usmívali a dívali se do písku, přijímali nabízené ruce, polibky, pak slzy a zase objímání, všichni hosté se vystřídali a já jsem tu chvíli uviděla sebe sama na nádraží, bylo mi tenkrát dvacet let, tatínek podepsal že se zříká všech práv na svoji fabričku, zřekl se všeho svého majetku, jen aby dostal permit, aby mohl odejet s maminkou a se mnou a mladším bratříčkem Heinim, stáli jsme na nádraží a přijel rychlík, a už jsme chtěli všichni vstoupit do vagonu, když přišel úředník národního výboru a řekl a ukázal listiny, že odejede na Západ jenom můj tatínek, a moje maminka, a já a Heini musíme zůstat tady, protože máme české školy a tedy československou státní příslušnost... A mí rodiče odjížděli, plakali v okně rychlíku a já jsem plakala a volala jsem... Červený Kříž nás převezle za Vámi, nebojte se! Ale tatínka jsem už neviděla nikdy, protože umřel, ranila ho mrtvice... Na to jsem myslela když jsem se dívala, jak tihle starí hostinští, jak musí opustit svoji hospodu na Břežance, jak se teď loučí, jak hosté už je neuvidí. A hudebníci se teď rozdělili na dvě skupiny, jedna zůstala pod starými kaštanami, druhá parta s trubkami, teď přešla silnicí a ty blýskavé nástroje se zatřpytily cestičkou stoupající tam na druhé straně silnice vzhůru, tam někam do akátového hájičku, všichni hosté byli vzrušení, i manželský pár hostinských teď se zvednul, teď měla přijít slavnostní chvíle, zakončení celého toho večera, i hudebníci kteří zůstali v zahradní restauraci se dívali tam na druhou stranu silnice, tam na kopec porostlý akáty, vzali do prstů ty svoje nástroje... všichni ztichli jen byla slyšet auta ze silnice a hudebníci s trubkami směřujícími vzhůru tam na kopec do jemných akátových keřů a stromů, teď začali troubit tesknou píseň... Mně darovalo děvčátko, prstýnek ztlacený... a Tak z toho kopce na druhé straně silnice se teď přidali hudebníci, kteří tam před chvílí vystoupili... a tak troubili, jedni přestávali a druzí začínali, jedni napovídali a tam ti druzí trubkami

odpovídali, a ta hudba se nesla přes silnici a hosté naslouchali a byli dojatí, byli dokonce víc dojatí tím hovorem dvou skupin hudebníků, než byli dojatí hostinští manželé, kteří tento večer obsluhovali svoje hosty naposled. Paní hostinská přišla k mému stolu, pohládila mi ruku a dívala se mi do očí a řekla mi...
Chutnalo vám?

A hosté se zvedli, zdvihli sklenice směrem tam na druhou stranu, připíjeli hudebníkům ukrytým tam pod hlubokými stíny akátů a všichni zpívali... A já ji za to, srdce dal...

10.

Toto dopoledne jsem vyšla ze žižkovského bytu dřív, ta moje druhá maminka na mne nemluvila, v noci mi vyčítala, že bych přece jenom měla mít k ní trošku více vděčnosti, co všechno pro mne udělala, jsem přece u ní načerno, v práci jsem taky na černo... a hlavně když mám volno nejsem doma, přicházím pozdě v noci, tak nějak jsem se proměnila, dokonce se usmívám a už neposlouchám ani to, co ona mi říká, že se dívám do stropu a usmívám se, jakobych měla přihlášku k trvalému pobytu, jakobych měla pracovním úřadem povoleno abych pracovala v Hotelu Paříž...

Tak jsem se vydala do centra, když jsem stála před číslem deset ve Spálené ulici, kde pracuje doktor, vešla jsem jen několik metrů do toho průjezdu, ze kterého tahnul zápach starého papíru a vlhko, jeho stěny byly odřené, mocnými čaranci stržená omítka, asi jak auta couvala nebo vyjížděla ze dvora, kde jsem viděla velikou hromadu starého papíru, pod světlem žárovky, kde byly dvě otevřené garáže, ve kterých taky se svítilo, váha v koutě, nad kterou taky svítila elektrická houpací lampa. A v hromadě papíru se brouzdali školáci do pasu, vysypávali tak koše starého papíru nebo igelitové pytle, teď vešly do průjezdu dvě cigánky, kolíbaly se jak v uzlu měly dekly a rozšlapaná škatule, všechno to vyčnívalo z toho uzlu, ustoupila jsem ke stěně a pak jsem vymázla, srdce mi tlouklo, vrátila jsem se až ke chrámu Svaté Trojice, pod svatého Tadeáška, dodávala jsem si odvalu, abych měla srdce a znovu jsem přitiskla bradu na prsa, a podívala jsem se na ty svoje krásné šaty ze zelenými knoflíčky, vykročila jsem střídavě, abych si dodala sílu, to ty červené botičky s vysokými kramflíčky mi vždycky daly sebevědomí, rozevřela jsem deštníček, vzala jsem si červený deštníček... A zase jsem vykročila energicky, zahrnula jsem do průjezdu, ale došla jsem až k otevřeným vratům, odtud jsem se dívala na tu spoušť, na tu hrůzu, na ty hromady papíru všech barev, a ze všech možných magacinů a obchodů, viděla jsem, jak tam už stojí auto, které tam zacouvalo, viděla jsem jak z kouta kučeravý mužský lehounce nosí na zádech balíky zpresovaného papíru otáčí se a závozník je u spuštěné sajtny přebírá, pak kolenem je vyhazuje a sakuje jeden balík na druhý, přes dvůr přešel mužský v radiovce, tlustý pán se zastříženými vousky, tak nějak kráčel jakoby trpěl... A mne pojala hrůza a strach a zase jsem vyběhla, minula jsem několik kočárků, zase jsem se vrátila ke svatému Tadeášku... několik ženských tady stálo a vzhlíželo do pískovcové tváře světce, který měl tu schopnost, že na jeho přímluvu v nebi se mohlo ledacos stát, co by se jinak nestalo...

Přistoupila jsem ke klekátku a kolem mne za mými zády proudili chodci, a já jsem se modlila... Svatý Tadeášku, přímluv se, ať hned teďka najdu sílu, abych dokázala vejít do toho dvora, kde pracuje člověk, kterého mám ráda, na kterého se chci jenom podívat, svatý Tadeášku dodej mi hned tu sílu, abych tam vešla a chovala se, jakobych tam nevešla, abych byla přirozená, a ne tak ustrašená jako jsem teď, Tadeášku chci jenom chvilku promluvit, chci se jenom podívat jak tam pracuje ten mužský, na kterého si myslím...
A cosi mne píchlo do týlu hlavy, otočila jsem se a tam stál doktor, díval se na mne, držel džbán z kterého vytékala pěna, a pod pažďí měl nákupní tašku,

ve které byl ohromný promaštěný papír ze kterého se něžně kouřilo. Měl rozbité boty, komíníčky, montérky, rozbitou košili, a dlouhou zástěru, na hlavě měl klobouček vyhrnutý nad čelem.

To je náhoda, pojďte se podívat k nám!

Zvolal a usmál se a dodal.

Víte co to je náhoda? Druhé jméno Duchů svatého... Ovšem ani vrh kostek, nevyloučí náhodu, pojďte, jen pojďte, ať vidíte to moje krásný zaměstnání...

A vykročil, podal mi tašku...

Pozor, ať si neumastíte ty krásný, slušivý šaty!

Otočil se a zase se zasmál, a byl si tak sebejistý, a tak pyšný na sebe, na tu svoji zástěru a klobouček, otáčel se na mne a současně kráčel do průjezdu, vždycky si nabral prostor, aby nikoho nepovalil, otáčel se na mne a znovu vcházel do dvora, tam ten krytý dvůr měl u stěny mohutnou škvíru kterou padalo dolů denní světlo a troška vzduchu, tady stály balíky a doktor postavil na jeden džbán piva, šofér lehce přihrblý teď odpočíval, opíral se o jeden balík a kučery mu padaly do čela ze kterého kapal pot, závozník přehodil ohromnou šnůru přes náklad balíků na autě, opřel se botou o sajtnu a zhangroval provaz tak, že se zařizl do balíků, pak udělal smyčku, stahnul provaz napnutý přes náklad jak struna, udělal námořnický uzel, zatáhl jej a teď zase on, se opřel dlaní o sajtnu, oddychoval, měl červený obličej, ale ne dřinou, ale tak červený jakoby se v dětství opařil ve tvářích, nebo měl nějakou růžovou nemoc...

Tak hoši, tohle je moje přítelkyně...

Vzal ode mne tašku a na druhý balík rozložil horkou krájenou sekanou, a nabídnul mi, vzala jsem si, pak přišel i šofér, a vzal si plátek, závozník taky. Tak jedli ve stoje, jedli hltavě, mlčeli a jedli, hltali jeden plátek za druhým, a sekané skoro neubývalo, jistě dvě kila teplé sekané.

Šéfe, řekl plnými ústy doktor, tady si vezměte taky, a toto, je moje přítelkyně, přišla se podívat na bývalého ředitele čedoku, který mívá padesát letů ročně, a teď vyletěl až sem, do sběrných surovin, kde má to štěstí, že dělá šéfa...

A šéf stahнул radiovku, uklonil se mi, vzal si plátek teplé sekané.

Je to hrozný, madame, řekl mi šéf, vzali mi všechno, i ten barák v Celetný kde bydlel Franz Kafka mi vzali, vystěhovali mi z něj, ale majitel jsem pořád. Tam kde jsem bydlel, ve druhém patře, tak bydlí teď nějaký malíř, v prvním patře je vegetárka, dobrá, vzali mi barák, ale já tak pořád jsem ač majitel, pouze domovník bez bytu... A teď si představte tu drzost, že mi zavolali na domovní správu a řekli mi... Hele, kolem vašeho baráku půjde průvod, budeme mít slet, spartakiádu, a podle vašeho domu čísla tři v Celetný, půjde průvod, bylo by dobrý, spravit a nahodit a natřít fasádu toho domu číslo tři. Povídám, to je dobrý nápad, udělejte... A oni, ta drzost, to ale není náš barák, vy jste majitel... A já jsem začal kvičet... Ale přece já neberu činži, tu vybírám jako domovník a odvádím vám, tak kdo je majitel? A oni na to... Vy, a průvod spartakiády půjde slavnostně kolem čího baráku? Kolem vašeho v Celetný číslo tři. Tedy na váš náklad ten barák dáme do pucu... Tak tohle mi řekli s nadšením a divili se, že já nejsem nadšenější, že kolem mého baráku půjde spartakiádní průvod, že je pro mne ctí, když na můj náklad se ten barák dá do gala...

Hovořil šéf a pořád držel v prstech plátek teplé sekané, která už chladla, díval se na mne a já jsem věděla, že doktor už se mnou pochlubil, šéf podle toho co mi říkal, už věděl, že i já jsem ze třinácti pokojů, a že jsem měla jako dítě svoji bonu, a měli jsme kuchařky a šoféra... Uklonil se mi, zasunul plátek sekané do úst, hlavičku na stranu, tak žalně přecházel dvorek k váze, přehodil kliku a díval se na ciferník a zvolal.

Osm kil... a hezky to vysypte až nahoru ty hromady...

A tři mužští, už snědli jistě kilo té teplé sekané, pořád měli hlad a pořád jim to chutnalo, snědla jsem třetí plátek a opravdu tahle sekaná byla znamenitá, ta obyčejná sekaná, nikoliv lahůdková sekaná, ale obyčejná sekaná za

dvě koruny deset deka. A viděla jsem, že mužští mají špinavé ruce, už od rána ruce tak špinavé, jakoby je měli týden nemytý. Doktor řekl... Jak si umejete ruce tady, jak si začnete mejt ruce, tak vám popraškají, až do krve, mejem se až po šichtě. A potom, viděla jste cikánské děti? Špinavé až hrůza, ale nikdy jsem neslyšel, že by cikánský děti byly ze špiny nemocný, je to tak? Pane Volavka, pane Živný?

A šofér a závozník jedli dál a příkyvovali, tak nějak mne mījeli jejich oči, dívali se jinam, protože kdyby se asi na mne podívali, tak by je přešel apetit, tak by přestali jíst... A teď brali džbán a zase když jeden po druhém pili, tak jejich oči šilhaly do stran, dívali se ty mužské oči do stran, asi kdyby se na mne podívali, tak by se rozkuckali a bylo by po pití...

To máte tak, řekl doktor, promínte, řekl.

A odklonil se a přiložil kloub prstů ukazováku k nosní dírcce a vyfrknul sopel do starého papíru, pak druhou dirku nosu vyfrknul na druhou stranu, utřel si nos o rukáv košile a řekl spokojeně... My máme kapesníků...

A jak závozník tak šofér se rozesmáli tak až se zakuckali, ale doktor pokračoval...

Lékaři když mají děti, tak jak ty děti umějí číst, tak lípají ti doktoři na zrcadlo v koupelně, na záchodě, v kuchyni, aby si toho děti všimnuli na každém přístupném místě... Myj si ruce! Ať nedostaneš spálu! Myj si po spláchnutí ruce ať nedostaneš choleru, ať nedostaneš záškrt, kloktej denně! Koupej se denně, čistota půl zdraví... A nakonec děti takovejch doktorů mají jak záškrt, tak spalničky, tak spálu, tak choleru!

A do dvora vešel člověk v montérkách, pokrčený nos, klobouk, kráčel tak, jakoby měl v patách trn, ruku měl v kapse a mával dlaní volné ruky znamením velké nespokojenosti.

Šéf od váhy zanařikal.

Hanto, pro Boha, Jindro, vem za to, podívej se na tu hrozitánskou hromadu! Heinrichu!

Ale Hanta věděl svoje, mával dlaní a zaháněl svoje starosti. Heinrichu, řekl doktor a nabídnul chladnoucí plátky sekané, vem si tady, najež se trochu... Ale Hanta, Heinrich, Jindra stál přede mnou, krčil nos, zarostlými ústy obtočenými žlutou barvou, jakoby jedl před chvílí žlutky z vařeného vajíčka... To tak, já jak se najím, tak se mi zakrví mozek a myšlení je v čudu... ale doktore, co to je?

Ukázal na mne.

To je moje přítelkyně, řekl doktor.

Ježíši, tak to ji musíme přivítat, no to je nadělení, tak vy jste přítelkyně, tady... toho? Ukázal na mne.

Přikývla jsem, šofér a závozník zvolna odcházeli k nákladnímu autu, uklonili se mi, šofér nasednul, závozník vešel do průjezdu, jeho silueta tam pak ukazovala jak auto má jet aby vůbec vyjelo, teď jeho postava zazářila ve slunci ve Spálené ulici, pan Živný se rozhlídnul, přikývnul a nákladní auto vyjelo z přitní průjezdu, sem tam trochu škrtil náklad o zdi, ale barevný stlačený papír zasvitil auto zahrnulo a závozník otevřel dveře a vskočil do kabiny. Pan Hanta, Heinrich mne držel za loket, odtahovala jsem se, táhla mu z úst odpor-ná vůně piva a sýra, ale pan Hanta mi hučel do uší...

Zejtra jako maličkou pozornost vám přinesu naložený houby, ne nějaký hříbky, ale samý kozáky a křemenáče, a potom, v octě naložený špičky, nasbíraný v Mořince, rozumíte v tý slavný Mořince, kde Karel čtvrtý když hnál hřebce na Karleštejn, tak v Mořince si měnil koně, doktore, víte na co jsem přišel? Dyk vlastně ten kluk sakramenský, Karel čtvrtý připravil husitský povstání, dyk ten kluk sakramenský vybudoval nejen města ale i kláštery, doktore buďte ubezpečenej, když by v zemi nebyl tak veliký majetek, tak jaká pak revoluce? jaký pak povstání? Idea taky, ale hlavně vobyčejný lidi měli šanci, každý město který dobyli, tak všechno ukradli, znásilnili ženský, zapálili baráky... dyk vlastně ten Karel čtvrtý připravil ty hepeninky, a víte co to muselo bejt,

když beztrápně se dobejvaly kláštery, a znásilnily jeptišky, a vyvraždili mniši, a ještě se krásně zapálily kláštery? No to se lidi museli poměť... a víte co to pro vobyčejného člověka muselo být za radost když strhl s koně německého rytíře, když ukořistil koně i s čabakama? A když si pomalu zapíchl šlechtice? Vždyť jenom z té výzbroje, z toho brnění a bot, z toho mohl žít pomalu až do důchodu... Ale já kdybych tenkrát žil, tak moje nejmilejší podívaná by byly zapálený města, hořící kláštery, strhnutý kostely, to by byl můj hepenink, kterej připravil vlastně Karel čtvrtý, ten, kterej přepřáhal hřebce v Mořince, když hnál koně na Karlštejn, odkud vám slečno, přinesu do vocta naložený kozáky a křemenáče, do vocta naložený špičky...

Pro smilování Boží, Hanto, jdi dělat jdi do sklepa a pracuj, podívej se na tu hromadu... nařikal šéf a tak jak byl, poklekl před pana Hantu... vždyť jsem ti to vypočítal, když uděláš denně deset balíků, tak jsme ažůr...

To ne, bránil se pan Hanta, to ne, já jich udělám dvacet, vy mně podceňujete, šéfe, to ne! bránil se.

Stačí když jich budeš dělat deset denně, trval šéf a těžce vstával, protože kolem váhy byly školní děti s pytlí papíru a dívaly se na pana vedoucího jak klečí před svým zaměstnancem, před dělníkem... A Hanta brumlal, vstoupil u garáže na schody, otočil se, cosi chtěl říct, ale oběma rukama mávnul prudce, všechno odhodil jako zbytečné, a stoupal nahoru, pak jeho kroky byly slyšet jak zase sestupovaly někam do sklepa a já jsem si teprve teď všimla, že u druhé garáže sešlapává papír starší paní, sešlapává papír do takové bedny, podobající se rakvi, nebo truhle, že když sešlape ten papír, tak se přidrží oběma rukama a jako z vany, nejdřív jednu nohu, pak druhou a vystoupí na úpatí té hory starého papíru, oběma rukama nabírá ten papír z hromady tyčící se až do stropu, klade ten papír do bedny a zase, nejdřív jednu nohu, jako když vstupuje do vany, pak druhou a šlape ten papír, zakutaná do loktuše, celou hlavu uvázanou do šály, protože i mne roztřásla zima, průvan tady byl tak velký, že hromada papíru se v tom průvanu třepotala... Dívala jsem se teď na doktora, ten v garáži bral z šikmo stoupající hromady knihy, brožované knihy, knihy kterým utrhlal desky a bílé stránky kladl do bedny, byl nakloněný, jeho klobouk se zdvihl a zase se nořil do bedny, pracoval bez rukavic, přistoupila jsem do garáže, nedovedla jsem pochopit, proč tenhle člověk dělá tuhle práci, a dokonce ji dělá rád, tak nějak chce něco dokázat, snad tady v tom starém papíru má dojem, že je jedničkou, teď se narovnal, chvíli se na mne díval, sklopila jsem oči. Doktor kráčel k balíku na kterém byl velký džbán, držel se jednou rukou v pase a druhou ucha džbánu a pil, dlouze pil. Když dopil, přinesl prázdný džbán. Jedině pivem se v tomhle dvoře zahřejeme, kdepak čaj!

A pak se zaradoval nějaké myšlence.

Vidíte támhle tu dělnici? Tu zbědovanou ženskou? Je zbědovaná, ale jen proto, že jí taky vystěhovali z vily, dokonce v té vile měla i zahradníka, její muž byl ředitelem kladenského Kabla, zavřeli ho, měl padesát patentů na výrobu kabelů, teďky v kriminále mu dali pracovní, rýsovací prkno, a tam někde v kriminále vypracoval další zlepšováky, zatímco jeho paní tady balí starý papír, a žije jen proto, aby se dočkala až jí muže propustějí, a budou zase spolu v té jedné cimře, kde paní Mařenka bydlí teď...

A ta paní, jakoby slyšela doktora, zvedla tvář, obličej jí zazářil, omotaný obličej vláknem se na mne usmál, dětský úsměv stárnoucí ženy, uklonila jsem se jí a ona přikývla. Nikdy bych se nenadála, že tahle žena někdy měla vilu a kuchářku a šoféra a zahradníka, ale bylo to asi tak, poznala jsem to podle jejího pohledu, že ihned poznala, že jsme na tom obě stejně, že vlastně jsme tady všichni na tom dvoře jinde než jsme měli být, jsme v situaci, o které se nám nikdy nezdálo, nikdy jsme si nepomyslely že takhle skončíme, jediné šéf i když vážil starý papír, i když kráčel přes dvůr do kanceláře s papíry v hrsti, měl hlavičku na stranu, aby každý už zdaleka viděl, že býval ředitelem Čedoku, že v Celetné ulici obýval celý ten dům číslo tři, dům na tři

patra, podle kterýho příští rok půjde spartakiádní průvod. Něžná, melancholická apokalypsa... Řekl doktor a zářil... sami na sobě teď můžeme pochopit všechny ty revoluce který potkaly všechny kultury, akorát my máme tu výhodu, že nás fysicky nelikvidovali tak, jako se likvidují knihy, jen se podívejte, deset, dvanáct balíků zabalím denně, všechno to co se už nehodí, jsou tady v té mé garáži i potraty, celý náklady knih, který nebyly čtený, všechny ty knihy mají svátek Mládí, svátek mrtvých dětí... a já jsem u toho, knihy který jsou tady omylem, a přesto půjdou do stoupy, zbytky kramářských písní, zbytky všech nákladů které už nemají lidem co říct, někdy se tady objeví vzácné knihy, a ty si беру domů, nebo je prodávám v antikvariátu s panem Hantou, abysme měli na svačiny a pití, to víte žijeme v době, která se stydí za minulost, a proto se snaží zahladit stopy, jako milostná korespondence kterou zničí dívka která se provdává za jiného, než toho, který jí tak krásně psával... a já jsem u toho, jde to přes moje ruce... vlastně, já bych za tohle zaměstnání měl platit, protože já si pořád o sobě myslím, že jsem spisovatel, že přeci jen jednou napíšu knížku ve které bude celá ta líbezná apokalypsa, knížku, jen jednu knížku, ve které bude nejen svědectví očitého svědka, ale z faktů vytrysklá poesie...

Už budu muset jít... vydechla jsem.

Počkejte... Tahle hromada papíru která se každý den obnovuje, to je pro mne ohromná dadaistická koláž, Kurt Schwitters, Němec z Hanoveru by se pomátl z té krásy, sám celý život sestavoval z těchto papírů obrazy závrtné krásy... a já jsem teď u toho, bojím se tam podívat, někdy tady chci zůstat přes sobotu a neděli a opsat jeden ten text po druhém který je v této hromadě, ale nemám na to sílu a odvahu a drzost, k takovému napsání musí být i opravdická drzost... Já už budu muset jít, vydechla jsem...

Ještě chvíli, ještě jen maličkou chvíli, když jste u mne tak mi to zapaluje, tak mi to myslí... teď to teprve vím, proč jsem byl na Kladně bezmezně vzrušený, čtyři roky jsem chodil a pracoval kolem těch samých hromad, celých pohoří kdysi potřebných nástrojů a strojů a věcí, které jsme s ludvou řezníkem nakládali do muld a celé ty vláčky mizely v tavných ocelí, rozpouštěly se ty věci, jako tady ty balíky papíru ve stoupách papíren, aby z nich se tiskly nové knihy, nové plakáty, nové balící papíry, a tak dále, tak jako z těch bývalých kramplů ze železa a staré oceli a litiny, se z taveb udělaly ingoty, z ingotů cágle, z cáglí materiál ze kterého vycházejí z fabrik a dílen nové stroje, nové předměty...

Já už opravdu budu muset jít... vykročila jsem.

Ještě maličkou chvíli, tuhle chvíli jsem pochopil, proč jsem nabízel tu galanterii, ty hračky, všechnen ten šmejd, od andělských vlasů počínaje a konče prskavkami, od kartáčů kořínkových na podlahu, až po kleštičky na řasy, dva kufry jsem nosil několik let, tahal jsem dva kufry bláznivých kramlů po všech drogeriích a obchodech s hračkami, abych bral ty předměty do ruky a přesvědčoval obchodníky, aby si to koupili, při hotovém placení s pětiprocentním rabatem... proč jsem ty dva kufry dvacetkrát denně otevíral a předváděl je obchodníkům? Proč jsem i na hotelu si otevíral ty kufry, kde ležely stovky vzorků bez ceny? Protože mne dojímala vždycky taková veteš, tak, jako mne dojímala pohoří šrotu v ocelárnách, tak jako mne dojímá tady tenhle papír, starý papír, makulatura a štamf... Pojdte...

Doktor mi nabídl ruku, a vedl mne po schodech vzhůru, tak jak před chvílí stoupal pan Hanta, Heinrich, Jindra, jako mu všelijak tady říkali, vešli jsme na chodbu, pak opět mne doktor sváděl do hlubiny tmavého sklepa, držela jsem se jej pevně za prsty, a ta jeho ruka byla mi příjemná, dokonce jsem jej lehce tiskla, a on tisknul moji ruku, tam dole odkud zazníval hluk stroje, tak jsem zavřela oči a doktor mne políbil, dlouze mne líbal, jediný dlouhý polibek... A otevřely se dveře a tam stál ve světle žárovky Heinrich, Hanta, a klaněl se nám.

Pozdrav vás pámbů dobří lidé... řekl.

A doktor mne uvedl do sklepa, v řadách tady stály balíky stlačeného papíru, tam byl podélný pres, a před ním hromada papíru stoupala vzhůru až ke stropu, kde byl čtvercový zacpaný otvor na dvůr, kde ta samá hora stoupala až k žárovkám u stropu dvora a v papíru se hemžily malé myšky, ten papír byl postříkaný, vlhký a stoupala z něj odporná vůně.

A pan Hanta tady stál jako sypánek, docela zmáčený potem, klobouk byl pohozený na balíku a na něm skotačila myška, pot se lil s pana Hanti a stékal mu a kapkal z nosu a brady, díval se do země a zvedl ruku...

Mě dobrý myšlenky doktore napadají jen v kocovině, to je denně tak v jedenáct hodin dopoledne, a potom tady při té tyranský práci. Vždyť vlastně všechny války a bitvy, všechny revoluce, to je pro lidi ten jedinej hepening! Takovej hepening jsme přeci zažili v tom roce čtyřicet pět! Revoluce, revoluce, taky revoluce, ale hlavně majetek a bezbranný lidi, kdypak se to stane vobyčejnému člověku, aby mohl vzít z německejch bytů co se mu zachce, aby si vyvedl z chlívů jakej chce dobytek, magacíny všech německejch podniků v Praze a Jihlavě a Brně, byly bez andělů a krásný Němky v dirndlech, a krásný sestřičky z lazaretů, a všechno se nabízelo k historickému okamžiku, kdy poslední německej voják odtáhl a potom běda přemoženým! A vo kom si lidi mysleli, že byl kolaborant, tak si ho mohli beztrestně zabít, Hieronymus Bosch a jeho peklo vstalo z mrtvejch, vyvraždění novorozenátek od Pietra Beughela zase ožilo, všechno ve jménu odplaty za to, co Němci udělali nám a těm ostatním národům, všechno ale ve formě hepeningu, protože nemůže bejt nic krásnějšího pro člověka když se rozezlí, když může dělat zlo ve jménu té velkej historie... a jaká krása, když člověk může dělat jen to, co ho napadne, co jsou jeho emoce, když nebesa nikdo nehlídá, když se můžete dívat jak hoří zámky a starý nábytek německých šlechticů a buržoustů, když můžete být tvůrcem té sladký apokalypsy ohně a krve a smilstva které je dovoleno...

Hovořil Hanta a usmíval se, jeho pleš zářila, zdálo se že má kolem hlavy svatozář, nemohla jsem z místa, protože to co říkal pan Hanta jsem zažila, doktor ztuhl jak voskový manekýn, a Hanta pokračoval...

A tak jako před sebou říšská armáda když překročila hranice Sovětského svazu, jak před sebou měla jen oheň, a plameny a trosky a hořící vesnice a města a milióny mrtvých, tak zase když se karta obrátila, tak zase Rudá armáda měla před sebou ustupující trosky vítězných bitev, tak když překročila hranice do Pruska, a Slezska, tak zase před sebou Rudá armáda, každý voják, dokud byl živ, měl před sebou hepening, radost z ničení svého nepřitele, radost že čím víc je troska německých měst a hořících vesnic, čím víc je mrtvol na cestě k Berlínu, tím jasněji historie ukázala, kdo bude vítězem, a kdo je tedy lepší... A poslední Hepening, dobytí Berlína, kouřící a dýmající město, ve kterém nezůstal jediný dům, tečka, to bych tam chtěl bejt při tom, jak leze voják na vrchol říšského sněmu a tam zastrkuje rudou vlajku sovětskou... a pak už jen hurá, a pak už jen otevřený všechny domy dobytého Německa, všechny kořalny, všechny ložnice, všechny sklepy, pak už jen odplata, ne za zub za zub, ale za zub celou sapici a za oko oči obě... A víte kdo to všechno zavinil? Optal se zvesela Hanta.

Kdo! Ten kluk sakramenská, Karel čtvrtý, ten kterej vybudoval německý bohatý města, bohatý kláštery, ten kluk sakramenská kterej připravil nejen husitskou revoluci, ale i tuhle druhou světovou válku, protože Říšským sněmem padla i ta stará Říše, ve které pokračoval Karel čtvrtý jako císař německý a římský, a ta jeho říše teprve teď, díky Rudé armádě padla... Hehehe, Von Hegel nebyl cáknutej, když napsal o Karlovi čtvrtým, že to byl feudál... der letzte Universalist auf dem Thron... A Hitler se ztotožnil s touhle Říší... Teď mi to doktore myslí, překonal jsem kocovinu, ale teď něco veselejšího... Pan Hanta přesunul nohu, přehodil ruku a tou druhou se chytil za bok, pěstí se opíral o balík a smál se...

To už bylo měsíc po válce, už bylo veselo, a zralý třešně a tam jak jsem bydlel, tak přijeli vojáci Rudé armády, a dostali chuť na třešně, a vyvrátili

plot, jak byli zvyklí z války, lámali celé větve... a jedli a smáli se... a přišel majitel, jeden malíř, a ten přinesl štafle a vysvětloval jim, co mu to dalo za práci než tyhle třešně vypěstoval, mluvil s nima rusky, a kreslil do písku, jak roste takovej strom, a vojáci přestali jíst a skoro se rozplakali, a říkali o sobě že jsou děsněj dobytek, když mohli tak krásný stromy zničit... ale profesor kreslení a malování je těšil, že už se to napravit nedá, tady ale, že mají štafle ať si natrhají třešní kolik chtějí, a ať přijdou zejtra zas... A oni, než odešli, tak slíbili že se malíři bohatě odmění... a pak už nepřišli až za čtrnáct dní, přišel jeden z nich, a smál se a malíř byl na zahradě a ten voják mu dal něco zabalený do novin... a smál se a odejel na koni... A malíř, když to tam ve slunci rozbalil, ty noviny, tak tam byly zakrvácený uši s briliantovými náušnicemi, ženský uši, poklad, protože těch uší bylo šest...

Dohovořil pan Haňta tiše, doktor před ním stál, kolem úst pana Haňti ve vousech byly drobečky, drobínky housky, doktor zničeho nic sesbíral ty drobečky a snědl je...

Zvedl se mi žaludek a povídám...

Opravdu už musím jít...

11.

Celý týden mi telefonovala Lizaj do práce, abych ji pro smilování neopouštěla, že jedou v sobotu a neděli někam na Moravu, na pohřeb, abych přišla k nim, protože už čtrnáct dní mají doma Bobyho, bluetériera, jeho páničci zůstali někde v Rakousku a už se nevrátí, že Bobyho jí přivedli a tak se nedalo nic dělat, protože Lizaj miluje psy a tenhle teriér je tak miloučký, že si ho zamiloval i doktor a chodí s ním po hospodách... Abych u ní spala, jen mi pro smilování Lizaj prosila, abych se jen tak prošla s psíčkem, abych mu dala najíst....

A tak jsem se vydala do Libně, přišla jsem už ráno, přišla jsem včas, a opravdu tak krásného psa jsem ještě neviděla, hned jsme se skamarádili, dokonce jsem byla ráda že mi Lizaj prosila, abych přišla. A tak, zatímco Lizaj a Wulli snášeli tolik balíků a nakládali je do auta, že jsem na chvílku zatrnula, ne-jedou na příslib do Vídně, a nezůstanou tam taky a já tady zůstanu s tím Bobym? Ale nakonec se se mnou rozloučili a odejeli, Boby chvíli stál u lucerny, ale když jsem k němu počapla, olíznul mne a zaštěkal, vběhl na chodbu, tam paní Beranová už zase rozlívala kbelíky vody po dlaždičkách, pohladila Bobyho a řekla... Je to krásný zvíře, co? A tam ze dvorka sestupoval po schodech pan Slaviček, držel za ruku ustrašeného chlapce, za nimi kráčela dívka, usmívali se na mne, hladili Bobyho, a když přišli dolů, paní Beranová chrstla té skupince tří kbelik vody pod nohy, tak tak že uskočili a čistou paní, jak jsem viděla, zase v slézových kalhotkách a podprsence té samé barvy, zahydrovala... To nemůžete dát pozor!

A Boby vyběhl na dvoreček a rovnou do prádelny a tam štěkal a zuřivě štěkal, radostně zuřivě štěkal, a z prádelny vyšel doktor nahý, jen před sebou držel ručník, Boby na něj štěkal, doktor se k němu skláněl a přivíral oči, protože Boby jej olizoval. Když se na mne doktor zadíval, polekal se, skoro upustil ten ručník, tam na pavlači, paní Slavičková seděla na otevřeném záchodě, její trup a hlava vykukovala z toho otevřeného záchodu a volala... Doktore, copak se ani trochu nestydíte? Před chvílkou tady šly moje děti... Doktor se bránil... jsem přikrytej, paní, já vím co se sluší a já mám vychová-ní... a otočil se na mne a řekl mi tiše... Budete tady hlídat psa, dali vám klíče, co?

Dali, je to moje přítelkyně, Lizaj, vždyť vy máte klíče od jejich bytu taky, vždyť pět let k nim jste chodil každý večer, jste jejich přítel taky, nebo ne?

Ale to ano, mám rád Lizaj, že je ta kterou byla, ale Wulli, probiha teď mi teprve dochází... Chodíval ve slováckém kroji a cifroval, jezdil na koni při jízdě králů, vždyť neumí slovo německy a teď pro něj jsou Němci uber Alles... ale! Já se jedu koupat, ne na Vltavu, ale do Labe, pojedte se mnou, ano?

Já mám na starosti psička... povídám.

Toho si vezme paní Beranová, je do něj zamilovaná, jděte se s ním projít, já se zatím oblíknu, oholím... Jděte nahoru, tam visí jeho kšíry...

Kde? povídám.

Von vám sám ukáže, jen se nebojte...

A tam nahoře se zvedla z klosetu paní Slavičková, docela bezelstně vyšla a na pavlači si natáhla obrovské kalhoty, vamberecké kalhoty, stáhla sukni, usmála se na mne a na doktora vycenila zuby a zavrčela a vešla do dveří, a zabouchla je za sebou mocnou ranou...

A já jsem se snažila, kolenem otevřít ty dveře na točitou chodbu, teprve napotřetí se mi to podařilo, a zase mi šel naproti z chodby chladný průvan čpíci ztuchlinou a odlipavající malbou, Bobby zatím seběhl dolů a tam si něco vypravoval s paní Beranovou, ona jej hladila a říkala mu šišlající slovíčka lásky, vešla jsem na pavlač a pak do bytu Lizaj, vyběhl za mnou Bobby, a štěkal a skákal na věšák, tam byl červený obojek a červený postroj, odložila jsem svoji kabelu a tu chvíli jsem zrudla, protože jsem vlastně počítala, že se s doktorem půjdu někam koupat, vzala jsem si sebou nejen mazané chleby vepřovým sádlem, ale i dva balíčky s řízký a vepřovou pečení, zrudla jsem ještě víc, protože v kabeli jsem měla i lahve piva, když jsem se sklonila a strojila jsem Bobbyho do toho krásně koralového kšírování, zpotila jsem se tak, až jsem loktem si utřela krůpěje z čela, když mi došlo, že vlastně nejen doktor, ale všichni tady v domě to vědí, že Lizaj a Wulli odjíždějí, a že odjíždějí jen proto, abych tady byla já a hlídala a krmila Bobbyho, dokonce, že Lizaj si toho Bobbyho vypůjčila jen proto, abych já a nikdo jiný, já a doktor jsme ho hlídali, ty dva dny, co budou na Moravě, na pohřbu... A Bobby se zvedl a přátelsky štěkal, vybíhal na pavlač a vracel se, když jsem došla na pavlač, tak sbíhal po schodech a zase nahoru, a jásal a ukazoval jak je rád, že mne vidí, že s ním půjdu ven. A zamkla jsem a tam dole zase Bobby se lísal a dával si s čistotnou paní hubičky...

Hele, řekla paní, hele, je krásně, hele, já vám psička pohlídám, ještě by se vám někde ztratil... a mám tady pro doktora dva kastrůlky, aby si štrejchnul. No Bože, tak si štrejchne Bobby, víd Bobičky, víd? Já když jsem byla těch dvacet let keřnerkou v Hamburku, tak jsem měla taky takovýho psa... A vzala natočený kbelík vody a chrstla jej po dlaždičkách a pak rozlitou hláv smetala rýžovým koštětem do kanálku.

A přešla jsem po kramlíčkách tu velikou louž a přede mnou chodbou štěkal Bobby, obracel se na mne, pak štěkal na kliku a když jsem opatrně otevřela dveře, Bobby opatrně vyšel na chodník a zaštěkal, dala jsem mu červené vodítko, a Bobby přede mnou capal, nesl si hlavičku, nadnášel se pyšně a já jsem pyšně jej vedla, protože měl ty samé kšíry a obojek a vodítko, jako já ty moje slavné červené botičky s vysokými štekličky a zasmála jsem se, až jsem zaslzela, tak nějak jsem se vrátila nazpátek, doma jsme mívali erdelteriéra, tatínek byl pyšný na ty svoje psy a já jsem je vodila na procházku jen proto, že tatínek miloval psy, kteří měli rodokmen, zrovna tak jako Bobby, kterému jeho páneček s paničkou ujeli na Západ a nechali jej tady proto, abych s ním kráčela ulicí na Hrázi, aby se za námi lidé otáčeli, aby se přesvědčili ještě jednou, jak nám to sluší. A já jsem si radostí poskočila, udělala jsem takové tři polkové kroky a Bobby mi štěkal do taktu, dokonce mi zastavila stará paní a řekla mi... Takovýho jsme měli taky, ó, to bylo pláče když nám umřel, na psinku nám umřel... Kerriček, Kerry blueteriér, já vím, z Anglie je to rasa, na lov vyder je a má tak dobrou povahu, že když jej statná vydra drapne dřív, než on ji, tak i když ho ta vydra táhne ke dnu, tenhle teriér vrtí pořád ocáskem až jej vydra utopí, ano mladá paní, utopí...

kývala hlavou stará paní a já jsem se na ni usmála a přikývla a vykročila jsem do Ludmiliny ulice. A tak já a Boby jsme došli až k trati a pak ke šrankům, a potom dolů dopolední sváteční Hlavní třídou, vykračovala jsem si to, Boby capal vedle mne a moje červené střevíce a Bobyho červený obleček a vodítko působilo na chodce tak, že uskakovali na okraj chodníku, nechávali nás předjet, ti co nás míjeli tak se za námi ohlíželi a já jsem si zase nasadila takovej unuděný výraz do tváře, takový kukuč, jako že myslím na něco velice vznešeného, kráčela jsem tak, jako bych byla nejen já, ale i Boby polarkový nebo pařížský dort se šlehačkou. A z koloniálního obchodu Pramene vyšla mladá dívka, měla tvář jako loutka, byla nalíčená tak, že vypadala jako clown, a ta dívka se zadívala na Bobyho a pak na mne, pohládila Bobyho a já jsem řekla...

To je blue teriér, keryček, je z Anglie, mají tam tuto rasu na lov vyder, má tak dobráckou povahu, že když...

Ale ta dívka s loutkovou tváří se na mne zašklebila a řekla mi s velkým smíchem... Řekněte doktorovi, že moje babička mu vzkazuje, jako jeho bytná, že doktor je jí dlužen činži za půl roku, drei hundert kronen...

Povídám... A co to říkáte mně, a proč to neřeknete doktorovi sama! A jakejch pak drei hundert kronen!

A šklubla jsem ramenem, zrudla jsem, ale zase jsme se s Bobym dál nesli Hlavní třídou a dál jsme byli oba dva středem pozornosti, a já jsem kráčela a myslela na tuhle dívku s obličejem klowna, proč do mně tak na ulici, vždyť mi to mohla říct tam v čísle dvacet čtyři, a copak já jsem dlužna ten nájem, já nebo doktor? A tu chvíli se mi zjevil pokojík Lizaj, tam kde má postel, tam jsou dveře, zamčený dveře a tam za nima bydlí ta Wulliho tetička a tam chodí ta její vnučka a tohle to byla ta vnučka. Viděla jsem ty zamčené dveře a při nich má Lizaj postel, dneska jsem viděla tu postel, zrudla jsem, protože dnes ráno ta postel byla rozestlaná, ale to by nevadilo, ale ta postel ráno byla čistě povlečená, ale to by nevadilo, ale přes čistě povlečenou peřinu bylo přehozené čistounké vídeňské pyžamu. Pro mne. A zrudla jsem ještě víc, zadupala jsem až se Boby polekal, co si o mne pomyslí doktor? Má klíče od tohoto bytu taky, má klíče od bytu... a já tady mám spát, a já tady mám už všechno připraveno i s mýdlem a čistým ručníkem, zalila jsem se krví tak, že jsem musela se zastavit, tak mi tlouklo srdce... to je přece past, aby se mnou se doktor tady vyspal a pak už by nebyla starost, tolik starosti, protože bych mohla být tou, kterou mi nazvala ta stará paní, mladou paní, a měla bych bydlíště na Hrázi dvacet čtyři a měla bych i trvalé zaměstnání... Ale, co kdyby? Ozval se ve mně ten můj druhý hlas, protože já jsem byla taky trochu po mamince, dcerce nadlesního z Dolních Rakous, která dovedla být nejen tvrdohlavá, ale i paličatá a která z ničeho nic vzala všechno do rejdu a dovedla udělat opak, když byla děvče tak chodila do kostele, modlila se každý den, ale když přišel Hitler, tak se jela na něj podívat do Vídně a od té doby byl její bůh, až do posledního dne toho máje roku čtyřicet pět... copak nemám já právo naslouchat a řídit se tím mým druhým hlasem, který mi říká, ano, ať se stane všechno tak, jak se to rysuje, jak se to stane mým osudem... A Boby už stál u dveří a stál na zadních a štěkal na kliku a tak jsme vešli, Boby rovnou k paní Beranové, seděla na židli a četla si Ahoj na sobotu a sobota byla, Boby jí položil hlavu mezi tlusté nohy a sladce zavřel oči, podala jsem paní Beranové červené vodítko, povídám... Tak ano, děkuju vám, ano, my bychom ho jistě někde zapomenuli...

A čistotná paní sklopila nos, tlusté brýle se jí svezly a ona se dívala do mne svýma podlitýma očima a zasmála se... Aby ne!

A po schůdcích sestupoval doktor, zastavil se, vytáhl kapesní zrcátko a díval se na sebe, prstem si upravoval vlasy na čele, čistotná paní řekla vlídně... Fešáček, pořád fešák...

A já jsem vyběhla nahoru, odemkla, vběhla kuchyní do pokojíku, ano, tam u zamčených dveří bíle natřených tam byla rozestlaná čistotně povlečená postel,

a ano, nemýlila jsem se, vídeňské pyjamo, vzala jsem si kabelu, a když jsem vycházela na pavlač, ano, visel nad umývadlem čistý ručník a nové mýdlo, postála jsem, zasmála jsem se, pokrčila rameno, co se dá dělat, je to všechno jako v Prodané nevěstě, celej barák, celý hotel Paříž, všichni kdo mě znají, všichni se na mě dívají jako na nevěstinku, tak co bych já se neměla považovat taky za nevěstu, obzvláště v domě, ve kterem pan doktor každých čtrnáct dní dělá svatby...

A když jsem zamkla, cvakaly ty moje červené střevíčky po mokrých schodech tam dolů, Boby pořád měl zasunutý čumák mezi stehna paní Beranové, vzhlížel očima do jejích očí a vrtěl ocáskem tak jakoby jej ke dnu tahla statnější vydra, podívala jsem se s chutí na doktora, čekal na mne očima ale hned je sklopil a teď se zase začervenal on, tak jsme stáli ve veliké louži která rychle schla v dopoledním slunci a ta čistotná paní Beranová, když viděla že se doktor začervenal, tak vzdychla a mávla rukou...

A tak jsme kráčeli vedle sebe ulicí Na Hrázi, doktor si načesal vlasy kořínkovým kartáčem, měl světlý rozhalený sveřík, šedivé kalhoty, tak nějak krácel rychleji než já, dokonce mne předbíhal, jakoby chom pospíchal na vlak, ale najednou na mne počkal, až jsem jej doběhla, tak chvíli šel vedle mne, ale na jednu přidával, dvakrát jsem si mohla vyvrknout ten můj červený štekliček, copak vysoký podpatek, ale křuplo mi trochu v kotníku... Tohle, řekl a ukázal doktor, tohle je slavný kastlík. Jednak jsem viděl, když jej sem zapasovali do zdi první den, tak tudyma krácel slepec, tak jak byl zvyklej, a narazil čelem do ostrý hrany toho plechovýho kastlíku. A krev mu hrčela, ale pak ten slepec vzal tu svoji bílou hůl a dvakrát přetáhl ten kastlík! Slyšíte mi? Vidíte mi? Já když jdu s Váma, tak sama slyšíte, sama vidíte, jak mi kecá, jak mi to samo hovoří... asi tím, že nehovoříte vy, že jste pouze moje vděčná posluchačka... Ach, ten Wulli, ten chlap kterýmu tak slušel slováckej kroj, kterej ale tak nemá rad židy, co to povídám, nenávidí židy tak, že oslepnul a potom taky narazil na kastlík s tím že vsadil všechno na Němce, kteří zatočili s židama tak, jak sama víte, tak ten Wulli, zatímco Lizaj byla v kriminále, nakonec to s ní dopadlo dobře, byla členkou partaje, pochopíte to, že kam přišli Němci tak sesbírali nejen všechny židy, ale i všechny komunisty a odstřelili je... Ale Wulli byl tady, u svý tetičky, té naší domácí, který jsem dlužen pořád za činži, tady na verandě byla ohromná klec a v ní byl papoušek Lorička, sto třicet let stará, měla vychování ve Vídni, tak hovořila jen německy, sama si ráno říkala... Lorička ist šén und brav... a tak Wulli když tady byl měsíc po válce, tak dopsal dopis, Lorička mu jako vždycky seděla na rameni, tak Wulli vyšel ven a nesl ten dopis do týchle schránky a když tam hodil dopis, tak zabubnoval na ten kastlík a Lorička zakřičela... Ein! Zwei! Drei! Der Kaiser ist da! A bylo to dopoledne a lidí plná ulice, a ten čas a slyšet německý povely! A Wulli zaletěl do té naší chodby i s Loričkou... Ach ten Wulli! Víte, kdyby to byla love story, dobrá, ale mít svatbu s Lizaj zrovna ten čas, kdy byla heydrichiáda a popravovalo se více než čtyřicet tisíc Čechů, že souhlasili s atentátem... a on, Sokol, aby zrovna musel mít svatbu s Lizaj, na to přeci jen musel být pevně přesvědčen, že to Říše vyhraje, ani ve snách ho nenapadlo, že by to Říše mohla prohrát...

Pokrčila jsem rameny, a teprve nyní mi to došlo, že vlastně doktor má pravdu, vzpomenu si, jak za Protektorátu u nás sedával Wulli a Lizaj, jak u nás i sedávali vojáci a členové enesdéápé, a Wulli jim naslouchal, neuměl ani slovo německy, a tak mu Lizaj to překládala tichounce, a jak ti vojáci, tak ti nacisté byli do poslední chvíle přesvědčeni, že to nakonec Říše vyhraje, protože Hitler má tajnou zbraň...

A kráčeli jsme podle trati, teď projela lokomotiva a ulice byla plná páry a hnědého oblaku, stáli jsme před barákem s dlouhou pavlačí v prvním patře, přes zábradlí byly vyhozené peřiny a stály tam tlusté ženské a opíraly se o zábradlí. Počkali jsme až pára a dým opadne a pak jsme teprve kráčeli dál,

deset dveří v přízemí a deset dveří v prvním patře a do bytů se vcházelo takovými dveřmi almar napasovanými na futra dveří. A všechna okna a všechny ty dveře byly otevřené a před nimi seděli na židlích a nebo se opírali o zábradlí staří lidé, tak nějak byli slavnostně naladěni, jakoby byli někde na Sázkavě a opírali se o zábradlí verandy chat visících nad lesklou řekou, zatímco teď tady byli v kouři. Trvalo hodně dlouho, než průvan odvál ten kouř a dým tam někam ke šraňkům, tam někam až na libenské nádraží, nebo padal a zůstával vězet v kroví kustovnice, keřích které se táhly podle celé té trati. A když kouř se zvednul, nebo plazil po zemi, stáli jsme dál před tím podivným domem s podivnými obyvateli, kteří dál se dívali na trať a na nás a dál se radovali, jakoby byli diváky nějaké vzácné podívané, jakoby po prašné ulici na Žertvách krácel slavnostní průvod.

To je perucák, řekl doktor, tady bydleli dělníci prádelny Peruzz, a dělníci tady bydlí dál, ale jak kdo umře tak už nikdo tady a takhle bydlet nechce, tak do volných bytů se stěhují jen... Pojdte do dvora, máme čas... A doktor zahrnul do klenuté brány která už se rozpadala a vyšli jsme na dvůr perucáku, a tady na dvoře se táhlo zrovna takové stavení jako do ulice, ale ještě víc zbědovanější, pavláče tady byly podložené sloupy a trámy a stěny opadávaly a loupaly se jako lístkové těsto. Avšak ti, kteří seděli na židlích před svými dveřmi, byli zrovna tak nedělně a svátečně naladěni, dívali se z hlubokého stínu do slunce, tam kde zářila červeně natřená pumpa, tam, kde se táhly napříč dvorem kůlničky, desítky těch samých kůlen, sestavených z latí a brlinek a ty kůlničky byly otevřené a tam byly malinké ponky a tam kutili cosi soustředění starci, cosi pilovali, brousili a sestavovali, zatímco na zelené loučce u pumpy si hrály cikánské děti, zářily ty děti a jejich šaty ve slunci jako drahokamy a já jsem si teprve tady všimla, že všechna ta cikánata mají krásné vlasy a oči a pleť, že těm dětem všechno sluší, i když skoro každé mělo u nosu nudli...

Pak jsme vyšli zase na ulici na Žertvách, podle trati doktor mne neustále předbíhal, krácel tak rychle že jsem mu nestačila, dokonce jsem schválně zpomalila svoji chůzi, aby doktor se otočil a počkal až jej dojdou, nebo se ke mně vracel. A kdykoliv mne předběhl, viděla jsem že má maličko křivé nohy, tak jak mají nohy fotbalisti, když se otočil, tak uhádnul jak já jej vidím, lehce se zastyděl a když jsem jej došla, pravil...

Ty nohy to by tak ještě šlo, víc mi trápí že mi padají vlasy. Do třiceti let jsem byl tak vlasatý, že jsem se nemohl učesat, musel jsem si lejt volej do vlasů, abych se učesal a to ještě kořínkovým kartáčem. Míval jsem kaštanové vlasy a nad čelem jsem měl vlnku, úplně slámovýho kačírka... z tak krásnejch začátků, takový konce...

Každý je takový jaký je, řekla jsem.

A přešli jsme hlavní třídu těsně u závor, těsně u té hlavní třídy bylo nádraží, skladiště vápna a cementu, ve slunci vápno bolelo do očí jako jarní sníh. A hned vedle sklady uhlí, fochy s briketami, hnědým uhlím, podle kolejí jsme vešli na nádraží, doktor koupil jízdenky a pak jsme stáli na peronu, otevřenými dveřmi do kanceláře byly vidět stoly s telegrafickými přístroji, ohromná skříň ve které neustále hrčely přístroje, pak vyběhl výpravčí a postavil v hradličku páky, a pak stál na peronu, cestující se nahrnuli mezi koleje a do nádraží vjel vlak, tažený lokomotivou na páru, kouř se houlil a padal něžně na cestující, ale když vlak zastavil, bylo vidět že je nabitý, cestující stáli na chodbičkách, stažená okénka byla tak plná lidí, že viseli rukama z okének, až za chvíli se vydraly z vagonu dvě konduktérky, cestující z libenského nádraží nastupovali, vdouvali se, tlačili se, z celého vlaku bylo slyšet volání, postupte si do kupátek!

Doktor vystoupil na schůdky, ale zůstal stát hned na tom prvním, pak zakřičel, otevřte dveře na záchod! A tak jsme se dostali do vlaku, výletního zvláštního vlaku, stála jsem těsně vedle doktora na záchodě, ještě že bylo stažené okénko, bála jsem se podívat na klosetovou mísu znečištěnou, proraženou, ještě že

bylo otevřené okénko... doktor stál těsně vedle mne, držel se oběma rukama okénka a já jsem byla otočená k němu, objímal mne a tak jsme vyjeli na krásný výlet, nevěděla jsem kam jedeme, ale jen jedno jsem věděla, že se k sobě s doktorem tiskneme, tak jako při tanci, zvedla jsem ruce, na lokti jsem měla tašku a dále jsem položila doktorovi na klíční kosti, tak jsme se dotýkali i tvářemi, vlak se rozjížděl, viděla jsem, jak kouř zasypal proudy lidí stojících na hlavní trídě z obou stran u šranků, zmizela mi ta hlavní třída v kouři, vlak se těžce rozjížděl a navíc dělal páru, frčící do kolejiště a ta pára zvyšovala vůni padajícího kouře, držela jsem se rukama doktora, setmělo se v tom kouři a oblacích páry, jakobychom vjeli do Wilsonova nádraží... A pak návěstidlo, a zase se zvedl kouř tak, že jsem viděla, jak okénkem jsou vidět pavlače, dlouhé pavlače perucáku, stařenky se opíraly o peřiny a dívaly se zvědavě na náš vlak, některé seděly u zábradlí a jejich ruce visely přes jako by ty ruce měly vyvrácené... a pak už se vlak rozejel a byly vidět libeňské ulice kolmé k trati, otevřená hospoda Na Růžku, a pak tunel a pak už se vlak rozejel, nikdy jsem neviděla že kolem Libně jsou krásné kopečky ze kterých vyčnívají stříšky chat, obklopených ovocnými stromy, keři, všude byli lidé, blyštěly se jejich košeli a trička, někde byly lehátka a ve slunci se vystavovali lidé v plavkách, trenýrkách, opalovačkách...

To je Hájek... zašeptal mi doktor do ucha.

Ano? zvedla jsem oči, těsně jsem se mu dívala na oholenou bradu, cítila jsem jeho dech.

A tohle je Kotlaska... a teď pojedeme přes Rokytku, šeptal mi doktor do ucha, položil mi rty na lalůček, bylo to krásné, že jsme se tak proti své vůli museli vdout na ten hrozný záchod se staženou záklopkou v míse, odkud tahnul průvan z kolejiště. A pak jsme jeli kolem plynojemu, za kterým se táhlo pohoríčko a stržené skalky, těsně nad tratí po těch kopcích vedla cestička a tady kráčeli lidé, zastavovali se s dětmi svatečně byli všichni oblečení a dívali se na přeplněný vlak, na schůdcích stála konduktérka, držela se železného zábradlí a vlak vjížděl do stanice, kde zase čekaly desítky cestujících, zase když vlak zastavil, ozývalo se volání, konduktérka pobíhala podle vagonů a volala, aby cestující se nacpali do kupátek, jinak že vlak zůstane tady ve Vysočanech... Ale cestující jeli na výlet, měli před sebou krásný den, celý vagon byl plný veselého volání, poznámek, výkřiků, poznámek, všechen ten vagon byl nabitý barevnými košilemi, tričky, kabelkami, taškami, a já jsem trnula, kdyby někdo musel na toaletu, kdyby měl naléhavé potíže břišní a musel na tento záchod, že by byl konec mému štěstí, kdy na záchod jsme se narvali pouze my dva, já a doktor, a půlka člověka, ze kterého na toaletě byla pouze noha a ruka držící se veřeje. A vlak se rozejel, trhavě se rozjížděl, zakymácel vagony tak, že jsme se ještě více k sobě všichni přitiskli, objímala jsem doktora tak, že jsem se jej dotýkala stehny a břichem a on zrovna tak i mne, drželi jsme se za ruce a paže, jakobychom tančili polku, nebo valčík, oknem jsme se dívali a tam venku vlak stoupal kolem březových hájiček, kde na trávě a na dekách leželi mladé matky s dětmi, pak jsme minuli cihelnu a zase při trati hájičky s pohozenými, sem tam ležícími dětmi a dospělými... A klosetová mísa byla otevřená, potřísněná výkaly, otevřenými dnem ze kterého kapalo, bylo vidět nazad se vzdalující a střídající pražce a štěrky nasátý olejem a krůpějemi ztuhlé páry. A když vlak zastavil, vyhrnuli se cestující, podávali si oknem děti a zavazadla, i z toalety se opatrně vzdálila ta noha v žínkách a prsty opustily veřeje, dveře záchodu se zavřely a byli jsme tady sami, dál jsme se drželi, objímali jsme se a tiskli se na sebe jakobychom tančili polku nebo valčík...

Je mi s vámi vždycky tak pěkně, zašeptal mi doktor.

Mně taky, povídám.

Já totiž, když jsem s vámi, tak mi je tak, jakobyste ani u mne nebyla, breptal.

Já tomu nerozumím, povídám, ale chápu to.

Tak, prostě je mi s vámi dobře... co kdybyste u mne bydlela? Víte, já mám jen

jednu cimru, ale tam jsou dveře a těmi lze projít do druhé cimry a ta druhá cimra je to samé, jako ta moje, jedna cimra je té druhé zrcadlová síň, společná chodba, a společná toileta na dvoře, je to milé, když padá sníh nebo když prší, tak chodit jen tak na bosu na toaletu na dvůr, a potom, i na dvoře je koupelna v prádelně, tam jsou krásné necky, v těch bychom se mohli koupat, a potom, sama jste viděla, je tam i terasa na stříšce, přiřizl bych jen pro Vás ještě jednu židli... hovořil doktor, jeho rty se dotýkaly mého ouška, měla jsem zavřené oči, přikyvovala jsem, jako při litaniích v kostele a opakovala jsem... ano, ano, ano...

Pak se ozvalo klepání na dveře toalety, pak zarachotilo v zámku, rozletěly se dveře a tam stála konduktérka a zlostně volala... Jízdenky prosím... a hlavně! I na chodbičkách i v kupátkách je volno, uvolněte prosím ten hajzl, ano? Ano, prosím, povídám a vyšla jsem první a cestující na chodbičce, když za mnou vyšel doktor, a oba jsme byli rudí, ale ne hanbou, ale tím štěstím, které určité mně, možná i doktora potkalo tam na hnusném záchodě, který tu chvíli se podobal zpovědnici, když nás cestující viděli, kterak s vůní lysolu se prosmykujeme kolem nich, s odporem se od nás odtahovali a já jsem jen hořce litovala, že jsem tam s doktorem nemohla být o hodně, hodně déle a dýl...

12.

A pak jsme vystoupili v malé staničce, doktor byl nějak na měkko a zcela dojatý, rozhlížel se po tom nádraží, stál nerozhodně před dopravní kanceláří, vedle které byl přístřešek, kam vešel výpravčí, stahnul páky návěstidel a od služebního vozu, od lokomotivy, přijížděla ženská v nádražkové uniformě, tlačila před sebou trakař s balíky a převázaným kufrem, když uviděla doktora, tak zajasala, nechala trakař trakařem, a upřímně se s doktorem objala, výpravčí dal znamení k odjezdu vlaku, kterým jsme přijeli, staniční pomocnice si dala s doktorem hubičku a výpravčí, který se vracel z kolejí, vešel do kanceláře, tam zvedl telefon, pak zase vyšel, byl mladý a měl žluté boty, a v uniformním kabátci rozhalenou košili.

Pane výpravčí, volala pomocnice, tak tohle je ten pan výpravčí, se kterým jsme tady sloužili v Protektorátu, to je ten, jak ho chtěli Němci zastřelit... Ale ten mladý výpravčí jen pokrčil rameny, vešel do své kanceláře, staniční pomocnice se vrátila ke svému trakaři, doktor ji předběhl, sám vzal ten trakař a dotlačil jej k magacinu. Doktor jakoby na mne zapomenul, šla jsem za ním, pomocnice složila balíky a kufr převázaný šňůrou na prádlo a pak ukázal na mne a řekl... Tohle je moje přítelkyně... a tohle paní, se kterou jsme tady sloužili, ale prosím vás, jak to dopadlo s panem přednostou? A staniční pomocnice mi podala ruku a počapla, udělala takové pukrle, viděla jsem, že je pořád ještě hezká, že tenkrát, před těmi jedenácti lety musela být krásná, i teď vypadala jako Panenka Marie, usmívala se na doktora který mi nabídnul židli, a sám si sedl na trakař. Staniční pomocnice přičíslela doktorovi vlasy a řekla... Ale copak to je s vámi, nějak vám vypadávají vlasy? A jak dopadl pan přednosta Prokop? Ani se neptejte, hned po revoluci byl chvíli zavřenej, ale nic se mu nestalo, pak ještě sloužil někde v pohraničí a šel rovnou do penze. Ten dostal za vyučenou... Ale doktore, copak to je s vámi, vy už máte pleš... prohlížela si doktorovy vlasy a pak se podívala na mne a vysvětlovala mi...

Totíž, pan přednosta jako výpravčí sloužil na trati Ústí-Děčín, tak se zamíloval do Němky a vzal si ji, tenkrát to bývalo zvykem, to ještě Němci chodili do českých hospod a Češi do německých, a zazpívali si jednu píseň českou a pak německou a Češi zpívali i německy a Němci zase česky, ale pak přišel Henlein a začínal být konec... ale ta naše paní přednostová se nám pomátla, Hitler byl její bůh, když pan přednosta se dostal na naši stanici, tak jsme si dávali pozor, totiž i pan přednosta držel s Němci, měli dceru a ta byla v Hitlerjugend a to bylo slávy, když Hitler vyhrál nad Polskem a pak nad Francií, to

bylo radosti když se Hitler dal i do Rusů, museli jsme si dávat bacha i před panem přednostou. Ale! Pak přišel Stalingrad, do té doby tady bejvaly zabíjačky a tam v prvním patře, v bytě pana přednosty, to se to zpívalo a jásalo, ale pak přišel Stalingrad, paní přednostová poslala svoje kočičky na frontu, ale nepomohlo to a pan přednosta už byl opatrněj, když padl Stalingrad, tak začal chodit sem do kanceláře i v noci, už chodil i mezi výhybkáře a hradlaře pohovořit si o situaci na frontě, už neposlouchal říšské rozhlas, ale Anglii, jen paní přednostová byla dál nadšená a její dcera taky, ale pak přišel čas, kdy jste sem přišel vy, jako výpravčí, už bylo ke konci a pak přednosta už věděl jak válka dopadne, jenom paní přednostová pořád, že nakonec to Němci vyhrájí, protože Hitler má tajnou zbraň... Ale doktore, co to je s vámi, máte jedno oko trochu níž? A staniční pomocnice se dívala na doktora starostlivě a zase mu pohybovala dlaní před očima a pak se polekala té své pohybujeící se dlaně a zasmála se, z kanceláře vyšel výpravčí, stál u kolejí, stanicí přehířel nákladní vlak, výpravčí se za ním díval a pak se vracel, bylo slyšet jak v přístěnku cvakají páky návštěvidel, doktor se zvedl a díval se na ten nákladní vlak, díval se za ním a byl zbystřený a vážný a pak se posadil na trakař a řekl a díval se posunutým okem na prach podlahy... To jsou mý nejkrásnější sny... řekl, pořád se mi zdává, že mám tu krásnou uniformu, čerhý vyleštěný boty, kabátek dopjatý u krku.... stojím a mojí stanicí projíždějí rychlíky a osobáky a vojenské transporty, ostře sledovaný vlaky na frontu a já stavím výměny a otevírám a zavírám návštěvidla, jsem v kanceláři, kde cvrlikají telefony a telegrafy, v kamnech hučí, vy do nich přikládáte, pořád se usmíváte, vy jste se pořád usmívala a i v těch mých snách se usmíváte. Víte, kdybych byl ještě jednou na světě tak bych chtěl celý život dělat výpravčího a pak pana přednostu na malíčký stanicí, ale pan přednosta byl na mne hodný, snědl jsem mu skoro celý prase...

Staniční pomocnice dodala... Aby ne, ale jen proto, že tenkrát měl žlučník, nabouraný játra, a jeho paní nemohla jíst, protože už padla Budapešť, už padla Vratislav, proto!

Doktor se na mne podíval a opravdu jsem poprvé uviděla, že má opravdu jedno oko níž, jako mívají důstojníci, když u nás seděli a vyprávěli o tom, co zažili na frontách, i von Norden, ten který vypadal jako Marlon Brando, ten který mně houpal na veliké zahradní houpačce a dotýkal se mne prstama, jak jsem pevně se držela řetízků houpačky, ten měl taky jedno oko níž a taky jako doktor vypadal jakoby zasněný, jakoby někde jinde, jakoby se díval někam do dálky, do hlubinky času...

Ano, řekl doktor, správně, už padla Breslau a pan přednosta zabil prase, zabíjačku rozeslal ještě, ale ty kýty, na který se tak těšil, tak ty už nemohl jíst, jak býval zvyklej, každé večer když jsem přišel do služby, když jsem měl noční, tak jsem slyšel jak sestupoval z toho svého bytu, přišel a nabídnul mi velký talíř ražničí, půl kila vepřových plátek, rychle osmažených na sádle, nasekaná cibulka vedle, přinesl to opásán zástěrou, bílou řeznickou zástěrou, a nabídnul mi tu pochoutku, kterou nemohl jíst, obrátil židli opěradlem k sobě, opřel si bradu do složených prstů a tak seděl a díval se na mne s jak velkou chutí polykám ty horké, rychle smažené plátky vepřového masa, díval se na mne a já jsem vlastně jedl za něj, protože polykal, jakoby jedl on to ražničí. Celý měsíc jsem o každé noční tak jedl, talíř za talířem mi nosil pan přednosta, až jsem obě ty kýty snědl za něj... A potom se fronta přiblížila k nám, padla už Ostrava, jednu noc tam nahoře v bytě pana přednosty bylo rozsvíceno a paní přednostová a její dcera chodily sem a tam a pak snesly svoje kufry, paní přednostová plakala a byla bledá, pomohl jsem jim s těmi kufry do rychlíku lazaretu a už jsem je nikdy neviděl...

Ale pane výpravčí, co to povídáte! zjasnila se staniční pomocnice... ta Hilda přeci nebyla už žádná holčička, už to byla slečna, přeci jí už bylo šestnáct let... a Vy jste to nevěděli? Neříkejte, přeci byla do vás zamilovaná. A jak! A pan přednosta vám dělal to ražničí jen proto, aby vám dodal kuráž

a jednou jste vyšel po schodech k nim, za Hildou...

Doktor zrudnul a volal... Ale přeci já jsem ten čas nemohl tam jít nahoru, já jsem ten čas přece nemohl sedět s paní přednostovou, která do poslední chvíle věřila, že Němci tu válku vyhrají, že mají tajnou zbraň... přeci koncentráky byly plný, copak já bych mohl mít tu drzost a mohl bych si něco začít s Němkou? Já vím, Hildička chodila sem dolů, tady sedávala u telegrafu, já jsem chodil k vlakům a ona si četla Utrpení mladého Werthera, já vím, že jí bylo šestnáct let a že byla krásná, seděla a když jsem se nad ní nakláněl nad telegrafem, kolikrát se mi zatmělo v očích z těch jejích voňavých blondatých vlasů, které sršely v tom světle tlumených lamp a cvrlikání telegrafů a telefonů... Co asi dělá ta světlavá Hilda teď?

Je někde v Holandsku, provdala se tam, ale pane výpravčí přijíždí osobák od Nymburka, musím k hytláku, počkejte na mne, zavzpomínáme si ještě.... Ne, pravil doktor... stavím se tady někdy jindy...

Staniční pomocnice mi podala drsnou ruku, usmála se na mne, její tvář byla posetá vráskami, ale byla pořád hezká, nabarvené rty, čistou uniformu, teď se podívala znovu starostlivě na doktora, učila mu ani ne tak vlasy z pleše, jako spíš pohybem ruky stahovala mu nějaké starosti z čela, kterým rozuměla asi jenom ona.

Tak nějak pane výpravčí jste zestaral, hrozně jste zvážněl, co se vám to stalo, co? Řekla a zase dlaní kmihala doktorovi před očima, který opět se díval kamsi stranou a jedno oko měl níž.

A do stanice vjížděl osobní vlak a staniční pomocnice vzala trakař a rychle vyjela z magacínu, kolečko drkotalo přes koleje, vlak zastavoval, trakař stál u služebního vagonu ve dveřích otevřeného hytláku stál muž v uniformě, salutoval výpravčímu a staniční pomocnici... Doktor se zasmál teskně, zvedl ruku, staniční pomocnice dala na trakař tři balíky a pak zamávala doktorovi na pozdrav, kráčela jsem za doktorem který teď byl i maličko nahrbený, zastavil se před okny kanceláře a díval se tam, přicloužil si oči, aby líp viděl, díval se tam na telegrafní stůl, dlouhý stůl, a když se otočil viděla jsem, že tam viděl tu Hildu, tu světlavou dívku, když jí bylo šestnáct let, tu která scházela do kanceláře, aby si četla Utrpení mladého Werthera, viděl tam Hildu která předstírala že čte, ale ona nečetla, naslouchala cvrlikání telegrafů a zvonkům telefonů a hlavně krokům mladého pána výpravčího, který asi byl tenkrát vlasatý a tedy hezký muž, tak jako já, když u nás v té ohromné jídelně jsem předstírala že si čtu, naproti mně seděl nejmladší generál Heereswaffe von Norden, který se díval na mne a já jsem měla sklopené oči a předstírala jsem, že si čtu a asi tak, jako Hilda jsem naslouchala jak mi šumí a do hlavy stoupá krev...

Službu konající výpravčí teď stál na schůdku a ještě krok a zmizel by v kanceláři, ale zaváhal a jakoby násilím se otočil a řekl... Nechcete se podívat do kanceláře? Nic se tam nezměnilo od té doby, co jste tady sloužil naposled... Ani ne, a nebo snad ano? Zasmál se doktor... možná že bych mohl omdlít, dvakrát mi tady chtěli Němci zastřelit, jednou už jsem byl na lokomotivě SS a parabely jsem cítil v zádech, až za Rozkoší ty ústí parabel se vzdálily mých zad a velitel SS mi ukázal bradou, abych sestoupil z lokomotivy... hovořil trpce doktor a neřikal to výpravčímu, ale díval se na mne a pak a já jsem zrudla a vykřikla... Ale mi tenkrát bylo šestnáct let! Já jsem za to mohla? Výpravčí stál dál na prvním schůdku a znovu nabízel doktorovi, aby se šel jen chvilku podívat, že opravdu od té doby se v kanceláři nic nezměnilo... A přece změnilo, řekl doktor, tenkrát když jsem já sloužil, jednou jsem měl pouze rozepatý knoflík na služebním kabátě, a dopravní kontrolor vystoupil z vlaku, stál jsem na peronu, měl jsem vyleštěné černé boty, a před lidmi sám dopravní kontrolor mi dopnul ten rozepnutý knoflík...

A výpravčí stál na prvním schůdku, díval se na svoje žluté střevíce, pak si sáhnul na modrou rozhalovačku, pokrčil rameny a vešel do kanceláře... Skoda, že vás tenkrát nezastřelili, řekl.

A pak jsme kráčeli pod hodinami visícími nad rohem nádraží, zahrnuli jsme podle rozbitého plotu, podle pohozených kolejnic a rozházeného nářadí, prošli jsme alejí starých lip, vešli jsme do starého stavení patrového hostince, prošli průjezdem zase do slunce, pak podle stavení jsme kráčeli vesnicí, nahlédli jsme do rozbořeného statku, pyšného kdysi statku s portálem, jehož sloupy vrat zdobily dva sádroví lvi, tam na dvoře se hroutila zbořená stodola, na stěně ale dál zářily sluneční hodiny. Doktor mávl rukou a pak zahrnul do uličky, tři domky, u jednoho domečku stál Spartak, mladý muž mydlil jeho karoserii saponátem, nabíral do houby z kbelíku pěnu a mydlinky a z auta čůrečkem kapala špína, za stavením stály dva rezaté secí stroje s utrženými kolečky... Opravdu, škoda, že mi tenkrát nezastřelili, opakoval se doktor, ale dobře, že jsme tady se stavili, já jsem nikdy nevěděl zač prosím...

A pak už jen dlouhá polní cesta a po stranách příkopů staré jabloně, a pak jsme kráčeli blátem, které z pole na pneumatikách přinesly traktory, a doktor se rozlobil... Pak že se nedá po staru žít, když jsem bydlel v pivovare, tak sedlák, než vyjel z polí za pivovarem, tak škrabkou seškrábal z obručí bláto, hlínu, a lopatou hodil tu zem nazpátek do pole a pak vyjel na silnici povoz už čistý... A pak z velké dálky vyzváněl zvon, a pak mne doktor neustále předbíhal a čekal na mne, nebo se mi vracel na proti, a já jsem dál kráčela opatrně na vysokých štekličkách, a kabelu mi připadla tak těžká, kráčela jsem a písek se drtil pod úder mých vysokých kramfličků a doktor z ničeho nic mi řekl... Můj přítel Marysko, básník, poznáte jej, tak ten pořád chtěl mít ateliér, a když utratil celkem asi deset tisíc, tak ten ateliér dostal, dekret na zrušení krám. A tak jsme stáli před staženou roletou, a Marysko měl dekret a klíče od toho krámu a když jsme dopili lahvičku Botrysu, pan Marysko odemkl roletu a já jsem ji vyhrnul vzhůru, s rachotem zaletěla do štítu a když jsme se dívali do výkladní skříně a do zasklených zamčených dveří, tak jsme tam viděli ve výkladní skříně dvě postele a v jedné spal mužský s rozhozenýma nohama a ve dveřích byla skřín. Ze sousedního bytu se tam prokopala kuchař a zařídil si tam další místnost, a protože měl tři děti, ještě panu Maryskovi vynadali na bytáku asociálů, když ukazoval dekret na ten krám... Myslím, že tam u nás v Libni, když se potají prokopeme do sousedního pokoje, tam budeme v té samé situaci jako byl ten kuchař, rozumíte?

Stál přede mnou, když jsem jej došla, tak přede mnou couval a díval se na mne a já jsem viděla že má jedno oko níž.

A pak jsme kráčeli sluncem, zdaleka voněla voda, a pak jsme došli k řadám topolů, a pak se rozevřela klidná řeka, a tak jsme chvíli stáli a rozhlíželi se přes řeku na vesničku, a pak jsme sestoupili k přivozu, tam byla lávka a prám, držený řetězem na lano, který napínal krakorec přes řeku na druhou stranu, a na břehu ležel přivozník, měl na tváři klobouk, tři kozy se pásly na břehu, uškubávaly travičku a brady se jim třásly. A pak doktor mi podal ruku a svedl mne k lodičce, a pomohl mi na zadní sedátko, posadila jsem se a sladce jsem vzdychla už mi bolely nohy, kabelu jsem dala vedle sebe, ale doktor ji vzal a posadil se vedle mne a kabelu si dal na klín. A tak jsme seděli vedle sebe a ta zastávka ve stanici a všechno to, co jsem tam slyšela, to všechno mi vyrazilo dech a náladu. A pak se přivozník probudil a převezl nás na druhou stranu řeky, držela jsem dlan v proudící vodě a bylo mi smutno. A pak jsme kráčeli k elektrárně a voda duněla a stříkala vzhůru a tvořila vodní sloupky kapěk které se tříštily a průvan mezi pilíři odnášel tu vodní tříšť do dálky a my jsme kráčeli tím vodním mračnem a slunce mdle svítilo, a pak jsme kráčeli podle chatiček u samé řeky, každá chata byla otevřená a z kuchýněk táhla vůně oběda, videli jsme chataře v plavkách a někteří se již koupali tam dole v řece, leželi na dekách mezi keři vrbiček, v zátočinách vlnky vrstvy písek. A pak jsme přišli do zátočiny s krásnou písčnou pláží, sestoupili jsme k řece, převlékli jsme se do plavek a pak jsme se vykoupli. A potom jsme s velikou chutí snědli řízky s chlebem a napili se vlažného piva, a pak jsem ležela na slunci a naslouchala jak z dálky se ozývá křik dětí a stříkání vody,

a pak jsem zavřela oči a usnula jsem a pak jsem zvolna se probouzela a když jsem otevřela oči, tak vedle mne seděl doktor a před ním hořel malý ohniček, průvan od vody jej rozněčoval a doktor si nahříval ruce, teď se zdvihnul a běžel a sbíral na břehu vyplavené suché větvičky a větve, tak nějak jsem byla unavená, tak nějak jsem zesmutněla. A pak jsme se ještě koupali, a ještě jednou a ohýnek nám ohříval ruce a nohy a bylo mi příjemně, usmála jsem se na doktora a byla jsem šťastná že mlčí, najednou mi to došlo, že doktor je taktovní a že mi má rád, protože mlčí, cokoliv by řekl a říkal, čímkoliv by se ospravedlňoval, tak všechno to, by mi udělalo ještě smutnější, protože já jsem pro doktora taky Němka a tak jsem z ničeho nic řekla... Ale doktore já mám český školy, a naši byli jako Němci odsunutý na Západ, a já jsem tady zůstala, protože mám český školy jako i můj bratr Heini, tak nám kvůli těm českým školám dali československou příslušnost a proto sedím tady...

Doktor se naklonil ke mně, položil mi prst na ústa, zavřela jsem oči a on mi políbil, pak poklekl do písku, políbil mi, pak si lehl na záda a zvedl ruce a díval se do nebe a já jsem se nad ním naklonila a padla jsem mu na obličej a políbila jsem jej, jeho ruce se za mnou zavřely, a dlouze jsme se líbali a pak zase a zas. A tak jsme leželi ve vrbíčkách a slunce se zaklonilo za dubové lesíky. A pak jsme se posadili a dívali jsme se za soumraku do průvanem zářících uhlíků dřeva. A pak jsme se převlékli, plavky už byly studené, a pak jsme snědli tu vepřovou s chlebem a dopili už chladnější piva. A pak doktor uhasil oheň pískem, a pak jsme kráčeli zase už ne nazpátek, ale do vesnice zdálky nám šly vstříc rozsvícené oblouky světla, a pak jsme stáli s desítkami výletníků před krakorcem a pak přijel autobus, a pak jsme seděli vedle sebe, doktor mi objímal v pase a já jsem usnula, když jsem se probudila, měla jsem hlavu na jeho rameni a vjížděli jsme na periferii Prahy. A já jsem byla unavená, otevírala jsem oči a pomalu je zase zavírala, jakoby měla horečku, jakoby pomalu usínala a zase pomalu se probouzela, jakoby padala do bezvědomí a zase se pomalu vracela nazpět. Tak se mi střídaly obrazy v hlavě a míchaly se s obrazy setmělé ulice Libně, jakobych jela v noci autem a střídavě přehazovala světla. Doktor mi vedl za loket a najednou jsem uviděla rozsvícenou plynovou lucernu a jen jsme vzali za kliku, tam na dvoře radostně zaštěkal Bobby, když jsme otevřeli dveře vyběhl nám vstříc a štěkal a skákal, a trvalo dlouho, než se trochu utišil. A pak jsme vešli na dvůr, paní Beranová už ležela v posteli a četla, skrz sklo okna na nás volala...

Bobby byl nádherný, byla jsem s ním i na procházce, řemínky máte na klíče doktorových dveří...

A pak doktor roztopil plotnu, bylo tak chladno, vzala jsem veliký džbán, dala Bobymu řemínky, ten jeho obleček, páliły mi tváře a když jsem se dotkla ramen tak hořely mi taky, doktor byl sežehnutý a jeho oko zářilo mu ještě níž než tam u řeky. A vyšla jsem se džbánem na dvoreček, Bobby běhal dolů až ke dveřím na ulici a zase se vracel, tak jako doktor na té polní cestě, když jsem kráčela podle rozsvícených oken, těsně na dosah ruky, tam ležela paní Beranová, brýle na nose a volala...

Bobby si strejchnul, a jak přinesete pivo, tak jděte si lehnout, hlásili že přijdou bouřky, že se přežene vichřice, že jsou změny na slunci a geomagnetický bouře, tak taky raději ležím... to víte já jsem narozená taky v Sudelech... a tak Ich bin Wetter krank auch... křičela skrz okno a zaklápěla šíjí a brýle jí házely prasátka pod oči a já jsem už uhnula do chodby a pak Bobby se vydral ven, a pak jsem vrávorala ulicí a od Ludmiliny ulice zahrnul člověk, měl světlé vlasy, kučery mu padaly do očí, ale on byl opilý, a z té ulice vyšla i ta naše cikánka a buchancovala toho mužského a každá rána do jeho zad, rána která by byla schopna zabít koně, postrčila toho mužského dopředu, a přitom se ty jeho krásné světlé, slámové vlasy zapérovaly a cikánka mi řekla... Tady paní, tady ho vidíte, to je ten můj poklad. Dva dny na tahu a lovy jsou pryč, áno, lovy jsou pryč...

A pak jsem vešla k Vaništům, Bobby už běžel sám do chodby napřed, tam v chodbě

byl zasklený šenk, tam stáli chlapi a byli svátečně oblečení, a pili piva o štoky, sklenice byly na stolku v rohu průjezdu, tam zasklený byl tlustý hostinský a točil sklenice, tu a tam se otevřely dveře do lokálu a do přítmi chodby se vyřínul blábol a hovor a světlo, vycházeli mužští na záchod na dvoře, vycházeli hosté, kteří se oblékali až ve veřejích, aby se dooblíkli cestou ke dveřím, a jeden z těch chlapů vykřikl... To je doktorův pes a vrávorat dál, pak hostinský když vzal džbán, tak přikývnul spokojeně a řekl... To je doktorův džbán... A počapl si v té své skleněné výkladní skříni, aby na mě uviděl, počepila jsem též aby mi líp viděl a když jsme se v té pozici setkali očima, vyplázla jsem na pana Vaništu jazyk a on se zasmál. A pak mi podal džbán, ale musel jej postavit, ze šenku vyšel mladý blýdý muž a řekl hostinskému... Hele Ládo, mám šest velkých štoků, napiš mi to... A hostinský se smál, vyšel z té své zasklené skříně, sáhnul do kapsy zadní kalhot, vytáhl svazeček bloků, smál se a když nalistroval účet tak tam připsal útratu a smál se a klaněl se hostovi, který vyvrávoral do dveří a alkohol s ním mejknul doprava. A hostinský teď zvažněl, s tím blokem účtenek šel až ke dveřím kterými zmizel host a zakřičel do těch dveří... Bando sakramenská! Chlastat to jo, ale platit, to abych to z nich páčil! A pak se vrátil a koulel očima a mně vysvětloval... Prosím, tady čtyři sta, a tady nebudu jmenovat, tady dvěstě padesát korun a tak dále... A zase křičel ke dveřím... Bando sakramenská, to se to chlastá, ale za čí peníze, za moje! Vzala jsem džbán a chtěla platit ty tři litry piva, ale hostinský zavrtěl hlavou, nalistroval jednu z účtenek, připsal tam číslice a řekl... To je v pořádku, doktor je můj host a to je dobřej, férovej, milionovej host... A ten pán co stál se skleničkou v prstech, srazil kramfleky a zvedl sklínku a prohlásil.... Já jsem prosím pošt mistr, já doručuju doktorovi osobně jeho dopisy a pohledy, na vaše zdraví! A cvaknul znovu kramfleky a vypil alkohol...

A já jsem se vracela s pivem, a když jsem vešla do našeho baráku tak u paní Beranové už byla tma, ta čistotná paní už asi spala, těžce jsem stoupala po schůdcích, tak nějak mi bylo, jakobych už tady dávno bydlela, tam nahoře u Slavičků byla otevřená okna a z nich se řinul hovor paní a těch jejích dětí, švitořila ta rodinka, už taky leželi v posteli ve tmách a vypravovali si všechno to, co je zajímalo, čím byli za dne překvapení, čím dojatí, čím pobouření, dívala jsem se skrz voděňku a asparágus zavěšený v okně a shlížející se v zrcadlech položených mezi stěnami v meziokní, doktor seděl u kamen, nakláněl se, lokty se opíral o kolena, ruce sepnuté a ta staniční pomocnice měla pravdu, tak nějak zestárl od té doby co jsem jej před měsíci tady uviděla, když drhnul podlahu, tak nějak posmutněl, tak nějak se trápil, díval se někam do dálky a byl hrozně jinde, ale teď sáhnul do kapsy a vytáhl oválné kapesní zrcátko a díval se do něj ze všech stran, kam jen mohl v zrcadle dohlédnout, a asi se sám sobě taky nelíbil, zakřičel a otevřel plotnu a hodil tam do ohně do zrcátka a Bobby zaštěkal.

A pak jsem vešla a postavila na stůl džbán piva, doktor vztáhnul po džbánu obě ruce, vzal a dlouze se napil, podal mi džbán a napila jsem se lačně taky, pivo mi teklo kolem koutků úst a stékalo mi za prsa, doktor se nemohl dočkat až se napiju a teď se zase napil dlouze on a když odložil džbán, tak se na mě usmál a Bobby se natáhl na koberec a zhluboka si vzdychnul. A pak jsme jedli z kastrolu vepřovou pečení, a pili pivo, mlčeli jsme a doktor tak nějak omládnul tím pivem a já jsem cítila jak to pivo mi stoupá do hlavy, a když jsme dopili ten džbán, vyšla jsem ještě pro tři litry piva a když jsem se vrátila, už byly okna zavřená a Bobby spal, a pak jsme zase pili pivo a jedli vepřovou pečení, napichovali jsme nožem kousky masa a hltavě jsme jedli a pili, a doktor rozestlal postel, a když jsme dopili džbán, voněli jsme pivem, a doktor zhasnul stahovačku a vzal mě za ruku a odvedl mě do své postele, a prasklé pláty litinových kamen házely prasátko a já jsem voněla pivem a doktor se nade mnou naklonil a voněl pivem také, a tak jsme se pomalu milovali a pak zase, slyšela jsem jen, jak mi bije srdce, jak voním pivem, jak

můj mileneč voní pivem, bylo mi jakobych plavala v bazénu piva, v ohromném tanku pilsenského piva a tak jsem v objetí s mužským usínala a pak usnula, hlavu jsem měla složenou na jeho pokrčené paži a tak jsem spala a když jsem se poprvé probudila, nahmatala jsem nohama cosi chlupatého, avšak byl to Boby který si vlezl za námi do postele a tak byl prvním mým svědkem mé svatby v tomto domě... A pak zezdola, z hloubi baráku tam dole strašlivě zavyla ta čistotná paní, posadila jsem se leknutím, ještě jednou tam kdosi v srdci toho baráku zavyl, tam dole, zatímco nahoře, tam na mne marně čekala rozestlaná postel, čisté vídeňské pyžama, čistý ručník a vonavé mýdlo, kterým se ještě nikdo nemylil a nemyl...

(příště dokončení)

Bohumil Hrabal

edice prostor

VITA NUOVA

svazek č. 2

